

Vatra veche

Vatra veche

7

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XII, nr. 7 (139) iulie 2020 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

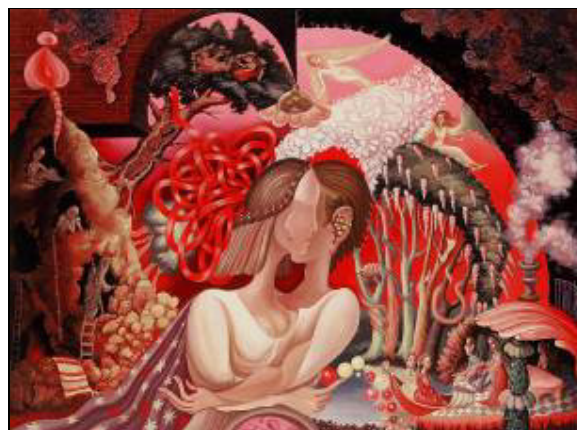


Petru Botezatu, „Logodnicii”, reliefuri pe panou de lemn, colecție particulară, SUA

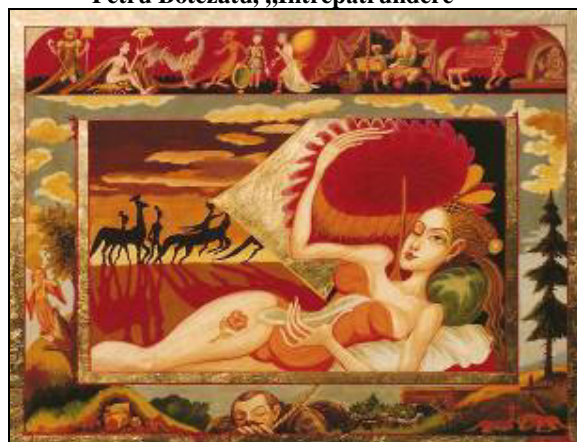
Vatra veche dialog cu Petru Botezatu

SUMAR

Nobel contra Nobel, de Nicolae Băciuț/3
Rondeluri, de Alexandru Macedonski/3
Vatra veche dialog cu Petru Botezatu, de Nicolae Băciuț/4
No Man's Land, Poem de Cora Botezatu/8
Mai altfel, despre Veronica Micle, de Dumitru Hurubă/9
Să ne reamintim de Liviu Rebreanu, de Dumitru Hurubă/10
Vatra veche dialog cu Ioan Baba, de Nicolae Băciuț/12
Asterisc. Cine mai are azi răbdare..., de Veronica Pavel Lerner/15
Ocean întors. N. Steinhardt, caracter... de Silvia Urdea/16
N. Steinhardt, prezența și persistența... (Veronica Pavel Lerner), de Darie Ducan/
Coroștenia lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/19
Ocean întors. Iubirile lui Nichita Stănescu (Gabriela Melinescu), de Emilia Luchian/20
Asterisc. Memoriile lui Norman Manea, de Dorin Nădrău/22
Urme pe nisip, poem de Bianca Marcovici/22
Despre simbolice și nocturn, cu Mihail Diaconescu, de Ionel Silvian Bucureșcu/23
Remember Anton Cosma. Lampadofor, de Ioan Marcoș/24
Aniversări. Nicolae Mățaș - 80, de Galina Martea/25
Antologie Generația '80. Constantin Stancu/26
1961 - bilanț trist al literaturii române, de Ioan Gheorghișor/27
Centenar. Andrei Ciurunga/27
Restituiri. Vatra veche dialog cu Grigore Vieru, de Veronica Bălaj/28
Poeme de Nicolae Băciuț și Răzvan Ducan/29
Despre suflet, de Ioan Romeo Roșianu/30
Poeme de Dumitru Mălin/31
Restituiri. Pavel Dan, reeditat, de Mircea Daroși/32
Vitrina. Arta imunitară (Darie Ducan), de Cristina Sava/33
Cronica literară. Cuvântul scris e rană (Mircea Vaida Voevod), de Livia Fumurescu/36
Poetul reoglindirii în sine a lumii (Răzvan Ducan), de Cristina Sava/37
Imagism și magie... (Corneliu Tocan), de Aurora Ciucă Ștef/39
Poeți marmațeni (Ion Mariș, Marin Slujeru), de A. I. Brumar/40
Mântuirea prin cuvânt/iubire (Liliana Spătaru), de Nicolae Băciuț/41
Migranți fără bagaje (Constantin Stancu), de Radu Igna/42
Romanul unei întregi generații (Gh. Nazare), de Ion Manea/43
Realitate și ficțiune (Dora Alina Romanescu), de Mircea Daroși/45
Despre ființa povestirii (Dragoș Danci), de A. I. Brumar/46
Structurări simbolice... (Nicolae Suci), de Monica Grosu/47
Mihai Posada - un „haiku sibian”, de Radu Șerban/48
În orizontul rigorii (Vasilica Grigoraș), de Nicolae Busuioc/49
Cad(av)rul didactic... (Nicolae Suci), de Răzvan Ducan/50
Antidot postum la singurătate (Irina Goanță), de Maria Nițu/52
Pe cărarea crucii (Luminița Cornea), de M. Brezeanu-Ūjvăroși/55
Două cărți de Lucian Blaga, de Mircea M. Pop/56
Sonete de Adrian Munteanu/57
Poeme de Adriana Weimar/58
Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan-Aurel Pop/59
Ștefan cel Mare în Cronica lui Grigore Ureche, de Florin Bengean/60
Implicarea românilor din secuime, de Ioan Lăcătușu/60
Convorbiri duhovnicești cu Î.P. S. Ioan, de Luminița Cornea/63
Amvon. Darul adevăratei pocăințe, de Gheorghe Nicolae Șincan/64
Teologie și pionierat (Maxim Morariu), de Luminița Cornea/65
Muntele Athos din Muntele Athos, de Nicolae Băciuț/67
Poeme de George Călin/69
Starea prozei. Izolat de lumea izolată, de Nicolae Suci/70
Poeme de Iuliu Ionaș/71
Șarpele Lucifer, de Eugen Mera/72
Poeme de Ioan Gheorghișor/73
Poeme de Valeria Bilț/74
Asterisc. Reverențe antivirus, de Radu Șerban/75
Criza și japonezii, de Takashi Yajima/77
Mapamond. Țara Egiptului, de Mihai Posada/78
Poeme de Dumitru Băluță/79
Zilele Babelor, de Horea Porumb/80
Poeme de Gabriella Costescu/81
Literatură și film. Douăzeci și patru de ore..., de Alexandru Jurcan/82
Maxime de Nicolae Mareș/82
Epigrame, de Nicolae Matcaș/83
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/84
De la un clasic citire. Constantin Bacalbașa/84
Curier/85
Micropoeni de Dumitru Ichim/87
Lumină Lină, de Flavia Topan/87



Petru Botezatu, „Întrepătrundere”



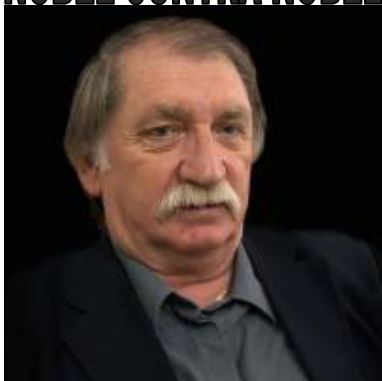
Petru Botezatu, „Regresiune”



Petru Botezatu, „Puteri generative”

Număr ilustrat cu lucrări de Petru Botezatu

Asterisc NOBEL CONTRA NOBEL



„Nobel contra Nobel” își intitula Laurențiu Ulici (1943-2000), una dintre cărțile sale celebre, apărută în 1988, punând față în față, începând din 1901, laureații Premiului Nobel din fiecare an, cu câte un autor cu nimic mai prejos decât laureații, dar care nu au luat niciodată acest premiu. Nu era doar pretextul unei substanțiale antologii de literatură universală, ci și o demonstrație a faptului că, în măsura în care consacră, acest premiu face și flagrante nedreptăți, că, vrând să consacre o scară a valorilor, a ajuns să demoleze chiar scara valorilor, din motive ascunse bine în culisele acordării premiilor.

„Lista lui Ulici” pare parcă mai dreaptă și mai consistentă decât lista Academiei Suedeze, cea care a fost investită cu autoritatea acordării premiului Nobel. „Lista lui Ulici” cuprinde nume grele, începând cu Lev Tolstoi, care ar fi fost deasupra lui Sully Prudhomme, distins cu primul Premiu Nobel. Timpul pare că-i dă dreptate lui Ulici.

Dar lista lui cuprinde și alte nume de notorietate, precum H. Ibsen, M. Twain, A.P. Cehov, A. Strindberg, J. London, G. Trakl, M. Proust, F. Kafka, R. M. Rilke, J. Joyce, C. Sandburg, C. Kavafis, F. Pessoa, M. Bulgakov, F.G. Lorca, S. Esenin, C. Pavese etc. etc. și, din nou, aceeași senzație că cei nepremiați sunt mai merituoși decât cei premiați.

Oricum, ar fi trebuit acordate mult mai multe premii Nobel pentru Literatură, pentru a se face o minimă dreptate, pentru a nu fi trezite suspiciuni, indignări, revolte, frustrări...

Ceea ce face Laurențiu Ulici, nu ca un strigăt de disperare, este să semnaleze că Premiul Nobel pentru Literatură a creat și „victime”, afectați nefiind doar autori, ci și literaturi. Iar între cei prejudiciați sunt și autorii români, literatură română în întregul ei, care a avut destule temeuri să-și

reclame recunoașterile necesare. Între acestea, primul care e în lista nedreptăților e pus I. L. Caragiale, care ar fi putut lua Premiul Nobel în 1911, când a fost distins germanul Paul von Heyse. Pentru 1940, an în care premiul nu a fost acordat, Ulici îl propune pe Liviu Rebreanu. În 1950, îl propune pe Tudor Arghezi, premiul fiind luat de englezul Bertrand Russell. În 1960, premiul a fost acordat lui Saint John Perse, în timp ce Ulici l-ar fi văzut potrivit pe Lucian Blaga. În 1977, Ulici îl vede îndreptățit pe Eugene Ionesco, Academia Suedeză decidând însă ca laureat pe Vicente Aleixandre. Pentru 1980, Nichita Stănescu, considera Ulici, ar fi fost mai potrivit decât Czeslaw Milosz.

După anul apariției cărții lui Ulici, acesta mai propunea, pentru 2000, pe Marin Sorescu.

Nichita Stănescu (1933-1983) și Marin Sorescu (1936-1996) au fost propuși pentru acest premiu, probabil că au fost incluși și pe listele „de așteptare”, între nominalizați. Când arhivele acordării acestor premii se vor face publice, se va afla cât zvon și câtă realitate există în aceste „zvonuri”.

Au mai fost vehiculate și alte nume de-a lungul anilor – Mircea Eliade, Norman Manea, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu...

Singurul scriitor „român” care a luat acest premiu, în 2009, Herta Müller, nu mai era ... român, ea fiind înregistrată ca scriitoare germană, născută în România.

Din nou, apele Premiului Nobel pentru Literatură pentru anul în curs încep să se tulbure. Pe de o parte, e vehiculat numele Anei Blandiana, recunoscută internațional, distinsă cu numeroase premii, cu operă de disidentă, care ar fi prima pe listă, dintre români, susținută și de Fundația „Doina Cornea”, dar există și un curent de opinie și interese care îl împing în față pe Mircea Cărtărescu, considerându-l deja inclus în lista „scurtă” de cinci nominalizați, deși numele celor propuși și ale celor care au făcut propuneri sunt secrete 50 de ani!

Cu toate acestea, deși operele sunt la vedere, cărțile se fac în culise.

Iar Academia Suedeză își are și ea „sensibilitățile” ei. E însă politica Premiului Nobel foarte sensibilă și la valoare? Un „comitet” (comitet) de 18 „judecători” ar putea să facă dreptate și pentru literatura română și pentru cel care binemerită cu adevărat încununarea cu Nobel! S-ar conveni, după 120 de ani de așteptări!

NICOLAE BĂCIUȚ



Alexandru Macedonski
(1854 - 1920)

Rondelul rozei ce înflorește

O roză-nflorește, suavă...
Ca nor risipit e necazul.
Puternic mă poartă extazul
Spre-o naltă și tainică slavă.

Nu-mi pasă de-a vieții otravă,
De chinul ce-și urcă talazul
O roză-nflorește, suavă;
Ca nor risipit e necazul.

Stăpân sunt de-acum pe răgazul
Să-mi fac din ursită o sclavă,
Și nu mai e viața grozavă,
Deși mi-a brăzdat tot obrazul:

O roză-nflorește, suavă.

Rondelul lucrurilor

Oh! lucrurile cum vorbesc,
Și-n pace nu vor să te lase
Bronz, catifea, lemn sau mătase,
Prind grai aproape omenesc.

Tu le crezi moarte, și trăiesc
Împrăștiate-n orice case -
Oh! lucrurile cum vorbesc,
Și-n pace nu vor să te lase.

Și câte nu-ți mai povestesc
În pustnicia lor retrase,
Cu tot ce sufletu-ți uitase,
Te-mbie sau te chinuiesc.

Oh! lucrurile cum vorbesc.

**ALEXANDRU
MACEDONSKI**

**La 24 noiembrie 2020, vom
marca Centenarul morții lui
Alexandru Macedonski, cel
care a dat ca nimeni altul
strălucire rondelului.**

**Vă invit la o dezbatere pe
tema „Posteritatea lui Al.
Macedonski”. (N.B.)**

Vatra veche dialog



PETRU BOTEZATU

„Încercam să creăm o universitate a închisorilor”

(I)

La început a fost poezia Corei Botezatu, care venea dintr-un fel de „no man's land”, spre „Vatra veche”, într-un soi de reîntoarcere acasă, fără a fi fost vreodată plecată din limba română.

A fost apoi Doina Cociș, aleasă să întindă o punte între poezia Corei Botezatu și pictura lui Petru Botezatu.

Apoi, lucrurile au intrat într-un firesc relațional al afinităților electiv reciproce, la care se atașa exponențial mirarea, uimirea, revelația unor destine și surprinderea mea că niște valori care ar fi trebuit nu doar așezate în locul pe care îl merită în cultura română, ci și impuse în față, deopotrivă ca modele artistice și reprezentări naționale, sunt tratate, ca să fiu academic, de la mare distanță.

Întâlnirea sub cupola impunătoare a catedralei „Sf. Vineri” din Zalău mi-a confirmat toate impresiile formate din cunoașterea unor opere, adăugând, ca bonus, modestia și smerenia celor doi soți, Cora și Petru Botezatu.

Biografiile noilor mei companioni mi s-au părut copleșitoare în substanța lor, atât prin rodul artistic, cât și prin eforturile împinse spre dramatism, pentru împlinirea în poezie, pictură și credință.

Nu-mi puteam reprimă dorința de a afla pentru mine și a împărtăși cu cei care ne vor citi, de a afla mai multe despre ceea ce înseamnă jertfa artistică, ce înseamnă legătura subterană cu izvorul și lutul din care suntem plămădiți.

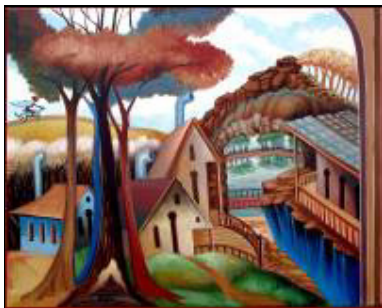
*

-Stimate domnule Petru Botezatu, considerați că artistul Petru Botezatu este suficient și corect perceput în țară? Am în vedere nu doar confuzia valorilor care a câștigat teren după 1990, ci și două repere defavorizante, unul pentru perioada de dinainte de decembrie 1989 (ați fost condamnat politic), iar celălalt: ați lipsit din țară o perioadă importantă a biografiei dv. artistice!?

- Pictorii de biserici nu sunt acceptați nici ca autori ai unei opere de artă și cu atât mai puțin drept creatori. Ignorați de către autoritățile ecleziastice, fiind în accepția dogmei creștin-ortodoxe doar INSTRUMENTE mărturisirii liturghiei creștine, doar lucrători pentru dogmă. Din acest punct de vedere, BOR lasă să transpară similarității cu dictatura comunistă, de tristă amintire. După căderea comunismului, s-au construit mai mult de 10.000 de noi biserici pe teritoriul României. Toate acestea au trebuit pictate. Câți pictori de biserici de notorietate cunoașteți? Uneori am impresia că s-ar fi împlinit idealul marxist ca arta să fie doar o formă minoră de distracție a oamenilor muncii, a proletariatului.

Ei sunt mai mult decât simpli ilustratori ai unor istorii, evenimente ori vieți de sfinți, și anume ei sunt vestitori ai luminii, păcii și bucuriei sau ai slavei Împărăției Cerurilor – iată un enunț al Patriarhului, dar cu toate acestea, notorietatea, gloria artistică le este interzisă.

În timpurile medievale, se considera că numele pictorului este mai prejos de gloria divină, și nu era menționat nici măcar în pisanie. Din același soi de smerenie, icoanele nu au fost semnate niciodată, ele fiind considerate doar obiecte de devoțiune, niciodată opere de artă și multe dintre ele nici nu au mai ajuns vre-



Petru Botezatu, „Biciclistul”

dată să fie altceva, decât asta din cauza obligației de a fi cu nimic mai mult decât copii a mii de alte copii. Cu timpul, în vremurile mai recente, artistul care pictează biserici și-a câștigat dreptul de semnătură... Dar, în timp ce în alte religii creștine lăcașurile de cult au devenit magnifice monumente de artă sacră, rezultatul contribuției geniului artistic creator, opere concertate ale atâtor pictori, sculptori, arhitecți etc., bisericile ortodoxe românești au ratat din nou în toți acești ani de efervescență și devoțiune religioasă o ENORMĂ ȘANSĂ ISTORICĂ de-a scoate din chingi spiritul artistic creator al pictorilor zugrăvitori de biserici, oferind astfel omenirii calea de acces a dumnezeirii prin actul artistic. Căci dacă divinitatea a instituit în ființele umane dreptul de-a se erija în *fi ai lui Dumnezeu*, prin act divin, pictorul de biserici poate și trebuie să înfățișeze Împărăția Cerurilor în mod artistic, potrivit spiritului său creator.

Prima mea intenție de a înnobila expresia artistică în arta sacră s-a materializat la Capela Seminarului Teologic din cadrul Arhiepiscopiei Cluj, acum 36 de ani. Nu numai că au stopat în mare măsură demersurile mele, au denigrat de atunci încoace acea operă care, la fel ca toate marile aspirații și atuuri ale României, în general, a fost îngropată, vidată de orice recunoaștere, deposedată de virtuțile care ar fi putut să o plaseze în fruntea lăcașurilor de interes devoțional, dar și artistic.

Cu toate acestea, trebuie să recunosc că, înainte de 89, m-am bucurat, cel puțin în lumea bisericească, de un prestigiu incomparabil cu ceea ce s-a petrecut după 1990. Când am renunțat să mai încerc să fiu *artist plastic* în acea societate de dinainte de revoluție, am încetat de fapt să mai cer voie regimului comunisto-ceaușist să-mi permită să fiu artist. Și nu era numai faptul că eram un fost deținut politic; în acea societate totul funcționa prin mecanisme care-mi rămâneau structural străine.

Am început să revin în România la începutul anilor 2000; reveneam ca artist cu o activitate cel puțin remarcabilă, prin toate cele 3 țări prin care m-a purtat refugiul, emigrația, autoexilul. Televiziunea Română a trimis, de exemplu, în 2004, o echipă în Statele Unite care a realizat un →

NICOLAE BĂCIUȚ

documentar în 3 episoade despre cariera mea. Eram, la urma urmelor, cam singurul artist de origine română admis vreodată de către guvernul Statelor Unite în numai 2 săptămâni ca **rezident permanent** pe baza unei încadrări unice, și anume, - *extraordinary abilities* - recunoaștere, care s-a bazat pe portofoliul prezentat de avocatul angajat de Universitate funcționarilor guvernamentali.

Se dorea obținerea unei vize de lucru pentru a putea picta în legalitate domul Capei Facultății de Teologie Beeson, (The Divinity School) de la Universitatea Samford, din Birmingham, Alabama. Poate că s-ar impune o comparație între felul în care m-au tratat americanii, care mi-au permis să mă bucur de cele mai înalte aprecieri pe care le poate obține un artist pentru opera sa, și felul în care spuneam mai înainte că a fost considerată realizarea de la capela pictată la Seminarul din Cluj înainte de-a pleca din țară.

În ce privește partea laică a creației mele, nu am expus în România până în 2015, când managerul și *îngerul meu artistic*, adică soția mea, a inițiat o participare la *ArtSafari*, acel mare Festival de Artă din București, unde, spre uimirea noastră, am repurtat o prezență plină de un mare succes. În același an, în toamnă, o selecție dintre cele mai bune lucrări ale mele a făcut obiectul unei expoziții speciale, într-un conac la Săftica, în apropierea Bucureștiului. Participanții și-au disputat cea mai mare parte dintre picturi și, înainte de-a ne dezmetici, și le-au adjudecat una câte una. Semnifică asta că România, ca protipendadă cu noi veleități artistice de colecționari sau ca elită intelectuală, saluta întoarcerea, repatrierea mea într-o țară în care nu existasem decât, cel mult, ca pictor de artă sacră? **Probabil că nu.** Indiferența forurilor culturale oficiale a fost și a continuat să fie supremă. România este notorie pentru felul în care se deține de personalitățile desprinse din matca sa. Avem exemple multiple, dezolante.

-Cu îngăduința dv., vă propun să ne reîntoarcem în adolescența dv., la evenimentele care v-au marcat destinul: ce se știe și ce nu se știe despre condamnarea dv.?

-Inițial, nu am înțeles nimic din ceea ce se întâmpla. A fost la fel de straniu ca și cum aș fi fost răpit de

extratereștri. Eram buimac. Unul dintre băieții cu care petrecurăm ceva timp în vacanțele de pe valea Bistriței și-a uitat un jurnal personal la o mânăstire, unde a comis și ceva nelegiuiri minore. Era în perioada de consolidare a puterii staliniste. Agenții erau instruiți să folosească orice pretext pentru înfiriparea de comploturi fictive a căror pedepsire exemplară avea să servească atât la legitimizarea noii puteri comuniste, cât și la răsplătirea lor înșiși, permițându-le să înainteze în grad și carieră. Așa am devenit peste noapte *Șeful unei Organizații contrarevoluționare împotriva Securității Statului*. Cred că eram acuzat că am fi descoperit în pereții unei magazii o pușcă din primul război mondial, cu care ne-am jucat o vreme, și apoi am aruncat-o și că, tăind în bucățele coperta verde (!) a unui caiet, creasem astfel *legitimații ale unei Organizații*. Am fost judecați la Iași, de un Tribunal militar, eu, în calitate de *căpitan*, și ceilalți 4 *locotenenți*, într-un proces public *al elevilor de liceu*. Proletarii din sală fuseseră instruiți să strige din când în când *la moarte trădătorii!* M-au condamnat la 12 ani temniță grea și, înainte de-a mă dezmetici, în loc să fiu prezent la examenul de bacalaureat la liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț, eram deja la Gherla în închisoarea de execuție, supus unui regim de exterminare.

Știu că mulți dintre cei care am trecut pe-acolo au povestit ororile la care am fost supuși. După așa de mulți ani, nu am reușit să transform această experiență în ceva acceptabil, poate karmic, poate de natură să mă întărească și să mă ajute să revendic mai multă înțelepciune de-a lungul existenței mele. Nu am ispășit întreaga condamnare politică, căci acest interviu nu ar mai fi avut loc astăzi. Am fost judecați din nou și condamnați de



Petru Botezatu, „Etapele creației”



Petru Botezatu, „No Man's Land”, ulei pe panou de lemn sculptat, acoperit cu foiță

data asta pentru *Asociere Ilegală*. Securitatea nu-și putea permite să ne scape din gheară. Am muncit următorii 3 ani la Peninsula, pe plantațiile de trandafiri, iar când am scăpat din închisoare, am fost răsturnat, fără drept de apel, în albia oprobriului public. Oamenii, *cetățenii exemplari altfel*, se fereau de mine ca de un lepros, și nu-mi puteam găsi niciieri de lucru. Se știe, desigur, că la Gherla a fost închisă o mare parte din elita politică românească. Majoritatea deținuților celor de-aici se specializau în *crime împotriva Statului*, personalități proeminente ale fostelor partide democratice, foști demnitari ai regimurilor istorice: preoți, profesori, intelectuali, jurnaliști avocați în vârstă, și mulți dintre supraviețuitori au scris despre regimul de exterminare prin înfometare și tortură fizică și psihică. Eu, personal, am păstrat, din păcate, doar un memorial vizual, continuând să văd după o viață întregă filmul discontinuu al ororilor pe care m-a făcut să le trăiesc, în perversitatea sa agresivă, totalitarismul comunist. Am continuat pentru tot restul vieții să văd PE VIU momentele în care muream de dizenterie, mămăliga stricată și zeama de varză cu care ne hrăneau, felul în care încercam să aprindem o mică flăcăruie pentru o țigară absolut improbabilă, gardienii și securității lovindu-ne ca pe o specie subumană. Mai vizualizez și azi pentru memoria mea *imaginile* cuvintelor și frazelor în limba germană pe care le învățam de la un profesor evreu în vârstă, anticomunist, sau culorile absurdului în care bălteam.

-La lansarea albumului dv. de→

la Zalău, ați avut o reacție emoțională puternică la recitarea binecunoscutului poem „Iisus în celulă”, a lui Radu Gyr, și el victimă a opresiunii politice. Ce colegi de temniță v-au marcat în periplul dv. prin închisorile comuniste?

- Poeziile lui Radu Gyr circulau prin închisoare și poemul recitat de Domnia Voastră în catedrala „Sf. Vineri”, mi s-a părut ca un murmur incredibil pătrunzând în mod neverosimil prin zidurile celulelor, acum multe zeci de ani. Noi, tineretul, încercam să creăm o universitate a închisorilor, storcându-i de orice cunoștințe pe oricare din cei pe care îi întâlneam. O universitate orală, repetam cunoștințele pentru a ni le fixa, și a le putea reproduce, căci intuiam că vor veni și alte valuri, de vreme ce era închis acolo un copil de 8 ani. Ne-am intersectat cu intelectualii de la Cluj, grupul de politicieni, dar și *Opincarii de la Humulești*, tineri în opinci, acuzați că au sabotat industria/economia comunistă, fiindcă au folosit ulei să-și ungă opincile, oameni absolut inocenți ca și acel copil de 8 ani, sau cu un personaj precum Ion Ladea, fiul sculptorului Ladea, care strălucea de speranță și credință, și care a prevalat devenind doctor, după câte am aflat.

Poate că unul dintre cele mai memorabile momente trăite au fost atunci când, printr-o decizie de origine supranaturală, cu adevărat divină, am fost transferați din perimetrul închisorii politice la închisoarea de drept comun, eu și ceilalți 4 colegi din grupul nostru. După primele minute de emoții halucinante, căci ieșirea de la politic însemna, de fapt, în mare măsură, promisiunea supraviețuirii, ne-am dat seama că fiecare dintre noi avea pe patul desemnat de gardieni o grămăjoară de *ofrande*. Căci așa apăreau în situația dată. Ne aflam acum printre deținuți de drept comun, criminali, hoți, pederastați, delapidatori, și acești *bandiți* care se uitau la noi ca la niște umbre întoarse din infern, și care ne-au oferit din rezervele lor câte ceva de mâncare. Ne-am privit și ne-am promis să gustăm doar câte o îmbucătură, conștienți că ne vom îmbolnăvi de moarte, dacă, după atâta foamete, vom pune în gură toate acele bunătați. Din păcate, n-am reușit să ne abținem

îndeajuns, dar gesturile acelea de solidaritate și fraternizare în culmea mizeriei m-au marcat definitiv.

Majoritatea personajelor supraviețuitoare de la Gherla și, în general, din închisorile comuniste, au putut folosi ca strategie de supraviețuire povestirea, scrierea, așa cum a făcut-o de pildă Paul Goma, mai târziu, în memorialele sale, care a dorit să nu se uite, să nu se uite cu niciun preț. În cazul meu, narațiunea este vizuală și a continuat să ruleze numai pentru mine, în forul meu interior, însoțind practic tot ceea ce s-a mai desfășurat vreodată în decursul existenței mele ulterioare, însoțindu-mă obsesiv.

-În 1964, ați optat pentru un destin artistic. Ce v-a determinat să faceți o asemenea alegere? Mai ales că trecutul dv. politic nu era încurajator pentru a urma un traseu firesc al afirmării?

- Când am revenit în societate, după închisoare, am realizat că noul regim comunist acaparase practic orice aspect al trăirii, infestase orice domeniu, se integrase aproape diabolic în orice spațiu de activitate. Îmi doream să ajung artist și înțelegeam încă de atunci că asta îmi va permite să rămân într-o lume proprie, construită după principii individuale.

Aveam să devin, cu ajutorul artei mele, un perpetuu fugitiv, aveam să mă integrez în creație, singurul spațiu suprem de evadare, avea să fie *o evaziune estetică*, cu mecanisme secrete de negare interioară a regimului totalitar. Aveam, desigur, să plătesc cu sărăcia grotescă



Petru Botezatu, „Piramida umană”



Petru Botezatu, Lumi paralele

la care te condamna o asemenea decizie, dar existau răz bunări secrete, cu speranța inegalabilă că, într-o bună zi, voi reuși să evaderez, să trec dincolo de cortina de fier.

Ceea ce s-a întâmplat în cele din urmă, târziu, e-adevărat, dar izbăvitor.

-La un moment dat, v-ați rupt de sistem și ați ales o cale și ea minată, în raport cu ideologia roșie: pictura religioasă. Ce v-a dat, ce v-a luat această opțiune?

-Tentația artistică de manifestare publică este irepresibilă. Terminasem facultatea ca șef de promoție și am fost repartizat ca profesor la Vălenii de Munte, după ce am refuzat să rămân în București. Îmi dădeam seama că ceea ce învățasem până la acel punct era minimal și că marea etapă de studiu abia începea. Maeștri, precum Traian Brădean la desen, și-au pus o amprentă de netăgăduit asupra mea, cu consecințe certe privind măiestria desenului. Au urmat zece ani de studiu individual, de reluare a tuturor măștrilor pe ale căror albume puteam pune mâna. Erau zeci de ore de desenat și perfecționare. Am avut încercări timide de ieșit în lume, cum se spune. Am expus în câteva rânduri la Ploiești în sălile Uniunii Artiștilor Plastici, apoi la București.

Au trecut anii și-am realizat că nu se întâmpla nimic remarcabil; era doar o băltire provincială, o respingere societală, o scemere lipsită de orice progres; lucrările mele nu erau destul de comuniste niciodată, autoritățile culturale nu-mi dădeau nicio șansă, pilele mele erau absolut inexistente, bursele, atelierile, promovările, articolele, evaluările marilor critici de→

artă nu ajungeau niciodată în dreptul meu. Și, într-o zi, a vorbit de la sine, destinul.

Eram pe terasa casei din Comana, la prietenul meu, poetul Gellu Naum. Îi sculptam capătul balustradei, și el asista, trăgând din pipă, ca de obicei, când lucram, cu mare ardoare.

Din întâmplare, trecu pe drum un vechi meșter, pictor de biserici, care lucra acolo, la biserica din Comana. Gelu l-a observat, s-a ridicat, a fugit repede după el, l-a strigat și l-a invitat înăuntru.

Așa aveam să aflu pentru prima oară în viața mea cum era posibil să devii pictor de biserici în România. Astfel, Gelu Naum avea să devină *Nașul* meu într-ale picturii de biserici și apoi chiar nașul nostru de cununie, împreună cu soția sa, Ligia.

Mi-am dat demisia din învățământ și în câțiva ani am dobândit toate autorizațiile Patriarhiei Ortodoxe Române. Domnul Taflan, cel întors din drum de Gellu Naum, a fost *meșterul* meu timp de 2 ani, cel puțin oficial, și de la el am deprins cea mai bună și mai valabilă tehnică de pictare în frescă.

Când m-am văzut prima oară pe schelă în fața unui perete alb, imens, am înțeles că dobândisem ceea ce nicio altă nișă din timpul regimului totalitar comunist nu mi-ar fi îngăduit, și anume, posibilitatea de-a picta enorm.

Cucerisem toată acea lărgime a picturii murale, infinita monumentalitate a peretelui...

Era o adevărată beție de spațiu și asta, cel puțin la început, mi-a permis să nu mă las violentat ori descurajat de toate canoanele atașate, de impunerile dogmatice, de strictețile picturii bisericicești.

Era prima oară în viața mea când tot ceea ce mi se cerea era doar SĂ PICTEZ și, unde mai pui, că eram și plătit pentru asta și, în curând, am constatat că se făcuse o coadă la ușa noastră, că era, puțin spus, o listă de așteptare, și că abia ne mai puteam apăra de cererea enormă.

Pictura în frescă, această tehnică însușită de tipicul picturii de biserici ortodoxe de tradiție bizantină, este o tehnică dificilă, bărbătească, deosebit de grea, dar care, odată stăpânită, îți oferă satisfacții artistice enorme.

Eu am reușit să mă emancipez în mare măsură de monotonia și infinita

replicare a programului iconografic ce trebuie urmat, redesenând fiecare scenă, fiecare personaj, direct pe perete, fără schițe prealabile, resuscitând componentele impuse ale fiecărei scene, *Nașteri, Învieri, Adormiri* etc., adoptând prin desenul proaspăt o prospețime scenelor inventate de către vechii meșteri ai picturii bizantine cu secole în urmă.

Fresca mi-a permis să reînvii, să readuc la lumină din rudimente de mult abandonate și să extind, folosind printre alte tehnici, un procedeu descoperit cu secole înaintea mea, dar pus acum la punct de mine, începând de la Capela Seminarului de la Facultatea de Teologie din Arhiepiscopia Clujului, de creare a reliefulor poleite, o tridimensionalitate ornamentală, folosită la începuturi de către meșterii bizantini doar la împodobirea aureolelor.

Eu am extins tehnica, folosind elemente sculpturale poleite la ornamentarea fondurilor sau benzilor despărțitoare. Acestea dau o personalitate anume bisericilor pictate de mine, le apropie de bogăția împărătească a lăcașurilor dumnezeiești pe pământ și se alătură paletei mele coloristice mult mai deschise și variate.

Este, de altfel, absolut improbabil ca un pictor cu studii academice contemporan să picteze așa cum au pictat meșterii zugravi secole de-a rândul, emulând pictura naivă, needucată, de tradiție bizantină. Există pictori și astăzi care își ascund incapacitățile de orice fel copiind picturile naive și involute câștigându-și merite de respectare a tradiției.



Petru Botezatu, „Lumi paralele”

Creația pictorului Petru Botezatu, atât sacră cât și profană, de o diversitate uimitoare, provine dintr-o imaginație ale cărei limite sfidează cel mai adesea realitatea și implică privitorul într-un dialog simbolic. Lucrările sale demonstrează complexitatea sa de plastician capabil să îmbine diverse specii ale picturii, în fiecare tablou registrul compozițional fiind întotdeauna altul și de cele mai multe ori fiind organizat după structura icoanelor.

Elementul definitiv al artei sale este suprarealismul, înțeles atât din punct de vedere al libertății de expresie, cât mai ales, din perspectiva imaginației, care îl eliberează într-o lume aflată pe tărâmul visului”.

SILVIA TRĂISTARIU,
Muzeograf

„...Atunci când ai un prim contact cu lucrările lui Petru Botezatu ai tendința de a vedea în primul rând latura ei decorativă ce se adresează cu precădere ochiului, nu minții.

Dar cu cât le privești mai mult se declanșează mecanismul și începi să vezi detaliile pe care le asociezi, firesc, cu propriul imaginar ajungând să-i dezlegi, sau cel puțin acestea este convingerea ta, să-i descifrezi limbajul vizual. Astfel îți se deschide în fața ochilor un adevărat Univers. Începi să vezi cum detaliul și întregul rezonează într-o muzicalitate a tonurilor, cum vizibilul și abia perceptibilul se conjugă după niște reguli doar de artist știute, ajungi astfel să îți se pară ușoară descifrarea mesajelor sau a temelor ilustrate, titlul lucrărilor aducându-și firește contribuția”.

ROXANA BĂRBULESCU,
critic de artă

„Petru Botezatu are un fel al său de a picta, un stil care, pornind de la originile picturii de biserici în stil bizantin, respectând canoanele și dogma ortodoxe, valorifică toate cuceririle artei spirituale... tinzând să dea o expresie pe măsura creștinului secolului 21, dezvoltat astfel încât să concilieze vechimea de peste două milenii a religiei creștine cu frumusețea și înțelepciunea formelor înobilate de trecerea vremurilor până în timpurile moderne. Este o pictură a lumii critice, este o viziune personală, o transpunere în termeni perceptibili pentru umanitate, a lumii biblice.”

ANA AMELIA DINCĂ,
critic de artă

„O poetă care ignoră moda poetică”. (Alex Ștefănescu)

No Man's Land

Așteptam de mult să pătrund în Pavilionul tău de Vise...
acolo, între lumi, în No Man's Land...
Îmi doream să mă așez undeva, marginală,
ca și cum m-aș fi prăbușit într-o transă, ca
și cum m-ai fi inclus
în partea de adagio pentru vioară, violoncel
și orgă
a tot ce se petrecea în acea viziune,
într-o sferă perfect muzicală
pe lângă pereții de sticlă, prin suprafața lor translucidă...
Era posibil să mă trezesc în Marea Piramidă de Cristale,
sub milioane de tone de nisip fierbinte,
încrustată ca o incluziune secretă în inima unor prisme
pulsatorii,
străbătând tot labirintul ce ne mai desparte,
într-un act luminiscent și aproape mitic, ajungând în
sfârșit la tine.
Pe-atunci, abia evadasem din lumea comunistă
și încă mai pluteam în derivă
devenind rând pe rând non-ființe,
suflete tulburi, în curs de reconstituire,
rămășițe umane profund exaltate, începând să se rotească
pe orbita unei libertăți sacre, turbulente, dar perfect
iluzorie...
Dormeam în tine, îmi respirai aerul cu înverșunare,
deveneam străvezii când ne priveam ochi în ochi, seara,
evolam ca și norii pe sub care zburau șoimi falnici,
ne simțeam eminenți în felul în care împărțeam
azilul, pâinea, spectrul durerilor, friguri și călduri,
sechelele comunismului și fierbințelile sexului,
și alte asemenea situații, uneori patetice, alteori ambigui,
chiar stranii, dar mereu într-o diafană schimbare
la pândă unor noi configurații, chiar fantasmagorice,
când ai scos deodată la iveală, ca un magician dintr-o
pălărie,
o pasăre vie, hilară și ușor somnambulă,
se credea, mai degrabă, un înger, cu trupul acela de pasăre
albă,
poate una dintre acele păsări provenind din conștiința
divină,
hărăzită unei existențe efemere,
ajungând doar până la marginea pământului
de unde se întorcea îngrozită,
și-ai atunci ai început să pictezi, ca și cum ți-ai fi luat tu
însuși zborul,
ca și cum ai fi ilustrat Marele Găinaț Cosmic...
desemnându-l Purtătorul Înaltelor Semnificații,
poleindu-l cu aur, înainte de-a-l instala în mijlocul unui
panou
inoculându-i puterea de încifrare, dăruindu-i tot ce știai
despre creația sacră
din conștiința alterată a tuturor văzutele și nevăzutele...
Te-am urmărit fascinată cum înșirai ca pe ață monstruleți
antipatici,
un șarpe biblic, înfășurat într-un înveliș sidefiu-verde,
diverse buburuze și scarabei bombați și roșii,



urcând printre liane spre florile dintr-o
specie de Mimoza Pudica, oarecare;
pictai o lume destul de echivocă, un
Babilon metamorfic,
bizarerii, premoniții umanoide și
complicități tentaculare,
pe cât de demiurgic, pe atât de
factofthematter,
fluierai ușor, ca un cintezoii, pregătindu-se
de nuntă,
în timp ce mestecai o halviță banală, și
chiar așa, era,

ca și cum deveniai Dumnezeu, în Marea Ta Iluminare,
în tainița lucrării tale, mimând cu pasiune o nouă geneză,
împreunând culori precipitate și forme gracile,
trecându-le printr-o stranie alchimie vizuală,
lăsând să se prăbușească peste noi felurile tale imagini
mentale,
ca un vânător iscusit de recompense în „No Man's Land”
manipulându-ne clarvederea cu-o impertinență
vizionară...
S-ar fi putut pătrunde dinspre ocean, pe această planetă
personală,
se putea naviga pe una din corăbiile acelea mici, de pirați,
clandestine,
strecurându-te prin estuarul apatic, stăpânit de păsări
flamingo,
al unui fluviu leneș la vărsare...
dar, această terra incognita se putea invada coborând
dintr-un Cal Troian
surprinzându-i deodată pe toți cei suferind de-o nuditate
congenitală,
aparent resemnați în ce privea natura lor picturală,
coexistând în trupurile lor de-un ocră sidefiu sau gri
albăstrui,
la fel de minunați și când îi făceai să arate alburii, tiviiți cu aur
într-o lumină supranaturală, prinși între ape,
meditând la tratate matematice, coagulați, auto-reflexivi,
trăind un haos morfologic, în forme glisante, lipsite de
luciditate,
călărind pe felurite animale, în general, necuvântătoare,
plutind
dezinteresăți de tot ceea ce-i mai ținea în legătură
cu stările civile, registrele ori versiunile oficiale...
Ca să-trăiești în spațiul acelei lumi numite Imaginaria,
ar fi trebuit să te folosești de-afinități electice,
să-ți sporești virtuozitatea de-a citi în stele,
să știi cum să descifrezi pictograme,
descoperind o nouă Rosetta Stone,
să faci cerul să plouă ținând norii în brațe,
sau să vorbești cursiv unor animale, care nici n-au ajuns
să existe;
te-ai fi putut folosi de ceva magnetism și-o anumită
imortalitate
cu o ușoară reglare la cutia de vibrații și-un al treilea ochi,
în frunte,
toate aceste privilegii absolut speciale și rare,
pe care le-ai fi putut exersa într-o anumită incongruență
subliminară.

CORA BOTEZATU

Mai altfel, despre **Veronica Micle** (XIII)

În foarte scurtă vreme, Veronica îi scrie la 27 octombrie 1877, ca un fel de scuză sau chiar ca o nouă declarație de dragoste condimentată cu subtile, dar mari regrete: „*Mult iubite Titi, două sentimente contradictorii mi-au împărțit ființa aflând de vizita ta de bun rămas: părerea de rău de a nu te fi văzut, și mulțumirea de a fi cruțată de tristele emoții ale plecării tale. Titi, dacă tu ai inima (și eu sunt singura că ai avut pentru că tu m-ai iubit mai mult decât meritam eu), ascultă-mă, judecă-mă și nu mă osândi decât după aceea. Nu-i așa că indiferența mea ți-a sfărâmat sufletul, suflet cu totul încărcat de mine, dar iau pe Dumnezeu martor dacă era o veritabilă indiferență; această falsă răceală nu era decât o contra-balansare față de iubirea ta imensă pe care tu o dai pe față fără încetare; privirea ta, vorba ta, în fine, întreaga ta ființă în prezența mea nu erau decât dragoste, tu erai atât de puțin stăpân pe tine însuși într-atât că și un prost își dădea seama că tu ești îndrăgostit de mine; ca atare nu trebuia ca eu să desmint și să simulez în ochii iscoditori reciprocitatea unei iubiri tot atât de mari? Titi, scrisoarea asta eu am scris-o în afară de casă, într-atât sunt de spionată de oamenii din jur, unul pleacă, altul vine, eu sunt mai rău decât ca la un hotel. Titi, nu-i așa că tu vei veni de sărbători la Iași și atunci eu voi fi așa de dulce și așa de bună cu tine și te voi vedea adormind pe brațul meu? Îți jur că nu voi mai fi răutăcioasă cu tine; dac-ai ști cât regret eu, și cât blestem ființa mea, dar la ce bun, tu ai plecat și eu însămi nu sunt în stare să plâng depărtarea ta. Eu, te-mbrățișez din toată inima mea.*” Scrisoarea este semnată cu pseudonimul: *Tolla nefericită*. O asemenea scrisoare poate pune capăt oricărui speculații și bârfe, fiindcă în ea găsim de toate: feminitate, naivitate, adolescență, patimă, iubire nemărginită, promisiuni interesante, declarații ferme, devotament, tandrețe fără limite etc., toate-toate având un singur numitor comun: afecțiunea deplină a unei femei față de un bărbat și... deplină infidelitate și imoralitate. După doar 5 ani de la întâlnirea de la Viena, o asemenea *declarație* în care erau adunate toate ingredientele unor sentimente care nu lăsau niciun spațiu, oricât de mic pentru alte interpretări, nu lăsa, practic, nicio porțiță de îndoială asupra sentimentelor Veronicăi față de Eminescu. În orice caz, ne convine sau



nu, lucrurile par extrem de așezate într-o matcă bine și definitiv croită pentru cei doi, și parcă nu ar mai fi vorba despre aceeași „ușuratică” femeie etichetată de majoritatea junimiștilor, dacă forțăm puținel lucrurile pentru a face abstracție că vorbim despre o femeie căsătorită și mamă a două fete... Ce mai poate fi altceva?, ne întrebăm pe bună dreptate. Eventuala părăsire a familiei, prin divorț sau nu, și unirea celor doi îndrăgostiți printr-o eventuală căsătorie – atât! Imoral, antisocial, inuman, însă finalul unei frumoase și elegante povești de iubire, până una-alta întreruptă cu relativă brutalitate de către același nemilos destin. În orice caz, scrisoarea Veronicăi, citată mai înainte, calmează situația, îl repune pe Eminescu în poziție de verticalitate și liniște sufletească, așa că își poate începe activitatea la... capacitatea normală a intelectului, chiar din data de 4 noiembrie 1877. Aparent, situația era limpede, declarațiile erau făcute, jurămintele de iubire aidoma – ce să mai fi lipsit? Dar ce bine și ușor ne vine nouă să rezolvăm o asemenea situație fără a fi direct implicați! Din păcate, realitatea, este mereu și mereu alta...

Dar, să mai vedem, să mai vedem, fiindcă inima unei femei îndrăgostite sincer și, mai ales, fără meandre sau ramificații cumva absconse, nu se liniștește atât de ușor, adică fără a mai vrea mereu încă una-alta de la iubire, de la omul iubit. La 27 de ani, Veronica trăia la cote maxime o iubire pe care n-o mai simțise vreodată, pentru că nu avusese când, pentru că, să ne amintim, mama ei îi pusese la cale căsătoria, de fapt *vânzarea* profesorului Ștefan Micle, când ea abia împlinise 14 ani, deși „mirele” avea cu 30 mai mult... Ce sentimente de iubire, de soție devotată, de doamnă, o puteau construi rostul de stăpână a casei? Să putem vorbi despre o excepție? Putem, însă, totul, dacă o fi existat măcar sub formă de germen, a ținut până în 1872, până când despotul destin s-a prezentat și el la Viena și a hotărât fără nicio rezervă soarta a doi tineri de câte 22 de ani fiecare – Veronica și Eminescu – rămași în istoria literară două figuri emblematice.

Acum, lăsând la o parte vârsta fragedă a proaspetei neveste, s-ar fi putut vorbi, oricât am forța lucrurile, de o îndrăgostire? Poate din partea bărbatului care își adusese acasă o fătucă abia aflată la început de adolescență... Oare degeaba să-l fi acuzat colegii ieșeni de imoralitate și de o atitudine meschină? Certamente că nu! Dacă o facem pe naivii, atunci, da, se poate să credem altceva, altcumva, însă trebuie, adică avem obligația morală să vedem, să înțelegem și să analizăm situația, atâta cât o simțim omenește și nu ca niște pseudospecialiști, cum s-au mai erijat destui de-a lungul vremii... Iar aici avem ca bază de plecare măcar un fragment sau scurte fragmente din viața Veronicăi de după plecarea lui Eminescu la București. În acest sens, martori contemporani poetei ne transmit informații deosebit de interesante și, în egală măsură, importante... Astfel, nu o dată, Veronica a fost văzută străbătând aleile Copoului, oprindu-se cu priviri visătoare sub teiul cunoscut, rememorând imaginativ, e de bănuț, îndelungatele ei plimbări prin anumite zone ale Iașului, care nu erau deloc întâmplătoare, ca să nu mai spun că, nu de puține ori, ajungea chiar la bojdeuca din Țicău a lui Ion Creangă și îl întreba pe acesta dacă mai avea noutăți de la București, chiar și fără a pomeni numele lui Eminescu, desigur. Pentru că ar fi fost falsă în iubirea pentru Eminescu? Pentru că ar fi fost o ușuratică? Dar cine o forța să-l iubească pe Eminescu? În ziua de Crăciun a anului 1877, la vizita Veronicăi la Țicău, lui Ion Creangă i s-a părut atât de tristă și de suferindă, încât, impresionat, i-a scris prietenului său, Eminescu această mică epistolă dojenioare: „*Bădie Mihai, Ce-i cu Bucureștiul, de ai uitat cu totul Iașul nostru. Veronica a fost azi la mine și mi-a spus că și cu dansa faci ca și cu mine. De ce? Ce rău ți-am făcut noi? De Crăciun te așteptăm să vii. Te sărut pe frunte*”. De-aici, avem „noutatea” că marele nostru povestitor și răspopit era la curent cu afecțiunea dintre Veronica și Eminescu și, tot... imoral, așadar, s-a făcut părtaș la iubirea dintre cei doi...

Din nefericire și din motive pe care le-am putea numi independente de voința lui, Eminescu nu a dat curs rugămintii prietenului Creangă, iar în acest sens, putem avea la îndemână nenumărate circumstanțe în favoarea poetului, însă nu cred că am fi reușit să o convingem pe Veronica folosindu-ne de vreun singur argument, oricât ar fi fost el de solid și de plauzibil.

DUMITRU HURUBĂ

Să ne mai (re)amintim de...
LIVIU REBREANU

27 noiembrie 1885 –

1 septembrie 1944

(III)

Este relevant, din vreo câteva puncte de vedere, faptul că în timpul celui dintâi război mondial, rămas în capitala ocupată de nemți, Liviu Rebreanu, pe motiv că nu se supunea mobilizării, a fost arestat, însă, reușind să evadeze, se refugiază la Iași (mai 1918) unde, un fel de culmea ironiei, este bănuț că ar fi spion filogerman. Dar în acest rău, binele a fost că respectiva experiență-lecție de viață a constituit o materie primă excelentă pentru romanul *Calvarul* (povestire începută în 18 decembrie 1918 și terminată în martie 1919), scriere considerată un fel de roman-jurnal care a și văzut lumina tiparului în 1919, la Editura „Universala-Alcalay” din București. Acesta este un volum-confidență conținând momente, întâmplări, situații grele petrecute în perioada Primului Război Mondial. În orice caz, făcând abstracție de unele întâmplări și situații, unele cel puțin neplăcute, scriitorul demonstrează o putere de muncă impresionantă, adică, după prolificul an 1919, în care apare în calitate de coordonator al Colecției „Scriitori celebri” din cadrul Editurii lui H. Steinberg, face traduceri și colaborează la revista *Zburătorul*. De fapt, pe data de 3 mai, scriitorul începe colaborările la revista *Zburătorul*, condusă de Eugen Lovinescu, cu schița *Pozna*, în paginile căreia va mai publica până la sfârșitul anului: *A murit o femeie*, *Cântecul lebedei*, *Divorțul*, precum și un fragment din romanul *Calvarul*, seria colaborărilor continuând în 1920 cu *Ițic Ștrul*, *dezertor* și *Ghinionul*.

Să nu uităm că Liviu Rebreanu publică în anul 1920 cea mai importantă scriere a sa, *Ion*, considerat și primul roman modern al literaturii române, în 2 volume, care îi va aduce Premiul Academiei Române, „Năsturel-Herescu”, și nu numai atât: și importantul premiu al Academiei, dar mai ales publicarea romanului *Ion*, nu brusc, însă, înscris de-acum pe o spirală a recunoașterii și consacării. De subliniat că romanul a apărut în 12 ediții, într-un singur volum, între anii 1921-1943).



Am în vedere că discutăm despre cel mai celebru roman rebrenian, astfel că îmi permit câteva detalii despre care se știe mai puțin, cred: cunoscut și cu subtitlul *Blestemul pământului, blestemul iubirii*, romanul *Ion* a avut ca primă versiune varianta terminată în 14 august 1917, doi ani mai târziu, Rebreanu îi dă forma definitivă, iar, după cum se cunoaște, romanul a văzut lumina tiparului în 1920, fiind, în timp, considerat capodoperă, atât pentru autor cât și pentru literatura română.

Este indubitabil faptul că, la această construcție solidă a personalității rebreniene, scriitorul însuși a contribuit folosind cărămizi cu o compoziție specială... Știm despre ce este vorba și nu într-o detaliu, amintesc doar că toate-acestea s-au datorat unei puteri de muncă absolut impresionantă, cum aminteam ceva mai înainte, care s-a materializat în romane precum: *Pădurea spânzuraților* (1922), care, ca și în cazul romanului *Ion*, a fost tipărit între 1926-1943, în 12 ediții și pentru care i s-a și acordat *Marele Premiu* pentru roman, *Adam și Eva* (1925), *Ciuleandra* (1927), *Crăișorul* (1929), *Răscoala* (1932), *Jar* (1934), *Gorila* (1938), *Amândoi* (1940), scrieri și volume publicate cu o anumită ritmicitate, ceea ce presupune un efort deosebit... Dar, în acest context, să nu uităm că Liviu Rebreanu a mai publicat, numai în 1921, volumul de nuvele și schițe *Catastrofa* (publicată în 5 aprilie 1918, în *Magazinul ilustrat* lunar *Lectura pentru toți*), la Editura *Viața românească*, în care se regăsesc: *Ițic Ștrul*, *dezertor* și *Catastrofa*, ambele inedite și *Hora morții*... Autorul va publica în revista *Viața românească* și mai multe cronici dramatice, precum și *Norocul*, *Nuvele și schițe*, toate apărute în București, în 1921...

Sentimental vorbind, îmi plimb sufletul și mintea, nu o dată, prin existența Omului și Scriitorului Liviu

Rebreanu, străbat în răstimpuri, ca într-un pelerinaj care înseamnă de fiecare dată un plus de cunoaștere și de apropiere de autor și de operă. De fapt, după o vreme, am descoperit că există o întrepătrundere atât de puternică în relația om-operă, încât orice încercare de a le delimita este sortită eșecului. Iar dacă privim în ansamblu, sau mai bine-spus, în contextul general al literaturii române, prolificitatea lui Liviu Rebreanu este și va rămâne de-a dreptul uimitoare, un adevăr semnificativ fie și numai privind din punct de vedere statistic situația cuprinsă între anii 1919 – 1938 sau, și mai clar, perioada dintre cele două războaie mondiale. Astfel, aflăm că Rebreanu a dat literaturii române capodoperele *Ion* (1920), *Pădurea spânzuraților* (1922) și *Răscoala* (1932), ca să nu mai vorbim și de celelalte volume publicate – romane, nuvele și schițe, teatru – despre care am pomenit în prima parte a acestui comentariu. Evident, nu trebuie să fim ademeniți de această... cantitate uriașă de volume publicate fără să ținem seama de valoarea literar-artistică a lor, fiindcă nu e foarte greu să depistăm unele inegalități. Însă, în întregul ei, opera rebreniană este superioară celei a multor alți scriitori cu pretenții, iar acest lucru trebuie văzut ca o rezultantă a unei munci asidue, în acest sens să ne gândim doar la faptul că el a început să scrie literatură în limba maghiară, iar trecerea la limba română nu a fost deloc ușoară după cum aflăm din *Caiete-le-jurnal*, dimpotrivă, după întoarcerea la Prislop, Rebreanu începe marea luptă cu... sine și cu însușirea/desăvârșirea cunoașterii limbii române. Din această luptă marele câștigător a fost scriitorul, dar și construcția unei opere literare care l-a impus ca pe unul dintre marii prozatori din literatura română. Astfel s-a căzut de acord în mod firesc și oficial că *Ion* (1920) a fost primul roman modern din literatura română, cum *Pădurea spânzuraților* se bucură de statutul de primul roman de analiză psihologică din proza românească. Dar să rămânem puțin aici pentru ca, într-o scurtă paranteză, să mă folosesc de un detaliu-argument despre care, probabil, nu se prea știe: Liviu Rebreanu a menționat despre romanul *Ion* că, pentru →

DUMITRU HURUBĂ

acesta, a fost necesară o elaborare de peste șapte ani, respectiv: martie 1913 – iulie 1920...

Aici doar un pas mai este până la fixarea respectivului roman în spațiul literar românesc.

O face excelent Al.Piru: „*Creator epocal este Liviu Rebreanu în roman, începând cu Ion (1920), cel dintâi mare roman românesc obiectiv, un roman adevărat, prezentând viața satului ardelean de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru (sec. XX, n. D.H.), nu intră din punct de vedere documentar, jurnalistic, ci prin selecția documentului semnificativ și creație de oameni vii.*” (Al.Piru, **Istoria literaturii române de la început până azi**, Editura Univers, București, 1981, p. 302).

În context, G. Călinescu întărește ideea, notând: „*Jon e simbolul țărânimii (...) e o capodoperă de o măreție liniștită, solemnă ca un fluviu american.*” (G. Călinescu, **Istoria literaturii române**, compendiu, Editura pentru Literatură, 1963, pp. 285, 286). În aceeași ordine de idei, mai amintesc aici că, încă în 1923, E. Lovinescu scria: „*În epocă, trecutul nu ne oferă echivalentul lui Ion, nici chiar al Pădurii spânzuraților (...)*”.

În acest fel, pe bună dreptate, s-a căzut de acord că, la această oră, este cel puțin nepotrivită despărțirea omului de operă, ambele laturi existențiale contribuind la consacrarea clară și definitivă a lui Liviu Rebreanu, chiar dacă, în condițiile date, în operă există elemente diferite din punct de vedere valoric, deși, în cazul său unitatea este asigurată exact prin diversitate. Este evidentă ponderea, din acest punct de vedere, a treimii românești **Ion - Pădurea spânzuraților - Răscoala**, în contextul ceva mai larg: **Adam și Eva** (1925), **Ciuleandra** (1927), **Crăișorul** (1929), **Jar** (1934), **Gorila** (1938), **Amândoi** (1940)...; sau și teatrul: **Cadrilul** (1919), **Plicul** (1923), **Apostolii** (1926).

Acum se cunoaște cu certitudine că Liviu Rebreanu – mai mult pe la începuturile sale literare – a fost și un bun traducător de literatură străină, în același timp, el fiind unul dintre cei mai traduși scriitorii români, astfel el s-a bucurat, încă în viață fiind, de traduceri în limbile: cehă, croată, franceză, engleză, germană, italiană, poloneză, portugheză, sârbă, spaniolă,

turcă, iar postum și în: bulgară, daneză, finlandeză, iraniană, japoneză, maghiară, rusă...

După unele dintre creațiile lui Rebreanu, s-au făcut scenarii de film – **Ion** și **Ciuleandra** (încă în timpul vieții scriitorului), iar filmul **Pădurea spânzuraților**, scenariu de Titus Popovici, după romanul cu același titlu, în regia lui Liviu Ciulei, a obținut Marele Premiu pentru regie (Cannes, 1965).

Dar, trecând pe alt palier al comentariului, trebuie să mai avem în vedere că Rebreanu a desfășurat și activități culturale intense impunându-se, treptat, ca o personalitate în domeniu. Să ne amintim că, din luna decembrie 1929, a îndeplinit importanta funcție de director al Teatrului Național din București, până în anul 1930... De asemenea, el înființează publicații pe care le și conduce, cum sunt: **Mișcarea literară**, cu apariție scurtă, e drept (1924-1925), sau și **România literară** (1932-1934) s.a. În timp, însă, primul ministru de-atunci îl însărcinează (în 1929) să se ocupe de Proiectele de organizare a **Direcției Educației Poporului**, la conducerea căreia este și numit la începutul anului 1930, funcție din care demisionează în data de 19 noiembrie 1930, ca urmare a dezamăgirilor cauzate de felul în care se desfășura activitatea la nivel de Direcție...

Putem bănuși că această întâmplare-situație să fi fost unul dintre motivele care l-au determinat pe Rebreanu să cumpere casa și via aferentă la Valea Mare, aproape de Pitești, ca un fel de posibilă evadare spre o altă lume pentru a se reface, dar, în același timp, pentru a se dedica scrisului și creației literare. Se știe că acolo, la noua proprietate, au fost scrise cele mai multe din cărțile sale. Astfel, începând chiar cu



Petru Botezatu, „Nașterea muzicii”, acrilic pe panou



Petru Botezatu, „Doamna cu pălărie roșie”

anul următor (1931), în 25 a lunii iulie, publică volumul intitulat **Metro-pole**, în cuprinsul căruia se aflau însemnările sale de călătorie în câteva dintre cele mai importante capitale europene: Berlin, Roma, Paris... Între 20 februarie 1932 – 6 ianuarie 1934, editează la București revista **România literară**; La Editura „Cartea Românească”, reeditează volumul **Ițic Ștrul, dezertor** (cuprinzând nuvelele: **Ițic Ștrul, dezertor**; **Catastrofa**; **Fapt divers [Hora morții]**). De menționat că textele erau însoțite de 30 de gravuri în lemn, autor: Paul Konrad Hönich (1907-1997)...

Rebreanu a fost și autorul unui jurnal intim, foarte interesant pentru datele inedite pe care cititorii le pot afla din biografia autorului. A început un nou jurnal de lector (**Spicuri**), aplecându-se, în mod deosebit, asupra paginilor de critică și istorie literară din **Viața românească**, aparținând, mai ales, lui Garabet Ibrăileanu. A revenit asupra amintirilor din copilărie, scrise la Gyula, de data aceasta sub influența lui Creangă. A încercat să traducă după o versiune germană, romanul **Război și pace** de Tolstoi. Și, apropo de traduceri: în revista **Țara Noastră** i-a apărut poemul **Moartea șoimanului** – traducere după Maxim Gorki. Dar nu numai atât: așa cum spuneam puțin mai înainte, Rebreanu a fost influențat pe la începuturile sale literare de Ion Creangă și A. P. Cehov, după ultimul scriind nuvela **Mâna**, care, după cum se știe, a fost prima variantă a nuvelei **Ocotitorul**... În același an, pentru prima dată apare datarea 16 octombrie pe o creație originală: **Volbura dragostei. Cântecul iubirii**.

Vatra veche dialog



IOAN BABA

„Și sunt convins că lumea va fi mai bună în cadrul unui dialog permanent”

(II)

- Ca scriitor de limba română, cum ai perceput granița geografică?

- Cred că mă voi achita, invocând aici ceea ce scria la Timișoara prin 1997 bunul meu prieten și confrate, mai tânărul Robert Șerban: „Întâmplarea face ca o mare parte a prietenilor mei să locuiască mai departe decât mi se pare firesc că ar trebui să locuiască. Între mine și Ioan Baba, în afară de o distanță apreciabilă în kilometri, mai este și o graniță, el trăind în Serbia. Acolo editează, în limba română, superba revistă *Lumina*, își tipărește cărțile, adică face cultură. (...) Recitind versurile sale, care sunt în consonanță cu lirica actuală practică în România, mă întreb: Ce graniță ne desparte?”. Pe urmă, am intrat în circuitul românesc, în dicționare, enciclopedii, antologii - și eu și alți confrăți în ale scrisului.

Generațiile de astăzi n-au stat la masa tratativelor când s-au făcut delimitările din secolul trecut, dar și astăzi cu toate porcăriile neoliberalismului și sacrificarea vieților umane din mileniul al treilea, în genere din dosul cortinei și fără dialog, decid interesele oculte. De aceea, limba, cultura în genere, educația, arta, știința nu trebuie să cunoască vreo graniță geografică. Spiritualitatea traversează frontierele uneori vizate, pentru că nu le recunoaște.

- Ce șanse a avut, ce șansa va avea limba, cultura și spiritualitatea românească în Banatul sârbesc?

- Pe la petrecerile care urmau în urma unui spectacol de teatru al amatorilor sau la întâlnirile conviviale, bătrânii, care s-au rărit de-a binelea, știau să cânte lucruri inedite.

Ion Rotariu-Cordân (1932-2014), care s-a mândrit de faptul că este țaran înconjurat de o impresionantă bibliotecă personală, mi-a mărturisit, pentru un film documentar, despre participarea corului din Coștei la Concursul corurilor din București din 1906, când în repertoriul corului s-au găsit: „La arme”, „Durerea Basarabiei”, „Ceasul rău”, „Tabăra română”... subiecte armonioase din luptele lui Ștefan Cel Mare, iar pentru minunata interpretare au primit Medalia de aur, Diploma mare de onoare, Diploma mică de onoare, dirijorul Iosif Micu fiind decorat - și toate acestea în concurență cu atâtea coruri mari și tari, cum a fost corul lui Ion Vidu. Dar, apropo de întrebarea de adineaori cu granițele, întrebarea este de unde aveau asemenea partituri?

Coșteianul Avram Imbroane, ca teolog la Cernăuți, a fost prieten apropiat cu părintele Ieraclie, tatăl lui Ciprian Porumbescu, care i-a dat partiturile naționale pe versuri de Alecsandri, pe versuri făcute de Ciprian Porumbescu, iar alte coruri nu aveam asemenea cântece. De aceea, Șt. O. Iosif și D. Anghel puteau să scrie că „glasul lor a răsunat ca o grandioasă orgă... ca o codru deșteptat de vijelie... ca o mare trezită de uragan”. A fost unicul cor care a mai rămas două săptămâni să mai cânte la Castelul Peleş, să-i mai asculte regele Carol cu Elizabeta, familia regală, miniștri... colindând apoi și la Constanța.

Nivelul cultural-educativ al românilor din Banatul sârbesc și Serbia a depins de diverse formule administrative, dar și de depărtarea de centre culturale. Totuși, să nu uit de amicitia lui Vuk Stefanović Karadžić cu Gheroghe Asachi (1823), dar nici de apariția „Poeziilor populare” ale lui Vasile Alecsandri din 1852.

Aspectele tematice ale folclorului literar au creat o expresie literară în spiritul creației populare, ca un prim pas spre creația artistică ulterioară. Aceasta s-a manifestat într-

o succesiune de caiete vechi descoperite până în zilele noastre. Cel mai vechi fost descoperit de către Păun Ghina chiar în satul meu natal Seleuș, în familia Pepenar, aparținând lui Ioachim Popovici, cu 119 poezii populare lirice (dintre care, doar două în limba germană și una în limba sârbă), scrise cu caractere chirilice (unele latine, iar altele cu alfabet de tranziție început în 1859), când acesta era încă preparand la Arad, îndeplinind apoi profesia de învățător în Banat.

Să nu uit, recenta descoperire a șase volume „Protocoalele circularelor”, de către Gheorghe Novac, la Rățișor, în una din cele mai vechi biserici românești din Banatul sârbesc, și faptul că primul circular bisericesc s-a scris în limba română cu literele limbii slavone vechi la 25 noiembrie 1783, iar de la data de 3/15 iulie 1865 (data despărțirii ierarhice), actele circulare s-au scris în limba română, cu litere latine. Eu le-am numit acte împotriva uitării, acte de evulsione istorică, cinstire limbii române și scrierii românești.

Limba, cultura și spiritul românesc s-au înviorat și prin intermediul „Sărilor de citire și cântări”, prin biserică, școală. Toate cele au fost o șansă de a continua și ajunge astăzi la o tradiție diversificată, poate și de invidiat cu festivaluri de muzică și joc românesc pentru adulți și copii, emulația „Zilele de Teatru ale Românilor din Voivodina” și Scena de teatru profesionist, o Colonie literară, întreceri de recitatori, un festival de romanețe, altele cu tradițiile sărbătorilor de iarnă și colindele neamului, Festivalul Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, omagieri și manifestări de cinstire a Zilei Culturii Naționale, mostre de artă tradițională, colocvii și simpozioane științifice internaționale.

Presă vorbită și vizuală și programele românești sunt incorporate în cadrul serviciului public al Radioteleviziunii Voivodinei. În cadrul presei scrise, independentă este Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” din Uzdin. După primele ziare locale de prin anii șaptezeci ai secolului trecut, după 1990, au apărut multe ziare locale, iar piatra de temelie a minorității este tradiția octogenară a Casei de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova, cu toate→

NICOLAE BĂCIUȚ

compartimentele sale, hebdomadarul „Libertatea”, Editura „Libertatea”, Revista de literatură, artă și cultură transfrontalieră „Lumina” și revistele „Tineretea” și „Bucuria copiilor”.

Șansa este ca pe toate să le menținem, chiar prin forța împrejurărilor, chiar în pofida faptului că minoritatea română din Serbia nu are o strategie culturală bine definită, care după ieșirea dintr-un sistem care s-a ferit de organizarea pe verticală, asigurând totuși condiții sigure, - acum, în condițiile capitalului liberal-turbat (evit, termenul de tranziție) o asemenea strategie, aproape trei decenii, lipsește cu desăvârșire. Toate merg *ad-hoc*, precum privirea mută asupra faptului că tot mai puțini copii se înscriu la cursurile cu limba de predare română, deși scoli există, și alta mai vizibilă, cu interese meschine față de octogenara noastră C.P.E. „Libertatea”, unica noastră instituție după Biserică, care este oglinda noastră reală și imaginară. Când omul privește în această oglindă, poate vedea cum au fost timpurile descrise în ziar, reviste, în cărți – care sunt și lucruri de limbă și artă. Constantin Brâncuși spunea că „lucrurile de artă sunt oglinzi în care fiecare vede ceea ce îi seamănă”. Desigur, putem vedea în oglindă și propriul chip minoritar cu Bucurie, Lumină, Tinerete și Libertate, dar și chipul mulțimii înconjurătoare. Omul deduce că, odată cu vârsta și anii, în oglindă se aștern și ridurile vieții și ale vremurilor trecute care au fost și vitrege, dar va înțelege că, în oglindă, „Libertatea” de a privi a fost și este Mașina timpului. Ar fi de dorit, noi să-nvățăm din filele trecutului pentru viitor și să nu spargem Oglinda. Îl chem aici în ajutor pe naționalul nostru Mihai Eminescu, care ne privește cu chipul lui de bronz la Coștei, la Uzdin, dar și în incinta Casei „Libertatea” din Panciova, care în „Fragmentarium” scria că „Libertatea este facultatea de a dispune, după inspirațiunea propriei noastre judecăți, de puterile noastre mecanice și intelectuale. Mărginirea libertății e paguba” pe care am putea să ne-o aducem nouă înșine.

Mie teamă că „La boul fără minte / Prostia e în frunte”! De acea, este foarte important ca falii noștri naționali să nu ne reducă la un taraf, să nu ruineze chiar tot de ceea ce be-



Petru Botezatu, „Doamna pasăre”

neficiem, precum este și dreptul la una din pietrele noastre de eponime, tradiția semnificația emblematică a C.P.E. Libertatea, - recunoscută la nivel național dar și în lume.

- Ai scris și în română, în caz de nevoie în sârbă, traducând... Există limbi cu mai multă poeticitate?

- Limba română este limba mamei. În limba sârbă am scris din necesitatea de comunicare mai largă decât cercul nostru strâmt și abia atunci lumea din preajmă a început să mă cunoască. Iată de ce unii s-au convertit la o altă limbă. Traducerile contribuie la cunoașterea reciprocă.

Personal, am realizat aproximativ 900 de unități bibliografice tălmăcite din limba română în limba sârbă și invers, simbolic și din alte limbi precum croată, macedoneană, munteneană și franceză și în vreo cincisprezece volume diverse. Mult, puțin... desigur că se vor adăuga și alte punți de legătură spirituală către cititori, cu toate că travaliul de traducător este minuțios și consumă timp.

Dacă aș căuta tangența cu evantaiul de întrebări și răspunsurile ar fi multiple. Mă încumet a cita măcar o părticică din cele douăsprezece strofe din poezia „Limba noastră”, dăruită nouă, tuturor, de Alexei Mateevici la deschiderea cursurilor de învățători moldoveni la Chișinău în 1917: „Limba noastră-i o comoară / În adâncuri înfundată / Un șirag de piatră rară / Pe moșie revărsată // (...) Limba noastră-i numai cântec, Doina dorurilor noastre, / Roi de fulgere, ce spintec / Nouri negri, zări albastre // (...) Limba noastră-i limbă sfântă / Limba vechilor Cazanii, / Care-o plâng și care-o cântă / Pe la vatra lor țărani.”

Există pe Terra atâtea limbi frumoase și deseori omul din mine regretă că unele opere celebre nu le poate savura în limbile în care s-au născut.

De aceea și traducerile fac literatură alături de noi, pentru că omul tinde și spre universalitate și înnobilitate, pentru că, după cum spunea Heidegger „Die Sprache ist das Haus des Seins” - „Limbajul este casa ființei” cu adăugirea filozofului că „omul locuiește în adăpostul ei”.

Există atâtea limbi frumoase în felul lor, dar cea mai dulce și plină de dor pentru mine este limba română, care ar trebui să fie spiritul nostru mereu revelatoriu, povestea din vremuri și peste vremuri, strigătul și graiul în care ne-am născut și ne-au botezat în sfânta biserică, pâinea dulce și caldă de fiecare zi - sau colacul mamelor împletit cu gingășie de sărbători, izvorul miraculos de gânduri care vociferează în cuvinte împletite ca un Mărțișor, farmecul cântecului de foc, de jale sau de dor în diversele sale ipostaze.

- Ai fost artizan al unor publicații literare, la altele ai fost staționar colaborator. Ce viitor mai are presa literară? Tipărită/virtuală?

- Amintisem deja de „Protocoloalele circularelor” și cele mai vechi caiete sentimentale cu scrieri originale, care au oferit minoritarului român din Banatul sârbesc o șansă de consolidare a scrisului românesc, fiind oarecum și o mărturie despre identitatea națională.

Mulțumesc pentru complimentul de „artizan”... Adevărul e că, în tinerețe, prin anii șaptezeci ai secolului trecut, m-am profilat printre încercările tinerilor veleitari, odată cu niște încercări unice.

Eu făceam la Alibunar o revistă de cultură și literatură trilingvă. „Informatorul” nostru nu era ca cel defăimat prin Țară.

Atunci, prin Anno Dómini 1972, noi l-am botezat ca aptitudine contrară, cu nume oarecum comun celor trei limbi în care a apărut – sârbă, română, slovacă. A fost frumos copertat, iar conținutul deosebit cu scrierile poetice originale, proză scurtă, eseu, interviu, traduceri autohtone și din literatura universală, scrieri despre amatorism și biblioteci dar și încercări de critică literară, iar apariția→

revistei a constituit un adevărat eveniment literar în viața culturală a celor zece localități din comună. Revista a fost și frumos ilustrată cu vignete de prof. univ. dr. Adrian Negru, aplicate direct pe matricele multiplicare la o veche *Druckmaschinen*-ă, precum s-a tipărit „Informația Uzdinului”, prima foaie a lui Ioniță Botică (astăzi excelent sportiv, antrenor la tenis de masă în SUA) la Uzdin sau „Lumina Torăceană”, redactată atunci de George Subu, care a devenit ziarist la „Libertatea”.

Apariția acestora nu a fost de lungă durată, iar pauza până la noi inițiative similare a durat până la începutul deceniului al nouălea al secolului trecut, când au început să apară periodice în vreo 16 sate cu populație românească, iar ziarul „Tibiscus” și editura de la Uzdin, conduse de Vasile Barbu, cu atâtea performanțe spirituale, durează fără întrerupere deja de trei decenii.

Concomitent cu acestea, printre tinerii de atunci a germinat ideea înființării unei reviste românești „Tribuna tineretului” (primul număr a apărut la 27 septembrie 1972, astăzi „Tinerețea”) elaborată la organizația provincială a tineretului de către Doru Trifu, care a și fost primul redactor-șef. Majoritatea membrilor din prima redacție cu care mă întâlneam la Novi Sad, unde era sediul redacției, - am sărbătorit confratern apariția fiecărui număr, planificând altul - au devenit și s-au afirmat ulterior ca jurnaliști sau scriitori: Teodor Munteanu, Felicia Marina Munteanu, Ionel Stoil, Petru Cărdu, Elena Demenescu. Personal, am rămas atașat și am sprijinit onorific revista, fiind membru în mai multe componente redacționale, îndeplinind și sarcina de președinte al Consiliului editorial până la sfârșitul anilor optzeci.

Deja de cinci decenii la rând, am rămas un colaborator statornic al octogenarei Case de Presă și Editură „Libertatea” din Panciova, al hebdomadarului cu același nume, al revistelor „Bucuria copiilor”, „Tinerețea” și al Editurii și, nu în ultimul rând, al Revistei de literatură, artă și cultură „Lumina”, pe care o redactez din 1995, cred, cu multă dăruire și abnegație, în intenția de a ne înscrie pe simeza valorilor contemporane românești și, concomitent, oferindu-i dimensiunea transfrontalieră, dar neavând nici măcar o zi de stagiu ca an-

gajat-profesionist al C.P.E. Libertatea.

Publicațiile amintite ale „Libertății”, cu un tiraj care depășește milionul, au fost și sunt un liant al unității naționale, un educator al populației românești de-a lungul anilor, cultivând limba română literară, promovând multiple elemente ale conștiinței naționale, fiind și cel mai verosimil registru al vieții românilor dar și al statului în care au trăit și trăiesc generații de români.

Diverse au fost elementele de unitate națională de-a lungul timpului.

Aș risca să mă avansez într-o mare lingvistică și spirituală cu multe trăsături ale mentalității formate în tinerețea mai multor generații și în anumite condiții istorice care s-au schimbat de la o formație și concepție politică la alta, de la un caracter obștesc al luptelor din viața politică care au fost și lupte de idei și persoane și care în definitiv țin de istoria și sociologia culturii sau istoria literară în care unii vor intra mai faldic, alții mai prost. Pentru că, vorba lui G. Călinescu : „o cultură conține în sine toate notele posibile, precum un individ toate aspectele caracterologice”, iar omul adevărat este unitatea de măsură a tuturor timpurilor, după cum spune și cel mai vechi canon de la Memphis, din urmă cu cinci mii de ani.

Pe toate le-am făcut și la toate am participat din crezul în puterea cuvântului scris și tipărit. Diferența între forma virtuală care tot mai mult se înghesuie în fața ochilor și forma tipărită este enormă. Senzația este alta, mai plăcută, când omul îmbrățișează o revistă, o carte cu care

poate plonja în vis și spiritual mai bogat, se poate trezi înnobilit! În pofida tuturor divergențelor dar și a vicisitudinilor, țin tare și neapărat ca litera românească scrisă în Serbia să dureze în timp și peste timpuri, pentru că în ea găsim multe elemente dar și exemple de unitate identitară.

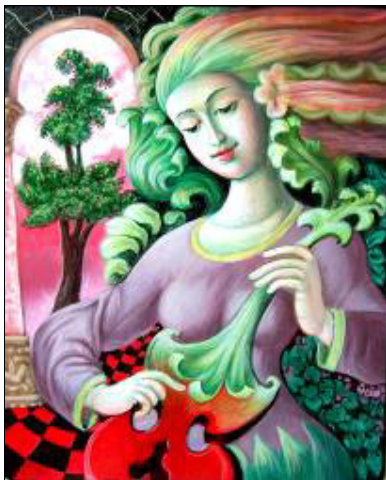
- Mai e atractivă literatura pentru generațiile tinere? Există un schimb de mâine în Banatul sârbesc pentru literatură, dar pentru „sentimentul românesc al ființei”?

- Întrebare foarte complexă. Cât de atractivă poate să fie literatura în condițiile în care satele sunt pustii și pustiiite, pentru că multe generații tinere au plecat și iată că noi, ca minoritate, avem diaspora noastră prin Europa, America și Australia.

Dar, concomitent, prin vremurile grele și sumbre prin care am trecut, s-au înmulțit irozii.

Cu gândul răstignit spre deșărare, copiii au plecat și tot mai pleacă spre o altă apoteoză, iar părinții cainici sculptează-n aer, viețuiesc și cresc în specimene, trist numără la zile fără reveniri! Desigur, nu vom putea să-ntoarcem umbra ceasului înapoi, dar întrebarea este dacă vom ști să chemăm în ajutor unele din performanțele lor, cu care deseori ne mândrim, descoperindu-i după decenii în șir, uneori chiar foarte târziu.

Mai departe... în școlile cu limba de predare română se înscriu tot mai puțini copii, dar în afară de a constata aspectul demografic defavorabil (și pentru alții), nimeni nu se ocupă strategic de problemă. Cei care absolvă școlile medii cu limbă de predare română la Vârșeț, Alibunar sau Covăcița își continuă școlarizarea la Belgrad, Novi Sad, Vârșeț... dar, pentru păstrarea ființei și sentimentului românesc, e benefic și extraordinar faptul că România facilitează urmarea studiilor în limba maternă. Mulți dintre specialiștii ieșiți din școlile românești s-au integrat cu succes în anumite domenii, cu unii se mândresc și instituțiile din Serbia. Dar, până ieri, - copiii care astăzi cunosc, citesc și vorbesc limba maternă (pe măsura împrejurărilor) dar și alte limbi - sârba, latina, engleza, franceza, germana (în unele medii și din păcate chiar mai bine decât limba română), până Serbia încă așteaptă la poarta Europei - au solicitat →



Petru Botezatu, „Muzică florală”

cetățenia dublă străină și în altă parte. Este bine că matca noastră românească și țara de proveniență a înlăturat îndoiala procedurală și că a început să acorde în modul firesc cetățenia României, ceea ce ar putea să sporească limba și unitatea, poate chiar să amelioreze „ciuma albă”, dar să avanseze integrarea fierească. Îmi vine să cred că vom ridica nivelul demnității identitare, mândria de care am fost știribiți și vitregiți, - dar va trebui să eliminăm meschinăriile, interesele personale, care, după cum spuneam, ar putea să „dăuneze grav sănătății” și să ne știrbească chiar drepturile de care dispunem.

Care ar fi schimbul de mâine?! Mai rar decât în vremea generației mele, când noi stăteam în poarta casei și cu nerăbdare așteptam poștașul cu ziarul sau revista românească, care poate ne-a publicat o poezie... apar și astăzi vlăstare, care, din păcate, sunt foarte încredute, deși, după cum spuneam, parcă la începutul dialogului invocându-l pe Victor Eftimiu, vor trebui să mai bea apa limpede și percepția din cărți pentru ca să ajungă la împlinire, dar și la elixirul dragostei față neam și om.

În asemenea împrejurări, sunt profund dezamăgit, poate și din cauza faptului că diorama satului meu de odinioară concomitent idilic și bogat a dispărut și a îmbătrânit. Sunt obsedat de starea de fapt și îmi scriu dramele mele lirico-etice sau epice precum într-un „Peisaj cu legendă”: „... peste obârșia de litere diverse / Se-așterne o searbădă tristețe // Hoțomanii protejați haotic / Mai intră prin ferestre nevăzuți / Și n-au nevoie de Diplome, Medalii și Recunoștințe / Ci cară în spinare sudoarea Dibăcia mamelor / Obiecte de valoare Plapumele cu fulgi / În timp ce neamul consternat / Ca Charles Baudelaire în *Amarele neliniști* / Constată că tristețile-s amar de dureroase ca și moartea / Când dincolo de noi – de sufletele noastre nu mai e nimic // Când vremea nu mai este vreme / Istoria-n tranziție mai face o bolboacă / Falnic roade praguri Le i-a drept capital / Ridicând la falși patricieni într-un Noul strat // Neprotejați de nimeni mai înghițim o spaimă / Cu filimice și cu cerul Gratuit / Ne-acoperim legendele în suburbie / Neprotejați de nimeni / Tăcem ca melcii-ncremeniți”.

3 mai 2020

Asterisc

Cine mai are azi răbdare să citească despre... răbdare?

Răbdarea a fost considerată - și încă mai este - ca fiind o virtute. „*Răbdarea este cea mai mare virtute*”, spune **Catho the Elder**, iar **Goethe** afirmă: „*Ai făcut mult dacă te-ai obișnuit cu răbdarea*”.

A fi răbdător, dar cu ce? Până când? În ce împrejurări? Oare nerăbdarea nu este uneori și ea o calitate? Și, dacă răbdarea e legată de timp, oare noțiunea de răbdare s-a schimbat de-a lungul vremii? Beethoven se enerva pe o întârziere de câteva minute a bucătăresei, în stare să arunce farfuriile de pe masă. Ba chiar odată a și concediat-o pentru o asemenea întârziere, dar a doua zi a reangajat-o, nu s-a descurcat fără ea. În schimb, același nerăbdător și impulsiv Beethoven își lua tacticos, în fiecare dimineață, punga cu boabe de cafea și - și număra - cu meticulozitate - exact 60 de boabe - nu mai mult, nu mai puțin - pentru prepararea cafelei. Și tot el, ca toți artiștii în timpul actului de creație, avea răbdarea cizelării fiecărei măsuri din muzica pe care o scria.

Răbdarea îl însoțește pe omul angrenat în ceva care-i place, când timpul trece fără să fie observat. Aceeași persoană, care își pierde cumpătul în anumite situații, devine uimitor de calmă în altele, ca și cum timpul, în funcție de preocupările persoanei, s-ar derula cu viteze diferite.

La Fontaine afirmă: „*Răbdarea și timpul fac mai mult decât tăria sau pasiunea*”. Fabulistica deciază răbdarea la egalitate cu timpul. Dar, dacă *timpul* nu poate fi controlat de om, ar rezulta oare că nici *răbdarea* nu poate fi întotdeauna controlată?

Marc Aureliu ne dezvăluie și un alt înțeles al răbdării: cel de înțelegere, de acceptare: „*Oamenii sunt aici pe pământ spre binele semenilor lor. Deci, ori învață-i, ori răbda-i!*”

Nerăbdarea e uneori asociată cu munca: nu numai pasiunea, dar și graba de a dăruii omenirii creațiile lor i-au făcut pe marii artiști să muncească pe brânci. Așa se explică și cuvintele lui **Kafka**: „*Sunt două păcate esențiale din care toate celelalte păcate se nasc: nerăbdarea și lenea*”. Lenea, în concepția lui Kafka, apare aici ca opus al răbdării, adică al muncii.

Oamenii au avut dintotdeauna probleme cu răbdarea sau cu așteptatul și, din dorința de a le evita, au inventat



tehnologiile legate de viteza de transport și comunicare. N-au apărut marile invenții, de-a lungul istoriei, ca urmare a unor inconveniente care trebuiau eliminate? Buba principală este, așadar, *așteptatul*. **Caragiale** ne-o servește direct: „*Ai puținică răbdare!*”

Iată o întâmplare reală, povestită de bietul meu soț, inginer constructor, care, împreună cu inginerul Gheorghe Ursu (Babu), a lucrat în comisia de evaluare a pagubelor după cutremurul din '77. La o ședință cu inginerii și savanții, Ceaușescu a dat ordin inginerilor să refacă în două luni toate construcțiile dărâmate. **Grigore Moisil**, prezent la ședință, a avut curajul să intervină: „*Tovarășu' Ceaușescu, să știți că poate un general de armată să dea oricâte ordine militarilor ca nevestele lor să nască în două luni, bebelușii vor apărea tot numai după nouă luni!*”

Putem grăbi timpul? Limba română ne oferă expresii plastice care includ cuvântul *răbdare*. Dacă la întrebarea „Ce mâncăm azi?” răspunsul este „*răbdări prăjite*”, asta înseamnă că nu va fi nimic de mâncare. Iar dacă cineva ne spune „*îți trebuie răbdare și tutun*”, vom înțelege că avem mult de așteptat!

Nerăbdarea este justificată numai când așteptăm un verdict medical, o sentință sau, ca în situația actuală, un viitor, incert deocamdată, legat de pandemia Covid-19. Insecuritatea în situații necunoscute e inevitabilă. Omul are o imensă capacitate de a lupta împotriva adversităților, dar nu a incertitudinilor, iar puterea lui de a se controla, în asemenea situații, e limitată.

Doar în dragoste, când un minut de așteptare devine o eternitate, nerăbdările nu se vor schimba niciodată. Îndrăgostiții de astăzi, în ciuda mesajelor instantanee de pe telefoanele mobile, sunt tot atât de nerăbdători precum au fost Romeo și Julieta cu câteva secole în urmă.

VERONICA PAVEL LERNER

Ocean întors

N. Steinhardt,

caracter și cărturar de excepție
(29 iulie 1912-30 martie 1989)

Prezența călugărului Nicolae (alias Nicu-Aurelian Steinhardt) la mănăstirea Rohia a generat pelerinaje ale tinerilor, care căutau să-și salveze sufletul din marasmul universului concentraționar din deceniul negru al dictaturii. Nu puțini au fost aceia care au căutat să-l vadă, să-l asculte, însetați fiind de aflarea adevăratei înțelepciuni într-o lume de valori răsturnate. Înaintea lor, Alioșa din *Frații Karamazov* bătea drumurile la starețul Zosima, ca să se vindece de coșmarul familiei sale. N. Steinhardt, filozof, critic de artă și literatură, eseist, moralist, teolog, intelectual de o vastă cultură are, în primul rând, meritul de a ne fi atras atenția asupra extraordinarei însemnătăți a empatiei pe cale de dispariție în cultura occidentală. Prin ceea ce a scris, mai ales după experiența detenției, N. Steinhardt a întreprins alchimia dintre cultură și empatie, reinstaurând umanismul creștin acolo unde fusese anihilat de dictaturile de stânga sau de intelectualismul sterp al unei părți din scriitorimea apostată a Vestului. El își apropiază creștinismul ortodox ca un „cărturar în fața unei școli filosofice”, pentru a-l disocia de „prostie, limitare, lipsă de substrat cognoscibil”. (Alexandru Cernat, *Nicolae Steinhardt, Jurnalul fericirii*, raftul decărti.wordpress.com, 2010/03/09).

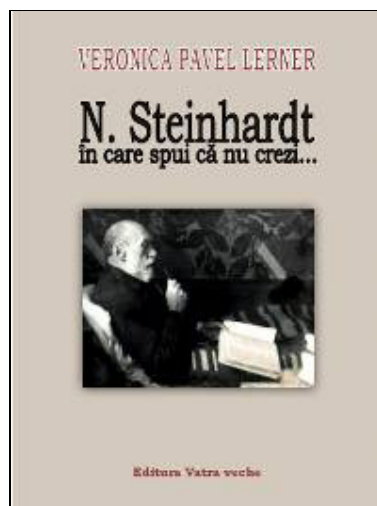
Drumul spre ortodoxie i-a fost netezit de umanismul lui congener și de atașamentul său la weltanschauung-ul românesc: „lumea românească e altă lume decât lumea Occidentului și lumea Orientului e altceva, e spațiu mioritic și creștin, spațiu al blândeții, dulcii împăcări, iertării, echilibrului și relativității.” (cf. Vladimir Tismăneanu, *Istoria onoarei la români: Despre N. Steinhardt*, contributors.ro, iulie 29, 2015).

Ca să comemoreze treizeci de ani de la săvârșirea din această lume a monahului de la Rohia, (30 martie 1989), Veronica Pavel Lerner a înmănunchat în cartea *N. Steinhardt în care spui că nu crezi* (Ed. Vatra veche, 2020) evocările publicate în revista *Vatra veche* în cursul anului 2019, intenționând „să-l readuc, spune ea, pe acest minunat prieten al meu în memoria cititorilor revistei”. Strămutându-se în Canada în 1982, autoarea nu a avut ocazia să citească scrierile lui N. Steinhardt, în momentul publicării lor după 1989 în țară. De aceea, întreprinde un demers

comparativ între amintirile ei, experiența ei nemijlocită în compania lui „Nicu” și scrisul lui. Ea l-a cunoscut pe N. Steinhardt în adolescență, datorită părinților, și l-a prețuit ca pe un mentor adevărat ce era. Mama ei, Amelia Pavel, fusese prietenă veche cu N. Steinhardt, iar tatăl ei, Dorin Pavel, jucase rolul avocatului apărării în procesul lotului Noica-Pillat, al intelectualilor mistico-legionari, care a început în decembrie 1959. Cartea Veronicăi Pavel Lerner e, prin urmare, construită pe continua alternare a impresiilor personale, care se confirmă în corespondența, jurnalul, eseurile, cronicile personajului, portretizat cu simț de pătrundere, compasiune și uimire în fața unor descoperiri neașteptate, cum ar fi tracasările securiștilor, după eliberarea din închisoare.

Cărțile lui N. Steinhardt, la care recurge Veronica Pavel Lerner într-un efort de recuperare a traiectoriei creației prietenului ei după 1982 sunt: *Dumnezeu în care spui că nu crezi - scrisori către Virgil Ierunca* (1967-1983), Humanitas, 2000; *Jurnalul fericirii*, Ed. Dacia, 1997; *Incertitudini literare*, Ed. Dacia, 1980; *Nicu Steinhardt în dosarele Securității 1959-1989*, Ed. Nemira, 2005; *Dăruind vei dobândi*, Ed. Polirom, 2008; Nicolae Băciuț, *Între lumi - convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, Ed. Libris Editorial, 2015. Citatele selectate sunt oglinda unui caracter temeinic structurat, dublat de o cultură enciclopedică trăită la cea mai înaltă cotă a bucuriei și conștiinței valorice.

N. Steinhardt s-a împărtășit de timpuriu cu literatura română și universală într-o familie cu deschidere spre lumea europeană. Prin mamă, se înrudea cu psihanalistul Sigmund Freud. A urmat școli bune și s-a mișcat printre spiritele de elită ale mediilor bucureștene interbelice, fiind prieten cu C. Noica, Al. Paleologu, D. Pillat, E. Ionescu, Monica Lovinescu, Vladimir Streinu. A frecventat cenaclul Iovinescian *Sburătorul*, remarcându-se prin înzestrare artistică și o cultură temeinică. Cultura nu este un adaos pentru N. Steinhardt, ci o dimensiune trăită efervescent, într-o continuă osmoză cu întâmplările vieții lui, circuitul act cultural - existență concretă fiind neîntrerupt. El luminează mai adânc înțelesurile unor momente existențiale. Veronica Pavel Lerner observă candoarea trăirilor artistice ale acestui spirit universalist și exaltarea în prezența unor manifestări autentice ale frumosului. Expozițiile, spectacolele și concertele din Capitală erau nelipsite din viața celor doi prieteni, urmate, de obicei de comentariile febrile ale lui Ni-



cu, de emoțiile care se revărsau cu o spontaneitate juvenilă. Veronica tăcea de obicei, lăsându-i prietenului ei mai vârstnic tot spațiul necesar golirii sufletului, aprobându-i opiniile.

Interlocutorul ei o surprindea prin ineditul abordărilor, descoperind semnificații acolo unde privirea comună n-ar fi sesizat nimic. Erudiția lui Steinhardt nu e seacă, fiind slujită de plasticitatea expresiei. Astfel, *Dealul* din ciclul pictorului Horia Bernea „e o imago mundi, un rezumat al lumii, un punct care conține și dezvăluie toată liturgia cosmică” (N. Steinhardt în care spui că nu crezi, p. 29). Picturile lui Van Gogh, Velasquez, Luchian „sunt o proiectare a inimii care e „ochiul cerului” (ibidem, p. 31). N. Steinhardt manifestă reverență și dragoste, ca odinioară Francisc de Assisi, față de întreaga creație, în fața căreia exclamă: „A! ce frumoasă e lumea asta a lui Dumnezeu, Virgile.” (ibidem, p. 19). Scriitorul i-a revelat cu atât mai mult splendoarea, cu cât suferința i-a fost mai cruntă în celulele de tristă amintire.

A fost arestat în ianuarie 1960 și eliberat în august 1964, trecând pe la Jilava, Aiud, Gherla, adică prin cele mai teribile închisori comuniste. Botzul întru ortodoxie l-a primit la 15 martie 1960 la Jilava, de la preotul basarabean Mina Dobzeu, avându-l naș pe Emanuel Vidrașcu, fostul șef de cabinet al mareșalului Antonescu, în prezența lui Al. Paleologu și a unor preoți romano-catolici, între ei Monseniorul Ghika, greco-catolici și unul protestant. Acest eveniment definitiv pentru viața lui N. Steinhardt a avut o valoare inițiativă nu doar printr-o nouă perspectivă asupra lumii, ci și printr-o iluminare a eului său profund. A fost un act de eliberare, de cuminecare cu lumina care l-a întărit pentru tot restul →

SILVIA URDEA

șederii în penitenciar și apoi în afara lui. Cu nespusul său talent de a însufleți abstracțiunile, a descris întreaga gamă de sentimente care i-au învăluit ființa odată cu oficierea botezului Christic: „fericirea aceasta care mă împresoară, mă cuprinde, mă îmbracă (...) imboldul de a ierta pe oricine, (...) un fel de aer blând în jur... Un simțământ de siguranță absolută” (ibidem, p. 52). Drumul inițiat spre lumină a trebuit să treacă prin infernul reeducării comuniste. Prin credință și cultură, suferința va fi prefăcută în fericire extatică și înălțare spirituală.

Momentul cel mai tensionat evocat de Veronica Pavel Lerner este cel al vizitei lui Nicu Steinhardt în prima zi de Anul Nou, 1 ianuarie 1960, la părinții ei. Fiind o copilă de 14 ani, părinții i-au ascuns substratul discuției dintre musafir și avocatul Dorin Pavel, care l-a informat pe clientul său despre severitatea sentinței. Scriitorului i se ceruse să fie martorul acuzării în procesul Noica-Pillat, ceea ce el refuză, având oroare de delațiune și turnătorie. „Nu, nu, turnător n-am să devin” exclamă el într-o împrejurare obiectă de supraveghere de către un securist desemnat lui. (ibidem, p. 49). Înaintea primei anchete, tatăl, Oscar Steinhardt îl îmbărbătează: „Să nu fii jidan fricos și să nu te caci în pantaloni” (Jurnalul fericirii, Ed. Dacia, 1997, p.73). Într-un moment de maximă teroare stalinistă, de batjocorire a oricărui drept civil și al practicării pe scară largă a delațiunii criminale, gestul lui Nicu Steinhardt este salvator al onoarei și demnității umane în întunericul care se lăsase asupra întregii Europe de Răsărit. Da, el a rămas solidar cu prietenii săi, punând legea morală mai presus de represiune, trădării i-a preferat închisoarea. Știindu-se supravegheat de Securitate și după eliberarea din penitenciar, el nu conține să înfiereze promovarea delațiunii ca principiu de stat, clamându-și idealurile de viață în fața fostului coleg de la Spiru Haret, agent de urmărire: „Eu am oroare de oamenii lipsiți de caracter, de codoși, de delatori, informatori, care sunt cei mai lipsiți de caracter”. (cf. Vladimir Tismăneanu, *Istoria onoarei la români: Despre N. Steinhardt*, contributors.ro, iulie 29, 2015).

În ciuda, frecventelor tracasări, care-i înveninează viața după detenție, N. Steinhardt se poartă cu o discreție desăvârșită, nelăsând să se vadă în exterior chinurile lui. Veronica Pavel Lerner este șocată când, citind conținutul dosarului securist, constată cât de intensă era supravegherea poliției politice. Șocul este cu atât mai puternic

cu cât memoria ei păstrează imagini ale întâlnirilor lor cât se poate de firești, care însă mascau întreaga suferință. Lamentațiile nu-i erau specifice acestui gentilom. Își poate cineva imagina că agenții de securitate au fost prezenți până și la înmormântarea monahului Nicolae? (cf. Răzvan Moceanu, *Portret: Nicolae Steinhardt - un reper al culturii și spiritualității românești*, radio-romaniacultural.ro, 30 March 2020).

Supravegherea lui N. Steinhardt ni se pare cu atât mai condamnabilă cu cât omul acesta era de o blândețe ieșită din comun. N. Băciuț nota că nu ar fi putut face rău nici măcar unui fir de iarbă (Veronica Pavel Lerner, *op. cit.*, p.70). Asemenea lui, toți cei care l-au cunoscut au relevat bunătatea lui funciară, trăirea profundă a îndemnurilor ortodoxiei. Monica Lovinescu a mărturisit în jurnalul ei *La apa Vavilonului* (Humanitas, 2010, p.468) că la N. Steinhardt „binele era o vocație”. Botezul din închisoare nu a fost doar o punte ca să treacă mai ușor prin iadul reeducării, ci o experiență crucială în care s-a regăsit cu toate valorile lui sufletești firești. Are o credință nezdruncată în superioritatea iertării și uitării celui care ți-a pricinuit vreun rău. Bunul Steinhardt plasează întreaga responsabilitate a felului în care trăim și suferim asupra fiecăruia dintre noi. Când avea necazuri „cu regularitate găsea justificări în favoarea celuiilalt și se autoacuză pentru gândurile rele” (*op. cit.*, p. 80) observă Veronica Pavel Lerner.

Nu doar predica o morală a dragostei, ci o profesia în viața de zi cu zi. Bicisnicilor vremuri în care i-a fost dat să trăiască, el le-a răspuns cu pledoaria pentru o etică înaltă a înțelegerii, iubirii și a iertării depline, declarându-se împotriva vendetei. Jurnalistului israelian Victor Rusu îi trimite o scrisoare (ianuarie 1989) în care risipește orice dubiu privind politica mareșalului Ion Antonescu față de evrei, cerându-le acestora o dreptă judecată, în loc de patima răzbunării: „Românii nu au executat ordinul de a-i

ucide pe toți evreii. Antonescu s-a împotrivit cu hotărâre. O știu din gura lui Radu Lecca (comisar pentru românizare în perioada 1941-1944), mi-a fost o vreme destul de îndelungată coleg de celulă la Jilava și ne-am împrietenit. Există, domnule Rusu, un timp pentru supărare, dar există - citez din *Vechiul Legământ* - și o vreme pentru uitare, iertare și împăcare. Ținerea aceasta de minte migăloasă și exacerbată numai a răului înveninează mai ales sufletul celui care nu poate depăși stadiul sufletesc al vendetei. Să nu uităm: nimeni nu-i fără păcat, iar lumea nu e matematic împărțită în buni și răi, iar noi, evreii, nu deținem cu exclusivitate monopolul bunătății, dreptății și infailibilității.” (Alexandru Cernat, *Nicolae Steinhardt*, Jurnalul fericirii, raftuldecărți.wordpress.com/2010/03/09; H. Lester, comentariu).

În 1979, N. Steinhardt va intra ca bibliotecar la mănăstirea Rohia pe care o descoperise C. Noica, sugerându-i-o prietenului său ca potențial sălaș monahal. În 1980, se călugărește, rămânând acolo până la sfârșitul vieții. Magnetismul personalității, al scrisului și al predicilor lui va atrage mulțime de popor la Rohia. N. Băciuț a subliniat în prefața la cartea de interviuri *Între lumi* cât de importantă a fost prestața morală și intelectuală a lui N. Steinhardt pentru generația sa, a anilor '80, deceniul în care absurdul se lăbărta peste România. Cum s-a simțit proaspătul călugăr la Rohia o aflăm dintr-o mărturisire de dragoste pentru români, care ne impresionează prin căldură și sinceritate: „monahii aceștia, neamul acesta de păstori și țărani - oamenii aceștia atât de diferiți de mine - m-a primit, înțeles și acceptat cu o mărinimie, o bunăvoință, o răbdare, o simpatie care au desființat orice barieră ...” (Alexandru Cernat, *Jurnalul fericirii*, raftuldecărți.wordpress.com/2010/03/09).

Tatăl lui N. Steinhardt a adus de la Mărăști acasă medalia *Virtutea Militară*, iar fiul său i-a urmat, ținând sus stindardul celor mai nobile valori, oferind lumii un model de întrupare a culturii în actul existențial, de propovăduire a binelui într-o epocă funestă, de apărare a demnității omenești când era călcată în picioare, de promovare a libertății împotriva oricărei forțe opresive. Omagiul adus de Veronica Pavel Lerner acestui „patriot român și cetățean al lumii” prin cartea *N. Steinhardt în care spui că nu crezi* este de apreciat cu atât mai mult cu cât în mijlocul larmei actuale de multe ori sunt împinse în față pseudovalori.



Petru Botezatu, „Lecția de muzică”

N. Steinhardt,

prezența și persistența lui printre noi

A apărut *N. Steinhardt, în care spui că nu crezi...* (Editura Vatra Veche, 2020), semnată de Veronica Pavel Lerner. Autoarea, în ultimii ani, deși locuind la Toronto, în îndepărtata Canadă, face senzație în România cu cărțile dumneaei (unele și ale lui Nicolae Băciut, prin dialog), cărți pe care toată lumea le caută și le cere, luând chiar fața editurilor mari, perplexe în fața smereniei sale minunate. Ele nu sunt căutate doar pentru că spun ce puțină lume mai știe despre o epocă din care au mai rămas puțini supraviețuitori avizați să vorbească, ci și pentru felul cum sunt scrise, cu o poetică a măsurii. Doamna Veronica Pavel Lerner este și poetă (sunt de reținut sonetele din cărțile dumneaei), însă nu cade în greșeala poezilor, obișnuită atunci când scriu proză (chiar memorialistică), pierzând dreapta măsură și exactitatea de reportaj bun a cuvintelor. Ele sunt bine drămuite și coerentizate sufletește. Nu cu exces. Cartea doamnei Veronica Pavel Lerner e caldă și memorabilă prin selecția decupajelor într-o realitate care, pentru iubitorii lui N. Steinhardt, e una mitică. Îmi amintește de *Ce-mi puteți face, dacă vă iubesc?*, cartea lui Dan C. Mihăilescu despre Ioan Alexandru, ambele consfințind un gen relativ nou la noi: *eseul confesiv*. Acest gen e o foarte interesantă îngemănare de biografie (în stil american) și de documentare de uz personal, prin cunoaștere, o adevărată propedeutică sufletească. E, totodată, un fel de predare a arhivelor, ultimativă și credibilă inclusiv din acest motiv. Aurelian Titu Dumitrescu are chiar un titlu mai explicit în această direcție, a eseului confesiv: *Nichita Stănescu – atât cât mai știm și noi*. Acesta este, de fapt, și aportul acestei cărți a Veronicăi Pavel Lerner la amintirea, la prezența culturală a lui N. Steinhardt. Scriitor complex și lipsit de inhibiții, un eretic din orice parte ar fi privit (unul estetic), scriitorul își dovedește forța inclusiv prin felul în care se gudură unii și alții să parvină, atașându-și imaginea de a lui, plecând de la literați de slabă calitate, care cred că religiosul în artă înseamnă anemie și până la preoți cărora banul

le cam face cu ochiul. Nu aș fi crezut niciodată că un astfel de gen american cum e cel al biografiilor (în care, o recunosc, nu am avut niciodată încredere, considerându-l marketing, nu mărturie) se va împământeni în literatura română. Adevărul este că, pentru a se împământeni, autorii lui au făcut eforturi nu de adaptare, ci de relevanță venită de la sine. Cărțile sunt scrise cu dragoste creștină și cu bucuria mărturiei, iar acest fapt devine elementar atunci când vorbim despre o mixtură a genului. Să fie *eseul confesiv* o extrapolare mireană a Vieții Sfinților, reînșfînțată prin catharsis? Formularea din titlu pune o problemă (unde va între mucenicie și sfințenie). *N. Steinhardt, în care spui că nu crezi...*, iar nu *N. Steinhardt, pe care spui că nu îl crezi...* Acest fapt are, desigur, de a face cu evreitatea lui N. Steinhardt, dar și cu dimensiunea uneori de martiriu a prieteniei.

Foarte român fiind și foarte original, N. Steinhardt rămâne un mare neînțeles și, prin aceasta, un profet. Un om cu parcursul și cultura sa, cu temnița sa politică la activ, s-ar fi umplut în mod normal de solemnitate și s-ar fi dezbărat de noblețe, mortificându-se.

N. Steinhardt a rămas activ, original și modern în toate ale sale. Țin minte că, în adolescență, când am început să scriu poezie, am citit *Jurnalul fericirii*. Îl găsisem pe o bancă în parc, lângă multe coji de semințe pe care cineva părea că le scuipase de curând. Acum, amintindu-mi această întâmplare, mi se pare o semnificativă imagine a tranziției noastre (de la *ce* și *ce*, rămâne de discutat). Nu m-a



Veronica Pavel Lerner,
N. Steinhardt, București, 1975

copleșit atunci (nu aveam vârsta necesară), ci mai târziu, când l-am reluat printr-un paradox. Dând peste *Geo Bogza, un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*, cartea scrisă într-un stil critic foarte personal (încă neelucidat, critica părănd că e a criticii în chiar timpul actului critic prim), m-a bulversat raportul acesteia tocmai cu *Jurnalul fericirii*, față de care rămăsesem cu o prejudecată. Mi-am zis că un om care se poate înnoi și metamorfoza în asemenea măsură, scriind (ca pur exercițiu ionescian de versatilitate) despre Geo Bogza (deși interesant, totuși, nu un mare poet, mai mare fiind cartea lui N. Steinhardt despre el) trebuie să fie extraordinar. Mai târziu, am înțeles că, dacă Geo Bogza rămâne un scriitor avangardist important (un prozator excepțional, înainte de toate), N. Steinhardt se detașează ca precursor veritabil al generației 2000. Critica sa eretică din cartea despre Bogza e mai adevărată decât poezia lui Bogza însuși, inclusiv prin faptul că stilul preia spiritul critic și îl predă în brațele poeziei, la fel cum Vergiliu îl duce pe Dante în mrejele de brațe ale Beatricei. Dar, mai cu seamă, precursor al generației noastre îl face tocmai raportul cu suferința, cu pușcăriia politică și cu mărturisirea din *Jurnalul fericirii*. Evreitatea sa vine să amplifice paradoxul și să îl desăvârșească, făcându-l unul dintre cei mai semnificativi scriitori români ai timpului său. Cartea Veronicăi Pavel Lerner întreține mitul scriitorului, raliindu-se și ea (inconștient, involuntar) generației 2000 prin stilul american, temperat (prin dor de casă) până la cel mai frumos românism.

DARIE DUCAN



Petru Botezatu, „Făpturi vegetale”

Correspondența lui Dimitrie Stelaru

București, 13 mai 1963

„EDITURA PENTRU
LITERATURĂ

Literatura originală contemporană,
Nr. 3133

„Raionul 30 Decembrie
B-dul Ana Ipătescu, nr. 39

Către

CIC TURNU MĂGURELE - PORT

Tovarășul Dimitrie Petrescu Stelaru, care are un volum de proză în redacția noastră, intenționează să-l completeze cu o nouă lucrare despre colectivul de muncă de pe șantierul dvs.

Vă rugăm a-i da sprijin, în vederea documentării sale, pe timp de 20 de zile, în consecință de a-i permite accesul pe șantier.

[Semnătură:

Indescifrabilă”

Notă

Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea lui Lucian Voinescu Cotoi, aflat la București, trimisă, în 27 mai 1963, lui Dimitrie Stelaru, la Turnu Măgurele (str. 1 Mai, nr. 35).

București, 27 mai 1963

„Dimitrie Stelaru

Strada 1 Mai nr. 35, Orașul Turnu Măgurele,

Raionul Turnu Măgurele,
Regiunea București

„Dragă maestre,

Iartă-mă de tot ce s-a întâmplat la Turnu Măgurele. Iartă-mă și de trimiterea acestei scrisori. Pur și simplu, m-am trezit pe banca din curtea unui spital din București că vă scriu dumneavoastră. Ce este cu mine aici? Simplu. Lora e internată de 10 zile la această blestemată „Colentina”. Stau prin București de trei zile, trebuie să aștept pe această bancă două ore, probabil azi îi face ieșirea din spital.

Mă simt mai rău decât oricând. Ultimele nopți au fost petrecute cu groaznice coșmaruri. Stînd singur de atîta timp, am vorbit în afara serviciului numai cu mine. Mă obsedează lucrarea „Omul care vorbește singur”, pe care vreau s-o încep și-n care doresc să descriu toate discuțiile cu



Portret de Ion Vlad (1953)

mine însumi. Uneori, visele pline de înflăcărare, alteori înfiorătoarele chinuri sufletești care mă îndeamnă să pun capăt la tot și la toate.

Cred că m-am născut cu o minte bolnăvicioasă. Nu pot să mă adaptez serviciului și nici felului de viață pe care-l duc.

Dracului, să trecem la altceva. Am vorbit cu Valeriu Moiescu*, regizor la Teatrul din Ploiești. Un băiat tînăr, îndrăzneț și cu mult, mult talent. I-am vorbit de *Zei*, te cunoaște bine; mi-a cerut informații cum arăți, ce faci și de ce nu mai publici. L-a pus la pămînt „Noaptea geniului”, pe care o are în bibliotecă. Din explicațiile mele, a rămas încîntat de piese. Mă întrebă mereu cum să facem să intre în posesia lor. Acum e mult mai simplu. Teatrul le pune în scenă cu singura aprobare, de la direcția presei.

Rămîne să decideți. Dacă nu se întîmpla neplăcuta poveste cu Lora pe 25 mai, eram la Turnu, special pentru treaba asta. Vino în București și ne întîlnim aici.

Refuz să cred că voi avea surpriza dezamăgirii, nemişunîndu-mi la timp.

Al tău, **Lucian”**.

Note

1. Regizorul Valeriu Moiescu de la Teatrul din Ploiești (n. la 1 aprilie 1932, în Cămpina, jud. Prahova – m. în 20 octombrie 2016, la București).

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea trimisă de muzeograful și criticul de artă Teodor Ionescu, din Sibiu (Muzeul Brukenthal, Piața Republicii, nr. 3-4), la 31 iulie 1963, lui Dimitrie Stelaru, la Turnu Măgurele (str. 1 Mai, nr. 35).

Sibiu, 31 iulie 1963

„MUZEUL BRUKENTAL - SIBIU
Piața Republicii, nr. 3-4

Dragul meu Stelaru,

Îți mulțumesc cordial pentru trimiterea noului tău volum de versuri „Oameni și flăcări”* (sugestiv titlu!). Permite-mi să te felicit.

În amabila ta dedicație, e vorba de niște „pagini mici”... Dar în ele – și tu știi asta, modestule! – în ciuda cîtorva stridențe (Antirăzboinice) străbate un suflu de frumoasă poezie socială, poate un [n.n.: cuvânt indescifrabil] egal în tensiune, dar mereu autentic. Sînt unele ecouri din vechea ta poezie, dar acum ai un timbru mai stenic, un stil mai nud, fără grandilocvență de circumstanță, care solicită azi socializare. Ești un mare jmecher (artist) – dragul meu. Desigur că pe mine, ca „dobrogean get-beget”, m-au atins în mod special „reportajele” de pe malul mării. Ele mi-au dat prilejul să rememorez oarecum agreabil vagabondajul nostru din Constanța anilor 1948-1949, cu bietul Tonegaru, Chihaia...

Mi-au mai plăcut cele cîteva prețioase creionări de o elevată puritate: *Noapte în cîmp*, *Vară*, *Trandafiri*, *Fata din Turnu*, *Fetița*, *Fîntîni* și – desigur – fragmentul acela de o suavă muzicalitate din vechiul poem al Lunei.

Încă o dată îți mulțumesc.

Să trăiești,

Teodor Ionescu

P.S.: Pleci undeva? Cînd vii pe aici? Mi-am trimis familionul la Constanța. Pe la 10 august plec și eu pe[ntru] vreo 7 zile”.

Note

1.* Volumul avea „Bun de tipar” la 12.04.1963. A apărut, așadar între această dată și cea a scrisorii: 31 iulie 1963.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea lui Camil Baltazar*, trimisă din București (str. Arh. Mandrea, nr. 14, Raionul 23 August, Of. 29), la 8 august 1963 (plecată la 11 august 1963), lui Dimitrie Stelaru, la Turnu Măgurele (str. 1 Mai, nr. 35, data poștei: 13 august 1963).

GHEORGHE SARĂU

Ocean întors

IUBIRILE LUI NICHITA STĂNESCU Gabriela Melinescu

(III)

Motto: *Despre dragoste
vorbește toată lumea,
dar foarte puțini au văzut-o
cu adevărat.*

(La Rochefoucault)

Fericirea se trăiește de la o clipă la alta. Între acele momente intervine viața cu surprizele ei. După despărțirea de Doina Ciurea, Nichita a reînceput periplul boem în mansardele prietenilor, întâi la Aurel Covaci, mai târziu la Gheorghe Tomozei. Din senin, la sfârșitul anului 1964, a apărut în viața lui Nichita o altă iubire, poate cea mai puternică dintre toate. Este vorba despre Gabriela Melinescu, poetă în plină afirmare.

Nichita era între două patimi, una trecută ca intensitate, alta nouă, care împletea dragostea oarbă pentru viață cu credința în potențialul uman. Era muncit de dorul necunoscutului care promitea. Amintirile erau încă foarte vii, ca o muzică ce venea de undeva, de dincolo de orizont. Poetul era dominat de dorința să păstreze în memorie atmosfera și chipul fostei iubite: *Doar chipul tău prelung, iubito, / lasă-l așa cum este, răzimat / între două bătaii ale inimii mele, / ca între Tigru și Eufrat*¹.

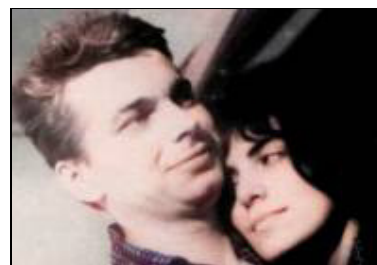
Foamea și frigul din decembrie 1965, când se apropiau sărbătorile și nu aveau (Nichita și Gabriela) *de nici unele*, i-au pus poetului sentimentele în cumpănă: ... *Nu mă puteam decide dacă să rămân cu cea ce iubesc sau să mă întorc la cea ce am iubit*. Nichita fusese impredictibil, iar demonul care sălășluia în mintea lui îl îndemnase să facă o altă alegere. Inevitabilul se produsese. *Ploua infernal, / și noi ne iubeam prin mansarde. / Prin cerul ferestrei, oval / norii curgeau în luna lui Marte. [...] N-aș fi vrut să se sfârșească / niciodată-acea lună-a lui Marte. [...] Mai lasă-mă un minut. / Mai lasă-mă o secundă. / Mai lasă-mă o frunză, un fir de nisip. / Mai lasă-mi o briză, o undă. / Mai lasă-mi un anotimp, un an, un timp,*

*iubită pierdută*².

Pe când avea 17 ani și era elevă, în 1959, Gabriela a debutat cu versuri în revista *Luceafărul*. În anii 1960-1964, au început să publice, în aceeași revistă sau în altele, Cezar Baltag, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Marin Sorescu și Nichita Stănescu. Scrierile de început ale Gabrielei au trezit interesul scriitorului Miron Radu Paraschivescu, care i-a devenit mentor și i-a stimulat verbul neprelucrat. Au apărut astfel poeme pitorești, cu tentă baladescă, din ciclul *Șaisprezece ani ochi negri* – de exemplu poezia ce o avea ca personaj pe *Cântăreța Josefina*, cea care, *rea și surdă la-mbieri*, cu *zulușii de zambilă*, pășea în local, *peste greață, peste silă*. Ne amintim că, în urmă de un deceniu, printre elevii liceului Sf. Petru și Pavel din Ploiești circulau poeziile *fără mamă, fără tată* ale lui Nichita, publicate ulterior cu numele de *Argotice*.

În aceeași perioadă, Nichita, îndrăgostit de Doina Ciurea, publica *Sensul iubirii* și apoi *O viziune a sentimentelor*. Diferența de înțelegere a ritmurilor vieții între Nichita și Gabriela se vedea în primul volum editat de ea, *Ceremonie de iarnă* (1965). Poeta, ieșind din cotidian, a ales iarna pentru a-și exprima începuturile timide ale abstracției. În versurile de debut ale Gabrielei, se găsea o jubilație senzorială și un dar al confesiunii (Ion Pop) care întregeau înclinația ei spre ludic. Trăirile erotice erau într-o oarecare măsură simple, candid, redat cu o pasionalitate nonșalantă, dar timidă și sinceră. Sfioasă în relația cu *băieții care fluierau frumos pe stradă*, se ascundea după rufe spălate sub pomul din curte și întinse la uscat: *Simțeam cum înfioară drumul, / iubeam și pietrele pe care ei călcau. / Pe garduri aplecați ca peste umeri / abia-nfloriții trandafiri ardeau*. Ochiul îi erau umezi ca la sălbăticiuni (*Cenușăreasa*). Lirica poetei devenea încet-încet discretă și elegant – copilărească³.

Nu credem că sunt simple coincidențe între versurile celor doi



poetă, Nichita și Gabriela, pentru că erau anii '60, când în literatură se făceau mari pași de smulgere din conul de umbră al stalinismului. Cei doi apreciau la fel armonia naturii și capriciile ei, arta cu tot ce însemna culoare, tonuri sau nonculori și literatura cu sensurile, cuvintele și ritmurile ei. Aveau aceeași dorință de a fi iubiți și de a iubi.

S-au cunoscut pe când ea lucra la revista *Luceafărul*, alături de Adrian Păunescu, Ioan Alexandru și Constanța Buzea. Prima întâlnire a fost un miracol, iar locul ales de soartă a fost cenaclul lui Eugen Barbu, în cadrul căruia ea a obținut un succes binemeritat cu textele citite. Gabriela și-a amintit *acea vrajă când ochii lui, la fel de neobișnuit de albaștri, s-au pus pe mine*⁴. Nichita i se părea că era un om *extraordinar, generos cu toată lumea, cu toți poeții, copilăros, fragil și de o anume exigență*.

Situația simplă la prima vedere devenise extrem de complexă. Nichita și Gabriela Melinescu trăiau marea lor iubire. Idila s-a înfiripat rapid. Gabriela era frumoasă și deșteaptă, pe măsura lui Nichita. Ștefan Agopian nota despre ea că era *o brunetă superbă, de-și tăia respirația, când o vedeai prima oară*, dar și o poetă extrem de talentată. Anii ei de studenție, petrecuți împreună cu Nichita, au fost un vis. O aștepta în holul Universității să iasă de la cursuri și apoi, în Cișmigiu, ajungeau la lebede pe care le hrăneau rupând din tartinele ei cu miere. Ce loc putea fi mai boem decât Cișmigiu? Erau făcuți unul pentru celălalt. Creația literară îi apropia și mai mult. *Pentru mine și Nichita nu existau „gladiatori” în literatură și nicio linie a orizontului, pentru că noi doi eram „eroii” și chiar linia fină a→*

EMILIA LUCHIAN

² Idem, *Ploaie în luna lui Marte*, în *O viziune a sentimentelor*.

³ Constantin Cubleşan, *Descoperirea expresionismului*, în revista *Apostrof*, an XXIX, nr. 2(333), 2018.

⁴ Liana Cozea, *Al doilea Eu*, Ed. Polirom, București, 2013.

¹ Nichita Stănescu, *Sunt un om viu*, în volumul *O viziune a sentimentelor*, 1964.

orizontului. Visam să scoatem amândoi o revistă, o foaie pentru inimă, minte și bobinocherie. Am scris amândoi câteva numere lăsate în camerele prietenilor de atunci – își amintea Gabriela.

Apelăm la memoriile Stelei Covaci: *Se furișaseră o pereche de îndrăgostiți, poeți, într-un cuib sub streășină, în podul casei vecine, la madam U., Lidia Unanian, o femeie cu un dezvoltat simț al afacerii, care simțea când o persoană poate fi jumulită – și l-a cam jumulit pe Nichita!* Ce se întâmplase? Aurel Covaci l-a găsit zgribulit, la Gara de Nord, pe o bancă, cu un puiș în brațe. Era proaspăta lui iubire, Gabriela Melinescu. Cum nu aveau unde să locuiască, Aurel i-a dus la mansarda locuinței din vecini, la madam U. Mansarda i-a plouat zborul cu pene al lui Nichita. Pereții odăii erau neliniștiți sub desenele în cretă, dar sufletele lor dansau plutind nevăzute de lumea concretă din jur. *O să te plouă pe aripi, spuneai, [...] Nu-i nimic, îți spuneam Lorelai, / mie-mi plouă zborul, cu pene...*

Casa și curtea familiei Covaci au fost gazde primitoare pentru perechea de îndrăgostiți. Ea, tânără poetă, era fragilă și devotată ca o Penelopă. De multe ori, Gabriela rămânea seara, ca o bonă dibace, să îngrijească cu vreo poveste copiii familiei Covaci, în timp ce grupul format din Nichita, soții Covaci și alți prieteni petrecea mai pe răcoare în vreo grădină din apropiere: *La C.S., Ghiocelul, Jerca, La Mărul de aur, La Katanga* sau la *Pisica epileptică*. Nichita explica pentru cine voia să audă: Gabi era geloasă, *Tigroaică tânără, iubirea*, parafrazându-și o poezie arhicunoscută. *Gabi-foiță* ar fi sărit la orice femeie necunoscută ce s-ar fi apropiat de masa lui Nichita, de neprețuită și sacra ei taină. Adevărul era că Nichita se ascundea după cuvinte, pentru că ochii îi alunecau de răsfaț. Gabriela rămânea totuși genul lui: *brunetă, cu ochi plini de foc, înaltă, pătimașă și frumoasă*. [...] *Era prinsă în mrejele bolii de origine divină*, fapt pentru care Nichita trebuia să inventeze tot felul de metafore, lungi și pline de tâlc, ca să îmblânzească tânăra sălbăticiune, *înfometată de iubire*. Gabriela era fie *Gabi-foiță*, *Gabi-Penelopa*, fie *Bubuleru tet*. Și ea se răsfața cu

capul pe umărul lui Nichita. Stela Covaci, însă, i-a descoperit sufletul: *răsfațul nu i se potrivea cu patima mocniță ce i se citea în ochi*. Nichita era fericit / nefericit. Gabriela era când supusă, când răzvrătită, blândă și calină, mirosind ca floarea, dar *șfichiindu-te cu veninul unei singure ocheade*, așteptându-și bărbatul bețiv să vină acasă și *făcându-i-se rău de singurătate*.

Cei doi au locuit în mansarda de sub cer a d-nei U. patru ani, apoi pe Aleea Romancierilor. Relația (1964/5-1970) era palpitantă: *uneori teribili de năstrușnici și zglobii, alteori sfâșiindu-se aproape*. În acea mansardă a doamnei U., vara era înăbușitor de cald, iar iarna cumplit de frig. Cu destulă greutate, Nichita a povestit într-un interviu condițiile în care a locuit cu Gabriela în iarna anului 1965. În cameră era un pat cu o cergă pe el și un covor oltenesc cu motive tipice și abstracte. Era atât de frig, încât nu puteau ține vreo carte în mână, chiar dacă era vorba de Bacovia, Homer, Platon, Vechiul Testament, Cântarea Cântărilor a lui Solomon sau poeziile lui Rilke. Norocul venea de la Eminescu pe care-l recitau pe deasupra.

Numărau banii și sorbiturile din căpăcelul sticlucii în care erau una sută unsprezece sau una sută cincisprezece grame de coniac trei stele, sticlucă rotundă cu etichetă rotundă, din cele care se vindeau la gară, pentru trenuri, la un preț de nimic. Senzația era că făceau un adevărat chef. După două zile și două nopți, întreruperile fiind puține și scurte – alergare după pâine, țigări, ceai negru – a rămas ceva inform și nelegat. Nichita avea impresia că poezia odată scrisă, revelația s-a efectuat, iar el rămânea în acea stare impersonală. De fapt, au conceput, Nichita fiind maestrul, cele 11



Petru Botezatu, „Ființe instrumentale”, acrilic pe pânză



Petru Botezatu, Îmblânzitoarea de fiare, acrilic pe pânză

*Elegii*⁵. Nerăbdarea s-a materializat într-un volum impresionant, care i-a adus cel mai mare noroc literar: *...Uite, domnule, ce noroc poate să-ți aducă un nenoroc bine exprimat!* Făcea analogia cu o țigancă de pe stradă, care ghicea în plumbul care se încheaga în apă, așa cum se întâmplase cu cele 11 *Elegii*. *Cum se încheaga plumbul în apă, prin atingerea acelor texte de un real interior, deodată s-au închegat integral cele 11 Elegii. N-am avut nici cea mai mică îndoială asupra importanței lor pentru mine și am devenit drept*⁶. Nichita a conchis cu melancolie: *Orice carte e amintirea unei tristeți*. Chiar și amintirile fericite puteau lua forma mahnirii.

Un istoric nu trebuie să-și pună întrebarea *Ce s-ar fi întâmplat dacă...?* Și totuși, ... *dacă s-ar fi întors la Doina înfrigurat și flământ, regretând pierderea Gabrielei*, s-ar mai fi născut această capodoperă așa cum a fost ea concepută? Însuși Nichita vedea cartea precum *Cina cea de taină*, fiecare elegie fiind închinată unui apostol, iar Omul-fantă era Iuda. A fost gândită într-o existență boemă, într-o casă modestă de la periferia capitalei, trăind în lipsuri materiale, dar într-o perioadă de mare iubire. De altfel, Gabriela i-a strâns și ordonat poeziile, le-a dat unei dactilografe de la revista *România literară* și așa au văzut lumina zilei, pe lângă cele 11 *Elegii*, *Dreptul la timp*, *Necuvintele*, *Oul și sfera – ca să nu se piardă, unele fiind poeme extraordinare* – le-a caracterizat muza cea cu ochi sfredelitori.

⁵Cristian Livescu, *Nichita Stănescu, vizionarul și experimentul 11 Elegii*, în revista *Convorbiri literare*, nr. 2(278), februarie 2019, pp.78-82.

⁶Nichita Stănescu, Aurelian Titu Dumitrescu, *Antimetafizica*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 105.

Asterisc

Memorialistică

Un volum profund memorialistic de
Norman Manea

„Întoarcerea huliganului” este un roman absolut autobiografic, o mărturie cutremurătoare despre ororile istoriei, despre totalitarisme și tragediile individuale sau colective cărora acestea le-au dat naștere. Totodată, cartea este un document inedit despre România din perioada incluzând două regimuri totalitare. Este o carte gravă, tensionată și complexă, rememorând destinul împovărat de suferințe al Europei de Est din secolul trecut, o lucrare care a întrunit aprecieri unanime încă de la apariția sa, în numeroasele țări în care a fost tradusă și publicată.

În anul 1986, la vârsta de 50 de ani și cu 3 ani înainte de căderea comunismului în România, Norman Manea emigrează, mai întâi în Germania, pentru ca apoi să ajungă la destinația finală, America („Paradisul”, „Lumea de dincolo”). Se va întoarce în țară după un deceniu, în 1997, cartea prezentând riguros, asemenea unui jurnal ținut cu multă atenție, „Întoarcerea”. Călătoria așteptată și pregătită cu îndoieli și neliniști, declanșează mecanismele memoriei, trezindu-i autorului amintiri din viața sa anterioară: copilăria în Bucovina, lagărul din Transnistria, ghetoul evreiesc, viața de salariat la București, lumea scriitorilor români în comunism. Folosind o cronologie non-lineară și o narațiune destul de complicată, Norman Manea reconstituie fragment cu fragment imaginea familiei și a prietenilor, evocând într-o succesiune originală experiențe care l-au marcat: holocaustul, comunismul, exilul și, în special, condiția de evreu, evenimentele relatate facilitându-i reflecții dintre cele mai diverse, ca limbajul, istoria, identitatea, formarea, apartenența, adaptarea.

Volumul pune în lumină un spirit de erudiție ales, memoriile fiind admirabil dublate de referințe și citate din iluștri scriitori care i-au influențat în mod covârșitor formarea: Proust, Kafka, Celan, Sebastian, Freud, Primo Levi. Lucrarea ne dezvăluie, fără îndoială, limbajul ambiguității, firul comun care i-a străpuns viața în toate stadiile inițierii sale: lagărul,

comunismul și, mai târziu, exilul. Urmărindu-i itinerarul complex al existenței, cititorul se convinge cu prisosință de ce scriitorul a devenit obsedat de dualitate, de prezența măștilor.

Se mai cuvine subliniat că opera memorialistică a unuia dintre cei mai apreciați scriitori contemporani, „Întoarcerea huliganului”, denotă cu o impresionantă gravitate rememorare, analiză, introspecție, portretizare, confesiune, monolog, dialoguri în diferite nuanțe, confesiune, spirit polemic consolidat de un efort constant de obiectivare, traume personale și colective, probleme și dileme, admirabile pasaje eseistice, angoase, figuri remarcabile de personalități românești (Florin Mugur, Nicolae Steindhardt, Paul Georghescu), ceea ce îndreptățește critica literară să considere cartea ca unul dintre cele mai bune romane scrise în ultimul timp.

Fragmente: - *Bucuria de a fi străin între alți străini. Statuia și limitările libertății și măștile ei, finuturi și sintaxe noi, nu doar în jur, ca și în el însuși, trauma deposedării, noile boli ale sufletului și minții, șocul dislocării, șansa de a-ți trăi Posteritatea? Acceptă, treptat, noul calendar, numărătoarea bisectă din Paradis: fiecare an în exilul libertății valora cât patru ani convenționali.*

- *Calvarul, relaxarea păreau să autentifice, paradoxal, anxietățile, marile scene ale disperării de ieri. Serenitatea conferea, retrospectiv, straniu și obscur, temei dezechilibrului anterior.*

Nu era vorba de două ființe diferi-

URME PE NISIP

Niciodată nu am să fiu violonistă
Nici măcar cuvânt
Poate un fir de nisip
Cel pe care l-am atins cu talpa
acum
La malul mării...
Și ea plânge din lipsă de oamenii
care o priveau
Până la pierderea vederii
Obsesiv
Dincolo de zare
Unde corona nu ajunge
Acolo unde cerul sărută marea
Fără să vrea!

BIANCA MARCOVICI



te, cum păreau, ci de o inconfortabilă confirmare a părților întregului. Nu ar fi putut fi într-un fel, părea să spună, dacă nu ar fi fost și în felul opus. Contrarii incapabile să se separe sau să-și impună supremația asupra ființei tulburi, turbulente.

- *Târzie oră din noapte. Pe ecranul de televizor se desfășoară ceremoniile bisericești ale Învierii. Mă aplec asupra teancului de ziare. Reacțiile la Jurnalul lui Sebastian sunt variate. Emoție, uimire, iritare. De ce m-ar interesa? Doar nu am fost prezent când pătimășul Ariel perora, în anii huliganici dinaintea nașterii mele, în fața micii audiențe în librăria bunicului despre huliganul Sebastian și legionarii huligani cu care se aliaseră prietenii săi. Sebastian nu are legătură cu Transnistria, nici cu Periprava. Adevărat, și el voise să iasă din ghetou și nu fusese întâmpinat cu flori, ci, previzibil, de alte ghetouri. Și el sub asediu rămăsese captivul adversității interioare... asemănările greu de neglijat nu anulează, însă, diferențele drastice. Trăise în lumea vechilor coduri, gata să explodeze, eu am trăit, după ce codurile explodaseră. Nu, nu sunt Sebastian, dar dacă aș scrie despre Jurnal, aș fi acoperit din nou de sudălmi și pietre? Din nou onorat ca trădător, extrateritorial, „gunoi”, agent al Casei Albe? (Capitolulul „A șasea zi, sâmbătă, 26 aprilie 1997”).*

- *Delirul elogiilor seamănă cu isteria injuriilor, efecte la fel de plecticoase ale unei boli plecticoase, ca râia, de care, oricât te scarpini, nu scapi.*

DORIN NADRAU
(S. U. A.)

Inedit

DESPRE SIMBOLIC ȘI NOCTURN ÎN LITERATURĂ ȘI MUZICĂ. DIALOG CU ROMANCIERUL ȘI ESTETICIANUL MIHAIL DIACONESCU

(VII)

Evocând modul cum poezia bacoviană transfigurează nocturnul, mă simt dator să subliniez faptul că exegeza cea mai importantă, vreau să spun cea mai erudită, mai riguroasă și mai convingătoare, din câte i-au fost dedicate până acum, a fost realizată de criticul și istoricul literar Theodor Codreanu.

Volumul pe care Theodor Codreanu l-a intitulat *Complexul Bacovia* (2002) este una dintre marile izbânzi ale criticii literare românești. Nu întâmplător domnul Theodor Codreanu este considerat cel mai important critic literar din cultura română contemporană.

Analizele de text, asocierile de tip comparatist, dar mai ales perspectivele filosofice aplicate poeziilor bacoviene fac din cartea domnului Codreanu un mare dar oferit publicului iubitor de poezie, mereu însetat de bine, de adevăr și de frumusețe.

Un mare poet l-a determinat pe un strălucit critic și istoric literar să realizeze în *Complexul Bacovia* una dintre cele mai importante cărți din cultura română și europeană din câte au fost dedicate până acum lirismului, îndeosebi dimensiunilor sale metafizice.

Cei ce afirmă că domnul Theodor Codreanu este cel mai important critic literar din cultura română contemporană au dreptate.

O evocare a nocturnului supraconcentrată expresiv, un diamant liric, găsim și în creația lui Lucian Blaga. Această evocare este *Izvorul nopții*, o poezie de dragoste mult comentată.

Relația amantî - eros - noapte - lumină este proiectată în ilimitat și etern, în dimensiunea metafizică a existenței.

Ochii femeii iubite sunt, în egală măsură, o sursă a luminii stelare, a nopții tainice care acoperă lumea întreagă și a stării de grație trăite de poet.

„Frumoaso,/ți-s ochii așa de negri încât seara/când stau cu capu-n



poala ta/imi pare/că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul/din care tainic curge noaptea peste văi/și peste munți și peste șesuri./ acoperind pământul/c-o mare de-ntunerice./Așa-s de negri ochii tăi/ lumina mea.”

Nichifor Crainic este una dintre personalitățile tutelare ale culturii române și europene. El s-a afirmat ca poet, arhitect de revistă, teolog mistic ortodox, estetician, teoretician literar, sociolog, filosof al culturii, politolog, gazetar.

Revista *Gândirea*, al cărei *spiritus rector* Crainic a fost, este cea mai importantă publicație de cultură din România secolului al XX-lea. Orientați de exigențele lui Crainic, la *Gândirea* au publicat poeți, prozatori, teologi, pictori, filosofi, sculptori, critici de artă, muzicieni, graficieni, critici literari, istorici – o super elită intelectuală, civică și morală. Afirmarea excepțional de puternică a culturii române în plan european și universal în secolul al XX-lea nu poate fi înțeleasă fără să ne raportăm la *Gândirea*.

Volumele lui Crainic *Șesuri natale* (1916), *Zâmbete-n lacrimi* (1916), *Icoanele vremii* (1919), *Darurile pământului* (1920), *Priveliști fugare* (1921), *Cântecele patriei* (1925), *Sensul tradițiunii* (1929), *Țara de peste veac* (1931), *Curs de istoria literaturii bisericești și religioase moderne* (1933), *Puncte cardinale în haos* (1936), *Ortodoxie și etnocrație* (1938), *Nostalgia paradisului* (1940), *Șoim peste prăpastie* (postum 1990) și altele la care trebuie să adăugăm *Cursurile de mistică* (I. *Teologie mistică*; II. *Mistica germană*) ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București pentru studenții din anii III și IV în anul academic 1935-1936 și editate postum de diacon Ion I. Ică jr. în 2010, marchează profund și defi-

nitiv evoluția culturii române.

Crainic a tradus în română creații ale unor autori precum Emile Verhaeren, Rabindranath Tagore și, mai ales, Rainer Maria Rilke, de care s-a simțit apropiat sufletește în mod special.

- Știu că pe Nichifor Crainic îl admirați și îl iubiți mult.

- Este adevărat... Despre Nichifor Crainic și acțiunea sa la *Gândirea* am scris în unele articole, eseuri și editoriale, dar mai ales în tratatele mele *Prelegeri de estetica Ortodoxiei* (1996) și *Teologia ortodoxă și Arta cuvântului. Introducere în teoria literaturii* (2013).

Fapt semnificativ, în poezia lui Crainic găsim tema nopții. Capodopera lirică *Rugăciune pentru pace* este susținută de un mare elan religios, de o puternică vocație a dezmărginirii, dar mai ales de „*pacea inimii*”, care proiectează eul liric în spiritual, transcendent și etern.

„Slavă Ție, Doamne, pentru această noapte/ Somnul meu în unda lumii s-a scaldat./ Din abisul păcii visului i-ai dat/ Deslegări de taine prin năluci de șoapte./ Slavă Ție, Doamne, pentru această noapte!// Semăna cu noaptea umilitei nașteri/ Când ai rupt pecetea vechiului blestem, /Pacea Ta-nstelând-o peste Betleem /Și vărsând lumina veșnicei cunoașteri/ Semăna cu Noaptea umilitei nașteri// Îngerul lăsase porțile-ntr-o parte/ Cântec fără sunet Te slăvea-n sobor./ Unduiiau azurul aripi fără zbor/ Când spre-abisul păcii, năzărit departe, / Îngerul lăsase porțile-ntr-o parte.// Doamne, dă-mi și mie pacea Ta cerească/ Miezul de tăcere al strigătei vieții/ Care-nflăcărează din fricoși profeți/ Măduva ce-npinge vârful să-nflorească./ Doamne, dă-mi și mie pacea Ta cerească/ Dă-mi și mie pacea inimii, Stăpâne./ Flacăra ce nu se zbate-n uragan/Să răzbească războiul duhului dușman,/ Căci țărâna trece, sufletul rămâne/ Dă-mi și mie pacea inimii, Stăpâne//Tu răcoarea celui ars pe rug, Iisuse./Și dulceața celui sfâșiat de leu, /În arena morții, Dumnezeu meu, /Fii și răsăritul vieții mele-apuse//Tu răcoarea celui ars pe rug, Iisuse!”

**PROF. IONEL SILVIAN
BUCURESCU**

Remember Anton Cosma **LAMPADOFOR**

Văzut în retrospectivă, profesorul Cosma a fost o apariție fulgurantă, enigmatică. Sobru, intens reflexiv, concentrat, în firesc contact cu planul nevăzut al ideilor, era atașat parcă de un radar către înalțuri, captând fără efort imagini relevante, identități sau diferențe semnificative.

Mi-l amintesc oficiind la cursul, dificil pentru clasa a opta, de teorie literară. Ardoarea sa era una nespectaculoasă, însă implicată, „la obiect”. Obiectul, o văd acum, era dublu: materia propriu-zisă și, cu ea, și noi, elevii, subiecții învățării. Ne săgeta cu întrebări bine țintite, forțându-ne, din aproape în aproape, limitele, deschizând părți noi, sugerând definiții. Avea grijă să nu descurajeze bruscând prea des replici neavenite, dar nu se sfia să respingă în extremis, răspunsuri pe alături. Când auzea câte una prea de tot gogonată, îl vedeam întorcându-se într-o parte, „aparte”, ca la teatru, și ghiceam că, discret cum era, avea un acces de veselie greu reprimată: îl umfla râsul și nu voia să ne tulbure. Punea întrebări dese și scurte, iar răspunsurile greșite erau tot dese. Le para din mers, cu câte un *nu* simplu sau repetat. Acel *neti, neti*: nu-i asta, nici asta, ci altceva. Ce anume, urma să aflăm tocmai în cursul orei în desfășurare. Răspunsurile se conturau treptat din chiar încercările noastre, ridicate la o coerență nouă ce o descopeream uimiți înspre finalul lecției indirecte la care aveam, iată, impresia că am contribuit cu toții.

Când se lăsa uneori furat de aerul tare al ideilor, dezvoltând avântat o înlănțuire logică, sau elaborând în adâncime pe filiera unei teme predilecte, îi citeam pe față un zâmbet neobstinat, dar convins și convingător, de mediator între noi și lumea nevăzută de deasupra noastră.

Emana o forță neobișnuită a cugetării, privirea îi exprima, paradoxal, o ferventă rece, o aspră luciditate. Ne țintuia ca ascuțimea adevărului adus la lumina implacabilă a evidenței. Profesorul Cosma vedea idei și ni le pune înaintea ochilor cu un dar al formulării simple, directe.

În final, ne aflam captivi și capturați de soluția unei elegante concluzii-surpriză, întrevăzută o vreme în argumentare, acum izbindu-

ne cu strălucirea ei armonioasă. Dascălul de mai înainte era deodată schimbat, transfigurat de fervoarea comunicării. Fantasma incertă a unui gând, a unui șir de idei prindea viață, iar purtătorul lor – lampadoforul – ni le împărțea, radios, cu acel zâmbet cald, de prietenie și complicitate, cu pumnii întredeschși, întorși în sus, tensionați parcă de puterea invizibilă a doi bulgări zburători, de lumină. Taina zborului era aproape, la o lungime de braț și la îndemâna tuturor. Trebuia doar să ne ridicăm și să-l urmăm.

Obstinatea lui discreție, sub vreme în care alienarea politică își trâmbița deșănțat delirantele discursuri, avea desigur, un tâlc mai adânc. Era tăcerea opusă strigătelor, legarea de catargul așteptării, al rezistenței tacite dar ferme la sarabanda ronicerizării.

Azi vedem ce se ascundea în spatele zâmbetului, adesea intens ironic al profesorului Cosma de la română – prozele lui „din lumi paralele” stau mărturie – un imens hohot de râs, un sarcasm devastator, neistovit, la adresa structurii totalitare, a limbajului ei de lemn, cu poncifele, cu expresiile de fațadă, trecând mișcarea în cerc vicios, descendent, fără ieșire.

Putem discerne acum, după ani buni de la dispariția fizică a Profesorului, evoluția în trepte a unui parcurs intelectual, iată, reprezentativ prin amploare și cotă valorică.

Întâi e profesorul de liceu ajuns la catedră în plin îngheț al regimului. Dascălul ia în serios rolul dificil de modelator al speranței, într-un pariu cu lumea și cu timpul în a cărui schimbare a crezut, iar timpul i-a dat, vedem, ascultare (scrierile sale postume au și o valoare premonitoare).

Oficiul de la catedră era dublat de mentor. În vreme ce programa se oprea la autori de ode și imnuri triumfaliste, îndrumătorul nostru ne invita, cu bucurie fraternală, la câte o convorbire „acasă”, în care, mai la o prăjitură, mai la un sirop sau vișinată ne dezlegam limbile, abia băgând de seamă că eram luați cu binișorul, la întrebări despre lecturi recente, preferințe de autori, opinii ce trebuiau argumentate – o întregă maieutică sui generis, încurajând vocația reflexivă, înțelegerea de sine, dialogul. Aceeași „moșire” a spiritelor, orientare se petrecea la cenaclul școlar de creație, unde, în limbaj direct, fără fraze, era separat autenticul de simpla



verbozitate. Oficiul de la catedră s-a transferat firesc în cel al cuvântului scris, mai întâi în reviste literare, apoi, cu o iuțeală ce a surprins pe mulți, în cărți, de eseuri și studii de sinteză. Un volum enorm de documentare atestă o putere de ordonare ieșită din comun. Mutația de anvergură a fost însoțită, necesar și inspirat, de o mutare la centrul zonal Tg. Mureș. Climatul prielnic din redacția *Vetrei* a indus, în cazul Anton Cosma, la o rodnică împlinire.

Partea cea mai ascunsă, rezervată sertarului (se poate vedea, parcurgând textele, poziția inflexibilă a scriitorului în raport cu tarele sistemului totalitar) – sunt scrierile de proză și teatru dedicate unei audiențe virtuale, purificate de neputințele conformismului. Sub toate aceste aspecte, intelectualul și scriitorul Anton Cosma a consumat o energie și inspirație creativă de excepție. În educație și în oficiul criticii literare (mai ales în lucrările de sinteză), regăsim filonul vizionar și dimensiunea enciclopedică a originii sale blăjene. Scrierile literare vin să compenseze, în profil propriu dar și comunitar, pentru acel deficit de creativitate al Blajului cărturăresc, aducând revanșa târzie, postumă a unor Budai-Deleanu sau Timotei Cipariu.

Alura cenușie, voit rezervată, tentația de a apărea ca ins de rând, fără pretenții, era la dânsul o strategie originală de viață și creație. Ținându-se la distanță de zgomotul sterp și furia lumii „luminii” (cum sarcastic numea dictatura), el își menținea spațiul de respirație necesar cufundării în imaginarul bogat al fantazării sale. O imagine a sa favorită pentru captivitatea insului comun este pasărea domestică, zburătoarea leneșă care a uitat să zboare. Omul social Cosma, pozând de conveniență în ignorat „ugly dyckling”, impune prin traiectul unei vieți de hotărâtă, inspirată lucrare, bătaia de aripă și zborul puternic, liniștit al lebedei.

IOAN MARCOȘ

Aniversări

Scriitorul, savantul și profesorul

Nicolae Mățaș - 80

Renumitul și distinsul scriitor, profesor universitar și om de știință Nicolae Mățaș la onorabila vârstă de 80 de ani. Născut la 27 aprilie 1940, comuna Crihana Veche, județul Cahul, Basarabia, Nicolae Mățaș (*doctor în științe filologice, profesor universitar, doctor Honoris Causa, scriitor – poet, publicist, eseist; Ministru al Învățământului și Științei din Republica Moldova în anii 1990-1994, politician*) este un mare luptător pentru ideea de unitate națională românească, pentru verticalitatea valorilor naționale românești, respectivele întru chipând în sine tot ceea ce militează pentru reunirea neamului românesc, pentru limbă și cultură, identitate și tradiții române. Cu un intelect și o cultură spirituală aparte, Nicolae Mățaș este acea personalitate distinctă care în primii ani de independență a reușit să readucă în viața basarabenilor unitatea de conștiință națională, veridicitatea despre istorie și valorile naționale ale neamului românesc - procese care au fost mutilate de-a lungul istoriei de până la 1990.

Fiind Ministru al Învățământului și Științei în perioada anilor 1990-1994, Domnia Sa a produs modificări radicale în procesul de învățământ național, astfel contribuind enorm la punerea în practică de studiere obligatorie în limba română în toate instituțiile de stat – de la cel preșcolar până la cel universitar, cu revenire la alfabetul latin; a introdus în școli obiectul de studiu de limba și literatura română, istoria românilor, cu utilizarea manualelor românești; în concordanță cu oficializarea limbii de stat, aceasta fiind „Limba română”, a pus în aplicare etnonimul de „limba română” și „popor român” în întreg sistemul de învățământ național; a introdus sistemul de 10 puncte de evaluare a cunoștințelor elevilor și, respectiv, de integrare în învățământul românesc și cel european; a realizat înființarea ciclului de învățământ liceal, cât și studierea aprofundată a limbilor străine în școli, mai ales a limbii engleze, unde elevii români din Basarabia nu aveau dreptul să o



învețe în perioada sovietică; a creat modalitatea de trimitere la studii în România a elevilor și studenților, contribuind enorm la punerea în aplicare a unora în acorduri interstatale, în rezultat, statul român asumându-și toate cheltuielile pentru studii, cazare și trai ale studenților basarabeni; cât și multe alte realizări frumoase obținute în folosul poporului român din Basarabia.

Nicolae Mățaș a luptat mereu pentru a crea condiții cât mai bune întru consolidarea tuturor proceselor democratice din sistemul de învățământ național, cât și din întreaga țară de după anii 1990, cât și până la această perioadă. Prin capacitatea sa de a fi un Om integru al intelectualității, al culturii, dar și un mare patriot al poporului român din Basarabia, Domnia Sa a pledat numai pentru echitate istorică și eliberare națională a românilor basarabeni (anii 1980-1989), pentru oficializarea limbii române și conținutul valoric al acesteia în cadrul țării, pentru soliditatea și stabilitatea proceselor de unitate națională românească în primii ani de independență.

Pentru a încuraja cât mai mult poporul român din Basarabia în învățarea grafiei latine și a limbii române, Nicolae Mățaș, cu începere din octombrie 1989 și până la sfârșitul anului 1990, a realizat zilnic la televiziunea moldovenească, în colaborare cu Ion Dumeniuk (*Directorul Departamentului pentru funcționarea limbilor din Moldova, doctor în științe filologice, profesor universitar, savant etc.*), o emisiune cu titlul „Învățăm a citi și a scrie cu caractere latine”, iar în 1990 a pus în lumină un șir de lucrări lingvistice cu

privire la regulile și normele scrierii în grafie latină precum: „Norme ortografice, ortoepice și de punctuație ale limbii române”; „Îndreptar de ortografie”; „Elemente de ortografie și ortoepie a limbii române”; „Ortografia și ortoepia limbii române în tabele și blocuri schematice”, altele. E de menționat că domnul Nicolae Mățaș, pe lângă activitatea politică și administrativă în organele publice de stat, a activat de-a lungul vieții și în calitate de profesor universitar în cadrul Universității de Stat din Moldova și a Universității Pedagogice „Ion Creangă” mai mult de peste 30 de ani. Așa fiind, Domnia sa a fost un profesor universitar cu o pregătire excelentă în domeniul filologic, lăsând ca moștenire patrimoniului științific și cultural național o întreagă colecție de lucrări științifice și metodice de o valoare aparte.

Nicolae Mățaș este autorul și coautorul zecilor de monografii destinate învățământului preuniversitar și universitar (*acestea fiind: „Limba română: manual pentru clasa a 7-a, 1990; „Elemente de morfologie în clasa a VI-a, 1983; „Introducere în lingvistică”, ediția I, 1980, și ediția II, 1987; „Lingvistică generală”, 1985, „Limba română literară contemporană. Sintaxa”, 1987; „Fonetică și fonologie. Triplu aspect al sunetelor vorbirii”, 1976; „Probleme dificile de analiză gramaticală: Controverse și reconsiderări”, 1978; „Școală a gândului. Teoreme lingvistice”, 1982; „Dicționar explicativ al limbii moldovenești”, vol. II, redactor și coautor, 1985; „De la grotesc la sublim. Note de cultivarea limbii”, 1993; „Româna corectă. Îndreptar de cultivarea limbii” (în colaborare cu Elizabeta Șoșa și coordonator Flora Șuteu, București, 2000; „Calvarul limbii române din Basarabia: Studii. Articole. Comunicări”, Chișinău, „Limba Română”, 2011; etc.); este unul din membrii coordonatori al volumului „Limba română este patria mea: Studii. Comunicări. Documente”: antologie de texte publicate în revista „Limba Română”, 1991-1996, Chișinău, Editura Revistei „Limba Română”, Fundația Culturală „Grai și Suflet”, 1996; a publicat mai mult de 250 de studii științifice și metodice, articole de cercetare științifică. După o→*

GALINA MARTEA

asemenea carieră profesională (științifică, educațional-instructivă, politică, administrativă) și după asemenea realizări nespuse de frumoase și utile în folosul poporului român din Basarabia și nu numai, Nicolae Mățaș, în anul 1994, este demis din funcția de Ministru al Educației și Științei, odată cu venirea la putere a unui partid de o altă orientare politică, învinuirile fiind de românizarea sistemului de învățământ național.

În cele din urmă, domnul Mățaș este nevoit să emigreze în România, unde, până la vârsta de pensionare, activează în calitate de expert în Direcția Relații Internaționale din cadrul Ministerului Educației, Tinerețului și Cercetării din București.

Pe lângă activitatea fructuoasă în domeniul științific, pedagogic, politic și administrativ, Nicolae Mățaș își valorifică intelectul cu mult succes și în calitate de scriitor, realizând creații literare în domeniul poeziei, eseisticii, publicisticii. De-a lungul timpului, a publicat volumele: „*Surâsul Giocondei*”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997; „*Trenul cu un singur pasager*”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998; „*Azur*”, Editura Augusta, Timișoara, 2002; „*Câte-s visele, multele....*”, Editura Pro Transilvania, București, 2003; „*Coloana infinitului*”, Editura „Pro Transilvania”, București, 2003; „*De-a alba – neagra*”, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2006; „*Roată de olar*”, Editura Pro Transilvania”, București, 2008; „*Vernale ploi*”, Editura Pro Transilvania, București, 2008; „*Un câmp minat, urcușul*”, Editura Pro Transilvania, 2010; „*101 poeme*”, Editura Biodova, București, 2011; „*Sonete*”, Editura Biodova; „*Altarul arderii de sine*”, 2012; „*Ca un Ôcnus, damnat*”, 2013; „*Socluri statuare*”, 2013; „*Orfan de chipul meu*”, 2014; „*Frunză prinsă-n gren*”, 2014; „*Bolnav de țară*”, Editura TipoMoldova, Iași, 2016; „*Iar când cu miei va ninge prin ponoare...*”, Editura TipoMoldova”, Iași, 2016; iar versurile ilustrului poet Nicolae Mățaș sunt publicate în antologiile „*Eterna iubire*”, „*Iubirea de metaforă*”, „*Sonetul românesc*”, „*Enciclopedia scriitorilor români contemporani de pretutindeni (în propria lor viziune)*”, cât și în multe altele. Lucrările literare (poeme,

eseuri, articole de analiză, publicistică) ale Domniei sale sunt prezente în numeroase și prestigioase reviste de cultură din România, Moldova, SUA, Canada, Ucraina; acestea reprezentând valoare și tot ceea ce include în sine aspectul de calitate și de frumos. Creația literară a domnului Nicolae Mățaș este una despre istoria, viața și suferința românilor din Basarabia; este una despre calvarul limbii române din Basarabia; este una despre un trecut și un prezent destul de trist; este una ce se referă la unitatea națiunii române și, nu în ultimul timp, a dorului și a dragostei față de glia strămoșească, de propria țară, de limbă, de neam, de sentimente și stări sufletești pentru întreg ținutul românesc. Nicolae Mățaș, de-a lungul timpului, a creat opere literare și științifice de mare valoare, acest lucru fiind menționat de către numeroși oameni de știință și de cultură, unul dintre ei fiind doctorul în științe filologice Elena Ungureanu care menționează: „*Opera poetică a lui Nicolae Mățaș valorifică din plin motivul creației, unde se face uz de o bogăție de procedee stilistice și fuguri retorice, lexic captat din toate straturile, registrele și stilurile funcționale ale limbii române (neologisme, arhaisme, regionalisme, cuvinte inventate etc.) precum și elemente de sintaxă poetică demne de analiză...*”.

Personalitatea lui Nicolae Mățaș este prezentată în enciclopediile și calendarele naționale din Basarabia și România. Domnia sa este membru al Uniunii Jurnaliștilor din Republica Moldova, Uniunea Scriitorilor din România și din R. Moldova, Societatea de Științe Filologice din România, membru al Colegiului de redacție al revistei „*Limba și literatura română*” din București și al Colegiului de redacție al revistei „*Limba română*” din Chișinău etc.

Nicolae Mățaș este deținătorul numeroaselor premii și distincții de stat: Ordinul Republicii (2010) și Gloria Muncii (1996), Chișinău; titlul onorific de doctor Honoris Causa al Universității din București (1994) și al Universității „Al. Ioan Cuza” din Iași (1993); titlul onorific de „*Eminent al învățământului public din RSSM*” (1969) și „*Eminent al învățământului superior din URSS*” (1980); cât și alte premii și diplome de onoare. Cât despre valoarea creați-

Antologie. Generația '80



Când măgarul sălbatic va vorbi

Nevoia de a sta zilnic de vorbă cu Dumnezeu,
dincolo de hărmălaia lumii,
oameni care se salută dar care nu se mai cunosc,
vezi, din farurile autovehiculului radiază,
în același timp, lumina și întunericul...

Totul este aproape: aproapele tău, copiii, nevasta, țara,
de aceea, fii atent,
la miezul nopții sau spre dimineață,
va cânta cocoșul, măgarul sălbatic va vorbi,
ferestrele vor vorbi, pietrele vor vorbi într-o limbă veche...

Aici oamenii vorbesc liber,
așadar, fără cenzură și corect politic,
o hărmălaie aplaudată -
Iar acolo, și acolo, și acolo - El tace asurzitor...

CONSTANTIN STANCU

ei literare și științifice a distinsului domn Nicolae Mățaș și, respectiv, despre importanța acestuia în cultura română, și-au expus opinia: Tudor Opreș, Aurel Sasu, Mihai Cimpoi, Anatol Ciocanu, Ana Bantș, Theodor Răpan, Florin Grigoriu, Elena Ungureanu, Gheorghe Vodă, Mihai Dolgan, Veronica Bătcă, Ionel Marin, Maria Diana Popescu, Iurie Cujbă, Ioan Mazilu-Crângașu, precum și mulți alți critici literari de o mare pondere în cultura și literatura română.

Așadar, cu tot respectul, La Mulți Ani, stimate și distins domn Nicolae Mățaș - renumit savant, profesor și scriitor, om al verticalității și al demnității umane, om al credinței în lupta pentru unificarea națiunii române!

Calendar

1961 – BILANȚ TRIST AL LITERATURII ROMÂNE

1961 se anunța a fi un an oarecare în calendarul literar. N-a fost deloc așa: au murit, în câteva dintre zilele lui nefaste, mai mulți scriitori români de valoare, unii chiar exponențiali, imenși în peisajul culturii noastre.

La 8 martie, se stinge GALA GALACTION (n. 1879), autor al unor nuvele fantastice valoroase, precum „Moara lui Călifâr”, realiste („De la noi, la Cladova”) sau istorice („La Vulturi!”), dar și un remarcabil romancier („Papucii lui Mahmud”).

O zi mai târziu, pe 9 martie, moare prolificul scriitor CEZAR PETRESCU (n. 1892), autor a peste 50 de volume (romane, nuvele, literatură pentru copii). El a intenționat să relizeze o „Cronică românească a veacului XX”, de tip balzacian, alcătuită din 15-20 de romane. „Întunecare”, roman în două volume, și „Fram, ursul polar” sunt opere de referință ale scriitorului ce s-a numărat printre fondatorii cunoscutei reviste „Gândirea”.

În ziua de 9 aprilie, moare, la București, AL. KIRIȚESCU (n. 1888), autor al comediei „Gaițele”, despre care Eugen Lovinescu spunea că este un „studiu adânc, aspru, sumbru al unei familii de bogătași olteni, amestec de meschin, de austeritate, de moravuri, de calicie aurită și de neomenie, cu aplicare spre comic lugubru”.

La Cluj, în ziua de 6 mai, literatura română îl pierde pe LUCIAN BLAGA (n.1895), mare poet, filozof și dramaturg. Acesta se dovedește a fi un poet de o mare originalitate încă de la volumul de debut – „Poemele luminii” (1919). Prin poezia sa, expresionismul european atinge cote nebănuite de înalte. Teatrul său e și mai expresionist prin atmosfera lui dominată de magie, de mituri și de credințe ancestrale, în care se înfruntă forte stihiale. „Meșterul Manole” este o capodoperă. Lucian Blaga este și creatorul celui dintâi sistem filozofic românesc încheiat, acesta fiind „opera unui poet liric lipsit (...) de idei generale” (G. Călinescu).

În plus, Blaga este și primul traducător al lui „Faust” de Goethe (1955) în românește.

ION BARBU, un alt titan al literaturii române interbelice (născut în același an cu Lucian Blaga, în 1895), ne părăsește și el în ziua de 11 august. Matematician de prestigiu, dar și poet excepțional, Ion Barbu se impune în literatura noastră prin volumul „Joc secund” (1930), care cultivă un ermetism, o „poezie pură”, pe care G. Călinescu o consideră „o formă de dificultate filosofică”.

La 19 octombrie, MIHAIL SADOVEANU, (n. 1880), moare și el, lăsându-ne o operă vastă, de peste o sută de volume (romane, nuvele, schițe, poezii chiar). Creația sa este o adevărată sinteză a vieții poporului român, care a fost „părintele său literar”. Temele sale majore: istoria, natura patriei, universul rural, destinul cosmic al omului și viața monotonă a târgurilor sunt abordate în opera memorabile, precum „Frații Jderi”, „Hanu-Ancuței”, „Baltagul”, „Țara de dincolo de negură”, „Însemnările lui Neculai Manea”.

Dacă mai punem la socoteală și pe CLAUDIA MILLIAN – MINULESCU (n. 1923), decedată la București, la 21 septembrie, poetă simbolistă ce s-a remarcat, după aprecierea lui G. CĂLINESCU, prin versuri ce cuprind „figuri de o mare imaginație a coloritului”, sau pe ARON COTRUȘ (n. 1891), poet expresionist, mort la 1 noiembrie, considerat de Ov. S. Crohmălniceanu drept „cel mai important reprezentant al liricii sociale interbelice”, putem conchide că niciun alt an din istoria literaturii noastre nu a înregistrat atât de multe pierderi în rândul creatorilor de mari valori culturale precum anul 1961.

IOAN GHEORGHISOR



Petru Botezatu, „În puterea avatarurilor”

Centenar



(28 octombrie 1920 – 6 august 2004)

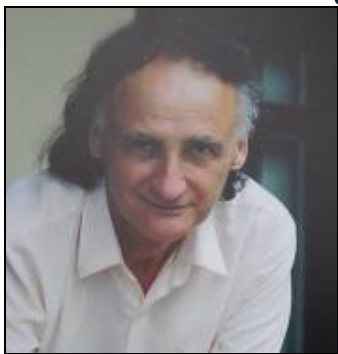
Nu-s vinovat față de țara mea

La ora când cobor, legat în fiare,
să-mi ispășesc osânda cea mai grea,
cu fruntea-n slavă strig din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea.
Nu-s vinovat că mai păstrez acasă
pe-un raft, întâiul meu abecedar
și că mă-nchin când mă așez la masă,
cuvincios ca preotu-n altar.
Nu-s vinovat că i-am iubit lumina
curată cum în suflet mi-a pătruns,
din via dată-n pârg sau din grădina
în care-atâția șerpi i s-au ascuns.
Nu-s vinovat că-mi place să se prindă
rotundă ca o țară hora-n prag,
sau c-am primit colindători în tindă,
cum din bunic în tată ne-a fost drag.
Nu-s vinovat că toamele mi-s pline
cu tot belșugul, de la vin la grâu,
și c-am chemat la praznic pe oricine,
cât m-am știut cu cheile la brâu.
Dac-am strigat că haitele ne fură
adâncul, codrii, cerul stea cu stea
și sfânta noastră pâine de la gură –
nu-s vinovat față de țara mea.
Nu-s vinovat c-am îndârjit șacalii
când am răcnit cu sufletul durut
că nu dau un Ceahlău pe toți Uralii
și că urăsc hotarul de la Prut.
Pământul meu, cum spune și-n
izvoade,
l-a scris pe harta lumii Dumnezeu,
și câți prin veacuri au venit să-l prade
îl simt și-acum pe piept cât e de greu.
De-aceea când cobor legat în fiare,
împovărat de vina cea mai grea,
cu fruntea-n slavă gem din închisoare:
– Nu-s vinovat față de țara mea.

ANDREI CIURUNGA

Restituiri

Vatra veche dialog



GRIGORE VIERU
VISUL DE-A TRECE PRUTUL

A fost mai întâi visul unui vizitor. Al unui om cu structură poetică de netăgăduit. Apoi, a devenit vis de poet la maturitate și mai apoi, un vis-realitate. Chiar când a căpătat conotații de adevăr, visul tot nu s-a spulberat. Pentru simplul motiv că poetul și omul Grigore Vieru trăia visând. Orice fapt real căpăta dimensiuni aleatorii, după cum dicta imaginația poetică. Așa se face că, atunci când a trecut Prutul cu adevărat și a ajuns în țara mamă, locul mult dorit, broderiile imaginative au ajutat realitatea să devină fragment dintr-un fantast care, prin specificul său, nu poate avea limite sau contur exact.

Când l-am întâlnit eu, trăia deja mediul cultural numit Chișinău, structurat altfel după anii 90. Era un poet recunoscut, era deja redactorul revistei pentru copii, intitulată Noi, fosta Scânteia leninistă, și al publicației, Florile Dalbe, fosta Tânărul Leninist. Atâta leninism suportase încât venea, pe bună dreptate, cu versul său impetuos emoțional, dornic să fie chiar fluviu de s-ar fi putut, numai să spele și să înlocuiască trecutul.

Așadar, anul de grație 2003, primăvara. Trebuia să ajungem la Făget, unde Grigore Vieru este invitat special, de onoare și va primi un premiu al festivalului de poezie ce se derulează acolo. Pornim de la Timișoara, Scriitorul Ion Marin Almăjan și regretatul azi, Marius Munteanu, pus mereu pe glume și ironii în versuri stil popular, el însuși autor de acest gen fiind, iar eu în rol de șofer, și jurnalist. Festivalul adunase multă lume. Într-o locație

care azi nici ea nu se păstrează în contururi exacte, dar este atinsă încă de memoria undelor de fantast poetic emanate de invitatul principal, special venit depeste Prut.

Așadar, îmi zic din primul moment, a meritat drumul. Îl voi asculta și îl voi înregistra pe Grigore Vieru. Îi cunoșteam renumele, dar nu mă așteptam să fiu transbordată într-o stare neașteptată și indefinită. Sunt în fața unui personaj mai mult tăcut dar care emană o asemenea tulburare încât, ceasurile, anii calendarului nu mai contau. Nu știu cum se făcea sau, poate, totul era doar în sinea mea prinsă-n jocul de-a noutatea, însă mă învăluia o derută. Poetul avea un halou invizibil în care te prindea ca într-un laț și te lăsa pierdut prin zone fantastice de nu mai știai ce anume cauți de fapt.

Grigore Vieru, omul fizic, se arăta discret, aproape timorat la prima vedere, nici nu bănuia nimeni la începuturile sale literare ce puteri va avea cuvântul său devenit pasăre poetică. Siluetă firavă, fără nimic ostentativ, nimic arrogant, deși era Poetul serii. Poetul care avea să primească un premiu important, cel mai important din acea ediție a unui festival loco. Datele momentului acela au zburat în eter ca multe, foarte multe altele, pe parcursul unei relatări telefonice pentru emisiunea de actualități. Urma partea importantă, interviul propriu-zis. Acceptul viitorului interlocutor știu că l-am obținut cu ușurință. Mi-a lăsat impresia că-l bucură dorința de-a convinge. Mai înainte de orice însă, urma derularea punctelor din program.

Îl urmăream cu privirea pe invitat cu atenție curioasă. Era o întâlnire pe care memoria mea nu voia s-o ștergă definitiv sau s-o treacă la secvențe obișnuite.

V.B.: Bine ați venit în Banat! Mă bucură să vă întâlnesc aici! Mi-am dorit mult un interviu cu dumneavoastră și de nu era să fie acest eveniment, v-aș fi căutat la București, la Chișinău poate.

G.V.: Mă faceți să mă simt important. Sunt încântat că mă aflu în această parte de România. Domnul profesor Căliman este cel care m-a invitat. Merg cu plăcere în orice colț de țară. Călătoresc mult.

V.B.: Scrieți în vreme ce călătoriți? Unii poeți își fac însemnări pe care mai apoi, le dezvoltă.

G.V.: Nu prea des. Uneori. De obicei, când merg undeva simt mirajul aceluia loc, aerul specific, acesta se imprimă și rămâne în subconștientul meu. Mai apare și vreo imagine anume care mi se așează pe suflet și, fără să mă forțez, știu că ele vor deveni odată și odată poezie.

Din iubire pentru pământul acesta.

V.B.: Totdeauna v-ați dorit să treceți Prutul. Cum a fost prima impresie, impactul cu tărâmul dorit?

G.V.: A fost ceva de neuitat. Fraza pe care nu o pot uita era plăcuța pe care scria, nu călcați pe iarbă! Repetam și tot repetam în gând și mi se părea că sună poetic, ba mai mult, era un mircol, nu altceva. Mă sileam să nu le uit. Limba română mă învăluia ca o flăcărie.

V.B.: Gândul mă duce la una din poeziile dumneavoastră în care spuneți că, în copilărie, vă jucați în cuvinte. Parafrazez. Jucați prost/Ați pierdut, nu aveați de unde lua altele. „Mama tăcea, tata era dus departe”. Acum în spațiul limbii române fiind îndrăgite, apreciate, publicate, găsiți cuvintele necesare care să înlocuiască golul acela? Care să repare un joc nereușit?

G.V.: M-am străduit mereu să reușesc asta. Gândesc în versuri, simt în versuri. Parcă vin cuvintele spre mine. Drumul jocului în cuvinte mai are multe ocolișuri. Nu mă pierd. Merg mai departe. Caut cuvinte și mă hrănesc cu ele.

V.B.: Faceți un cântec din două cuvinte. așa cum declarați chiar în cele semnate. Apropo de jocul în/din cuvinte. A fi în cuvânt înseamnă a fi în interiorul său. În miezul, în sensul său. Ați scris cărți pentru copii, ați lucrat la o revistă pentru copii, ați primit Diploma Andersen, să nu uităm filmul Maria Mirabela. În acest gen de literatură e un altfel de joc prin/cu / în cuvinte. Aveți vreo taină pe care să ne-o descifrați?

G.V.: Nu știu dacă e o taină ceea ce simt, dar știu că este o lume genuină. De aici pornesc multe sensuri în viață.

Am rămas lipit de lumea copilăriei pentru că nu m-am dezlipit de universul mamei. Acesta cred că este motivul. Sau secretul, cum o fi mai bine să-l denumesc nu știu. Lumea copilăriei este încă plină de semnele divine. Neînțelese de copil și→

VERONICA BĂLAJ

neînțelese de omul matur. Sunt și rămân doar semne care fascinează, încarcă sufletul oricând, la orice vârstă. Blaga a intuit perfect și lumea satului și a sensurilor genuine. Copilăria are ceva dumnezeiesc, manifestat diferit, foarte diferit decât viața omului matur în care dumnezeirea se arată altfel.

V.B.: *Am dorit să ne conducă discuția noastră către acest spațiu patronat de figura mamei. Ne luăm ca punct de sprijin chiar versurile dumneavoastră, și amintesc pentru ascultători poemul Mică baladă, dedicat lui Marin Sorescu, în care, parabola Meșterului Manole aduce în scena poetică nume feminine de la Ana la Ioana și altele, dar singura care vine și răspunde chemării este mama. Poezia poate fi un spațiu al recuperărilor? Afecțive sau mirifice?*

G.V.: Da, frumos spuneți, cred că poate fi un spațiu al recuperărilor. Chiar acesta-i sensul primordial. Să aducă o nouă dimensiune. În înțelesuri sau trăiri. De aceea este un dat. Un har. Poezia este har.

V.B.: *Poate fi și un risc? Mă gândesc la cele trei poeme purtând numele a trei mari poeți români, Arghezi, Blaga, și Brâncuși. V-ați asumat un risc atunci când le-ați scris. Trăiați într-un mediu ostil din multe puncte de vedere. Cultura era un pericol. Și poezia putea fi un pericol.*

G.V.: Eram conștient de posibile reacții. Dar nimic nu m-ar fi putut opri. Mereu a fost parte din mine acest flux de limbă și poezie română. S-a dovedit în timp că nu exagerez. Doar trăiesc cele ce spun. Și invers.

V.B.: *S-a observat dubla dumneavoastră atitudine în scris. Tandrețe, aer mistic sau rememorativ, amestec de duioșie și durerea înstrăinării și, pe lângă poetul unei stări învăluitoare, vine și poetul care aduce în scenă accente de revoltă, un purtător de steag al Basarabiei supusă nedreptăților istoriei.*

G.V.: Asta vine din faptul că scriu ce simt, mă implic, nu sunt poetul visător mereu. Neamul, tradiția sunt la rang de ființă pentru mine. Au asemănare cu sentimentul matern despre care pomenești. Asta îmi este structura.

V.B.: *Aveți mulți prieteni scriitori mari din România. Radu Cârneli, cu care ați străbătut*

Transilvania, Marin Sorescu, care v-a prefațat o carte, Nichita Stănescu v-a prefațat și el un volum, Steaua de vineri, 1977. Povestiți-ne o întâmplare mai aparte trăită în compania vreunuia dintre aceștia.

G.V.: A, da, să vă spun ceva care numai doi poeți pot să refacă. Un univers dispărut. Eram la București, la puțin timp după ce-am venit în țară. Nichita mi-a promis o plimbare de pomină și m-a dus într-un loc unde spunea el ar fi locuit Eminescu. M-a ridicat pe umerii lui, eu eram un pipiriu pe lângă statura lui Nichita. Era noapte. Noapte și întuneric. Eu pe umerii lui Nichita trebuia să văd cele ce-mi spunea el. *Bătrâne, vezi, acolo e casa, vezi intrarea?* Eu răspundeam afirmativ, *da se vede*, când în realitate nu era decât întuneric. *Ei vezi aleea ?! Pe acolo venea el. Adică Eminescu.* Dincolo de gardul peste care priveam nu era decât un loc viran, dar fantasmale minții mele se îngheșuiau și mă-mboldeau să cred și să văd cu ochii lor, tot ce-mi spunea Nichita. Mai că auzeam și pașii Eminescului. Aș mai vrea să văd odată locul, dar nu l-aș recunoaște, n-aș ști cum să ajung acolo. Nici Nichita nu mai este. Ori, fără el, nici măcar fantasmalele nu mă vor însoți.

V.B.: *Premiul acestui Festival de poezie va rămâne în istoria locului ca un punct referențial. A fosit aici Grigore Vieru, se va spune. Vă mulțumesc pentru această convorbire, un dar pentru ascultătorii emisiunii, Viața literară, transmisă pe 630 khz.*

G.V.: Mi-a făcut plăcere, vă mulțumesc și eu! O să păstrez în minte printre alte emoții, și aleea aceasta din Făget, străjuită de castani.

V.B.: *Vă doresc o zi frumoasă în continuare! Gânduri bune de la Făget, din Banat!*



Grigore Vieru omagiat la Chișinău, în mai 2019, pe Aleea Clasicilor

EPITAF

Lui Grigore Vieru

Îl putem urî,
îl putem invidia –
de veghe rămâne,
lângă lacrima mea.

Îl putem huli,
îl putem judeca –
rămâne ca roua,
în inima mea!

Dar dacă-l iubim,
să-l iubim
cu Mureș, cu Olt și cu Prut –
ca la sfârșit,
ca la-nceput!

Chișinău, 15 mai 2019

NICOLAE BĂCIUȚ

LA PERERÎȚA

Am fost să-i văd taina care l-a apărât
și fascinat de ce-am putut înțelege,
am dat cu principiile mele de pământ,
încolțind ceva-ul numit fărădelege.

Unii au visat și zburat prin cosmos,
eu i-am furat taina, s-o duc peste Prut,
grânicerii nu m-au căutat la suflet,
când dinspre acasă spre acasă am trecut.

Apoi am așezat taina care l-a apărât,
lângă taina care îmi apără propriul sine,
de a devenit o singură taină,
împrietenia tainelor din mine.
De bună voie și de nimeni silit,
sub sutana poporului meu, invoc ceru',
spovedindu-mă, că transfrontalier,
am făcut trafic de taină cu Grigore Vieru.

Dintr-o parte în alta a Limbii Române,
am dus taina care l-a apărât mereu,
pe principiul vaselor comunicate,
înainte de bine, acolo unde-i mai greu.

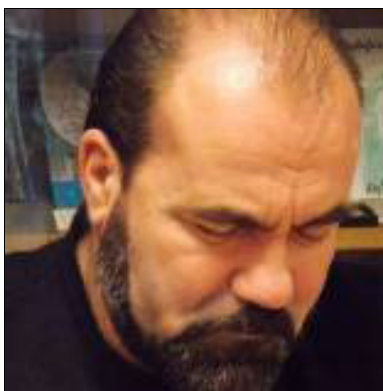
RĂZVAN DUCAN

Despre SUFLET

În timpul vieții omului și după moartea acestuia (II)

Un lucru e cert: viața fiecăruia din noi începe cu un sistem neclar de dorințe și proiecte și se sfârșește cu un sistem teribil de ordonat de amintiri. Și cum nu toate amintirile ne sunt pe plac, luând în calcul faptul că la vârsta a treia avem revelația sfârșitului, apropierea de Dumnezeu și Biserică este întru totul firească și explicabilă. Așa s-ar putea tălmăci zelul de care dau dovadă mai vârstnicii noștri semenii. Însă, este de ajuns acest fapt? La o vedere superficială, putem spune că, în conformitate cu slova biblică, nu este niciodată prea târziu să te întorci cu adevărat la Dumnezeu. Însă, mai vârstnicii noștri sunt întorși „cu adevărat” la Dumnezeu? S-au numai simplu fapt că nu mai pot da ghes tentațiilor și împlinirile acestora le este de ajuns? Pentru că, trebuie lămurit acest fapt, la bătrânețe, tentațiile nu dispar. Mai mult, trebuie zis că doar modul de „facere” a acestora se schimbă. Căci, dacă în tinerețe toate erau făcute cu trupul, la bătrânețe acestea se împlinesc cu mintea. Deci tot păcat, atâta vreme cât rămânem în deplină concordanță cu slova biblică. Pentru că stă scris că nu numai cu trupul se poate păcătui.

Însă, pentru a lămuri definitiv teoria conform căreia bătrânețea și, odată cu ea, reînnoirea la Dumnezeu sunt de ajuns, să dăm citire din Sfânta Scriptură: „Dar adu-ți aminte de Făcătorul tău în zilele tinereții tale, până nu vin zilele rele și până nu se aproprie anii, când vei zice: „nu găsesc nicio plăcere în ei”; până nu se întunecă soarele și lumina, luna și stelele, și până nu se întorc norii îndată după ploaie; până nu încep să tremure paznicii casei (mâinile), și să se înconvoaie cele tari (picioarele); până nu se opresc cei care macină (dinții), căci s-au împușinat; până nu se întunecă cei care se uită pe ferestre (ochii); până nu se închid cele două uși dinspre uliță (buzele), când urutul morii slăbește, te scoli la ciripitul unei păsări, glasul tuturor cântărețelor se aude înăbușit, te temi de orice înălțime, și te sperii de drum; până nu înflorește migdalul cu peri albi, și de-abia se târâște lăcusta, până nu-ți trec poftetele, căci omul merge spre casa lui cea veșnică, și bocitorii cutreieră ulițele; până nu se rupe funia de argint, până nu se sfarmă vasul de aur, până nu se sparge găleata la izvor și până nu se strică roata de la fântână; până nu se întoarce țărâna în pământ, cum a fost, și până nu se întoarce duhul



la Dumnezeu, care l-a și dat” (Ecleziastul 12: 1-7).

Înainte de toate, remarcăm aici două lucruri esențiale, și în măsură să elucideze multe semne de întrebare: ne întoarcem în țărâna care am fost, dar și că duhul nostru se întoarce după moartea noastră la Dumnezeu, în fapt la cel care l-a și dat. Pe deasupra, în toate cele șapte versete citate, avem descrierea clară a oamenilor care se află la ceea ce noi numim vârsta a treia sau la bătrânețe. Aceștia sunt cei cărora le tremură mâinile și picioarele, care nu mai aud și care nu mai văd bine, cei care...

Așadar, ocolișul nostru n-a fost zadarnic. Explicând cum stă cu credința la bătrânețe, am aflat și ce se întâmplă de fapt cu duhul pe care ni l-a dat Dumnezeu: se întoarce la el. Drept pentru care putem spune că fiecare duh este hărăzit numai unei persoane, că altfel, în virtutea teoriilor care vorbesc despre reîncarnare și despre revenirea duhurilor în lume, ar trebui să putem vorbi despre un duh care rămâne cumva în lume, și după moartea unui anumit om, la un anumit moment dat. Ori, iată că slova Sfintei Scripturi face, pe drept cuvânt, lumină și în acest caz, deci și această „teorie” o arată cu degetul. Drept pentru care putem vorbi despre o asemenea teorie ca despre una care nu este în deplină concordanță cu voia lui Dumnezeu și cu îndemnul Sale, așa cum reies ele și cu cum ni se relevă din Sfânta Scriptură.

X

Am vorbit despre „credința” sau chiar despre Credința celor vârstnici, oameni care, având revelația sfârșitului, se întorc în Biserică anterior părăsită și sfidată și la Dumnezeu altădată nedreptățit de ei. Dacă unii își salvează astfel sufletul sau nu, numai bunul Dumnezeu știe! Semnele noastre de îndoială n-au conotații lumești: „Întoarce-te, suflete, la odihna ta, căci Domnul ți-a făcut bine. Da, Tu mi-ai izbăvit sufletul de la moarte, ochii din lacrimi, și picioarele de cădere. Voi umbla înaintea Domnu-

lui, pe pământul celor vii” (Psalmul 116: 7-9).

Putem oare avea siguranța unui astfel de „dialog” între un anumit vârstnic și Dumnezeu milostivul? Nu, cu siguranță nu! Și totuși, bunul Dumnezeu are – sau nu – știință de un astfel de dialog. Căci dacă în baza tuturor „amintirilor” lumești omul ajuns la bătrânețe se pocăiește în adevăratul sens al cuvântului, Dumnezeu îl va ierta pe acela și-i va și prileji șansa deplinei mântuirii în Hristos Mântuitorul.

Într-o altă ordine de idei, vârstnicul îl întruchiează – în dimensiunea umană – pe înțelept, pe omul cu o anumită experiență. Sunt, totuși, toți vârstnicii noștri însemnul absolut al înțelepciunii lumești? Nu cumva dacă aceștia, de regulă oameni cu obiceiuri și tabieturi împământenite până la starea de lege, nu se dezic de întregul lor trecut, nu mai au șansa mântuirii personale? Ba, mai mult, în virtutea relațiilor interumane și îndeosebi a acelor dintre părinte și copil, nu devin ei real prilej de sminteală pentru propriile odrasle și cunoscuți? E demn să ne întrebăm asemenea pentru că „legile sociale” n-au uitarea în ele. Un copil care-a crescut văzându-și părinții că se comportă într-un anumit fel și că reacționează într-un anumit fel la ceva anume, chiar și față de Dumnezeu și Biserică, nu o să creadă nicio clipă în „trezirea” părinților săi. Mai mult, e posibil ca o primă acuză adusă acestora să fie cea de fățarnicie, de ipocrizie sau chiar de fariseism. De aceea, pe fondul unei reale lipse de dialog între generații, aici exemplificate prin relația părinte-copil, putem spune că AȘA se nasc monștrii, că așa reușesc oamenii să se dezbine și mai mult. Pentru că și neîncrederea în schimbarea cuiva în bine poate provoca aceluia o rană și poate fi prilej de îngenunchere a sa sau măcar de clătinare în noua cale pe care a purces.

X

De multe ori, mai vârstnicii noștri se cred superiori nouă și au ca fals argument înțelepciunea. Eu sunt de acord că ceea ce numesc ei înțelepciune e de fapt experiență de viață, o experiență în baza căreia reacționează adesea exact așa cum trebuie. Această diferență face în fapt diferență între tineri și vârstnici. În timp ce ei, deoarece de-a lungul vieții lor s-au lovit de multe situații identice, din care au învățat, un tânăr, confruntat fiind cu aceeași situație ezită între mai multe căi de soluționare. Chiar având un soi de siguranță că pe absolut oricare din căi ar lua-o oricum ar fi bine. Lucru extrem de incorect.

IOAN ROMEO ROȘIANU

Întoarcerea acasă

Poate curând mă voi întoarce-n munți,

Voi reveni în munții mei de-acasă
Pe unde toarce mama nori cărunți
Iar tata surpă stelele sub coasă?

Atât de mult prin lume am umblat,
Am strâns atâtea frumuseți sub pleoape;
Am râs nebun și-am plâns nemăsurat,
Călcând pe zări, pe șesuri și pe ape.

Atât de fericit plecam în zori
Pe-aceeași sau mereu pe altă cale,
Să caut vise și femei și flori,
Să mă însor, o zi, cu fiecare.

Nici azi nu-s obosit de niciun drum,
Nu-s gata de odihnă niciodată;
Doar anii aștia, mulții, nu știu cum
Să-i mint că-s toate cum au fost odată.

Și-apoi că-n munte voi găsi oricând
Un pat întins sub iarba răcoroasă
Și-o mamă-n pragul lumii lăcrimând
De bucurie c-am sosit acasă.

Și ce rămâne

Tot ce-am făcut se ține după mine,
Mă strigă-n taină tot ce n-am făcut,
Dar trebuia, așa ar fi fost bine,
Azi mă urăște timpul meu pierdut...

Veți spune mulți că timpul nu urăște,
Că el cu toți e nepărtinitor;
În hăul mării, ori în vârf de creste
De-aș fi trăit, tot trebuia să mor.

Deci timpul mie mi-e dușman de moarte,
Deși, de-o viață, prieten mi-a rămas,
Vom merge împreună mai departe
Și-l voi iubi până la ultim ceas.

El va învinge patimile mele
Și-atunci îl voi ierta, îl iert de-acum;
Am fost văpaia albă-a unei stele
Și ce rămâne-n urmă: praf și fum.

Să dorm cântând

Acolo unde cântă piatra-n cer
Și brazii strigă stelele pe nume,
Acolo, vrea-voi, când va fi să pier,
Să-mi urc sălașul de sfârșit de lume.

Acolo sus, la moți, între păduri,
Pe sub lumini de miere stinsă-n seară,

Va trebui Tu, Doamne, să te-nduri
Să-mi dai odihna cea de-odinioară.

Aceea dinainte de-a fi fost
Un om pustiu, o frunza tremurată,
Ce mai cu rost, mai fără niciun rost,
Am râs și-am plâns cu drag de lumea toată.

Am alergat mai mult ca orice vânt
Prin văi adânci, pe piscuri fulgerate,
Nici diavol rău, nici prea cucernic sfânt,
Trăind de toate și iubind de toate.

Întors, până la urmă-n Rai de Sat,
Cu-n Arieș de aur la picioare,
De nimeni și nimic netulburat
S-alerg, cântând, cu apele, pe vale.

A fiert mămăliga

Fierbe în apa seninului luna,
Mămăliga lumii, mare și grea;
Copilul din mine împinge cu mâna
Tăciunii de stele aprinse sub ea.

Tremură-n boarea albastră de-afară
Turmele fagilor pierdute pe munți;
Le cântă, din fluier, frunza ușoară,
Le păstoresc brazii mari și cărunți.

Mestecenii-n port popular joacă-n cete,
Ori răsfirați, câte doi, câte trei;
Pe talia lor cingătorile bete
Învăluie cercuri și-i fac subțirei.

Izvoarele tinere sunt gata să plângă
Dacă uiți să le mângâi, dacă le cerți,
Ascunse în feriga deasă de lângă,
Ori din prăpastii, cioplindu-și pereți.

A fiert mămăliga și-acum, aburindă,
S-a răsturnat din ceaunul de stânci:
Trezește-te-n mine, copilărie flămândă,
A fiert mămăliga, hai să mănânci!

Cum de-am crezut?

Cum de-am crezut că sunt nemuritor
Când toate-n juru-mi tot mureau
Întruna,
Doar eu nebun și beat de viitor
Strângeam la piept seninul și furtuna.

Eu îngropam urâtul în pământ
Și doar frumosul îl lăsam afară;
Vedeam că-s om, dar nu-mi păsa nicicât,
Ce-ar fi putut pe mine să mă doară?



Și cine-ar fi-ndrăznit să-mi ia din munți,
Cine să-mi bea fântânile solare?
Chiar dacă prietenii n-am avut prea mulți,
N-am străbătut nici singur vreo cărare.

Acum pe unde-s toate câte-au fost,
Femei, petreceri, zboruri necurmăte;
De ce mi-s toate zilele de post,
Iar nopțile cuminti și-acasă toate?

De ce mi-aduc aminte c-o să mor,
Măcar spre seară, când lumina pleacă;
De ce nu-s beat de niciun viitor,
Dar și prezentul îmi lipsește parcă!?

Când scriu poeme fulgerele

Tot ce-am trăit rămâne bun trăit,
Nu-mi pot schimba, de-acum, nimic în soartă,
De soare-am fost, mă duc spre asfințit,
Apun și trec în partea cealaltă.

De lună-am fost, voi presăra argint,
În noaptea înfinită și deplină,
Să dau îndrăgostiților alint
Când se sărut-aprins ori când suspină.

De-am fost doar iarbă-n vesel răsărit,
Pe câmpuri și pe dealuri de mătase
Voi înverzi sub pasu-ndrăgostit
Al unor fete zvelte și frumoase,

De-am fost pădure înfrunzind de dor,
Când triful cerne păsări înnoptate,
Știam că-i sunt pământului dator
Și-oi fremăta atâta cât se poate.

Doar om de-am fost, cu sufletul vuind,
De altceva să fiu n-am fost în stare,
Voi scăpăra-n ecouri lungi oricând,
Când scriu poeme fulgerele-n zare.

DUMITRU MĂLIN

(Din volumul „În munte, lângă Piatra Cântătoare”, în curs de apariție)

Restituiri Pavel Dan, reeditat

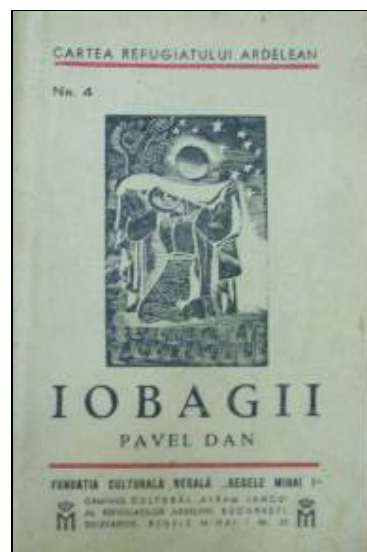
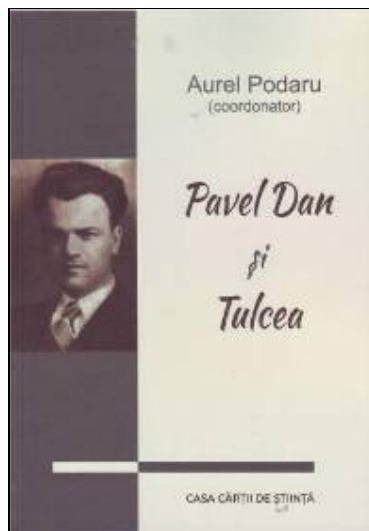
Legat prin rădăcini în Câmpia Transilvaniei, Pavel Dan s-a născut în anul răscoalei țărănești din 1907. Destinul lui literar s-a topit în iubirea pentru țăranul și satul acelei veșnicii pe care a încununat-o cu toate darurile scrisului său. N-a apucat să scrie tot ceea ce ar fi vrut să rămână pentru eternitate despre acest microunivers, pentru că a plecat prea devreme pe drumul veșniciei, la numai 30 de ani.

A lăsat însă în urma sa o operă, nu de proporții, dar de o valoare literară incontestabilă, care se bucură astăzi de comentarii și demersuri exegetice relevante și solide, purtând cele mai prestigioase semnături: M. Sebastian, O. Șuluțiu, C. Regman, N. Manolescu, Florian Potra, I. Negoșescu, Ion Chinezu și alții. I-au fost consacrate câteva cărți, între care, monografia Monicăi Lazăr (*Pavel Dan -1967*), eseu critic a lui Ion Vlad (*Zborul unui destin frânt - 1986*), Constantin Cubleșan (*Opera literară a lui Pavel Dan*), precum și volumul Gabrielei Chiciudean (2007). Peste 50 de recenzii și cronici literare au pus în valoare opera scriitorului, considerându-l un vrednic urmaș al lui Liviu Rebreanu și continuator al direcției lui Slavici și Agârbiceanu.

Între cei care au apreciat valoarea literară a novelisticii scriitorului se numără și bistrițenii: Andrei Moldovan, Vasile Vidican, Victor Știr, Ion Radu Zăgreanu, Icu Crăciun, Menuș Maximilian, Ion L. Șimon etc. De la debutul editorial (1938) al scriitorului și până acum, au apărut 25 de ediții din opera lui, dintre care, 8 aparțin scriitorului Aurel Podaru, împătimitul paveldanist din Beclean, neobositul investigator cultural de pe Valea Someșului. Mai întâi, a scos două ediții în colaborare cu Ion Buzași și Sergiu Pavel Dan: „*Amintiri despre Pavel Dan*” (2003) și *Pavel Dan și Blajul* (2007), apoi, va edita de unul singur: *Pavel Dan. Literatură populară. Caiete* (2007), *Pavel Dan, Opere* (2012), în trei volume, Studiu introductiv, amplu și aplicat, de Andrei Moldovan, *Pavel Dan, Bibliografie* cu o prefață de Ion Vlad (2015), *Pavel Dan, Ursita. Nuvele*

opinii critice, pagini de jurnal, corespondență, o cronologie în imagini, prefață de Ion Vlad (2017), *Pavel Dan, Iobagii*, ediție anastatică, Cuvânt introductiv de Aurel Podaru (2018), iar în anul 2019, *Pavel Dan și Tulcea*. Îngrijitorul acestor ediții nu este numai consăteanul lui Păvălucu Morarului, cum i se spunea în sat, ci și un admirator al acestuia, un îndrăgostit de opera scriitorului, față de care își face o datorie de onoare, punându-i cărțile pe rafturile bibliotecilor și pe cele din sufletul cititorilor. Nu poate fi gest mai frumos și mai nobil decât acesta, pe care l-a făcut omul de aleasă cultură, Aurel Podaru. Și cine știe ce alte surprize, tot atât de plăcute și de frumoase ne va mai aduce în viitor acest editor pasionat și competent. Ediția dedicată Anului Centenar al Marii Uniri este o reproducere anastatică a celei din 1943, apărută la Editura Fundațiilor Regale „Regele Mihai”, în colecția Cartea Refugiatului ardelean. Ea cuprinde două titluri: „*Iobagii -1784*” și „*Îl duc pe popa*”. Cele două nuvele sunt inspirate din evenimentele premergătoare istoricului act de la 1 Decembrie 1918. Nuvela „*Iobagii*” este „un răvaș de istorie din începutul răscoalei lui Horea, o minunată frescă transilvană în care e pusă-n lumină răbdarea țăranului de dincolo de munte”.

Așa cum rezultă din cuvântul introductiv al lui Aurel Podaru, ea este scrisă într-un timp foarte scurt (octombrie-decembrie 1936), în Clinica Sturdza din Cluj, unde prozatorul, marcat de semnele unei



boli incurabile, intră în competiție alături de alte 26 de nuvele, purtând următorul motto: „Unde Horia odată și-aduna oștirea sub falnic gorun”. Juriul acordă premiul I lui Pavel Dan, iar banii, nu îndeajuns, îi va folosi la spitalizarea lui la Viena.

Scriitorul nu reface istoria așa cum ne-am aștepta la prima vedere, ci atmosfera socială, cea sufletească a țăranului, atât de complexă. Este memorabilă scena în care văcarul Popuța, ajuns la castelul baronului și uimit de ceea ce vede, în chip de răzbunare, se scaldă într-un butoi de unsoare și le dă de mâncare opincilor: „Amu, na, mâncați opincilor și vă săturați...” Nuvela cuprinde și alte scene dramatice care ne amintesc de cele petrecute în romanul „Răscoala” de Liviu Rebreanu. Scrierea „*Îl duc pe popa*” este un veritabil portret al preotului Mare Gheorghe.

Arestarea lui de către autoritățile maghiare stârnește agitația și nemulțumirea întregii comunități sătești, alături de care, natura participă și accentuează tristețea colectivității, dând impresia că asistă la o înmormântare: „Clopotele încetaseră și din păduri ieșeau chipurile înfiorătoare ale liniștii și ale nopții”. În fraza scriitorului Pavel Dan „se simte arta poetică realistă, spune Cornel Regman. Comparațiile și personificările acestei proze fac dovada unei veritabile științe expresive”.

Spre sfârșitul anului 2019, Aurel Podaru completează seria→

MIRCEA DAROȘI

edițiilor paveldaniste cu volumul „Pavel Dan și Tulcea“, o antologie despre relațiile scriitorului cu Tulcea și ecourile acestui popas biografic în scrierile sale.

Episodul trecerii lui prin Dobrogea este un moment trist din viața tânărului aflat în anii formării sale intelectuale.

În acest spațiu geografic, ajunge atunci când este nevoit să plece de acasă, pentru a-și continua școala, apoi exmatricularea din liceu printr-o decizie absurdă a conducerii școlii și, în al treilea rând, când este încadrat ca pedagog la Școala Normală din Tulcea. În toate aceste situații, este sprijinit de unchiul său după tată, Paul Dan, aflat profesor aici.

O parte din creațiile sale literare, precum și documentele care atestă trecerea lui prin orașul de la gurile Deltei sunt cuprinse în cartea lui Aurel Podaru.

Primul capitol intitulat „Scrieri tulcene“ cuprinde: „Pedagogul“, „Pagini de jurnal“, „O scrisoare către Eugen Giurgiu“, „O precizare asupra unui episod din viața lui Pavel Dan“, (comunicare semnată de Ioan Cerghizan și prezentată în luna sept. 1987, la Liceul „Mihai Viteazul“ din Turda). În capitolul „Tulcenii, pe urmele lui Pavel Dan la Tulcea“ sunt înserate câteva considerații asupra biografiei și laboratorului de creație din anii petrecuți la Tulcea: „Pavel Dan - zbor frânt și aterizare forțată în Dobrogea“ (Gheorghe Ștefan), „Pavel Dan, elev al Școlii tulcene“ (Ada Marina Valer și Claudia Veroni), „Pavel Dan, pedagog la Tulcea“ (Mihai Marinache), iar ultima parte a lucrării cuprinde corespondența din Tulcea, adică șase scrisori adresate de Aurel Podaru unor profesori din ținutul dobrogean, prin care solicită informații despre scriitor. Cartea se încheie cu o postfață semnată de criticul literar Ioan Buzași, precum și o iconografie alb-negru cu scriitorii și activitățile culturale din Tulcea, dedicate lui Pavel Dan.

Iată un om bine intenționat, un cercetător pasionat, scriitor, istoric și critic literar care și-a pus în valoare toată priceperea pentru reeditarea unei opere și reevaluarea unui scriitor atât de merituos din literatura română.

Vitrina

ARTA IMUNITARĂ

Darie Ducan și opera sa poetică demonstrează profilul unui tânăr poet, mai mult decât mare, complet și complex, nu pentru că își desăvârșește vocația studiind la Paris, nu pentru că a scris mai mult de 20 de cărți de poezie, dramaturgie și eseu, nu pentru că de la 19 ani devine membru al Uniunii Scriitorilor din România, ci pentru că, așa cum mărturisește, Darie Ducan este un autor de „cărți și de umbră, un om care observă și, cel mai mult, pentru că scriitura sa este una pentru un adevăr dincolo de sine, un adevăr care e al său și pe care îl sabotează el însuși, prin concepția sa critică, pentru a-l face valid.”

„Arta imunitară” (Editura Vatra Veche, 2018, pag. 695, format 8/70x100) ca valoare literară, în cele dintâi, este una care legitimează tocmai „ieșirea-din-sine” către „un altfel” de înțelegere în care, prin care și pentru care sufletul poetului se cufundă în sine însuși pentru a se regăsi într-o lume de „urcare și coborâre”, unde își fac loc valori apropiate de spiritualitate cu ecou amplificativ. „Arta Imunitară”, asemeni unui „letopiseț” (Anul Domnului MMXVIII), demonstrează o întreagă filosofie a unui vizionarism, uneori decorativ, alteori, în mod deghizat, voalat, cu elemente camuflete, de stări în contratimp, și totuși, care pot fi descoperite la o radiografiere a elementelor metaforei deschise, consecvent și metodic aplicate, spre a demonstra că „Arta Imunitară” a lui Darie Ducan trebuie să fie înțeleasă ca substanță poetică cu o infinitate de valori. Magistrala operă, „Arta imunitară”, este structurată pe mai multe „paliere” poetice (cred că se poate spune astfel): „Poezii noi” (2013), „Rema cu variațiuni” (2013) și „Arta Imunitară” propriu-zisă: „Poezii. Vectori I” (2014), „Poezii. Vectori II” (2015), „Poezii. Vectori III” (2018), „Poeme postimunitare” (2016), „Poeme postimunitare Supliment” (2018) și „Câteva texte lămuritoare.”

Observabil e că, de la „Poezii noi” (2013), unde Darie Ducan imaginează, într-un ansamblu de 14 poeme cu limbaj neomodernist, cu



sensibilitatea unui „Început” de echilibru ce vine din interioritatea aceluia univers al exuberanței și dragostei pentru experiențe („Sentiment de mare înstrăinare. A ignora începe să devină o voluptate.(...) E nevoie de abstractizare.// ... Să îți muți steaua într-o notă de subsol./ Într-o citare, într-un *ibid.*// E o șansă de libertate să-ți poți duce țara în suflet, să-ți poți duce țara pe stick. ...// Până la urmă, cu mintea iubim. Cu creionul și cu eficiența. Inima e o pompă și atât. Literatura, romantismul au suprasolicitat-o prosteste (ce ar fi ea fără infarct?). Mă am chiar pe mine undeva pe stick. ...” – *A fi în stick*), deja trecute, însă care fac loc ideii de inefabil și revelație, se trece la „Alte poezii”.

Într-o tonalitate de lirism interiorizat, nu abstract, ci mai degrabă unul înregistrat printr-un proces de „aducere aminte” și în care se resimte, prin „gnomica de tip glossa”, să zicem, o „criză” a ireversibilității timpului la care asistăm („Ca un fel de caisă meschină, însingurată pe drum în spatele ratingului, rostogolită până la imunizare, constatăm că pleacă apa într-o echilibristică macabră, că rămân din ea fireturile, paietele, că țâncii scot upanișadele din nas biluțe și le azvârl *peste*: rămâne sămburele ce se va da cu baie, lăcui ce se va rămân sămburele și – mai ales – baieul intravilan să se evapore și să n-aibă unde să iasă”. – *Mântuirea prin baie*), „Alte poezii” re-aduc lăudul poetic ca artă, atât de necesar și strategic ancorat într-un livresc →

CRISTINA SAVA

exersat ce fndamentează performanțele de compoziție lirică în ars poetica duncaniană.

Eul liric deschide perspectiva unei stări ce prelungește momentul revelatoriu în hierofania cuvântului, în cele 10 elegii filozofice din „Atrii pe Târnava”; se declanșează, cum e și firesc în poezia neomodernistă, o forță de ambiguitate prin care descriptivul respectă regulile subiectivității proprii ale autorului, deformate sau nu, funcție de detașare de real prin epitele neobișnuite la nivel stilistic („Cândva,/ într-un vis, primăria a luat foc și din oamenii carbonizați s-au mai salvat doar/ tendoanele lui Ahile, pentru un licăr de universalitate. Devenise, în rest./ chimia interurbană și totul privat. *Politically correct*, înghețata pusă-n cometă/ la colț la pompieri, la o spirală ADN; să-nghete-n fericire și să conserve orașul.” – VIII); sunt evidente convențiile plasate ironic-jovial în contexte inedite.

„Rema cu variațiuni” (2013) considerăm că este/ însumează un lirism provocator și reflexiv în același timp, care incită la anume judecăți de valoare estetică; poetul afirmă, în nota de subsol, că sunt scrise în anul când a cunoscut-o pe Letiția, „muza” inspiratoare, și nu numai („După o lună încântătoare la București ..., am decis să ne ștergem conturile de Facebook, să ne facem numai unul al nostru și să îl mobilăm după bunul plac, să fie casa noastră. Am inventat personaje & jucării și, ca să o țin lângă mine, în fața calculatorului, îi *livram* aceste variațiuni fără scop ... bântuit de o insomnie plină de contrapunct ...”); într-o viziune aristotelică, poetul reiterează anume stări prin arta inovatoare a cuvântului deschis către manifestarea libertății, prin aplicarea principiului activ al „mișcării-poiein” („Suntem izgoniri cu lirism: și ce să facem/ Ce/ să facem?, aruncăm peste balustradă saci cu/ apă, să aibă ploaia contrazis.// ...// Ia-mi brațele și brațele-n brațe, Budda e-un/ cursor decolmatat, broaște, frunze, crengi: undeva,/ la sfârșitul lumii, el pe el se va lua în sine. Și gata.” - p. 37). Pare-se că Darie Ducan exploatează expresia poetică și conduce mesajul, cu măiestria tehnicității proprii, uzând de propria-i *rhème*, aici, nu în sens ieremian, ci ca împlinire a unei meniri, cum de altfel, în întreaga operă poetică, Darie

Ducan este un mesager, un profet pentru auditoriul său.

„Poezii. Vectori I” (2014), „Poezii. Vectori II” (2015), „Poezii. Vectori III” (2018) aparțin „Artei Imunitare”, propriu-zise. Vorbim în această parte esențială a magistrului poetice ducaniene, despre un întreg sistem de plămuire a realității, nu ca un „mimesis”, ci ca esență irevocabilă, de tip „naturalist”, a unui estetism pe care arta cuvântului și-l asumă drept chintesență moralistă, un fel de filozofie scolastică a concepției despre alchimia propriului vizionarism. În „Poezii. Vectori I” care au drept motto cuvintele lui Petru Maior din „Procanon” („Dintru aceleași izvoare, adică din Sfânta Scriptură, ... dovedește această putere sau împărțire numai unora dintre creștini a fi dată, precum în aristocrație, iar nu tuturor, precum în democrație...” – p. 68), ideea generalizatoare, se poate spune, este amprentată de manifestarea „eidos” și „physis”, ca monade ale „Logosului.” („Ideea e să fi verificat/ și nu iubit./ Verificat căci iubit./ Aha./ Un timbru cu clei pe ambele fețe. Cu limba în gură ai învărti pământul./ Și ai ști cum.” – p. 69). „Poezii. Vectori II” este, în fapt, „manifestul” vizionarului poet („Cine ești tu, *Vedeșcredele*, varianta practică. Nici cu Che Guevara, nici cu Immanuel Kant. Poate cu coșul alimentar. Poate cu aerul.// Cine ești tu, *Vedeșcredele*? Cine sunt eu, *Vedeșcredele* ?/ Trebuie să depunem la picioarele lor votul./ Un fel de medie aritmetică dintre filigranul banilor din Bostwana și teatrul de umbre turcesc/ suntem. Șoarecele alb e surfer pe un val de onoare.// marjă supra marjă, la rândul ei călare pe marjă, să urci foarte sus,/ mai sus ca toți ai tăi, mai sus ca ideea, psoriazisul scărpinându-se/ de Dumnezeu în Dumnezeu, fuga către normalitate, marea fugă.” – p. 121). Analiza din poemele care construiesc „vectorii” trebuie să țină seama de „termenii” cu substrat filozofic, și nu numai, cu atât mai mult cu cât Darie Ducan „produce” o poezie de profunzime, „topos noetos”, ancorată bine într-un „cronos noetos”. Dacă în *Poésie et Profondeur*, Jean P. Richard îndemna la a reflecta asupra aserțiunii proustiene «un livre est le produit d'un autre moi que celui que nous manifestons dans nos habitudes, dans

la société, dans nos vices.», atunci considerăm că la Darie Ducan „direcția” poemelor ține de forme ale ierarhiei socialului, implicând atât autorul cât și lectorul într-o acțiune, să zicem, liniară cu actul poetic, lăsând la vedere punctele vectoriale, veritabile inflexiuni ca opțiuni existențiale.

Nu întâmplător, cele 141 de poeme „CanOnice” încheie această parte de trăire estetică (indiferent de stilurile, metodele ori configurația conceptuală în care sunt organizate); cert este că avem în *CanOnice* o perfectă îmbinare de relații de teoria esteticii, nu neaparat explicative, ci mai degrabă de o comprehensiune între obiect și opera de artă. La un moment dat, obiectul estetic devine „expresiv” (și nu este vorba de plăcere ori lipsa de plăcere pe care o produce), pe măsură ce și „trăirea” primește semnificații psihologice și, mai mult, existențiale, până la a se înțelege (ori măcar a se deduce) că „obiectul” estetic generează operă de artă la nivel emoțional-comprehensiv. Valoarea operei lui Darie Ducan ne determină să gândim în maniera lui Rousseau, atâta vreme cât motivarea sinelui poetic de a se întâlni cu el însuși apare sub „doar” presupusa emoționalitate a „omului viu” și „canOnicizat”, a unui sine emotivist individual care trăiește într-o lume dincolo de simboluri, de obiecte neutrale, alegându-le pe cele cultural-valorice.

Nu vom intra în detalii privind tehnicitatea cu care abordează poetul teme vizionare, metatexte semnificative, unele chiar tulburătoare în ceea ce privește perspectiva canonică modernă, și nu numai (de la cea macedonskiană și până la cea eminesciană), ci vom face o observație de esență, credem, subliniind că Darie Ducan abordează canonul ca un „haos fertil” și că reușește ca principiile estetice ale grilei sale poetice, într-o *mise-en-scène*, să nu priveze cititorul de înțelegerea bloomiană a canonului. Considerăm că întâlnim o influență neo-kantiană, pe de o parte, pe de alta este vorba într-adevăr „pour une esthétique de la réception” (H. R. Jauss), unde istoria literaturii trebuie înțeleasă ca „un proces de recepție și producție estetică având loc în actualizarea textelor literare de către cititorul care citește, criticul care reflectă și scriitorul însuși incitat la rândul său.” →

Inovațiile și experimentul trimit la o poetică internă și intimă astfel încât, pentru Darie Ducan, „Arta Imunitară” poate fi definită în 33 de moduri, printre altele, „surprinderea atacurilor de panică prin atacuri de stil și tratarea lor împreună”/ „faptul că punerea în negativ a poemelor reclamă empatie: arta e un rasism critic”/ „arta imunitară sunt luciditatea și dorul de casă” și chiar „Dumnezeu e geniul Artei imunitare”. Acestui „Dumnezeu al geniului”, Darie Ducan – poetul, filozoful, scriitorul – se roagă într-un fel hartmannian „in intentio obliqua” („...// Dă-mi, Doamne, vara lui 2013!// Dă-mi, Doamne, iarna lui 2008!// și voi rămâne al Tău pe vecie,/ munte Athos prăvălit în soft.” - *Rugăcine*) Și peste toate „e nevoie de dragoste./ Nu de sex, nu de sport, ci de tandrețe./ De dragoste, de dragoste, de dragoste.”)

Poemele din ciclul „Romante pentru Letiția”, un ciclu integrat dar distinct, dat fiind nu numai valoarea estetică, ci și tehnicalitatea răsfrângerii ideilor, într-o gândire filozofică, nuanțată uneori, idei ce par a construi o „paradigmă” stilistică, pliată și pe o anume curiozitate, ca „așteptare”, din partea cititorului („Unde ești, Letiția? Unde-mi rămâne/ printre aceste fleacuri să mor?/ Sensul îl pun în canciocuri străine/ și-o casă îmi zidesc, interior...// Ce se închide, zace în sine/ ca Dumnezeu în mântuitor.../ S-a boierit răceala în tine./ vezi să nu ajungă dormitor ...” - *Ivăr*). Fără îndoială că poetul este capabil de „înțelegeri”, nu ca „noutăți” ale iubirii împărtășite, pe alocuri, cu emoții „fără - perdea”; se observă o anume picanerie gata să distragă de la plictis, singurătăți ori orgolii; dincolo de naturalețea „primei iubiri”, remarcabilă capacitate de înregistrare a cotiturilor, să zicem, inerente, poematicele este adus în punctul unei bogate subtextualități. Cine este Letiția?, pentru cine ar vrea o contragere din biografic în note adolescentine „a minunii că ești, a întâmplării că sunt”, *Laetitia* este/ rămâne bucuria și fericirea poemului de dragoste.

Cum este Darie Ducan ? Cum însuși poetizează („Poate că așa sunt eu, mai rămas în urmă/ să pun lucrurile vag în matca lor/ și să ajut puțin imunitatea lună/ cu rugăciunea inimii dată-n scrânciob de dor...” - *Ritmuri în pantă*). Câte puțin kantian,

fără a exclude autonomia unui spirit caillouian pentru că altfel, acest tânăr poet cu o seriozitate notorie în cercetarea lingvisticii, marcă a unui spirit european, solidar cu istorici și teoreticieni ai literaturii universale, nu și-ar putea desăvârși talentul într-un „dincolo al vederii”; înțelepciunea e versificată de prudență, iar disciplina ascultării se răsfrânge în hierofania cuvântului deschizător de metafore convenționale unice.

Cum vede viața, Darie Ducan? O poemă primită cu un *Amin* („Aici a fost forma de viață Darie Ducan, bimbașă peste bune și rele/ peste estetice și ploaie, umil și tandru,/ în limba moșilor și stămoșilor lui.../ .../ Tu, cel ce treci, mulțumește țărânei/ că l-a primit în România lui. Amin.” - *Aici*).

Înspre finalul „Artei imunitare”, Poetul ne lasă file dintr-un „Album” de creduri ale lui homo religiosus (MAI CRED.../ în Dumnezeu,/ MAI CRED.../ în fondul care-și naște forma/ MAI CRED.../ în dragoste,/ MAI CRED.../ în sufletul țaranului român,/ MAI CRED.../ în iertarea păcatelor,/ MAI CRED.../ în prihană și minune,/ MAI CRED .../ în viață și-n viața-de-după-moarte, în viață, /.../ MAI CRED.../ în limba română,/ MAI CRED.../ că locul românilor e-n România,.../ MAI CRED.../ în speranță și în surâs,/ MAI CRED.../ în toate astea,/ mai Q.E.D.” – Mai cred); un destin într-un crescendo al unui destin cu fulguranțe augustinene.

Trebuie spus clar - ca o primă concluzie la „Arta Imunitară” a lui Darie Ducan - pentru că am abordat doar sumar „Poeme postumanitare” (2016) și „Poeme postumanitare. Supliment” (2018) - actul poetic se construiește „ornatus”, cu topos-uri prin care poetul, în beneficiul

metaforic al expresiei, caută, cum se vede, firea cuvântului, însă nu cu dezmiardări, ci mai degrabă un fel de „ieșire din ascundere” („Dă-ne, Doamne,/ din biți numai mărinimia/ și pune gardul înapoi/ pe cicatricea lui Irimia/ și scoate măslinile/ într-un bol pe masă,/ sumesele umbre să/ le iasă din casă/ și să o țină, contraforți - / cum stă a răbdare/ credința în munți/ că la o vreme vor învia, oiște atonală și grea.” - *Rugăciune*). Credem că structura interioară a poetului, uneori cu apropieri cu Bataille ori Borges, este captivă când inimii, când rațiunii, ceea ce dă frumusețe interioară livrescului. Poetul se identifică cu actanții săi, dar de fiecare dată protejează inocența metadiscursului poetic; nu ca persuasiune, ci mai degrabă din perspectivă cognitivă, el, poetul, ca instanță auctorială, tinde către identificarea cu vocea lăuntrului. Considerăm că acest „punct” poate fi considerat esența imunitară în arta lui Darie Ducan. Fără îndoială că modernitatea poeziei lui Darie Ducan respectă „legea” evoluției canonice a poeziei, structura „du langage poétique.” (Jean Cohen) Revenim și spunem că „logica poeziei” lui Darie Ducan produce acea schimbare de „paradigmă” estetică specifică poeziei „frumosului” („Undeva între prisos și vocație,/ un minerit în șire gri de ploi.../ Aș vrea să te îmbrățișez ecuatie/ ca atunci când vine istoria peste noi...// Și fugim prin gesturile simple/ și poate prin algebrele de soi,/ prin Dumnezeu care ne ține-n tâmpel/ și se încrunță poate chiar din noi...// N-aș vrea să mă sustrag, ci să te apăr.../ Cu imnul unei vieți din viitor,/ de-aceste liturghii făcute cover,/ să nu ajungi la Dumnezeu Lor/ .../”). Ecce homo !

Poetica vederii în „Arta Imunitară” este înlocuită de poetica vizionară (Bousoño), de înțelegere a unei hermeneutici care cucerește imperiul sensului, ideea predilectă, intențională de la „forma internă” (H-G. Gadamer). „Frumosul” realizat inefabil în opera de artă a lui Darie Ducan, în forme obiectuale semnificative, este reconfigurat în plăcere estetică a lecturii și re-lecturii, sub diferite trăiri și emoții ca sumum a sentimentelor, cu fulguranțe ce unifică dualitatea experienței estetice, respectând unitatea poesisului, desăvârșit în „Arta Imunitară”.



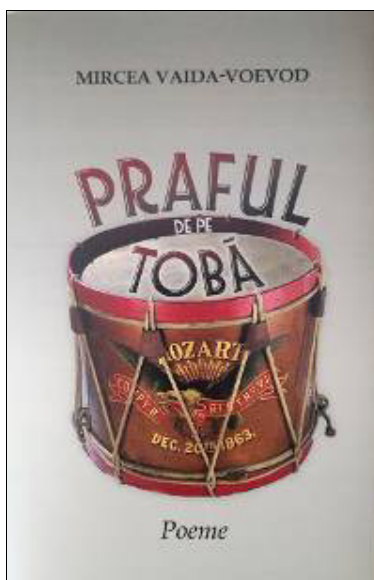
Petru Botezatu, „Mulțimea vederii”

CUVÂNTUL SCRIS E RANĂ CINEVA PLÂNGE ÎN MINE...

Dacă în anii tinereții, „cenușa verde” sugera metaforic apartenența la strămoșii contopiți cu natura, renăscând în vegetația binefăcătoare, în ultimii ani, poetul Mircea Vaida-Voevod valorifică alte simboluri, care amintesc de legătura sa cu predecesorii, de care se apropie treptat: jilțul, praful, coasa sunt cuvinte-cheie în poemele scriitorului, care trăiește sentimentul efemerului, al apropiatei stingeri („...unde coasa umblă... Nimeni nu scapă./ Nimeni” - p.86). În volumul „**Praful de pe tobă – Poeme**” (Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019), o confesiune-testament a poetului confruntat cu alunecarea în crepuscul, pendulând între amintiri, remușcări, cugetări și premoniția finalului, apare cumpăna celui aflat în apropierea morții („Poezia e un accident rutier,/pe drumul înspre moarte, spre cer./Poate am greșit în Cuvinte, în fapte./Afară e frig, în mine e noapte”. – p. 197)

Copleșit de sentimentul vremelniceii, poetul simte cu amărăciune povara timpului care așază praful peste glorioasele împliniri anunțate de „tobe” celor dispăruți în ceața vremii („Cel ce bătu toba de aramă/e cu anii plecați în altă vază.” - p. 9), dar, mai ales, umbrele destinului său mult încercat, care la senectute intuiește nedreapta prăfuire, fie din cauza descendenței sale, fie a subiectivității contemporanilor, fie a deșertăciunii devoratoare („Poate am trăit doar de probă/ de încercare./ Sunt praful de pe tobă” - p. 9.). Acumularea simbolurilor, care sugerează descompunerea sub presiunea vremurilor („fluturi de praf, uscați, molii arse, bătrâni cari rod vechi orgolii”) planează trist peste răvășirea anilor târzii ai unui destin nedreptățit. Doar iubirea cu sufletul-pereche rezistă probei timpului („Jarul iubirii noastre,/rămase).

Semnele vârstei sunt discret înșăilate în redimensionarea inovatoare a cuvintelor („măinile uscate, obrazul veșted, cotropit de riduri, părul cărunț, paloarea, bube, jubre etc.), cu asocieri filozofice meditative și cu certitudinea deșertăciunii care patronează gloriei și victoriei („Nu-s



feriți de boli nici regii... Bătrânețea face nazuri./ Se-ntetesc anii ca negii/...Geaba cucereai pământuri./ piramide și deșerturi/... Ceașul bate, viața trece/ La răscruce stau pe gânduri...” - p.49). Cu înțelepciunea și cu experiența anilor, se conturează regretul pentru greșelile din tinerețe, pe care vârstnicul și le recunoaște, dorind să le repare („Ca șarpele îmi lepăd vechea piele./ nechibzuința tinereții, patimi grele” - p.15).

Fără a cădea în patetism, Mircea Vaida-Voevod insistă pe conștiința tragică a existenței, pe veștejirea inerență a bătrâneții, implicând suferință și descompunere. Amintindu-și de tot ceea ce a iubit de-a lungul vremii, dezamăgit de prăbușirile morale ale contemporaneității, trăirile poetului se cristalizează în imagini surprinzătoare. De la lirismul mărturisitor, versul alunecă în străfulgerări poetice, căci poemele lui se nasc din justificate tensiuni ale celui ce-și presimte sfârșitul și încearcă o retrospectivă a vieții sale zbuciumate. Un aliaj de frământări sufletești pulsează în structura internă a versurilor, motivând sobrietatea expresiei și simplitatea formulării versurilor, în care metafora derutantă sugerează vulnerabilitatea prezentului fragil al poetului, apropiat de umbrele înaintașilor iluștri - „Stâlpi de cetate” („Sunt păianjenul pe pânză/ Într-un cimitir de Lorzi”).

Bradul din Zarandul copilăriei și adolescenței, în care a și suferit, dar de care și-a legat pentru totdeauna existența cu bucuriile și cu nostalgiile ei, apare și în acest volum de poeme,

fiindcă „Pe plaiul Bradului” sau „în cimitirul din Brad” este locul de veșnică odihnă al părinților, de care îi este dor, presimțind că se vor apropia curând (*Codul pin* - p. 27). Zarandul s-a încorporat firesc în biografia sinusoidală a autorului, care amintește de dealul Dăliman, de Badea Ion, de dascălul său de latină, de aurul din Criș și de Horea, din preajma Gorunului din cimitirul de la Țebea, copac al statorniciei și al temeiniciei („Eu țin în rădăcini/ Pământul – Țara.” - p. 236). Deși ciuntit acum de furtunile anilor, sub el e îngropat trecutul unui neam de îndârjiți luptători pentru libertate și dreptate, cu care poetul se simte solidar („Sunt un Gorun betonat, ramuri verzi nu mai am,/ dar mi-a rămas sufletul/ pe care-l împart/ cu poporul român./ La Țebea!” - p.83). Și totuși, trecutul veghează, conștiința e trează, pândind clipa drepte răbufniri victorioase („Când Gorunul stă de veghe/ și cosașul bate coasa... Coasa nu cosește./ Cântă” - p. 211).

Cu talentul poetului ancorat în vitregiile trecutului, dar și în realitățile contemporane, Mircea Vaida-Voevod amintește de dezinteresul contemporanilor pentru carte și pentru frumusețea versurilor eminesciene („Țin cu hoții de cărți/ și regret că ei fură/tot mai puțin/... Acolo - unde un hoț/ ne-a tăiat/ ultimul plop fără soț/ din literatura română” - p.10). Numele scriitorilor și al operelor de referință din literatura universală sau română, asocierile livrești sunt fântânile din care autorul și-a adăpat setea de cunoaștere, zidind temelii solide ale creației sale literare, ale adevărilor existențiale, deschizându-i drumul prozei și poeziei care să vibreze în cititor. Piruetele lexicale criptate amintesc de prigoana Gulagului siberian, de teama căruia poetul prudent a devenit „greier vechi, reformat”.

Măcinat de neliniști, conștient de ireversibila trecere a timpului, poetul oscilează între solemnitate și ironie, pe alocuri chiar o satiră mascată, intercalând uneori expresii care sună aforistic, multe împrumutate din vorbirea populară („Vorbe-n vânt.../ Lăsați-mă-n amarul meu!...Mare brânză!... Mereu, de ce te temi nu scapi./... Istoria mea se repetă...” etc.). Seismele existențiale se regăsesc→

LIVIA FUMURESCU

în sfâșierile sufletești, în degradarea înconjurătoare (igrasie, umezeală, cocleală, mucegai – p.71). Intuiția amară a cursului vieții, a regretelor și sentimentul vremelniceii se convertesc într-o tragică presimțire a suferinței celui pe nedrept neînțeles de urmași („Când vei citi aceste rânduri/ eu nu voi mai fi./ Vor părea o momeală!/ Tentativa unui biet bătrân./O viclenie naivă – p.70).

În poeziile lui Mircea Vaida-Voevod, transpare o tragică măcinare interioară, un mare zbcium intelectual al celui care se străduiește să-și înțeleagă traseul vieții, cu urcușurile și cu coborâșurile născute dintr-un dureros proces de căutare și o mare sete de cunoaștere („-De ce cauți altă zare, /Când ai acasă țarină și plug?/ - Sunt focol, deopotrivă drumul fumului./ Aș vrea să știu ce-i dincolo de cotul drumului...” – p. 39). Poetul surprinde veștegirea inerentă a bătrâneții, tot mai mult distanțată de aparența realității mereu schimbătoare („Bătrân, cărunt,/ sunt parcă o ninsoare,/ Mai alb în depărtare./ Acolo, unde sunt – nu sunt!”), conștient că „În 2050 – nu vei mai fi/ nici tu, nici tu, nici tu.../ Dar vom avea mai multe anotimpuri/ Timpuri, timpuri,/ Veșnicii”- p.32). Apăsarea anilor anunță destrămarea prin jocul de cuvinte specific poeziei încifrate a lui Mircea Vaida-Voevod („Bătrânețea cere vamă./ Mai dă-mi două./ Mai dă-mi trei./Mă apasă anii grei” – p.64).

Zestrea spirituală și credința înaintașilor nu se potrivesc cu „moralitatea” îndoielnică a contemporaneității („Aveau avere bunii mei:/ În suflete merinde pentru zei!...Azi, pare greu să ai obraz./ Depinde cărui Sfânt te rogi” – p. 241). Dorind să transmită urmașilor învățăminte, poetul trage semnalul de alarmă al absenței valorilor care să constituie modele („Nepoate, ia aminte:/Toate se duc la vale !/ Azi nenchinăm la proști/ și pruncii noștri învăț/ să-și uite augurii/ din vechile portale!...Rămân să-mi apăr Crezul,/ regretele-retarde./ Mereu amân plecarea/ spre miezul care arde”. – p. 59). De aceea, „Cuvântul scris e rană” (p.38), pentru poetul aflat la vârsta rostirii adevărului, când „Țin în palmă Cuvântul,/ cheie ce lumea descuie,/fără el sufletul nu e”.

Elemente dispartate, fără înflorituri, de o neașteptată concizie

sugestivă („Ceasul s-a oprit, nu mai bate./ E liniște.” – p. 50), se recom-pun în aglomerări metaforice cu profunde înțelesuri, amplificând durerea care crește din sufletul autorului, bântuit de ciudate stări, acumulate treptat în apropierea stingerii, când luciditatea celui trecut prin multe încercări declanșează tragicul sentiment al omului supus erorilor, regretelor și hazardului („Ca apa vălurită pe lacuri/ și mări./E o clipă./Dacă o pierzi, e pierdută./Sau e veșnică precum/ pâzna păianjenului/ care și ea se rupe în vânt”. – p. 256)

Originalitatea poeziilor lui Mircea Vaida-Voevod constă și în tehnica intercalării simbolurilor provocator-criptate, dar, mai ales, în sfidarea rigorilor prozodiei clasice, fiindcă ritmul și rima internă a versurilor, armonizează surprinzător de melodios cu măsura capricioasă, născând alcătuirii sintactice derutante, succint repetitive, cu reluări care se înnobilează prin conciziunea formulărilor („E liniște acum./ Din cer căzu o frunză, o frază,/o rază, o farsă./ O pasăre arsă!” – p. 38). Versurile dintr-un cuvânt sau două concentrează un gând mai profund, sugerând trăirile confuze ale poetului confruntat cu starea incertă care precedă finalul („Un vis, un eres,/o rană, un cerc./un deșert, o capcană./Nehotărât, incert,/Încerc.” – p.255).

Poetul, ajuns la vârsta înțelepciunii, e conștient de deșertăciunea nimicului devastator din „praful de pe tobă”, metafora având conotații materiale și metafizice, topite în gânduri și dureroase constante spiritual-afective.

Fără dulcegăriile lirismului de circumstanță, poemele acestui volum implică cititorul în marea aventură a retrospectivei vieții scriitorului (părinți, copilărie, corifeii formării sale, trecut- prezent, încercări, regrete, culpabilizări, premoniții etc.) care precedă sfârșitul, privit cu realismul și cu seninătatea spiritului superior, care topește în cuvinte incontestabile adevăruri.

După incursiunea metaforică în „veacul bolnav” (p.178) și în „țara răstignită” (p.42), optimismul poetului și presimțirea unei drepte reașezări a valorilor se naște din Puterea Credinței: „Să așteptăm o altă zi./când Dumnezeu se va trezi./ Va învăța să numere./ Să ne rostească numele” (p.244).

Poetul reogândirii în sine a lumii

Dacă poetul pentru care „patria de pământ” e coincidentă cu „patria de cuvinte”, după cum afirmă Nicolae Băciuț (în cuvânt de întâmpinare la volumul de poezii „Electron cu rochie de dantelă”, Răzvan Ducan, Editura Vatra veche, 2020), atunci continuăm a transcrie modul în care Răzvan Ducan, autorul, afirmă: „poezia nu este altceva decât un vehicul de călătorie în tine însuși, «mult mai înalt și mult mai curând», cum a spus Nichita Stănescu, iar poetul nu este decât navigatorul căruia i s-a dat harul să decrypteze modul de folosire a acestui vehicul inedit, ce nu poluează și este silențios peste poate.” (p. 7) Ce consideră Răzvan Ducan despre titlul volumului, atât de incitant și, deopotrivă, neobișnuit? că „Titlul prezentei cărți nu reprezintă un titlu de capitol sau de poezie, cum se practică curent în lumea titlurilor de cărți de poezie. „Electron cu rochie de dantelă” e titlul care reprezintă generic propriul stil de a scrie poezie și de a mă scrie. Simțeam de mult nevoia unui astfel de titlu-definiție, care să-mi explice codul poetic personal.” (p. 9) În acest „dat” al conștiinței poetului, este imperios să ținem seamă de aceste afirmații și să le identificăm, pe măsură, în studiul de față.

Dincolo de luciditatea livrescă („Nu am făcut rabat de la nimic, continuând cu consecvență să scriu în această manieră, chiar și atunci când modul meu de a vedea lumea era pus sub semnul întrebării.”/ p. 8) și de pregătirea inginerescă (la propriu și la figurat), de la început, se observă o anume terapie a imaginarului care să tranfuzeze admirația pentru poezia cu care a fost harăzită - „o dulce corvoadă” („Poezia parcurge /distanțe nemăsurabile, /uneori de la suflet la suflet. /Sub capota inspirației/ sunt viziuni putere, /care turează uimiri /pană la regăsiri de sine.” - *Poezia, această mașină nervoasă*). Limitele scriiturii lui Răzvan Ducan se fac în stil „tehnicist” („Vroiam și vreau să fiu eu însumi, sincer, nefardat, scriindu-mă pe mine, așa cum sunt, cu gradele de bucurie și de tristețe ce mă bântuie, chiar cu revolta, care uneori mă inundă. Văd ca pe un talent de prețiozitate ceea ce mi s-a dat.”/ pp. 8-9); un stil „tehnicist” în care→

CRISTINA SAVA

tensiunea lăuntruului este trădată, însă nu în manieră „impresionistă”, ci mai degrabă participativă („Înainte de a exista zvonul și mirarea, /poezia era un singur continent, / Pangeea în așteptarea gusturilor /care trebuiau să vină și să o separe. //...//Poetii nu mușcaseră încă din /fructul cunoașterii proprii sensibilități /și nu se îmbătaseră de neastâmpăr, /ca să nu mai zic că era încă necunoscută /vocea îndemnelui.” - *Înainte de a exista zvonul și mirarea*).

E o polemică de interioritate proprie, în volumul supus atenției, de la metafizica pe care încercăm să o asociem cu starea „in facta” a poetului, cu acea gândire intuitivă a propriului suflet („Liniștea e o formă a nicicumului /și a nimicului, /soră bună a dricului, /cea care dă mâinelui cu barda, /e o anti-Lavoisier, /necăștigând nimic, /nepierzând nimic /și netransformând nimic /dintr-o formă în alta.” - *Anti-liniște!*); e un fel de structuralism, în gândirea poetului, care ne trimite către un impresionism etic („Nu-ți cer să crezi în ceva anume, /fiți cer doar să crezi în ceva, /altfel, în ceasul de carne ce ești, /limbile s-or învărti anapoda. //...//Doar când lovesc praguri de sus, /sar scânteii de regrete tardive, /că limbile de ceas din carnea lor, /avut-au doar bătaii decorative.” - *Nu-ți cer*). Tehnicitatea livrescului nu caută misterul, așa cum suntem obișnuiți de arta poetică, în genere, poetul deprinde o explicare evidențiată a dualului „a fi” („E gratuită dragostea de țară, /Nu vrea bani, nici studii, nici avere, /...//Ea pur și simplu se formează-n tine, /Ca sens înalt de locuri și trăiri, /... //E mistuitoare dragostea de țară, /Tu însuși combustibil pentru ea, /E starea unde te întorci, mereu, /Chiar înainte de a pleca.” - *E gratuită dragostea de țară*). Dincolo de expresia unei receptivități a simțirii revelatorie, a dragostei pentru credința în valorile morale, zbuțumul poetului se oglindește într-o realitate ce nu poate fi abstractizată („«Veșnicia s-a născut la sat», /Dar nefiind tributari veșniciei, /Țărani au uitat definitiv de sat /Și sunt imuni și la cutia milei. //Și anul trece și mai trec și zece /Și satul românesc e fără de scăpare, /Morții se îngrijesc între ei, în cimitire, /Cine să le mai aprindă lumânare?” - *Satul care și-a pierdut veșnicia*); este mereu în căutarea unei „plus valoare” ca reflex al transcendenței („Iar dacă Dumnezeu nu există, /nimeni, chiar nimeni nu va mai ști /de amprenta de vis, /cu care omul a scrijelit acest negru, /neverosimil de frumos, /sub unghia asta de Univers.” - *Înainte de a exista zvonul și mirarea*), dorindu-și o „salvare” prin poezie, chiar



dacă limitativul uman este, să admitem, compromis subtil, tinde către un „depășit atins” și rodnic, între revelarea ființei și misterul Marelui Orb („Dar luminii albe, i-a sărit mult calul, /de roțai-ul îi iubește prismeii cristalul. //De trăim răvășirea verde în față, /adunată cu integrală de suprafață. //Așa ditirambică cum e și magnetică, /se-ncurcă toțiși la aritmetică. //Nu mai știe să numere și să licăre, /numai să foșnească, să vâjâie și să picure.” - *Toamnă ne bună, ne bună*).

Răzvan Ducan este poetul care empatizează critic, urmând drumul *schopenhauerian* - „lucrului în sine” („...//S-a stricat prea mult lumea, /ncât nu mai dă o ceapă degerată pe vise. /Este toată un preaplin al egoismului /și a convingerii că totul i se cuvine de la sine. /Știu că sunt mulți oameni neîncrăzători /și sunt chiar mulți care rād, /spunându-mi că travaliul /a ceea ce fac este o nebulie, /dar eu am auzit șoaptele îndemnelui /pentru Arca mea format A5, /de a o face suficient de încăpătoare, /pentru a salva cu harul /ceea ce merită salvat, /partea bună a sinelui.//...” - *Arca mea format A5*). Un dinamism volitiv caracterizează discursul poetic, în care Răzvan Ducan se referă la evenimente din „cea dintâi carte a unei nații” (N. Bălcescu) - istoria („Ce mare a fost Unirea Mică, /nimic fără de ea nu avea rost, /pe ce să fi crescut Marea Unire, / Unirea Mare mică ar fi fost. //Ce mare a fost Unirea Mică, /cea mică-i mare, căci avut-a rost, /speranța noastră viitoare/e despre viitorul care-a fost. “ - *Ce Mare a fost Unire Mică!*). Fondul poetic este manifestarea nemediată pentru a explica anume abordări în livresc, demonstrând că dacă exercițiul de voință este „a priori”, atunci vocația și credința de profesie este „a posteriori” („...//Când

vrem să nu fim singuri, apelăm la tine /și venim ca tu să ne confirmi nesigurătatea. /Ești cel mai titrat girant. /Dar să știi că te iubim mult //și unii dintre noi chiar te adoră, /însă ca submultimpli de iubire și de adorare /față de cum ne-ai iubit și adorat tu. /Și pentru asta, te rugăm să ne ierși!” - *Eminescu, cel de la mine din oraș...*; „E despre Adrian, scăpat din răni, /Și tot în răni întors cu leacuri, /E despre un poet cu har dumnezeiesc, /Împovărat de timp prezent și veacuri.” - *lui Adrian Păunescu*; „De bună voie și de nimeni silit, /sub sutana poporului meu, invocă ceru’, /spovedindu-mă, că transfrontalier, /trafic de taină am făcut cu Grigore Vieru. //Dintr-o parte în alta a Limbii Române, /am dus taina care l-a apărut mereu, /pe principiul vaselor comunicate, /înainte de bine, acolo unde-i mai greu.” - *La Pererita*; „Atunci când vom fi iarăși entropie pură /și entalpiile noastre se vor pierde-n morminte, /poeziile noastre vor fi fântâni în agore, /răcorind postum entalpia, prin miez din cuvinte.” - *Lui Nicolae Băciut*). Renașterea intuitivă a gândirii este prezentă, în poemele din volum, într-un anume fel, cel al rațiunii contemplației („Ziua de 1 Martie /este un Sf. Ignat al ghiocelor. /În această zi, eu adopt un ghiocel, /fi fac o fotografie, /o pun pe facebook /și în rest îl las, /în păcatele lui, / să trăiască în grădină /sau pădure, /până la adânci primăveri.” - *1 Martie-bis*); poate, o „slăbiciune” constructivă (aparent slăbiciune, pentru că poetul nu se lasă înșelat de aparențe) îl conduce către o decamflare a realității; ca mesager al colectivității, într-un limbaj și ironic, și, mai mult, de o vervă discursivă suficient de dură în corporalitatea cuvântului, interogativ, exprimă o stare dincolo de aparențe („... //Ce-aveți cu țara asta, măi, jgodi!/De i-ați tăiat plămâni ei de codrii? //...// Ce-aveți cu morții noștri și cu noi, cei vii, /De vindeți și văzduhul cu tot cu ciocârlii?” - *Poem pentru nemernici*).

Imaginarul feminin este prezent, desigur, și în volumul „Electron cu rochie de dantelă”, și nici nu se putea altfel. Titlul însuși te aduce în proximitatea gândului de a vedea „chipul” femeii conturat într-o recuperare, să zicem, a proiecției afectivului („Toate luminile ipocriziei sunt pe ea /și toți din jurul ei devin poeți de ocazie, /fiecare cu ce poate și știe. /În ziua aceea, este noaptea în care s-a hotărât /că toate pisicile trebuie să fie albe, /și ea, femeia, trebuie să trăiască euforia statutului, /perceput sau nu ca atare, /de a trebui să fie pisică albă, /indiferent de culoarea sa→

Imagism și magie în (re)citirea lumii

prin haiku

O invitație în grădina de haikuuri autumnale ilustrate, făcută de Cornéliu Tocan e un privilegiu pentru trecătorul grăbit prin lumea de azi care, fie n-a cunoscut natura, fie tânjește să o redescopere și care, dintr-o dată, este proiectat într-o lume fabuloasă de imagini, de sunete, de culori, de esențe și parfumuri. O lume tâlmăcită prin cuvântul universal care însoțește viața de la începuturi până la final, prin fiecare respirație.

Amintind de imagismul lui Ezra Pound, autorul reconstituie, ca într-un puzzle, tabloul naturii din mici piese-bijuterii lucrate în cel mai fin filigran, îngăduindu-ne să celebrăm magia clipei și să o smulgem eternității. Așa cum mărturisește, el se numără printre cei de descoperă natura ex propriis sensibus, atent la detalii și contopindu-se cu ritmurile ei.

Grădina toamnei e un prilej de reflecție asupra schimbării. Frontiera dintre anotimpuri, dintre viață și moarte e una dintre temele cărții. Ritualul trecerii surprins de autor include și ascuțirea spinilor trandafirilor dar și onorarea iernii cu covorul roșu al frunzelor. Război, pace, strategii de supraviețuire și multe tertipuri: frunza păcălită de steaua căzătoare, care la rândul-i e victima razei de lună...

În căutarea luminii, autorul însuși se schimbă în ritm cu natura (Dorință) aidoma pârăului devenit râu după traversarea ultimului meandru (Maturitate).

În haiku-urile din Grădină, fiecare desen (sumi-e) sugerând parcă fo-

cul și umbrele de pe pereții peșterii lui Platon, se întâlnește cu Cuvântul și împreună invită la reculegere și reflecție.

Fascinat de frumusețea frunzelor toamnei, autorul stăruie cu privirea asupra lor, provocând cititorul să vadă dincolo de aparențe: frunze desprinse din calendar (Relativism) sau păcălite de vânt (Înșelătorie), invidioase pe foșnetele-zvonuri (Gelozie), frunze condamnate la moarte (Gravitație) sau frunzele ca parfum al morții (Tâmâie)...

E captivat, de asemenea, de vântul „spânzurat în noapte” (Anxietate), de ploia care „tamburinează tristețea pe acoperis” (Supărare), de ciori „cronicari seculari de vieți efemere” (Martor), de cuiburi ca adăpost al ploii (Cuiburi), de copaci dezbrăcați, de zgomotul care dăunează ierbiilor sau de liniștea ca „penurie de țipete” la final de anotimp și de viață.

Interesantă este, totodată, perceperea ritmurilor naturii și într-o dimensiune verticală, ce reunește pământul cu cerul - banca din grădină și luna pregătesc adăpost pentru omul străzii (Protecție), o baltă care reflectă lumina soarelui (Oglindă).

Haikui prin grădină, deși pare o nevinovată invitație la flanare este, de fapt, un profund îndemn la meditație. E un mod subtil de racordare a românescului haihui, care ne amintește de basme, la universalul haiku...

Linii orizontale și verticale, puternice nuanțe desenate în alb-negru și colorate prin cuvânt (gutui „înmuiate în ceară”, covor de frunze roșii, sentimente asociate culorii) îndrăznește asocieri de idei, alcătuiesc,



o carte de o mare sensibilitate. În fața naturii, omul (ca subiect juxtapus, specific haiku-ului), dezbrăcat de orice statut social, se regăsește și, urmând ritmurile, încearcă să dea un sens trecerii sale prin timp. Omul, despre mâinile căruia tânărul autor, amintind parcă de Graal-ul primordial, spune că pot fi căuș al vieții dar și instrumente ale morții.

Toamna din haikuurile lui Cornéliu Tocan este spiritualizată prin surprinzătoarele alăturări de imagini și cuvinte, prin melanjul savant al celor mai puternice esențe care ne deschid porțile visării și care ne fac să credem (asemenea lui Pound) că, într-adevăr, „the fallen blossom flies back to its branch”...

AURORA CIUCĂ ȘTEF

Cornéliu Tocan, Haikui prin grădină. Haikuuri autumnale ilustrate, Editura Tehnopress, 2020 (titlul original Promeneur dans le jardin. Haikus automnaux illustrés, Créatique, Québec, 2020).

POETUL REOGLINDIRII...

→adevărată. /E o inflație de Feți-frumoși în jurul ei /și de promisiuni de „trai pe vătrai”. - *Ziua femeii*); imaginea „în oglindă” a propriului suflet – mama – o expresie a „durerii” ființei în neființă ca „un dat” al creatului în increat („Mamă, vin acasă de sărbători, /n-are rost, sunt în cimitir de-acum, /mamă, vin în cimitir de sărbători, /ca să mă căiesc și să m-adun.//Mamă, vin de sărbători în cimitir, /vino acasă, încă nu e prea târziu, /nu lăsa să-ți pară rău că ai pierdut, /iubirea mea de mamă către fiu.//...” - mamei Dorina Ducan [1937-2015]). Dacă este prezentă

„toamna”, asta nu înseamnă pentru Răzvan Ducan un anotimp al „reverii”, al iluziilor deșarte, ci mai degrabă al unui timp „antiretoric” („A venit toamna, / acoperă-mi tot ce mai e de acoperit, /contra plății pe datorie, /cu poeme pe care /încă nu le-am mărturisit.” - *Rejansă la emo(ție) de toamna...*); e o emanație a sufletului copleșit de un „prea-mult” al neînțelegerilor acumulate în conștiința colectivă („Ne inundă lumini de diverse lungimi de undă. /Prin măr, care a devenit pară cu dedicație, /după ce lumina i-a mutat prin vierme /centrul de gravitație.” - *Inundație de octombrie*); fără îndoială că într-un fel ironic-jovial, „toamna” este responsabilă de orice fel

de stare în contrapunct („Toamna asta-i ne bună, ne bună, /se trage de frunze și ia mătrăgună. //Și-a băut cerneala și e la munca brută, /ia shakespearean fiertură de cucută. //Face mășcări la cohorte de gânduri, /cu rafale de ploi și rafale de vânturi.//...” - *Toamnă ne bună, ne bună*).

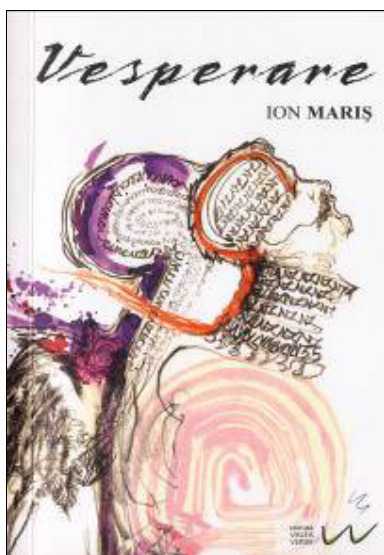
„Electron cu rochie de dantelă” poartă „marca” poetului Răzvan Ducan; creștături ironic-jovial lirice, adesea petresciene, anume cultivate; un „alt fel” de sentimentalism, nu dulceag, ci cu motive esențiale ale ființei între „sacru” și „profan”; un cadru „tehnicist”, amprentat de concretețe, limpezime și seriozitate; poetul „reoglidirilor în sine a lumii” ca mesager al generației postmoderniste.

POEȚI MARMAȚIENI

Într-o călătorie (*uno viaggio*) în Italia (în 2014) - aș numi-o mai degrabă, cu vorba lui Mihai Olos, regretatul meu prieten, artistul universal Mihai Olos, *călătorire* -, sigheteanul **Ioan Mariș** (poet, editor, managerul prestigiosului blog **Salut Sighet**), aflat la Roma, este deodată, iată, inspirat, luminat de spiritul etern al Cetății creștinătății: scrie așadar unul din cele mai reușite poeme ale volumului său (va fi fost oare debutul?), intitulat **Vesperare** (vezi Editura Valea verde, Sighetu Marmației, 2017). (Titlul, de la it. *vespo*, înserare, a dat în românește adj. **vesperal**, ceva adică ce ține de căderea, peste ziua subțire, a amurgului.) Iată poemul: „suntem/când surădem/ dinspre om spre Dumnezeu/cu gânduri vraștite și somnul crispat/când visele dorm/și-n semiîntunerice cutreieră anonime/cadavrele//de ce toate se sting deodată/și-n plecările uitate/nu sunt cuvinte cunoscute?//lăsând ura să se coaguleze-n arene/să germineze timide rugăciuni/am tresărit prematur și-am mințit/copiii ce mă așteptau cu ofrande//am obosit/retrăindu-le viața” (**Mai buni...**). La Cascia, locul de provenire și de sacrificiu al unei tinere martire cristice (Sfânta Rita), poetul scrie întrecându-se deja pe sine – e aci, în minunata poemă, mai mult decât lumina stărnită de unda peste lume, prin cei chemați, a unei dumnezeiri, aș spune *haptice* (peisajul roman cheamă mereu nevoia de a pipăi tainele, de a vedea nevăzutul – îndoiala aceea prodigioasă a Sfântului Toma); veți da, cu alte cuvinte aci de o divinitate pe care o simți, e acum (*adesso, ora*) aici lângă tine, e *reală* (ca în recomandarea lui Don Luigi Giussani din *Il Movimento „Comunione e Liberazione”*, în care mă prenumăr), fiind va să zică **ființarea ta întreagă și fără de rest**: „în locul în care am acceptat/transferul fericirii cenzurate am pătruns/ în războiul verdelui/cu durerea/pregătit pentru asumarea păcatelor abandonate/am atras noi revolte/ în atomii sanctualelor// pentru tine m-am îngropat/în palma îngerului/și-am cunoscut foamea de zbor: /lepădându-mi măștile/ am hoinărit prin catacombe-muzeu//aveam doar o vagă bucurie/ pentru ultima gară reconstruită/ în sufletul meu” (**Pelerinaj**).

De la chietudinea adorației, deja, cum bănuiesc, a pastorației (poetul are, cum să zic ?, cultura religiosului, ar fi, cred, creștin practicant), Ioan Mariș resimte (cu descurajare și pornire severă totdeodată) angoasa atingerii *numinosului* (vezi Rudolf Otto), o neliniște metafizică indusă de nesfârșirea incomprehensibilă, de depărtarea ilimitată și incontrollabilă a transcendenței (întâlnită în poezia de idei de pretutindeni, la noi, de pildă, la Arghezi, Blaga ș.a.): „Lângă tine zac ultimele picături de sudoare/fosilizată./Te-am întrebat, dar mi-ai ucis vorbele/cu brutale mișcări placentare./Cine oare/este tatăl ce-și împărtășește duplicitar/ victime?...// La început ai creat Punctul și-apoi lumina,/din suspans ai încropit cuvintele/și ne-ai lepădat sfârșitului./ /Tu, Doamne, unde ți-ai găsit liniștea?” (**Tu..., Doamne!**). Când, însă, chemarea departelui rămâne fără răspuns, iar tainele, despuiate, se sting strivite sub povara tramelor mundane, a narațiilor disponibile repede împărtășite, ce ar mai rămâne decât lupta cu umbrele? Precum în acest poem, nădăduiesc, indimenticabil: „aplauzele se destramă/fără nicio durere.../când lângă fiecare ființă zace/demonul despuiat/fără să fi locuit în buzele sfinților/ne-am împărtășit/din zbor//nu uit zâmbetul necitit/nici taina ucisă/pe care demult au îngropat-o/nefericirii condamnați// eu sunt ultimul înaintea de primul/care se va război/cu umbra lui Dumnezeu /niciodată/dezvăluită vieții” (**Când frumusețea se sfârșește**).

Marmațianul Ioan Mariș e un poet de care vom mai auzi.



„Tripticul,” cum își subintitulează volumul **Marin Slujeru** (vezi **Cum trecem cuminiți**, Editura Valea verde, Sighetu Marmației, 2019), se deschide cu un aparent/fals poem alcătuit din, dacă nu mă înșel, 273 de terține (unele în tălmăcire), *haiku*-uri să zicem (infidele, probabil, în oglindă cu niponele omonime sau cu *tanka*). Micile strofe sunt, se înțelege, poeme independente, legate totuși de către autor printr-un bizar titlu, **În pas de 17 (II)**, unitatea în întreg, se vede degrabă, fiindu-le dată totuși de ideistică și, ca să zic așa, de procesarea sumară, minimalistă; rezultatul e, puțin spus, un ermetism ușor de subtilități și finețuri („stâlpi de lumină/la mesele cu bătrâni/-o terasă, luni” sau: „cicori palide./prietenii cu voci tinse/-vuietul verii”). Ar fi, ca să reluăm, cugetări strecurate în metafore, în analogii - cu vorba lui Lucian Blaga, sunt retrageri spre schiță ale gândului; o revenire, cu alte cuvinte, din masa lucrurilor lumii la esență, la o regândire a întregului prin parte. La Marin Slujeru, aceste lapidare poeme ar putea fi, și ele, spețe ale meditației pe mișcările cotidianului, o filosofare *en miettes*, cum ar spune francezul (nu însă în același timp doar firimiturile unei cogitații întrerupte). Roland Barthes botează haiku-ul o viziune fără comentariu, gingașele poeme fiind, dacă ascultăm aci și noi metafora, crestături efemere pe lumina de lună, sunt bucle ușoare și mătăsoase ce se înfășoară pe o emoție, pe câte un frison tandru și despovărat, precum fluturile ieșit, încă nesbicit, din roua dimineții. →

A. I. BRUMARU

MĂNTUIREA PRIN CUVÂNTIUBIRE

Revista „Vatra veche” a antrenat, în eforturile de deschidere culturală spre cele mai îndepărtate sau neștiute orizonturi de creație, numeroși autori, nu doar acordând oricui o șansă, ci și întreținând elanuri și entuziasme scriitoricești, cu convingerea că astfel creează premisele menținerii vieții cultural-artistice, ale unei atmosfere propice afirmării valorilor, dar și educației estetice.

Într-un astfel de context, a apărut și numele Liliane Spătaru, de care nu știam aproape nimic, deși poeta era prezentă editorial cu câteva volume de versuri. Sigur, explicații sunt multe, de la tirajele aproape confidentiale ale cărților de poezie, la dezinteresul librăriilor față de acest gen literar, în condițiile în care, totuși, există și o inflație de aspiranți la un loc în Parnas, făcându-te chiar să nu vezi uneori pădurea de copaci.

Liliana Spătaru vine spre poezie dinspre o altă lume, care-și are, dincolo de particularități profesionale, poezia ei.

Lumea literară în care a intrat își are și ea notele ei distincte, care includ



nu doar rostirea în original a poeziei, ci și tâlmăcirea acesteia în limbi surori: italiană, spaniolă, franceză.

Jurnal existențial pre versuri tocmit, demersul Liliane Spătaru (*...m-ascund în vechi cuvinte...*, Ed. Vatra veche, 2020) are ca date definitorii simplitatea și sinceritatea confesiunii, într-o încercare de limpezire a rosturilor care transcend cotidianului.

Marcându-și din când în când afinitățile electivă, în care se ampretează poezia lui Blaga, Liliana Spătaru scrie un lung imn închinat iubirii, revelând prin acesta semnificațiile tainice ale cuvântului, dar și sensurile adânci ale tăcerii. Într-un discurs contrapunctic, stările de așteptare alternează cu cele de

beatitudine, certitudinile intră în balans cu speranțele.

Se conturează un univers al unei armonii întreținută de împlinirea maternă, care-și recuperează prin urmași propriile aspirații existențiale. Ceea ce explică mesajele și dedicațiile unor poeme.

Discret, se insinuează nevoia de poezie în viața cea de toate zilele, dar și locul poetului în parcursul devenirii, al împlinirii.

Temele principale ale poeziei Liliane Spătaru (iubirea, timpul, condiția poeziei) sunt polarizante, întinzându-se punți spre ipostazele în care se regăsește eul poetic însetat de real/ideal.

Nu lipsesc din poezia Liliane Spătaru referințele livrești circumscrise mitologiei universului profesional.

Poeziile nu doar că sunt datate, ele marcând căutările poetice ale ultimilor patru ani, dar se și înscriu într-o cifră, șazececi, a cărei simbolistică nu e greu de intuit.

Poezia, „corola de minuni a lumii”, pare a fi, îmi place să cred, cireașa de pe tortul unei vieți care aspiră să se mântuiască prin cuvânt și prin iubire.

NICOLAE BĂCIUȚ

POEȚI MARMAȚIENI

→Iată, pe apucate, câteva exemple: „Junie, plouă-/ștearsă Răstignire-n drum./ cu flori vâlvătași”; „Christ bătut de ploii-/sub trupu-I ruginit/ flori/ învâpăiate”; „urbe, dimineți -/chipuri dragi, ostenite,/ înfruntând lumea”; „perdeaua trasă./creștet cărunț după geam-/seară de vară”; „impecabile/ înscrisurile morții-/măr stricat pe ram”; „penița-n fugă/caligrafia gândul/-haijin inspirit”; „stai cinci minute!-/să vezi caligrafia/pomilor de-argint”; „neaua de Crăciun-/toți urgișiți ieșind/ de prin abstracții”; „fulgi rari după geam-/cum, tot mai înceți, se sting/limpezind cerul”; „centru, cafeana-/burlaci din periferii,/în gura mare”; „neaua, liniștea-/în locul culorilor./al cuvintelor., ; „soare de toamnă-/desiște nespusele./văzând-ne rar”; „un zăvor închis./apoi, la loc comanda-/trecând poetul...”.

Ciclul din partea doua a volumului (**Anotimpul neprevăzut**) preia, observ, o parte, așa-zicând din temele enunțate fulgurant în prima. O reluare și deopotrivă o amplificare ideatică, de parcă haiku-ul, pierzându-și o literă, un fulg al duhului, se întoarce deodată la sine; nu se revizuieste, dar se încarcă, se limpezește, semnificația

lui se extinde: „pensionarii orașului meditează sub blitz-uri cu pastelurile/ rîd cu poftă, se strălucesc//Soarele apune ca de fiecare dată pe veranda/prietenului meu mort./încă o mie de ani” (**Vernisaj**). Sau, ca în acest expresiv poem, cu o încheiere tandru amară: „ca și cum o forță oarbă m-ar grăbi./ ar fura startul./ pentru prima oară *subiect* al gândirii/ și al vieții mele-/sunt un fluture mare dintr-un oraș mic./cu aripile foarte prăfuite” (**Cursa**). Și altundeva (în **Memories**): „nu te văd, nu te-aud/nu te pot gândi-/doar îmi pot aminti./ când mă aflu cu trupul meu./ singurătatea de tine”. O **Profană** din aceeași serie e o mică bijuterie, ascunzând sub poleială durerea: „și acum ce ne facem./ne tremură-n pleoape morminte//și noi cu poemele, cu hetairele//la nesfârșit căutăm mari ispășiri-/și nu voi termina niciodată de construit împăcarea”.

Același registru liric e transcris, în partea a treia a volumului (**Orașul de fiecare zi**), într-o așezare prozastică tăiată, aș spune, în pericole, ca într-o petrecere psalmică de vorbe alese; acestea, însă, dimpotrivă, își culeg conținutul din ulițe, din piață, din ebuliția sau forfota zilelor urbei, din

viețuirea mai luminată ori numai sură, încremenită în convenții a acesteia. Multe dau seama de oțiumul ceasurilor de nelucrare, ale repaosului și trândăviei. Undeva se strecoară ironia, derăderea (parcă și ceea ce autorul numește *cumințenia*, de unde, probabil, și titlul cărții) : „Adânc de vară. Privesc aerul. Suntem mulți în oraș privind astfel”; „Parcul central, vuietul estival. Dintr-dată, deasupra, clopotele amiezii. Ce liniște, după... Zumzetul reținut, cuviincios al orașului”; „Augustă Duminiță, spre amiază. Prin biserici, enoriașii se-ntrec în cumințenie. În cimitir, toate mormintele la locul lor. Prin parcuri, bodegi, cafelele *drojdia societății* numai șade. Pe centru, fete bronzate scrum”; „Zi toridă. Un magazin de coroane funerare. Trece, în roșu și negru, ea. Vânătorul, fost mare sportiv local, deschide violent ziarul. Alături, nevastă-sa gata să facă infarct”; „Căldură toridă. Străbat centrul cu greu. Ici-colo, câte un congener forțează, asemenea mie, arșița. Vazăndu-ne rîdem: că suntem covârșiți, că n-avem încotro, că nu ne lăsăm”.

Marmațianul Marin Slujeru e un poet original.

Migranți fără bagaje

Constantin Stancu (n.1954, Hațeg), scriitor cu multe volume, poet, prozator, critic literar, publicist, cu o impresionantă listă bibliografică și multe premii, excelează în scrierile sale în proză printr-o extraordinară putere de a investiga realitatea, cu precădere cea de toate zilele, cu implicații imprevizibile în conexiunile lor ulterioare. Romanele sale sunt adevărate filme despre lumea în care trăim. Personajul central din romanul *Pe masa de operație* (Editura Rafet, Râmnicu Sărat, premiat la festivalul internațional „Titel Constantinescu”, ediția a IV-a) ne reține prin saloanele spitalului și urmărim cum, în final, personajul narator învinge neprevăzutul prin puterea divină. Și în romanul *Vadul Ars*, nume simbolic, (Editura Rafet, 2016) lumea lui Stancu este o veșnică curgere, dar aici domină neputința oamenilor de a percepe, de cum a învinge neprevăzutul. Asistăm la drama unui orașel, localitate monoindustrială, la „înmormântarea” combinatului siderurgic producător, timp de două secole, de fontă și oțel. Cartea, structurată în 32 de capitole, surprinde artistic viața acelei comunități între 1989-2013, (ar putea fi Călanul, Hunedoara, Reșița etc.) într-un moment semnificativ, înfăptuirea tranziției „de la un mod de organizare al societății la alt mod”. În preambulul cărții, autorul a pus o parabolă, povestea păsării Dodo, trăitoare pe insula Mauritius, cum aceasta a dispărut din lumea animală urmare a nechibzuitului străinilor aciuți pe acea insulă. În roman, pasărea Dodo devine, simbolic, combinatul metalurgic de talie europeană, apreciat pentru articolele industriale produse aici, în Vadul Ars.

Personajele, numeroase, sunt reprezentative pentru diferitele compartimente ale lumii industriale, ingineri, economiști, muncitori, funcționari. Ilie Talan, economist, un cap limpede, directorul Ardelean Ion, Ana Nor, avocat, ziaristul Ion Jude, Ioan Hora, Bianca Drăguț, ospătar la un restaurant din localitate, oamenii poliției, toți ocupă locul central în derularea acțiunii.

Printre multele încercări de a-și afla un rost în lumea cea nouă, cu buticuri și mici afaceri de familie, un ins cuprins de spirit divin, Ioan Hora,



a deschis un Centru Creștin, unde sufletele îndurerate vin să-și găsească liniștea. O experiență utopică într-o zonă marcată de drame reale. „E un mod de viață, conchide personajul narator. Oamenii au nevoie de Dumnezeu... Deocamdată oamenii sunt disperăți, vor salarii, timpul îi presează, nu au răbdare”.

Prof. dr. Adrian Botez scrie despre această carte: „Constantin Stancu a realizat prin romanul *Vadul Ars* cea mai valoroasă și cea mai convingătoare (prin profunzimea semantică și prin polisemantism, tinzând spre infinit, al rosturilor și direcțiilor de interpretare ale cărții) structură narativă parabolică din epoca postdecembristă!

Constantin Stancu, cel puțin prin aceste două romane (Pe masa de operație și Vadul Ars) e, deocamdată, câștigătorul cursei, pentru afirmarea romanului parabolic contemporan românesc. Depășind cu multe „lungimi de barcă”, firește, toate postmodernismele valahe, încă la modă”.

În anul 2019, a apărut la Editura Limes din Florești, Cluj, volumul al doilea intitulat *Migranți fără bagaje*.

Aflăm cam ce anume s-a întâmplat în orașul fost metalurgic în epoca capitalismului actual (ne gândim, judecând cele citite, la istoria combinatului siderurgic din orașul Călan sau alte zone monoindustriale binecunoscute).

Urmare a distrugerii combinatului siderurgic, au rămas intacte doar șirurile de blocuri cu șase etaje. Complexul industrial a fost demolat, au dispărut chiar mormanele de zgură industrială, grămezile de plăci de

beton. Nici urmă din fosta construcție industrială.

Viața își urmează însă cursul dominat încă, tot mai puțin, de anii de glorie ai localității. „Timpurile sunt tot mai înclinate pentru unii oameni, precizează naratorul, ceva se scurge spre alte limite.”

Oamenii s-au adaptat noilor cerințe implantate subtil de forțele sociale. Specialiștii au plecat în țările Europei, trudind pentru a-și asigura existența. Ana Nor, juristă apreciată, lucrează într-o importantă firmă din Londra, ocupând un post de mare răspundere. Soarta i-a surâs la acel moment.

Lumea inteligentă și-a însușit noile principii, se adaptează. Ion Ardelean, fostul director al combinatului siderurgic, acum important om de afaceri în domeniul agriculturii și comerțului cu produse agricole, s-a lansat în politică. Țăranii din zonă, păstrătorii vechilor tradiții, nu dispun de mijloace mecanizate, nu știau despre marketing, promovare, deci apelează la serviciile lui. Vremurile pentru patron au fost bune, sunt bune, vin fonduri de susținere, cine este deștept se aruncă în proiecte de tot felul...” (p. 7). Colaborează cu Gigi Zugravul, parlamentar în județ, amândoi candidau din partea partidului la alegerile ce se apropiau. Gigi avea experiență, a fost parlamentar în toate mandatele. Îl încurajează: „Nu te da sfios, uite sunt ceva fonduri pentru curățirea pajiștilor, un program de serie, chiar pentru investiții în zona rurală. Intri în sistem și scoți banii, nu-s probleme”.

Ion Jude, jurnalist, scriitor, a ajuns un important om al locului, economist și practician în insolvență, lichidator, cu alte cuvinte, facilitează afacerile de tot felul, fiind astfel implicat în viața cotidiană a orașului, mulțumit că „Mare vad mai are și Vadul Ars”. Se câștigă mai bine în afaceri și politică, decât altădată în uzină. E, însă, mereu măcinat de neliniște, mereu neprevăzutul îi apare la ușă. Faptele sale îl urmăreau. Își căuta liniștea în întâlnirile cu Ion Hora, în stabilimentul creștin fondat de acesta. De obicei, sta în biroul lui, preocupat de rezolvarea problemelor curente, nu mai observa ce se întâmplă în jur.

Oamenii din „Migranți fără bagaje” nu-și pot uita locurile. Ana →

RADU IGNA

Nor a economisit bani, vine acasă cu intenția de a construi o fabrică producătoare de piese auto, cu mai multe locuri de muncă. Afacerea, sub îndrumarea lui Ilie Jude, pornește bine, cumpără terenul, utilajele, dar istoria locurilor are mereu ceva de spus, parcă o avertizează: nu uitați de noi. Săpând fundația noii investiții, ies la iveală ruinele unei așezări dacice și investitoarea renunță la afacere, pleacă în Germania să îngrijească bătrâni, afectată de evenimentul neprevăzut. „Dorea acum o altă soartă, mai luminoasă, mai trainică. Viața era un dar, merită să lupti pentru el, să prind ceea ce-i frumos în palme...”.

Un personaj local, profesorul pensionar Radu Costin, toată viața s-a ocupat de studierea istoriei locale, dorea să identifice străvechea cetate dacică și alte civilizații vechi. Când miraculosul loc dă la iveală străvechile ruine, începe cercetările, ține conferințe cu pasiune. În ultimul capitol, este ucis pe ruinele descoperite, crima semnificând tăcerea, uitarea a ceea ce a fost, ieșirea de pe scena istoriei. O generație radiată de faptele noilor oameni de afaceri.

Autoritățile locale, printre multe altele, se ocupă și de cultura locală, pentru a dovedi lumii cine suntem și de unde venim. Primarul, fostul șef al poliției locale, organizează împreună cu Centrul Creștin un simpozion dedicat istoriei scrisului, despre cărți care au abordat memoria și cultura din zonă, la care a invitat, prin superiorii, pe un vestit profesor universitar din America. Acesta ține o expunere despre scrierea veche, dar află uimit despre tăblițele de la Tărtăria, despre alte istorii locale, cum că, din vremuri imemorabile, oamenii de pe aici, inventatori și ai scrisului, au emigrat spre alte zări, cum o fac și astăzi. Totul era/este în mișcare, oamenii căutau să trăiască, nu mai contează locul, ocupația. Contează să trăiești...

Romanul începe cu: „Ana Nor privea pe fereaștră autobuzul care străbătea Londra... Se gândea uneori la lumea din Vadu Ars, o lume pe care a părăsit-o de mult”; și se încheie, evident peste ani, cu: „Ana Nor era în pauza convenită cu patronii din Germania. De data aceasta, a preferat să urmărească știrile de pe Internet. Îi era dor de acasă, de oamenii din Vadu Ars”. Află, astfel, speriată despre crima din ultima duminică. În Valea Rea, din Vadu Ars, unde s-a desco-

perit o străveche localitate din vremea romanilor, au fost uciși directorul Casei de Cultură și profesorul Radu Costin, împușcați de persoane necunoscute. Cică ar fi vorba de o revanșă politică, ba chiar economică!”

Vom afla amănunte în volumul următor intitulat *Judecătorul și jurnalul ars*, aflat în manuscris.

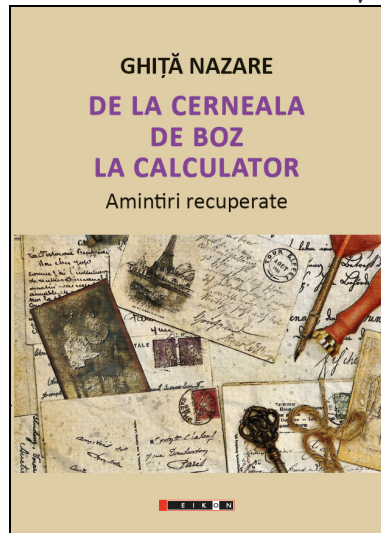
Prin acest roman, *Migranți fără bagaje*, autorul pune pe tapet tragedia la care au fost/ sunt supuși oamenii prin forțele sociale care-i obligă să migreze în alte locuri, să-și câștige existența. Pe de altă parte, acțiunea care se petrece în Vadu Ars pune în evidență cauzele care generează migrația, de la disoluția autorității la sclavagismul modern, de la lipsa de cultură, la lipsa condițiilor normale de muncă pentru oamenii care rezistă în fața forțelor care mișcă istoria. Stilul scriitorului este unul realist, tablourile se succed unele după altele, având o anumită simbolistică. Frazele sunt marcate de un fior liric, cu mesaj spiritual, marcând starea personajelor și tragedia care îi macină. Scriitorul pune accentul pe rapiditatea evenimentelor, eroii de azi nu mai au timp să perceapă sensul istoriei, fiind captivi într-un sistem economic care le macină destinele: de la oamenii politici, la oamenii de afaceri, de la generația trecută la generația actuală, marcată de interese de tot felul. Crediința, cultura, tradițiile sunt abandonate, se formează noi forțe care țin captiv individul care este obligat să migreze sau să accepte noile reguli, doar pentru a trăi. Familia este o iluzie, credința devine un spectacol, refugiul spiritual este asigurat de asociații utopice, după modelul occidental al anilor șaizeci.

Migranți fără bagaje este un roman al actualității, un script al vremurilor pe care le-am trăit/ le trăim cu speranțe înnoite, repetând istoria cu voioșie. Aceasta este platforma spirituală pe care se bazează romanul, marcând vremurile.



Radu Igna și Constantin Stancu

Romanul unei întregi generații



Distinsul profesor de istorie și om de cultură al Galaților, Ghiță Nazare, mi-a oferit recent una dintre noile apariții editoriale ale domniei sale. Autor al unor remarcabile volume de interviuri și al altor cărți de certă valoare literară și istorică, dumnealui vine de data aceasta cu un roman extrem de interesant, în care pune pe hârtie o poveste personală cu acel transparent sentiment că, deși vorbește în nume propriu, pune în operă o istorie întreață, așa cum a fost și așa cum ar trebui înțeleasă acum că a fost. Concentrând cât se poate de mult, se poate spune că autorul ne oferă un excelent roman autobiografic cu intenția vădită de a încerca conturarea paradigmei evoluției întregii societăți românești, de la 1950 încoace, în esențialitatea transformărilor sale..

A nu se înțelege că în această carte Ghiță Nazare face istorie. Dumnealui face proză, dar una aparte, dincolo de care sau din care răzbate, mult mai expresivă și mai convingătoare decât cea din manuale, istoria. Este istoria celor care au pornit, cum bine remarcă dumnealui din proprie experiență, de la cerneala de boz și au ajuns aproape pe nesimțite în teribila eră a calculatoarelor, altfel zis, de la penița din vârful tocului de lemn, la tastatura computerului de ultima performanță. Generația (rurală) a lui Ghiță Nazare este aceea care s-a născut într-un timp în care electricitatea abia pătrundea la sate pentru a parcurge acest nemaîntâlnit salt →

ION MANEA

în evoluția tehnică care avea să ne ducă, pe toți care am pornit odată cu autorul în lume, de la lampa cu gaz, la cele mai sofisticate mijloace de comunicare în masă. Explozia tehnică însă, evoluția de la scrisul cu cerneala stoarsă din boabele de boz ce creștea pe la marginea satului sau prin grădinile megieșilor (autorul ne oferă chiar câteva pitorești „locații” ale ariei de răspândire a acelor banale tufişuri), la litera virtuală a laptopului din sufragerie sau din birou, nu este decât un context. Textul, adică substanța, adică esența ne-o oferă evoluția societății românești în toată această lungă (sau scurtă?) perioadă, cu treceri de la cooperativizarea forțată a agriculturii din anii '50, la mozaicul indefinibil și alunecos al acestor ani pe care-i trăim după trei decenii de la revoluția din decembrie 1989.

Metoda aleasă de Ghiță Nazare pentru a acoperi această perioadă de aproape 70 de ani este aceea pe care orice prozator o are la îndemână, adică urmărirea unui grup de personaje capabil să reprezinte sau să semnifice cât mai convingător etapele cele mai importante ale evoluției socio-economice, spirituale, politice etc. Se perindă pe ecranul aducerii aminte, într-o narațiune secționată pe principiul selecției evenimentului sau întâmplării relevante, jucându-și cât mai fidel și mai persuasiv rolul, ființele cele mai apropiate, părinții, frații, surorile, în primul rând, colegii în diverse etape ale școlarizării, mai întâi acasă, în satul Vizurești, apoi în comuna Buciumeni, județul Galați, la școala medie din Tecuci și la Universitatea din Iași, vecinii, câteva figuri mai conturate ale comunității rurale, dar și câteva personaje emblematiche ale epocilor parcurse, printre care, cea mai reușită și cea mai reprezentativă se distinge a fi o anumită tovarășă-doamnă Irina Boca.

Această Irina Boca leagă istoricește toate etapele memorabile ale autobiografiei sentimentale a autorului și poate fi considerată nu numai ca unul dintre personajele principale ale întregii narațiuni, dar și ca un fel de martor-probă al caracterului socio-istoric al etapelor parcurse de ea cu acea falsă naturalitate pe care numai fariseismul politic de cea mai pură substanțialitate îl poate conferi. Tovarășa Boca (Bocănoia, cum bine avea s-a reboteze comunitatea) participă cu același

entuziasm și la ridicarea cu jaпча a produselor agricole (cotelor către stat) din gospodăriile țăranilor, la cooperativizare, la edificarea comunismului, la revoluția din decembrie, dar și la edificarea capitalismului, timp în care își blindează săraca autobiografie cu studii liceale și universitare serale sau fără frecvență, trecute cu referate efectuate de alții și plătite cu bani și ciocolate. E atât de bine creionată și proiectată pe ecranul istoriei încât, la sfârșit, ai putea avea senzația că ea stă încă la pândă, așteptând următoarea mutare socială, mai ales că băiatul ei, ajuns pe căi normale mare profesor universitar, ține într-o cunoscută aulă un interesant curs de social-democrație, chiar în fața celui care, pe când era student, întocmise unul dintre referatele de trecere ale mamei sale.

Remarcăm secționarea inspirată a conținutului epic în scurte episoade aproape independente de ansamblul poveștii, dar în egală măsură este de remarcat relevanța fiecăruia în parte în conturarea mesajului ce urmează a fi transmis, așa încât narațiunea urmează o linie dinamică, capabilă să țină treze atenția și interesul cititorului, mai ales dacă acesta este gălățean sau are ceva în comun cu vasta experiență de viața a autorului. Iată câteva titluri: „De la cerneala de boz la calculator”, „Vine Bocănoia!”, „Am cumpărat carne de cal”, „Cana misterioasă”, „Jocul periculos de-a profesorul”, „Frate cu Tecucelul”, „O iarnă năprasnică”, „Lăsați-l, este de la țară!”, „Bondarul purta un mesaj” – pentru etapa de școlarizare de la Vizurești, Buciumeni și Tecuci, și „Începutul studenției”, „Nu-mi pot ține orele, tovarășe diriginte”, „Un gest care-mi putea încheia cariera didactică”, „Gazetă de perete cu aromă de pastă de dinți”, „O nouă întâlnire cu tovarășa Boca”.



Petru Botezatu, „Coincidența destinelor”, acrilic pe pânză



Petru Botezatu, „Peisaj musical”

„Irina Boca și sensul schimbării” – pentru perioada studenției și a lungilor ani de activitate ce au urmat în municipiul Galați.

În ansamblul ei, cartea domnului Ghiță Nazare, chiar dacă poate fi lecturată simplu, ca un carusel al acelor întâmplări sugerate prin subtitlurile ingenios întocmite (aici se poate intui și lunga dumnealui experiență de gazetar), nu poate trece doar ca un simplu roman autobiografic, date fiind nu numai considerentele de mai înainte, dar și anvergura abordării din supraperspectiva eului istoric, mult mai expresiv și mult mai apt în conturarea unei paradigme decât eul biologic, mărginit la propria lui biografie de jurnal intim sau de album de familie. Iată de ce trebuie apreciat Ghiță Nazare, care, simțind pericolul individualizării subiective în povești siropoase din copilărie și maturitate (cum atâtea s-au scris și se scriu), țintește spre extrapolarea unei experiențe personale în conturarea unei evoluții de ansamblu a societății din care face parte și pe care o reprezintă.

Noi, colegii de viață ai lui Ghiță Nazare, am adus de pe ulițele satului românesc de pretutindeni primele generații de intelectuali urbani de după 1950. Ce s-a întâmplat în această lungă perioadă trecută de atunci ne spune autorul în „Cu tocul muiat în cerneala de boz”. Ceea ce se va întâmpla în continuare, pornind de data aceasta de la omnipotentul laptop, vor spune, poate, nepoții noștri, născuți la bloc, departe de tufişurile cu boz și de malurile râurilor de pretutindeni, cred că ei vor fi aceia care vor duce mai departe istoria, mai ales ca, după câte știi, o nepoțică a domnului Ghiță Nazare a dovedit cert talent literar, și chiar a debutat cu un volumaș de promițătoare poezii...

Realitate și ficțiune

Împletind în chip armonios realitatea cotidiană cu ficțiunea, scriitoarea Dora Alina Romanescu reușește să transpună într-un tablou bine conturat imaginea lumii contemporane, oferindu-ne posibilitatea de a descoperi caractere umane aparte, destine înfășurate pe mosorul rigid al vieții. Fiecare secvență din romanul „Demon și înger” are stropul ei de moralitate. Protagonistul este Samuel Rusalin, cel care dă greutate romanului, a cărui viață seamănă, într-o oarecare măsură, cu parabola „Fiului risipitor”. Sufocat de amintirile copilăriei, petrecută numai în lipsuri materiale, dar și de scenele imorale care se petreceau în viața intimă a părinților săi, Samuel se dedică învățaturii, obține o bursă pentru a studia în străinătate și ajunge la Universitatea Tehnică Massachusetts, își ia doctoratul în cadrul Universității Harvard și devine unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați oameni de știință din America. Își repudiază părinții, nu le recunoaște efortul făcut, îi denigrează într-un mod neașteptat: „Vreți să știți cât mă simt de întinat de mizeria pe care am trăit-o alături de voi, părinții mei? Nici nu vă trece prin minte că mi-ați distrus întreaga ființă. Blestemaților!” „Blestemul se întoarce, însă, asupra lui. Devine un demon, un „devorator de fecioare”, pe care le cucereste prin eleganța câștigată în anii petrecuți la studii în străinătate, prin prezența de spirit a omului cultivat, dar mai ales cu bogăția financiară de care dispune, distrându-se cu ele și făcând amor în cele mai luxoase hoteluri. Drept mulțumire, le oferă câte un lănișor de aur cu pandativul inscripționat „love”. Este omul care se ascunde sub o falsă identitate privind numele și profesiunea sa: Jean Tack, Carol Ralf și Gil Boltan. În toate aceste situații, el trăiește cu satisfacția că victimele lui nu vor afla niciodată cine se află în spatele acestei minciuni, devenită pentru el o adevărată virtute. Cea care îl va introduce în tainele vieții sexuale este Julia, o prostituată din Palma de Mallorca, apoi Yulia, o adolescentă de cinsprezece ani îi va deschide curiozitatea virginității, după ce au

făcut cunoștință pe o pagină de socializare. A urmat Roberta, de șaisprezece ani, apoi Laura, Adela, Viviana, Miki, Cecilia și alte câteva, eleve în ultimul an de liceu, aflate într-o tabără de vară la Vama Veche. Ultima sa victimă este Tibiana Avram, profesoara de limbă engleză, însoțitoarea grupului de elevi de pe malul mării. Insistent și curtenitor, admirat de părinții domnișoarei, falsul pilot din cadrul trupelor NATO își pune în aplicare planul de căsătorie. După ce și-au petrecut luna de miere în insulele Maldive și în croazieră, la foarte scurt timp, Gil Boltan simulează întoarcerea sa la unitatea militară de care aparține. O neînțeleasă tăcere se așterne între ei, până când sosește vestea că avionul în care se afla Gil s-ar fi prăbușit în condiții necunoscute. Investigațiile nu reușesc să elucideze cazul pilotului, dar destinul devine implacabil. Tibiana, aflată în vizită la fratele său în America, participă la o conferință susținută de un mare inventator român, care nu este altul decât soțul ei, Gil Balton, cu numele său adevărat, Samuel Rusalin. Tibiana îi adresează o avalanșă de reproșuri. Regretele lui nu sunt luate în seamă: „Pentru Gil, trecut în veșnicie, am doar gânduri de bine, pentru bărbatul din viața mea care a vrut să pară dispărut, am păreri de rău, pentru un farsor nu am niciun strop de clemență”. Făcându-și un proces de conștiință, demonul devorator de fecioare devine „înger”, renunță la demnitățile publice și caută calea împăcării și a iertării. Cartea are un final fericit pentru ambele personaje.



Petru Botezatu, „O castană calină”



Romanul are o structură aparte în care predomină dialogul deosebit de dinamic, direct, încărcat cu expresii specifice adolescenților, în viața căroră, Dora Alina Romanescu știe să pătrundă în cele mai ascunse detalii. Evocările sale au un caracter moralizator, sunt semne de întrebare pentru tinerii de astăzi, prinși în mrejele curiozității excesive și a pretențiilor exagerate, fără de care, consideră ei, nu există fericire, nu pot fi moderni, dar nici nu se rușinează atunci când greșesc. Ei cred că e normal să trăiască cum simt, fără nicio regulă impusă de școală, familie și societate. Proza toarea are o remarcabilă aptitudine pentru reprezentările caracterologice ale personajelor, multiplică observațiile asupra acestora, printr-un vocabular liber, uneori șocant, preluat din împrejurările cotidiene. Folosește cu abilitate arta contrastelor care se dezvăluie îndeosebi prin dialogul interior. Dora Alina Romanescu este un fin analist și un inventator de psihologii verosimile. Imaginația creatoare dă culoare și sens scrierilor sale. Arta descriptivă și portretul fac parte din arhitectura stilistică a autoarei. Cultivă o frază atractivă, bine așezată în text, iar verbul ei se conjugă la toate timpurile și nuanțele sale estetice. Parcursul acțiunii este înnobilit de texte biblice pline de înțelepciune și credință în Dumnezeu.

Citind cartea Dorei Alina Romanescu, trăiești cu impresia că ai în fața ta ecranul cu un film în care se derulează scene din viața cotidiană.

MIRCEA DAROȘI

DESPRE FIINȚA POVESTIRII

Primesc de la Dragoș Danci 4 volume deodată, tipărite – cum s-a spus îndată după închiderea editurilor de stat – în „regie proprie”: **Amintiri din realitate** (2017), **Strict interzis** (2017), **Memoria și jocurile ei** (2017), **Calea robului** (2016).

Anii, scrupulos notați, realizezi repede că sunt ai editării cărților, nu ai închipuirii și caznei încorporării acestora, ai redactării. Autorul e un marmureșean de pe văile Vișeuului și Vaserului, rezident, astăzi, cu familia în Spania. Cărțile, aflu din notele autorului, sunt scrise în țară, una, romanul **Calea robului**, impozant (400 de pagini), în Zaragoza, mediul, unele personaje, fiind iberice.

Cunoscându-l mai de mult timp, am publicat în ASTRA brașoveană, după 1990, când fusesem ales la șefia revistei, unul sau două fragmente din scrierile lui Dragoș Danci, dacă îmi amintesc bine dintr-o piesă de teatru (aceasta va fi fiind cuprinsă acum în volumul **Memoria și jocurile ei**).

Nu eram atunci prea convins că autorul va persevera în, ca să zic așa, îndeletnicirea scrisului.

M-am înșelat, după cum se vede: toate titlurile vădesc, la o citire atentă, un literator format, stăpân pe scriitură, nelipsindu-i niciunde mesajul ideistic – îndeosebi, totuși, sunt prezente în proze peripeția, narativul, povestea, fără de care construcția epică nu e cu putință.

Amintiri din realitate, la care mă opresc (cartea e începută undeva în România, poate la Bistrița, și se încheie în Zaragoza), îmi amintește, prin titlu, de **Întâmplări în irealitatea imediată**, romanul lui M. Blecher (Max L. Blecher), să-l fi reținut oare memoria involuntară a proaspătului autor? Însă pe acesta îl despart de insolitul scriitor al maladiei și precarităților trupului nu doar aspectul biografic, meridianul, așa-zicând sangvin, pestilențialul și morbidețea, scrutarea fondului nosologic, dar, în mare parte, deja natura, mișcarea scriiturii.

Caracterul confesiv al narațiunii, trăirile lăuntrice, frecventarea evenimențialului ar fi, în caz, posibile similitudini, dar acestea sunt, cum se spune, în regula lucrării epice.

E adevărat că și pe Dragoș Danci îl preocupă jocurile ficțiunii (acel „ca-și-cum”, *als-ob*-ul romanticului neamț cunoscut), raportul, adică, *real-imaginar*, pe care autorul nostru îl tratează, iată, în acest mic roman autobiografic în chip inocent eseistic:

„Real și ireal, totul într-un joc. Jocul domino. Regula jocului ? Piese stau singure în picioare formând un rând, un șir, ca un lanț. Când atingi prima piesă, cad toate. Rândul, lanțul. Șirul cade până la ultima piesă. Și...Ca într-un joc de domino, lipsește piesa de început. Piesa care dă „tonul” jocului. „Cheia”.

Lipsește „cheia”. Cheia de la intrare, cheia care deschide ușa dintre real, ireal, adevăr și imaginar. Nu minciună, nu! Minciuna este o față pe care o pune omul, adevărului. Ca o vopsea peste original. În timp se descojește”.

Roman autobiografic: însă mai exact, printr-o intervenție inovativă a prozatorului în sintaxa epică, un roman *diaristic*.

Narațiunea intră, va să zică, în cadența jurnalului (de la un moment dat, cum va observa și cititorul, discursul fiind fracturat de note, precum în obișnuitele însemnări zilnice). Cu alte cuvinte, **Amintiri din realitate** e și un jurnal de formare, sau un *bildungsroman*, dacă mi se permite, *en miettes*. Dar, compozițional vorbind, și o carte în carte - „caietul” protagonistului (să-i zicem diaristul Roman) dezvoltat/recitat în manuscrisul (autorului) care se va înfiripa în jurul aceluia.

Avem așadar, în cuprinsul cărții, fărâmele: „Notarea 18. Ziua 38”; „Notarea 18. Ziua 63”; „Notarea 15. Ziua 30” ș.a.m.d., ordinea fiind, cum se vede, în afara cursului, aleatorie. Acelea („notările”), încordate, înfrigurate, uneori lrice, rareori acedioase, conspicează momentele „Revoluției Române de la 1989”, a căror reflectare (am putea zice meditare) va constitui substanța microromanului, autorul destăinuindu-se și el între personaje.

Să mai deschidem deci cartea lui Dragoș Danci: „Notarea 19. Ziua 40. Eu, Roman, din Ținutul Mara din Țara Dochia, am scris acest caiet despre ce am văzut cu ochii mei, despre ce am auzit în zilele acelea de la alții, ceilalți, de la oameni.

Am scris despre Revolta pentru libertate a poporului meu” (...). Apoi: „Deschide caietul (acum autorul, n.n.). Citește însemnările lui Roman, băiețelul mărean. Citește în fugă, Stop! Ce face?! Reia scrisoarea. Cea adevărată. Citește(...)”.

În sfârșit, va întregi el povestea, va supune evenimentele, realul volatil, anomic canonului povestirii: „Lumea reală față-n față cu lumea imaginară. Realul confruntat cu real-imaginarul”, cum conchide undeva spre sfârșit o meditație a prozatorului.



Așadar, făcând acum abstracție de trama microromanului lui Dragoș Danci, s-ar impune, la sugestia celor câtorva intarsii eseistice ale acestuia (sunt, iată, evocate frecvent de către autor „povestea”, „basmul”), și o scurtă privire teoretică asupra povestirii (*le recit*), mai exact asupra frontierelor acesteia (cum precizează undeva francezul Gerard Genette). Înțelegerea curentă a acestei spețe a narativului, aceea pură și simplă ca, de pildă, reprezentarea de evenimente, e vădit echivocă, ascunzând în ființa ei tocmai ce este, afirmă criticul pe care l-am pomenit, problematic și dificil. Povestirea ar cuprinde, și aci cartea lui Dragoș Danci îmi dă dreptate, „jocuri de opoziții”. Cu un termen antic, de la stăpânul peripateticilor, povestirea e *diegetică*, neavând adică „defectul” de a imita realitatea, fiind dimpotrivă antiteza reproducerii după natură. Povestirea ar fi, cu alte cuvinte (și aci apare și dilema autorului nostru care, în manuscrisul său, conspicează și împlinește jurnalul diaristului Roman), *echivalentul verbal al unor evenimente non-verbale și deopotrivă al unor evenimente verbale*: sau, ca să revin la cuvintele prozatorului, „realul confruntat cu real-imaginarul”.

O dilemă care, ca orișice îndoială, construiește – edifică, alcătuieste amintiri și realități.

Amintirea realului ori realitatea care își amintește? Aceasta-i întrebarea.*

A. I. BRUMARU

*Romanul **Amintiri din realitate** de Dragoș Danci ar trebui grabnic reeditat, spre a intra așa în legitimitate (ISBN, colofon etc.), la o editură de marcă din țară.

Structurări simbolice în poezia lui Blaga

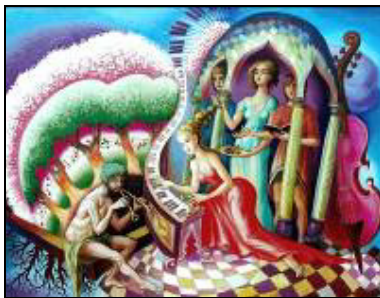
Scriitor cu afinități spre proză și eseistică, Nicolae Suciuc a publicat recent o culegere de cronici literare și eseuri dedicate poeziei lui Lucian Blaga, opera poetului din Lancrăm constituind o preocupare constantă între cercetările sale de-a lungul timpului. Acest fapt se explică prin apropierea geografică și apartenența la același spațiu de convivialitate și spiritualitate transilvăneană. Nicolae Suciuc s-a născut în județul Mureș și întreaga sa activitate profesională se leagă de Liceul „Timotei Cipariu” din Dumbrăveni, unde a fost profesor de limba și literatura română, implicându-se totodată în viața culturală: a condus atât Cercul de teatru „Histrionii”, cât și revista școlară „Eutopia”. De asemenea, este președintele Despărțământului ASTRA „Timotei Cipariu” Dumbrăveni și redactor-șef al revistei acestuia, „Dumbrăveniul cultural”, având colaborări la numeroase reviste literare din țară. Activitatea literară a scriitorului Nicolae Suciuc se desfășoară pe cel puțin trei coordonate: proză scurtă și roman (*Ziguratul iubirii* – 2011, *Avatarii valetului de pică* – 2012, *Fascinantul corn de vânătoare* – 2013, *Povestind vei dobândi* – 2018, *Sindromul de exaltare în sud-estul noii Europe* – 3 volume, 2016-2018, *Un selfie pentru U.E.* - 2019), teatru (*De-a teatrul sau imaginează-ți că trăiești* – 2015, *O lume cu raita-n sus* - 2018) și critică, respectiv eseistică literară (*Obsesia arhetipului* – 2012, *De la Pânade la Zăpadia și înapoi* – 2019 etc.).

Volumul recent, *Poezia lui Lucian Blaga – viziune metafizică și structurare simbolică* (Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2020), propune, în principal, câteva interpretări eseistice vizând lirica blagiană dincolo de strigătul expresionist, obsesia profundului, valențele muțeniei și ale tainei, renașterea omului prin poezie, strigătul culorilor expresioniste și modul în care se reflectă toate acestea în creația poetului din Lancrăm. Postfața volumului este semnată de exegetul Zenovie Cărlugea, care urmărește în diacronie eseistica lui Nicolae Suciuc, subliniind abilitățile hermeneutice ale acestuia și analizele sale atent argumentate și documentate. Bibliografia și anexele volumului, conținând reproducerea unor tablouri expresioniste celebre, aduc un surplus de culoare și accentuează caracterul informativ al studiului.

Eseistica practică de Nicolae Suciuc se caracterizează prin subtile asocieri și

trimiteri bibliografice, astfel încât întreg discursul se sprijină pe exemple și argumente concrete, pe citate și pe un întreg sistem de referințe teoretice. Această bază solidă a demersului exegetic facilitează înțelegerea în profunzime a textelor analizate, fiindcă le oferă contextualizarea potrivită, nu doar pe plan național sau individual, ci antrenând întregul complex de factori, nuanțe, studii, opere de artă care au contribuit la afirmarea expresionismului european. Pornind de la tabloul general al mișcării expresioniste în context mai larg (european), autorul urmărește evoluția poeziei lui Lucian Blaga în relație cu strigătul expresionist, dar și dincolo de acesta, arătând că „prin strigăt, eul liric exprimă deplin criza creaturii mereu condamnate să nu se poată identifica cu tatăl ceresc, criza cuvântului întrupat, mereu în derivă, amintindu-și de virtuțile demiurgice, dar imposibil să le exercite și mereu în deficit de cunoaștere și autocunoaștere. Strigătul poate însemna nu numai o eliberare sufletească (katharsis), ci și o regenerare ontologică a lumii”, iar, în lirica de maturitate, „strigătul, devenind opusul celui expresionist, tot mai solidar cu tăcerea, participă la însăilarea cântecului, ca expresie dincolo de cuvinte și ca depășire a mundanului.” Astfel, „pendulând între tăcere – lume a zăpezilor și strigăt – katharsis expresionist – poetul încearcă, prin creație, să răscumpere neputința de a cunoaște absolutul.”

Multe pagini sunt dedicate acestui raport dintre cuvânt și tăcere, auz și muțenie, raport urmărit și înțeles atât în termeni literari ori științifici, cât și din perspectivă psihanalitică. În creația lui Lucian Blaga, strigătul expresionist își modifică structura, se nuanțează sub forma chiotului rural, deloc strident, ci purtând acea încărcătură sentimentală, specifică legăturii vieții dintre om-natură, om-semeni, om-divinitate. Acesta este un element particularizant care oferă poeziei blagiene o individualitate pro-



Petru Botezatu, „Concert în natură”, acrilic pe pânză



prie, detașată de cea expresionistă. Iar drumul spre această formulă poetică a trecut prin folclorul românesc, prin spiritualitatea artistică a spațiului rural, vatră de veșnicie și îndelungă reflecție asupra tainelor lumii: nașterea, iubirea, moartea, dorul, misterul înconjurător luând forma *corolei de minuni*. În această matrice existențială, poezia lui Lucian Blaga se adăpostește și, mai mult, capătă limpezime, precum apa de izvor în căușul palmei, iar popasul îndelung în cuget, ca și-n acest paradis pierdut al copilăriei, sporește nota de simplitate și de profunzime deopotrivă a poeziei în discuție. Spre toate aceste aspecte și repere structurale se concentrează atenția eseistului Nicolae Suciuc, relevând, în imaginarul liricii blagiene, acea obsesie a întoarcerii la matrice, la timpul paradisiac al tinereții, cu inocențele, tăcerile și sensurile transcendenței sale.

Adeseori, poezia blagiană este privită în corelație cu opere artistice, literare sau plastice, care au dat naștere unei crize în conștiința estetică, producând mutații substanțiale.

Despre aceste noi perspective de înțelegere și interpretare scria și Alina Pamfil în *Studii de didactică literaturii române*, carte menționată și recenzată de autorul studiului de față tocmai pentru a evidenția modernitatea, discursul novator, extinderea conștiinței și poetica tainei, toate reflectate în scrisul blagian.

Prin minuțioase interpretări eseistice, fundamentate pe studii teoretice și atente analogii, Nicolae Suciuc reușește configurarea unor structurări simbolice ale poeziei blagiene, atât în ceea ce are ea inedit, cât și în corelație cu mișcarea expresionistă europeană.

MONICA GROȘU

Mihai Posada - un „haiku sibian”

Când spunem haiku, spunem Japonia. Când spunem Mihai Posada, spunem artă.

Dacă fiecare dintre compatrioții noștri călători prin Japonia și-ar scrie memoriile, am avea un puzzle policrom, mereu mai bogat și mereu incomplet, al acestei civilizații originale, privită dinspre Carpați. Călător prin Japonia în 2017, Mihai Posada nu este doar un român de vază.

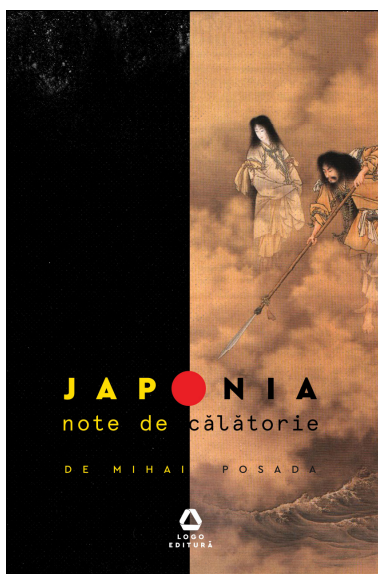
Poet, eseist, publicist, membru al Asociației Internaționale a Scriitorilor și Oamenilor de Artă Români LiterArt XXI (Atlanta, Georgia, SUA), autor al primei cercetări monografice românești a publicisticii lui M. Eliade, domnul Posada a scris despre Japonia, în cuvinte puține, cât o mie de români. În notele poetului sibian, țara de la răsărit se reflectă ca într-un bob de rouă, precum natura într-un haiku.

Pe lângă meticuloasa documentare, abilul spirit de observație l-a purtat printre detaliile nebănuite ale peisajului, culturii și tradiției nipone, spre a ne dăruii nouă, cititorilor, nu numai date științifice și istorice, dar și bucuria trăirii poetice a unor impresii delicate, scoase în lumină de simțul artistic, acel ceva ce l-a determinat să picteze, să sculpteze, să joace teatru sau să se dedice graficii, acel ceva cu care e dăruit.

Atingerea harului vine din sinele său, cutie de rezonanță a frumosului, din sinele său rafinat care a dat formă lutului, și care a compus poezii existențiale precum cele din volumul „Anagnoze și apocrife”:

„... iubirea când cade când crește din mâini/într-un haiku sibian i-ar îmbrățișa/ înalții cărunții/unde bate inima-/la stânga: munții”.

Iată liantul cu Japonia: haiku! Aceste versuri au apărut în 2008, când nu știi cât se gândea Posada la voiajul în Japonia, însă mie mi-a descifrat șarada sufletului său de scriitor, abandonat fragmentar în țara lui Fuji drept „zălog pe un dor fără sațiu”, cu trimitere la Emil Botta, a cărui sete de spațiu nu a stins-o „nici al stelei vrăjit du-te-vino”. Cu siguranță m-am îmbogățit spiritual citind dintr-o suflare manuscrisul „Japonia – note de călătorie” al domniei sale. Un titlu prea cuminte



pentru o carte atât de aleasă și densă, dacă este măcar să mă refer la superlativul adresat „celui mai civilizat stat al lumii”, așa cum îi place autorului să amintească, de la început, opinia lui Ștefan Augustin Doinaș. L-am regăsit în spatele acestui text și pe Basil Assan: „Japonia este o țară de artiști, gustul florilor e pasiune națională”⁷

Sufleteasca vibrație, ca un fluture pe sakura, amalgamată cu științifică documentare, dă cărții o exotice aromă de sashimi (pește crud) condimentat cu wasabi (hrecan iute), alintând cititorului rațiunea și simțirea deopotrivă. O frântură din imensul suflet al poetului Posada a rămas pentru totdeauna atârnat de o poartă torii ce poartă numele Japonia, cum însuși autorul o recunoaște.

Ca în cartea „Japonisme” a lui Erin Niimi Longhurst, autorul ridică treptat o ceață de pe trăsăturile fundamentale ale japonezilor, de la igiena spirituală la tabieturile zilnice, creionând în linii simple caracterul nipon.

Nu voi zăbovi asupra elementelor geografice, pline de conținut, nici asupra statisticilor și splendidelor instantanee de natură prezentate în pixeli de cuvinte, ci voi aminti doar fragmentele de subtilitate care fotografiază spiritul japonez, acel „yamato damashii” despre care a scris Gheorghe Băgulescu.

Din evantaiul trăsăturilor nipone,

⁷ Assan, Basil, „Călătorie împrejurul pământului”, Buletinul Societății Geografice Române, anul XX, trim. II-III, 1899, Stabilimentul Grafic I.V.Socescu, București, pag. 148

modestia se distinge cu nuanțe specifice în lucrarea domnului Posada, în ton cu alți niponofili, căci Japonia a rămas „port-drapelul civilizației planetare”.

Doctorul în filosofie Takami Kuwayama, pornit să ateste modestia compatrioților, vorbește despre marginalitatea antropologiei japoneze în lume⁸, din perspectivă istorică și comparativă, iar la Francis Fukuyama modestia japoneză se reflectă în modul de a deschide o prelegere: în timp ce americanul începe cu o glumă, japonezul începe cu scuze că nu spune o glumă.

Chiar dacă itinerariul geografic prin arhipelag îi oferă scriitorului statistici și denumiri exotice, itinerariul esențial rămâne cel spiritual, a cărui hartă și-a pregătit-o cu minuțiozitatea vrăjitorului de cuvinte, uimindu-ne uneori chiar și pe noi, cei care am trecut pe acele meleaguri.

Citind impresiile artistului după „trei săptămâni în Japonia” m-am simțit ca după „Cinci săptămâni în balon”, revenind cu picioarele pe pământ.

Fără a le sorta după criteriile antropologice, Dl. Posada ne prezintă în cartea sa (*în pregătire la Editura Eikon*) „japonisme”, mereu cu surprindere, punând pe primele locuri „respectul pentru celălalt, manifest și nu doar declarat, respectul pentru ordinea comunitară, stima față de natura înconjurătoare” etc.

Șirul trăsăturilor adaugă cultul muncii conjugat cu respectul pentru seniori, oferind exemple concludente. Ne reamintește că bacșul este o ofensă, iar autoritățile și politicienii au conștiința datoriei și obligațiilor cu care i-au investit electorii. „Înțelepciunea și bunul gust dezvoltate de generații la scara întregii societăți” se adaugă ca trăsături firești, prezentate cu atractivitate într-un stil de loc obisitor sau monoton.

Iată cum ne descrie onestitatea: „Toate sunt ușurate de faptul că japonezii nu fură. Nu le trece prin cap... Japonezilor le trece prin cap să fie cinstiți, să se țină de cuvânt, să respecte ierarhiile și regulamentele de conviețuire, să fie→

RADU ȘERBAN,
fost ambasador în Japonia

⁸ Asian Anthropology Journal, Vol. 16, 2017, paginile 159-171.

serioși în muncă, extraordinar de punctuali, de politicoși”.

Un spațiu aparte rezervă cartea onoarei, bine înrădăcinată în mentalitatea japoneză, cu trimitere la codul Bushido și la tradițiile istorice, cu cazuri reprezentative.

Elegante, referirile la cea mai veche dinastie imperială neîntreruptă a lumii, la „tronul crizantemei”, la religia șintoistă, și la alte specificități, toate corelate cu diversele castele și locuri vizitate, largesc orizontul de cunoaștere al cititorului ce pășește în templul civilizației nipone lăsându-și la intrare prejudecățile, ca pe niște pantofi impuri.

Culte și cultul pentru natură, artele marțiale, fortificațiile strategice și monumentele UNESCO, obiceiurile se așază armonios în frazele scriitorului, purtându-ne în mod paideic pe meridiane geografice, istorice și sufletești, dincolo de sensul strict al cuvintelor.

O propoziție aparent banală ne duce cu gândul din nou la Basil Assan, la finele secolului al XIX-lea: „Toți japonezii fac baie o dată pe zi”. Automat traversăm cu gândul la curățenia spirituală, la acea onestitate care face ca în anumite localități rurale să nu existe lacăt pe ușile caselor.

Dincolo de suprafața lucrurilor, artistul descoperă subtilități ale caracterului japonez, cum este dragostea pentru asimetrie.

Pacea sufletească, echilibrul om-natură, calmul, venerabilitatea se regăsesc în ikebana, unde „subtilitatea este dată de aleea filosofică”, invitându-ne să poposim într-o posadă a liniștii.

Într-un alt diapazon, admirând icoanele ortodoxe pictate de domnul Posada, nu puteam să nu le asemăn cu cele ale japonezei Rin Yamashita, din secolul al XIX-lea, vorbindu-ne despre un punct de confluență a sufletului românesc cu cel nipon.

Sunt convins că spiritul de voiajor, simțul artistic și dorința de cunoaștere l-au purtat pe poet nu întâmplător, ci ca un „kami” al călătoriilor, spre Japonia, căci, așa cum o declară, „mintea și sufletul ți se îmbogățesc de pe urma locurilor unde ți-ai lăsat sufletul zălog”.

Iar cititorul își îmbogățeste mintea și sufletul cu notele sale de călătorie în Japonia.

(Din cartea aflată în pregătire la Editura Eikon)

ÎN ORIZONTUL RIGORII DAR ȘI AL SENSIBILITĂȚII

A mai scrie azi cărți despre cărți este un act oarecum temerar, e ca și cum ai încerca să aduni frânturi în cioburi de oglindă în ideea de a obține întregul răsfrânt în oglinda compactă. Dar cu riscul că unele cărți (poate cele mai multe) să se piardă printre puținele care reclădesc principii și configurații nebănuite, semănând miracole, esențe și trăiri solare, asumarea critică asupra lor încă se justifică, chiar în condițiile în care ambiguitățile o duc bine, se desfășoară în voie. Critica literară, fie ea și de întâmpinare, vine înaintea cititorului deusolat pentru a-l ajuta să înțeleagă și să discearnă între textele lipsite de valoare și cele care oferă neîndoelnic mesaje, învățăminte și idei de a fi reținute. Cititorii nu au cum să nu observe cum ei înșiși pot trage foloase în selecția cărților. Între critica literară și lectură se creează o punte necesară și importantă, o relație interdisciplinară în care evaluarea critică și receptarea textului intră într-o ecuație cu mecanisme subtile de funcționare, cu un echilibru susținut de simțul critic și, pe cale de consecință, de gustul lecturii. Am citit cu interes manuscrisul (printul) doamnei Vasilica Grigoraș *Seninul din inima cărților*, manuscris care iată a luat înfățișarea frumoasei cărți pe care acum o răsfoim cu voluptatea celui atras de noutate și proșpețime.

Vasilica Grigoraș se plimbă cu dezinvoltură printre cărți, îi „parafează pe autori”, le analizează textele neforțând canoanele potrivit cărora mesajul etic al literaturii este integrat în emoția generală. Miracolul operei conduce spre universul unei lumi expresive ca reflex al unei profunde cunoașteri a lumii reale. Autoarea cronicilor literare (unele ar putea fi etichetate și ca minunate eseuri) din volum, constat că pleacă de la ideea că este greu să te impui într-un noian de cărți scrise sub semnul reflexelor reci de stele, altele inundate de metafora tandră până la iubire și încă alte și alte puzderii de pagini în care dau năvală, sub aripa ocrotitoare a (ne)inspirației, ideile eului visător de iz baladesc și romantic, metafizic și realist, până la existența social-culturală din



vremurile noastre. Vasilica Grigoraș desprinde cu ușurință abilitățile și harul autorilor invocați, caracterele tipologice și semnificațiile intuite ale personajelor creionate în narațiunile în cauză, subliniază esențele și semiotica evenimentelor amintite. Vom întâlni surprinzătoare interpretări, este suficient să aruncăm o privire asupra cuprinsului cărții pentru a ne forma o idee despre capacitatea de analiză literară, reținând reunirea detaliului cu axioma, a meditației cu iluzia, a exilului interior cu faptul divers, a misterului cu realul.

O primă investigație este cea asupra volumului „Căutând după mere”, în fapt o „căutare” a fericirii omului care se soldează cu eșecul căutării sau mai curând al necăutării cunoașterii de sine, după care vom întâlni diverse scrieri ale căror autori sunt mai mult sau mai puțin cunoscuți. Vasilica Grigoraș dispune de mijloacele identificării elementelor „de bază” ale cărților comentate, între care amintim: „Universul tainic între Dumnezeu și umbră”, „Un pod binecuvântat între antipozii”, „Valeriu Lupu – cu pașii destinului”, „Urma Soarelui în lumina anotimpurilor Anei Urma”, „Valea poete - între ironie și luciditate”.

Cum se știe, cititorul e un „consumator” ce se lasă ușor influențat de gust, în dauna exercitării unei judecăți proprii, deși a posteriori poate emite o justificare a actului lecturii. Gustă ceea ce i se oferă și, până la urmă, hotărăște singur dacă îi place sau nu ceea ce citește. El are o motivație afectivă sau intelectuală, →

NICOLAE BUSUIOC

funcție de care se îndreaptă spre anumite genuri literare sau spre cărțile care-i oferă posibilitatea informării și documentării într-un domeniu sau altul. Cartea Vasilică Grigoraș face parte mai mult din această zonă a lecturilor de ordin profesional. Criticul trăiește în orizontul rigorii și al cerebralului, într-o etică impusă de scrisul autentic, dar ideile lui nu sunt numai raționamente reci, pot fi umplute de suflul existențial al ființei autorului. În cazul de față, luciditatea, într-un melanj firesc cu sensibilitatea, cu care construiește discursul critic îi este de mare ajutor autoarei acestui volum pentru ca demonstrația speculației să fie cât mai convingătoare.

Referințele pe care le are deja Vasilica Grigoraș o confirmă nu numai ca poetă, eseistă, publicistă, monograf, ci și ca un impunător critic literar. Aici reținem nume cunoscute precum Teodor Pracsiu, George Anca, Petrea Iosub, Mircea Regneală, Ioan Miclău, Dan Plăeșu, Cezarina Adamescu, Victor Cilincă, Mariana Gurza, Tudor Cicu... Autoare a peste 15 volume, cu o încrengătură literară diversă, Vasilica Grigoraș își leagă numele de viața cultural-literară vasluiană și nu numai, de lumea filtrată coerent și armonios chiar în condițiile negării conștiente a neplăcutului înconjurător, ale refuzului asumat în spatele cuvintelor din cărți și chiar din Seninul din inima cărților la care se adaugă automat și sufletul lor. Da, cărțile care nu sunt altceva decât oglinda timpului, un timp al memoriei și al cunoașterii umane.



Petru Botezatu, „Concert universal”, tehnici mixte pe panou de lemn

CAD(AV)RUL-ui DIDACTIC

și patimile sale!



Nicolae Suciu continuă linia sa, tradițională de acum, de a veni pe „piața scrisului” cu romane menite să te determine să gândești și să-ți pui semne de întrebare despre lumea în care trăiești, întrebări care într-un final sunt mai multe decât răspunsurile. Și chiar mai chinătoare decât acestea. El probează într-un mod acaparator și personal relativitatea lumii în care trăim, unde nimic nu e bățut în cuie, totul putându-se reinterpretă sau chiar anihila, prin negare la absurd, prin aprobare la absurd, printr-o gândire analitică, unde particularul răstoarnă generalul, iar partea infinit-zecimală din întreg răstoarnă întregul. Ori lumea e absurdă, ori omul e absurd și trage lumea normală în sfera absurdului său. De cercetat și nu de crezut cu orice preț.

Am identificat undeva, pe la mijlocul cărții, câteva rânduri puse în gura unui personaj, care cred că reprezintă modul autorului de a vedea lumea și de a se raporta la aceasta: „- Pentru tine, da, dar pentru mine e o modalitate de a ajunge cât mai repede în perimetrul „necesarului” de care vorbește Stagiritul în *Poetica...* / - Stagiritul fiind, mă rog, cine? / - Aristotel, Dinule! / - Și cum vei ajunge acolo, adică în perimetrul „necesarului”? / - Prin atingerea verosimilului... / - În fine. Pe mine mă cam depășesc chestiile astea... / - Păi nu spunea Aristotel că poetul „trebuie să povestească ceea ce s-ar putea întâmpla”?... Ei bine, eu de asta mă voi ține. Adică să nu povestesc ceea ce se întâmplă cu adevărat în lumea asta trecătoare. Eu voi construi un Dinu care va ajunge mai departe decât tine, pentru

că eu voi povesti ceea ce s-ar fi putut întâmpla”.

Cartea are articulațiile sale bine concatenate, fiind formată din module de proză scurtă, cu personaje și dialoguri, unde nu atât personajele sunt importante, cât tipologia de personaje identificate în acestea. Tușele sunt de mare finețe, în filozofie și psihologie, creionând lumi în lumi, precum sunt păpușile rusești Matrioșka.

Cu zece de ani în învățământ, în calitate de profesor de liceu, învățământul urbei sale, dar și învățământul românesc, în general, ocupă un loc important din economia cărții. În toate și la mai toate arătând și sursele inspirației sale: *Blogul cadrului didactic* și *Pagina de Web a școlii*. Dacă primul a mai „stat în picioare” cât de cât, al doilea nu a mai funcționat de prin 2017-2018, desființată fiindcă „nu s-au mai găsit suficienți bani”, fapt care a coincis cu „încheierea mandatului directorului Umbră”. Totuși Pagina Web a școlii a continuat: „Cum? Simplu. Persoanele care, lucrând la secretariatul fostului liceu, astăzi defavorizat, și văzându-se în situația de a-și da demisia, au preferat să se mai „distreze” din când în când postând câte ceva mai deocheat pentru a face haz de necaz. De aceea, la un moment dat, sesizările și reclamațiile au fost postate pe un blog particular nou: w.w.w.liceufaramotdevorot.de.blogspot., neștiind că autorul romanului adună în continuare materiale pentru volumul III al romanului *Sindromul...*”. Sunt inserate reclamații și sesizări, scrise într-un limbaj scos de sub negrul unghiilor, (nu prea muncite), de către oameni care își spun nemulțumirile referitoare la odrasle, chipurile neîndreptățite, la școală, în special de către profesori. Însăși numele „subsemnaților” spune multe: Hoția Ludovica Sergia, Coifu Mizeria Pita Portucalia, Paradita Buba Sidonia etc.

Biciuitor în ironia și sarcasmul lui, Nicolae Suciu atacă cu dezinvolură subiectele pe care le ia din jurul său, fiind în același timp în mijlocul lor.

Așa că „Dragă 112...” „Subsemnatul, Ilă Boilă, contribuabil mobilizat la pat și în imposibilitatea posibilității de a mă deplasa, om fără scaun și fără cărucior rulant, cu roțile dotate cu role, vă rog insistent faceți ceva pentru generațiile noi de copii, spre a le salva de teroarea democrației false, prin care ueul *constipă* împotriva culturii noastre străbune, că altfel vom fi de răsul organului *feminin*...Nu vezi, dragă 112-ule, unde a ajuns lumea aceasta? Adică în ce→

RĂZVAN DUCAN

megacloset e abandonată intenționat?... (unde - n.m.) tineretul de azi, al noii Europe e preocupat numai de frământatul ecranului de la celularul propriu și de aranjarea sârmei din nas, în urechi și în buricul lor...”

În „Școala și tensiometrul”, vorbește despre „autoconsult” și „autopacient”, în condițiile achiziționării acestui aparat furnizor de comoditate. Ca să conchidă cu spusele lui Georges Benanos din conferința sa din 1947, *La liberté pour quoi faire*: „Fiecare treaptă de comoditate a costat umanitatea cam 25% din libertatea sa”.

În „Copilul dumitale suferă de clopotniță”, este arătat motivul spus chiar de gura „păcătosului”: „Eu când voi fi mare, mă voi face Stalin”, care a luat apoi „tri de patru la obiectu geografică”, că n-a știut să arete pe o hartă veche „orașu` Stalin”, unde „încă mai eria din greșeală Brașov”.

Din „ȘI TOT AȘA AFLĂM” cu același umor inconfundabil că „acum, una-două, cum nu poate învăța copilu' la școală, ca cum trebe să-nvețe, cum te duci cu el la siholog, ca să-i deie *certificat* cum că suferă cu ceasu' și repede îl transferează de la școala normală la școala *exclusivă*... (unde - n.m.) are copiii mâncare gratis și pe nimic? Are. Are căldură pe nimic? Are. Are cărți, caiete și tablă de *secreție*? Are. Ce mai încolo și încoace. Acolo, la exclusivă, nu rămâne repentin niciun copil, niciodată, așa să știi, iar dacă săntâmplă cumva ca copilu' să o bombardeze prin *sect* pe o fată din clasă, faină și focoasă, nu-i frică că ea va rămâne gravidă, că vorba aia, *primește fata care au fost odată fată, antidecepționale* la secreție și pe deasupra mai le primește și gratis”.

În „Săru` mâna, doamnelor și domnișoarelor!”, verdictul e categoric: „Măgăreața va cădea, și rețineți acest lucru, pe dumneavoastră. Pe dumneavoastră ca dascăli, care nu știți cum să-i atrageți pe copiii romi. Nu știți cum să-i civilizați (...) iar noi ne luăm banii, salariile, după numărul de copii înscriși în școală. Se face, cum bine știți, *per capitas*. Să vă între bine în cap, lucrul acesta”.

„ARTIFICIU AL DEMOCRAȚIEI, pagina de Web a liceului nostru, aprobată de director în urmă cu ceva timp în locul revistei școlare, are rolul, în mod cert, de a ne permite să ne spunem păsurile în mod sincer. Este și aceasta, poate, o poziție de frondă la adresa cenzurii exagerate (azi, rolul cenzurii exagerate îl joacă transparența exagerată!)...”

„STAU UNEORI și mă întreb ce se alegea de noi, europenii de est, dacă nu

ajungeam în UE-ul europenilor de vest. Și invers...” vorbind de „eurOpat”, de „euromasă” etc.

„ÎN MIJLOCUL ODĂII” „TOT AȘA STAU” „CEEAA CE NE ASEAMĂNĂ... sunt bunurile de larg consum pe care le putem cumpăra de oriunde: același emulgatori... atât la un capăt al europatului, cât și de la celălalt capăt; aceeași carne cu aripioare bombardate cu hormoni, aceeași vaccinuri, aceeași gripă aviară sau porcină și aceeași boală a vacii nebune, aceeași malluri, aceeași supermarketuri și hipermarketuri, aceeași apă plată și carbogazoasă, cât mai ieftină, aceeași soiuri noi de fructe și legume modificate genetic, aceeași sucuri (carbo)gazoase și aceeași papiloame cu care mai marii medicinei terorizează populația ca pe vremea lui Hitler, ca „să nu miște în front”.

„Parcă e în firea lucrurilor ca generația părinților copiilor de azi să nu fi cunoscut nici ei normalitatea...” când „nimeni nu ieșea afară din casă, fără ramă”, când „aveai grijă de rama ta, ca de lenjeria intimă”, care avea „...rol dublu: din exterior erai văzut ca un simplu om al muncii, serios, cinstit, loial, cât încăpea, iar în interiorul ramei puteai să mai tragi din când în când, câte o otheadă”. „CA SĂ ÎNȚELEGEM” importanța ramei, trebuie înțeleasă mentalitatea din vremea respectivă, deoarece fiecare epocă a avut „sistemul ei de închidere”. Așa a fost epoca „cataramelor” (cacofonie voită!), a „capselor”, a „fermoarului”, „numai că cu fermoarul închideai o haină, iar cu tancul închideai o „cortină de fier”. „EI BINE, ASTĂZI” ...se strică fermoarul sau capsulele, se aruncă haina.

„TREBUIA SĂ VINĂ neapărat și o zi ca aceasta...” „NOROC CĂ ANUMITE POSTURI de televiziune nu se joacă cu știrile-șoc”, ele manipulează în masă telespectatorii, mai ales cei slabi de înger, cu expresii de genul: „Atenție, stimați telespectatori! Țineți-vă bine!”, „Urmează imagini care vă pot afecta emoțional!”. Așadar, „...luați-vă un extraverbal, oameni buni, ca să-l aveți la îndemână, că nu se știe...” „FIREȘTE, ȘPICHERIȚA nu vrea nici ea să ne aibă pe conștiință”.

„CAZUL TINEREI DE 17 ANI”, care „a murit într-un accident de tren”, este adus de la „agonie la extaz” de patru surse care povestesc accidentul: „în chiar ziua accidentului”; „în ziua următoare zilei accidentului”; „la o oră după înmormântare”; „după încă o zi de la înmormântare”; „după două zile de la înmormântare”; „după o săptămână de

la înmormântare”, cu informația transmisă prin telefonul fără fir al bârfei, concluzionată în final de „Antena 33”, ce a venit „în localitate și a cercetat cazul”. Modul de intrare al televiziunilor în casele noastre este întors pe toate fețele sale, inclusiv cu dezmințiri la dezmințiri. Cert este că foarte mulți telespectatori devin dependenți precum „IXU, SLUGA ȘTIRILOR Antenei 33”.

O adevărată saga este a lui Cuitu, „CUIȚU ÎI MAI SPUNE lui Marmelada cel tânăr, pentru că pe vremea când era de-o șchiopă, zice-se, l-au prins trei matahale și i-au bătut cu ciocanul, în spate, ceva mai jos de omoplați, trei cuie de laș... Vâlva celui care „a murit” de mai multe ori și care pescuia într-o „apă fără pește” a făcut ca la locul unde se spune că ar fi dispărut și apărut să se facă pelerinaj, să se planteze un pom, să se construiască o bancă, în intenția de a se ridica și o biserică, ce s-ar numi „Biserica Mileniului III”. Totul pentru cinstirea lui Cuitu, soțul Curdalei. Desigur, totul în lacrimi cu pipeta și cu toptanul, într-o religie a prostiei, ridicată de comunitatea respectivă la rang de politică de grup rudimentar și sărac cu duhul.

Aflăm, de asemenea, despre avantajele de a fi rom și pe care, ca român, nu le pupă niciodată, până-i sula”, dar și de unii romi care s-au declarat unguri „ca să primește și cetățenia maghiară în Ungaria”, fiindcă așa cum spune un personaj cu căciula pe muscă, în țara noastră, „dacă te prinde poliția pe țișanii noștri c-au călcat pe bec, mintenaș le iartă, iar primăria zăcă ce cine să plătească amenziile dacă ei n-are bani”. Ca să aflăm de asemenea, în „contrapondere” că „românii, chiar dacă îs oameni de omenie, nu-s la modă azi!”.

Lumea școlii este mereu sub lupă. Un personaj, precum profesorul Dinu Grama, în diverse ipostaze este mereu „Pe culmile disperării”, cum ar fi spus Emil Cioran, și la clasă, dar și când merge într-un cartier de romi, ca sarcină de serviciu, de a aduna date despre copiii care trebuie înscriși în vederea începerii școlii în clasa întâi.

Mai aflăm din „lumea” lui Nicolae Suciuc cum în localitatea „Izbeliștea”, s-a găsit soluția învățământului local cu „fuzionarea” celor două licee, unul „cu moț” și unul „fără moț”, ca rezultatul să fie unul dezastroos. O „mânăreală” de politicianism local.

Angajarea unui psiholog școlar, ca o nouă modă, este până la urmă, în concepția acestuia, un alt „urmăritor federal”. Autorul folosește uneori→

alegoria ca „unul dintre cele mai puternice procedee literare, capabil să ascundă suficient vremelnicia acestei lumi banale, împiedicate în stereotip, ca să nu mai poată fi decriptată de un cititor neavizat. E, la urma urmei, o înscenare „în marginile verosimilului și ale necesarului” (vorba Stagiritului) datorate să învâluie fapta concretă într-un halou care-i va conferi acesteia nemurirea”.

De asemenea, lumea serioasă (cu și fără ghilimele) a facebook-ului este discutată și disecată, ca să concluzioneze că e „mai bine singur pe feisbuc, decât singur în afara feisbucului”.

Sunt întoarse pe toate fețele: diverse paradoxuri politice, privilegiul votului, dar și semnificațiile, din direcții contrare, ale cuvintelor „păgân” și „barbar”. Vorbește și despre certitudinea de-a fi ajuns second-hand-ului Europei etc. Unele expresii cheie precum: „obiecte de unică folosință”, „șobolan cu o jumătate de față de om”, sau „Tratat de sinucidere” la pachet cu „Tratat de salvare” și „Fals tratat de sinucidere”, sunt cele în jurul cărora se țes povești „de-a fir a păr”, ce te duc cu gândul la Eugen Ionescu și Matei Vișniec. Și altele...

Toată cartea lui NS poate fi redusă la „Strigătul” lui E. Munch, și o spun ca și compliment.

Așa cum scriam anterior, „capturile” de pe *Pagina Web* au rol de „balamale”, dând articulație romanului, făcând legăturile dintre diversele povestiri și dialoguri din modulele de bază, întru aceeași idee, lumea cu capul în jos, din prea multă plictiseală, din prea mult bine, din prostie, sau poate din motivul căutării de sine.

Este o carte excepțională a unui autor inconfundabil, „o carte care propune o viziune dominată de un spirit critic necruțător” după cum spune, printre altele, scriitorul Mircea Petean, pe coperta a IV-a a cărții

Volumul al III-lea al *Sindromului de exaltare în sud-estul Noii Europe* este parte integrantă în subiect, abordare și stil cu anterioarele volume. Ele nu fac decât să arate într-o frescă de excepție societatea românească raportată la sieși și la cea trecută. Dar și în comparație cu ce s-a dorit și la ce s-a ajuns, cu învățământul actual în prim plan, unde CAD(AV)RUL DIDACTIC își trăiește patimile!

P.S.- Referire la „Sindromul de exaltare în Sud-estul Noii Europe” (vol. III) de Nicolae Suciuc, Ed. Limes, 2020, 259 pg., format A5

Antidot postum la singurătate

marginalii la „Singur printre oameni” de Irina Goanță



În istoria culturală, privind cuplul *soț/ soție* – devenit capitol de istorie literară – butada „în spatele unui bărbat puternic se află o femeie puternică” – este valabilă atât antum, în viața de toate zilele, cât și postum, privind moștenirea culturală, personalitatea spirituală în memoria colectivă, gestionată post mortem. A curs cerneală multă pe canavaua acestui tip de cuplu, despre femei bune sau rele, angelice sau demonice în viața scriitorilor etc.

Între o proverbială Xantipa și o posesivă devoratoare ca Fanny Rebreanu (de altfel adulată la extrem de scriitor) ori altele, Irina Goanță se aseamănă mult cu Agatha Bacovia, decretată drept „cea mai devotată soție din literatura română”. E drept, nu are zbaterea ei de leoaică, dar devotamentul perseverent este pe măsură, puternic precum picătura chinezească.

Majoritatea consoartelor au stat în umbra soților – care și-au construit ei înșiși din timpul vieții propria glorie, iar postum, acestea au avut doar de întreținut flacăra vie a memoriei, într-un continuu remember, prin case memoriale, sau festivaluri, concursuri, premii purtând numele scriitorului respectiv, în general sub auspiciile unor foruri superioare, autorități locale sau naționale, scriitorul fiind intrat în conștiința și memoria colectivă. Veturia Goga, „castelana de la Ciucea”, s-a luptat pentru un Muzeu Memorial, Valentina Pituț a îngrijit editarea postumă a numeroase volume ale poetului Gheorghe Pituț, în memoria căruia e și un Festival de Poezie „Gheorghe Pituț”, organizat de autoritățile județului Bihor

etc. – piese de mozaic ale unei glorii deja câștigată național.

Irina Goanță are o situație ingrată, să se lupte (de una singură!) să fie recunoscută valoarea lui Ștefan Goanță ca scriitor, să-i construiască o notorietate (neglijată de autor în timpul vieții, preocupat de scrisul cu disperare, chiar dacă publicase în perioada 1993-2003 nouă volume) aproape imposibilă post mortem când cultura merge spre aneantizare, iar scriitorul nu e revendicat de nicio autoritate națională sau regională. Cine s-o facă?! Vreo autoritate din județul Constanța unde s-a născut?! Sau din Nisipuri (Dolj, fost Romanați)? Nici măcar o placă memorială pe casa în care s-a născut nu este. Ori din județul Sălaj? Chiar dacă mai mult de jumătate din viață aici și-a mistuit-o, pentru că, așa cum a venit, cu un tren la întâmplare, la fel a plecat cu un tren în lume, căutând un loc retras să-și tragă sufletul întru scris, și a intrat în conul umbrelor uitării, căci nu fusese fiu al locului. Din Timișoara?! Nu e membru al Uniunii Scriitorilor Timișoara, chiar dacă ultimii ani a activat la Liebling, la cam 30 km de Timișoara și a rămas acolo, în cimitirul de la Liebling. Fiecare își cultivă grădina sa, cu atât mai acerb e apărută grădina bănățeană. Poate Uniunea Scriitorilor din Cluj, al cărei membru este, dar, fiind la registrul „in memoriam”, nu mai e timp ori loc în catastiful pentru recuperare, nu e timp pentru cei activi acum, darămite pentru cei plecați de pe plaiurile clujene. Mai ales că romanele lui Ștefan Goanță sunt dense, nu sunt ușor de citit, nu-s lectură de vacanță, ori de tramvai.

Și totuși, Irina Goanță și-a asumat lupta cu morile de vânt, cu un devotament exemplar, ca o Antigona fidelă memoriei dragi. Mai are alături prieteni din studenția lui Ștefan Goanță, ca Ștefan Dimitriu (scriitorul care-l va încrusta în personajul Ștefan Oarță, din romanul „Trapez”), C. Stănescu, dramaturgul Doru Moțoc, dar voci tot mai stinse, datorită vârstei, bolilor și preocupărilor pentru propria grădină, timpul (parcă intrat într-o gaură neagră!) nu mai are răbdare și nu mai e generos pentru proiecte altruiste.

Volumul „*Singur printre oameni*” (Editura David Press Print, Timișoara, 2018), o biografie a scriitorului Ștefan Goanță (1933-2010), este o picătură din edificiul postum Ștefan Goanță, construit de Irina Goanță, alături de editări și reeditări, stimulări de critică și istorie literară, la „Colocviile culturale” de la Liebling, prin Fundația Ateneul →

MARIA NIȚU

Cultural „Ștefan Goanță” etc. Scriitorul și omul Ștefan Goanță reprezenta în sine o instituție complexă, – prin valoarea și activitatea polifațetată, de aceea Fundația, la sfaturile prietenilor care l-au cunoscut și apreciat, s-a numit „Ateneul Cultural”.

Cartea e o biografie cu mare încărcătură afectivă, emoțională, fiind scrisă din postura de soție, dar deopotrivă obiectivă, fără excese umorale, ori aplecări spre can-can-uri, dată fiind formația intelectuală de filolog a Irinei Goanță și puterea ei de detașare, nepărtinire, cu un simț al măsurii și valorii exersat de-a lungul unei vieți (doar ani de zile, după 1974, a lucrat la Direcția de cultură Sălaj, responsabilă cu „promovarea cărții”). Obiectivitatea e girată în primul rând însă de dorința de a fixa exact personalitatea scriitorului, în pagini utile de bibliografie strict necesară pentru viitori critici, istorici literari, autori virtuali de monografii despre Ștefan Goanță. Necesitatea exemplară a acestei cărți este pentru a înțelege din adânc viața și deopotrivă opera lui Ștefan Goanță, tocmai pentru că e scrisă cu dreptă măsură, cumpătate și echilibru, cu simț al valorii și al documentului semnificativ, de o autoare intelectuală fină.

Cine mai îndreptățit decât soția sa, „memoria de alături” (Ion Andreiță), poate asigura acuratețea maximă a unei biografii, fără dubii și erori, cu autenticitatea garantată?! Mai ales că, rara avis, a fost jumătatea ideală, completă prin toate ipostazele asumate: soție, prietenă, muză, confesor și colaboratoare și deopotrivă medic, secretară, dactilografă etc. O parteneră de excepție, înzestrată cu perseverență, tenacitate, „nobilă modestie”, bun simț și cumpătate, calm și sinceritate, simț al valorii, contra compromisului, falsității, ipocriziei, pragmatismului.

Prefața *Memoria de alături* de Ion Andreiță, publicată avant la lettre în revista „Pro Saeculum”, a fost cu adevărat „cronică de întâmpinare”, în sensul originar, ab initio, prima cronică menită a-i întâmpina apariția editorială (ca prieten și colaborator fidel al „Colocviilor de la Liebling”).

Cartea, documentată în cele mai mici detalii, cu bibliografie la zi, note, ziare ale vremii, anuare ale școlilor, chiar state de plată, creionează portretul complex al scriitorului pe tot traseul vieții: rebelul din studenție, tenacitatea, perseverența înfrunțărilor, dascăl pasionat la Gâlgău, animator cultural la Zalău, culegător de folclor în ținutul Sălajului, epigramist, dramaturg, prozator cu texte premiate la concursuri

și apoi prozatorul dedicat exclusiv scrisului de la Liebling.

Emblematică pentru întreaga poveste a cărții este coperta ultimei cărți publicate împreună, „*Miorița. Domnul de Rouă*”, semnată Irina și Ștefan Goanță, cu fotografiile celor doi, pe coperta IV, privindu-se reciproc. Ștefan, „Domnul de Rouă”, cu destinul tragic al baciului moldovean, bogat spiritual și răpus pe nedrept când abia începuse să reverse din prea plinul strâns în cugetul atât de mare, neînțeles de lumea cinică și pragmatică a celor doi ciobani ucigași. Un „domn de rouă” spre nunta cosmică, iubit și ocrotit, rememorat de o Mioriță ce-i împlinește dorințele testamentare. „*Ultima carte, „Miorița. Domnul de Rouă” pe care am scris-o împreună, a apărut exact în zilele când Ștefan se pregătea să părăsească această lume supusă eferemerității. Pe patul de spital, îi mărturisea doctoriței, un om de aleasă cultură, că abia așteaptă să apară cartea spre a i-o oferi și apoi să discute despre moartea ciobanului mioritic.*”

Titlul, „*Singur printre oameni*”, ar părea paradoxal pentru un om mereu înconjurat de oameni – prin funcțiile sale de promotor al culturii, de îndrumător al atâtor formații de artiști amatori, ori cenacluri literare, de călător prin sate pentru a descoperi folclorul și comorile țăranilor, de mentor al tinerilor etc. Acest paradox îl eludează Irina Goanță: era mereu între oameni, dar printre oameni de calibre, e drept diferite, dar oricum *mai mici decât el*, cu diferență nemăsurată de anvergură a aripilor, astfel că se mișca singur, aripile lui mari îi stânjeneau pe cei din jur și nu-l înțelegeau.

Titlul a fost ales de autoare pentru că îi plăcuse lui Ștefan: acesta publicase o trilogie cu un pronunțat caracter *autobiografic*, „*Popescu E. Napoleon*”, cu titlul inițial „*Singur între oameni*” (apărută în anii 1999-2001, în colecția DA a editurii „Casa Cărții de Știință”, sub îngrijirea Irinei Petraș (red.-șef la acea editură). Își simțea singurătatea în sânge. „*Omul e mereu singur, când se naște, când trăiește și când moare. Nu pot să scriu decât în singurătate. Trăiesc, mă războiesc cu personajele mele sau mă împac cu ele...*”

De ziua lui, notează Irina, colegii îi oferiseră, intuitiv, cartea „*Marele singuratic*” de Marin Preda. Eșecul său în ratarea unei notorietăți din plin meritate, e drama albatrosului ucis – în jurul căruia ciripesc zglopii sute de vrăbii. „*Cercetarea vieții și opereii scriitorului poate deveni o preocupare a oamenilor de litere din zona în care a*

trăit și a scris autorul și din țară. Dar se poate întâmpla și ca scriitorul să intre în uitare, mai ales, dacă a trecut «singur printre oameni»”. Ștefan Goanță m-a avut alături doar pe mine. Întrebat fiind, în interviul Ilenei Petrean, dacă are prieteni, a răspuns: «O întrebare grea. Ceea ce știu precis e că am fost și sunt prietenul multora, ceea ce nu știu e dacă și ei îmi sunt mie. Aș putea vorbi de niște oameni de la Cultură, de la Biblioteca Județeană, de la Graiul Sălajului..., dar nu dau nume. În afară de unul: Irina Goanță»”.

Uvertura biografiei, clipul de deschidere este o buclă în timp, „*Descinderea...*”, momentul când a coborât întâmplător dintr-un tren de la București, în 1960, în satul Gâlgăul Almașului – locul unde Irinel și Ștefan s-au cunoscut și le-a fost pecetluit destinul și de unde au pornit împreună spre orizontul visat. Reia apoi pas cu pas drumul scriitorului, etape relevate în titluri de capitole, un vademecum al biografiei în sintagme semnificative, minuțios, de la începuturi, – locul de origine, Nisipuri, jud. Romanai, trecând prin anii studenției, periplurile tumultuoase, zbciumate, hărțuite, prin Cluj, București, („*Degringolada*”), pendulare între speranță („*Totuși răsare soarele*”) și iar exmatriculări: („*Din nou nori amenințatori*”, „*I s-a frânt zborul*”). Astfel că „*A trecut munții*”, până a ajuns la Gâlgău. Continuă etapele vieții, Zalău, Cizer, Sălaj, la „Casa Creației Populare”, „Graiul Sălajului”, 1990, până la etapa finală, Liebling. În final, un capitol despre „*Posteritatea scriitorului*”, un mănunchi de picături critice „*Ștefan Goanță văzut de...*”, considerate mai relevante în economia cărții, și bineînțeles „*Album foto*”, cu fotografii de familie – întru susținere ilustrată, fixare, personalizare și sensibilizare a textului prin dominanța imaginii.

Biografia lui Ștefan Goanță, bakground-ul formației ca scriitor, în coordonatele de timp și spațiu, este o trasare de *geografie literară*. În această cheie de interpretare... cartografică, o dilemă este conceptul de „*provincie*”, unde se situează în arhitectonica și harta geografiei literare?! Ștefan Goanță, ca un om conștient de valoarea sa de prim rang, dincolo de delimitări geografice, granițe de centru/ margine capitală/ provincie, sat/ oraș, nord/ sud, era complet împotriva complexului provincial: „*provincia e o gogoriță pentru «jumătăți de măsură*”.

Locul unde a stat mai mult și unde s-a consumat cea mai mare parte din biografia sa atât de accidentată a →

fost județul Sălaj, Gâlgăul Almașului (locul de naștere al Doamnei inimii lui, Irina Pașca), loc cu „legende și eresuri” (lucrarea de diplomă a Irinei Pașca, la Facultatea de Filologie din Cluj a fost: *Considerații stilistice asupra poeziei populare din Gâlgăul Almașului, județul Sălaj.*)

Descinderea aici a fost ca descălecatul întemeietorilor de voievozitate. Voievodul (întemeietor aici de cultură) a venit din Nisipuri, Romanăți, de la celălalt capăt al țării, Valahia Mică, din Câmpia Dunării, cu străbuni „învățători, țărani, preoți” – de aceea în casa părintească erau familiare cărțile bisericești. La bucoavna lor au fost inițierile în dragul și dăruirea sacrificială, pentru cultură și litera scrisă.

De la catedră, a trecut la activitatea îndelungă (martie 1968 – octombrie 1973) ca director la Casa Creației Populare a județului Sălaj. Aceasta a devenit impozantă prin activitatea desfășurată aici, un adevărat „Ateneu Cultural al Sălajului” – care a produs manifestările cele mai importante, mai des televizate, mai mult premiate. Pentru că aici era „*Domnul Goanță de la Cultură*”, de două ori medaliat cu „Meritul cultural” clasa I.

Întreaga lui muncă din această perioadă l-a plasat însă, după '89, în plutonul celor controversați, că ar fi fost politic de „Cântarea României”.

Fusese într-adevăr, perioada când a debutat „Cântarea României”, fenomen de masă analizat de Irina Goanță pertinent, fără parti pris-uri, cu plusurile și minusurile inerente.

Ștefan Goanță se implică, până în anul 1989, în organizarea *Festivalului dansului de femei „Ecouri meseșene”*, ce se desfășura pe Meseș, la Popasul Romanilor, un amfiteatru în natură, înconjurat de pădure, cu spectatorii între 15-20 de mii. De fiecare dată, Festivalul era prefațat de parada portului popular, o sărbătoare a straiului tradițional, mostră de istorie națională.

Pandant peste timp, după '89, au debutat o sumă de festivaluri de folclor, fără conotații teziste, exponențial fiind la Timișoara *Festivalul Inimilor*, o sărbătoare similară a dansului și portului popular „sans frontiers”, ajuns, în anul de grație 2019, la ediția XXX.

Anual, la finele lunii decembrie, se desfășura *Festivalul obiceiurilor de iarnă*, la început, numai în Zalău. 12 zile dura spectacolul de anvergură cu „*obiceiuri și colinzi, intermezzo-uri carnavalești de Turcă*” și „*Capră, plugușoare, jocuri de călușeri*” etc., în frumusețea lor intimă, frustă, ferită de degenerescența «stilizării», a spec-

tacularizării exterioare”.

Vocația teatrală aici și-a exersat-o inițial, prin instruirea echipelor de teatru de amatori, ori alte tinere formații artistice.

Îl regăsim, de exemplu, ca interpret și regizor în piesa „*Io Mircea Voievod*” de Dan Tărchilă (similar unui Sergiu Nicolaescu în „*Mircea*”). Un spectacol făcut cu dragoste, se identifică în personajul creat cu mare forță, „Tandru și aprig, patetic și interiorizat, convingând, emoționând”. Îl favoriza statura impozantă și vocea puternică, putând să stăpânească un stadion întreg. Își instrumentează excelent calitatea de *regizor*, regizând spectacole cu talent artistic de mare clasă. Fiecare spectacol era trăit ca un amplu *act de creație*.

Cercetarea etnofolclorică era obiectivul central al Casei Creației Populare, preocupare „de drag și plăcere” pentru Ștefan Goanță. Din aceste culegeri de folclor pe teren, îl preocupă *transpunerea scenică* atât a momentelor importante din viața satului: nașterea, nunta, moartea, cât și a diferitelor legende. În premieră este valorificată legenda „*Negurul*”, folosită apoi în romanul „*Patul de zăpadă*”.

Teatrul, îi scria Irinei, este „*locul unde utopia este posibilă*”, răspunzând atracție ei către teatru: „*Despre teatru, aș putea să-ți spun multe. Și eu am fost pasionat de el și încă sunt. Teatrul este o exteriorizare a literaturii și prin aceasta e mai atractiv – poate de aceea te atrage.*”

Poartă o amicală corespondență cu *Mircea Tomuș* și cu *Doru Moțoc* din Râmnicu-Vâlcea, tot coleg de facultate – de care-l lega și pasiunea comună pentru teatru.

E perioada când participă ori coordonează cenacluri literare, e autor ori coautor la diverse antologii, duce spumoase dueli epigramiste, este și jurnalist, în postura de cronicar cultural al ziarului „*Năzuința*” etc.

Volumul „*Singur printre oameni*” este în același timp o învăluitoare poveste de dragoste, încrustată epistolar. Este *love story* emoționant între Irinel și Șteg, prezentată discret, gradat – firavă înfiripare, între fostă elevă și profesor, apoi pasională, cum rezultă din scrisorile finale semnate Șteg „*Fetița mea, gândește-te, poate te omori fericindu-mă, poate mă omori fericindu-te, dar te vreau cu tot ceea ce în mine e vrednic de ceva frumos.*” „*Ești singurul curat din viața mea*”. El pasional, veșnic înfometat, ea mai reținută, temperată, dar statornică. Mereu alături, în „gânduri și simțiri”, au lecturi împreună (despre Brâncuși,



**Petru Botezatu, „Ritmuri vitale”,
acrilic pe pânză**

Paler etc....), vizionează premiere românești („*Pintea*”, „*Osânda*” etc.) – era perioada când cartea și filmul constituiau singurele supape ale evadării din absurdul timpului.

Scriitorul Ștefan Goanță se mărturisește metaforic și în scrisori: „*mi se aglomerează gropile (și nu pe toate le pot sări). Oare așa se ajunge la lumină?*” Și la fel, obiectiv, se recunoaște mistuit între calități și defecte.

Avea măsură foarte mare la toate (nu umbla cu ocaua mică), să facă foarte bine totul, fie că e rău considerat apoi, fie că e bine.

Întâmplările din viața lui se răsfrâng în operă, transfigurată artistic, astfel că, atât aceste întâmplări, cât și transfigurările lor, într-o inter determinare, se pot reciti și reinterpretă cu nuanțe noi, după modalitatea de convertire, să-i privim viața și opera în irizări inedite.

Pentru o operă solidă, mai ales din romane păstoase, trebuie multe astfel de experiențe acumulate, asumate, interiorizate, interpretate și redistribuite oamenilor, confirmându-l pe G. Călinescu: „*nimic nu este exprimat dacă nu este trăit*”.

Întru onorarea cu demnitate a misiunii sale față de cititor, cu responsabilitate pentru timpul de lectură al acestuia, pentru că „*lectura unei cărți serioase îl situează pe o treaptă mai înaltă de gândire și înțelegere*”, „*îl ajută să se dumirească despre viață*” (Nae Ionescu), Ștefan Goanță nu putea să scrie decât cărți serioase, romane solide, ample, nu broșurile, tocmai pentru că avea un prea plin acumulat și de transmis. „*Oceanul este locul de înot al scriitorului, nu piscina, iar cunoașterea și străbaterea acestuia presupune o vârstă*” (spunea într-un articol, *Teribilismul vârstei și vârsta performanței*, în revista „*Spiritul critic*”, ianuarie 2004).

Personalitatea sa a fost de neclintit, după propria-i voință, conchide Irina Goanță: „*n-a făcut decât ceea ce i-a plăcut, chiar și durerile și le-a ales*”.

Pe cărarea crucii

O CARTE PENTRU MINTE, SUFLET ȘI ÎNVĂȚĂTURĂ

Apărut recent la Editura Agnos din Sibiu, noul volum de *Convorbiri duhovnicești cu Înaltpreasfințitul IOAN Mitropolitul Banatului*, realizate de prof. dr. Luminița Cornea, adună între paginile sale îndemnul, gândurile și învățăturile unei personalități de excepție, un adevărat misionar, care a păstorit timp de 20 de ani comunitatea ortodoxă din Episcopia Covasnei și Harghitei (1994 – 2014).

Acest proiect editorial a debutat în anul 2010 cu volumul *Pe cărarea Raiului*, apărut la Editura Casa Cărții de Știință, din Cluj-Napoca. Au urmat două ediții revizuite și adăugite, apărute la Editura Sophia, în 2014 și 2017. Tot în anul 2017 a apărut la Editura Sophia volumul *Înviatul din Nazaret*. Recentul volum are ca titlu *Pe cărarea Crucii*, un titlu simbol, sugestiv pentru conținutul cărții, deoarece – așa cum preciza Înaltpreasfințitul Ioan în primul volum din seria *Convorbirilor duhovnicești* – drumul Crucii este „drumul iubirii, căci pe acest drum și-a arătat Fiul Lui Dumnezeu, Hristos, iubirea Sa față de lume”. Crucea, cel mai cunoscut obiect al creștinismului, este mijlocul prin care Iisus Hristos s-a jertfit pentru a salva omenirea. Simbolul crucii este prezent, explicit sau implicit, în toate cele 47 de capitole, deoarece – așa cum se afirmă în titlul celui de-al doilea capitol – „Crucea este mantia cu care L-am petrecut noi pe Hristos spre Tatăl cel Cereșc”.

Întrebările formulate de Luminița Cornea vizează aspecte esențiale ale comportamentului unui creștin ortodox în diverse situații, ale atitudinii lui față de biserică, față de învățăturile și față de îndemnul cuprinse în cărțile sfinte. Răspunsurile sunt pline de sfaturi creștinești, de îndemnuri și de dorința de a ne fi bine tuturor pe acest pământ, în această țară: „Doamne, nu îngădui să lipsească niciodată Viața, Lumina și Pacea din Țara românilor!” (p. 85)

Un loc special în cuprinsul cărții este atribuit rugăciunii, importanței ei în viața omului, puterii ei de vindecare a durerilor trupului și sufletului: *În focul dragostei și al credinței, rugăciunea împreună este*

mai puternică”. (p. 118) Comentând pericopa evanghelică care prezintă minunea vindecării celor zece leproși, ÎPS Părinte Ioan precizează: „*Sunt atâtea boli. Binecuvântată este lucrarea medicilor că de multe boli ne vindecăm, dar pentru lepra păcatului este un singur leac, un singur medicament. Sângele Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Chemați-L, chiar dacă sunteți într-o margine de drum, părăsiți, cum am fost eu. Chemați-L!*” (p. 123)

Acest volum subliniază faptul că esența credinței este iubirea, de aceea toate îndemnulurile lansate de înaltul prelat au la bază acest nobil sentiment. Cu dragoste de țară și de neam, ni se adresează îndemnul: „*Să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru că a făcut să rodească țarinile și avem ce să punem pe masă, însă nu e suficient să avem pâine, de aceea îl rugăm pe Hristos să dea și pace în acest spațiu al nostru, în țara noastră. Îl rugăm pe Hristos să dea pacea sfântă peste tot spațiul românesc*”. (p. 198)

Demne de apreciat sunt întrebările și comentariile Luminiței Cornea, o bună cunoscătoare a practicilor religioase și a cuprinsului cărților sfinte. Adresate cu deferență și smerenie, întrebările stimulează interlucrul în formularea cuprinzătoare a răspunsurilor, a învățăturilor sau a îndemnelor. Formularea unor răspunsuri prin întrebări retorice stimulează participarea afectivă a cititorului, înțelegerea mai clară a aspectului religios pus în discuție: „*Ce-or fi*



Petru Botezatu, „Lagărul de refugiați”, acuarela



având demonii cu noi, că noi nu le facem niciun rău? Îi lășăm în lumea lor. Oare de ce au atâta ură pe noi?” (p. 203)

Cuvântările duhovnicești din acest volum pornesc de la pericope evanghelice bine cunoscute credincioșilor de la Sfânta Liturghie, pe care ÎPS Părinte Ioan le explică în admirabile cuvinte de învățătură, apropiindu-le de sufletul cititorilor, de înțelegerea lor. Explicațiile și comentariile sunt străbătute de o evidentă iubire duhovnicească, de empatie, de apropiere sufletească, existând convingerea că încercările și obstacolele pe care viața ni le pune în cale vor fi trecute doar prin credință și prin rugăciune: „*Să-L rugăm pe Dumnezeu să ne ajute să ne purtăm crucea și cu cât încercările vieții acesteia vor fi mai mari, cu atât ne va fi mai ușor, cu ajutorul crucii, să trecem peste aceste încercări ca peste un râu între două maluri. Crucea este puntea pe care noi trecem de pe pământ până la Cer. Auziți cât trebuie să fie de mare crucea pe care o purtăm în viața aceasta, de aici până în înaltul cerului, ca pe ea să putem pași ca să trecem în Împărăția lui Dumnezeu!*”

Așadar, *Pe cărarea Crucii* este o carte care îmbogățește mintea, mângâie sufletul, oferă sfaturi și îndemnuri creștinești menite să ne întărească în credința că nu suntem singuri pe acest pământ, că Dumnezeu ne veghează cu harul și cu iubirea Lui.

MARINELA BREZEANU-
ÛJVÁROSI

Două cărți de Lucian Blaga

în traducere germană

Profesorul de filosofie dr. Rainer Schubert din Austria, cel care a mai tradus câteva cărți de Lucian Blaga, și anume câte una pe an, din 2012 încoace, se pare - fapt îmbucurător - că intenționează să realizeze complet traducerea trilogiilor blagiene.

În 2018, din "Trilogia valorilor", apărută în 1946, traduce volumul "Știință și creație"⁹.

Așa după cum ne-a obișnuit, cartea este precedată de un important "Cuvânt înainte" (pp.7-13).

"Stilul", după Blaga, este nu numai un fenomen al artei, ci și al științei și metafizicii. De aceea este cartea de față o "istorie a stilului gândirii". Practic se poate vorbi de o trecere în revistă a problematicei abordate de la vechii greci, de la Platon la Aristotel, de la spiritul științific al arabilor la cel al Indiei, de la baroc la categoriile romantismului, apoi la constructivism, precum și despre funcțiile categoriilor abisale, ș.a.m.d.

Și în știință și filosofie stilul joacă un rol prioritar și el dă tuturor creațiilor unei epoci o notă caracteristică, punct de vedere susținut de Blaga în lucrarea de față – subliniază traducătorul cărții (pag.9).

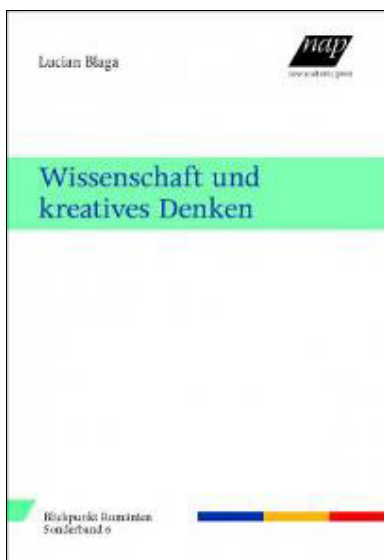
Fiecare creație a omenirii și fiecare fel de creativitate se orientează după o matrice stilistică sau, cum zice Blaga, "câmp stilistic".

Precum în "Cunoașterea luciferică", este vorba și aici despre deschiderea misterelor existenței, respectiv a ființei, dar care se sustrag de la deschiderea intelectului, spre a fi ceea ce sunt și vor rămâne: o enigmă intelectuală și de nepătruns.

Și aici, ca și acolo, de altfel, este vorba de dualism, pe care Blaga îl exprimă ca tip I și tip II. Așa precum cunoașterea paradisiacă nu este o enigmă a ființei și a existenței, tot așa și tipul I al cunoașterii nu este dependent de nici un stil, fiindcă nu trebuie să deschidă mistere, nu dezvoltă nici o creativitate și, prin urmare, nu are stil.

Tipul II de cunoaștere, în schimb, este sortit creativității și stă sub

⁹ Lucian Blaga: **Wissenschaft und kreatives Denken**. Übersetzt von Rainer Schubert, new academic Press, Wien, 2018, 185 p.



exercițiul "categoriilor stilistice". Ba mai mult, "joacă factorii stilistici un rol hotărâtor" (p. 135), după cum susține Blaga.

Autorul prefeței mai arată că un isoric al științei, Thomas Kuhn, în "Structura revoluțiilor științifice", din 1976, deci cu 30 de ani mai târziu decât Blaga și sub alte accente, a tratat o problemă similară, și anume diferența între știința "normală" și acele situații, în care este vorba de dezlegarea de enigme creative, prin aceasta, deci, de cunoașterea de tip I și de tip II, diferențierea între necreativă sau aparent creativă sau într-adevăr creativă știință. La filosoful german întâlnim noțiunea de "paradigmă".

Blaga arată că știința "normală" corespunde tipului I de cunoaștere. "Stil" are știința numai când este silită la creativitate, precum în cazul tipului de cunoaștere II, când se află în fața "enigmelor" de dezlegat.

Profesorul Rainer Schubert pune problema dacă nu ar fi timpul să se depășească pozitivistele interdicții de gândire și să ne întrebăm, dacă probabil cunoașterea de tipul I, în care e acasă și metafizica, să fie iarăși promovată? Oare ar fi posibil să se vorbească iarăși despre "spirit", în loc să se reducă gândirea doar la "creier", în psihologie să fie noțiunea "suflet" iarăși permisă, în evoluție să se vorbească iarăși despre "teologie", nu numai despre "telenomie" și clasica întrebare despre dreptate, precum a tratat-o Aristotel în dreptul natural, din domeniul purei subiectivității, să fie reluată într-un

context juridic științific obligatoriu? (pp.12-13).

Traducătorul pledează în final ca să fie cunoașterea de tipul II repusă în joc și să fie cu toată atenția metafizic practică recunoașterea misterelor existenței, adică stilistic înțelesele interdicții de gândire ale pozitivismului să fie depășite.

Din „Trilogia culturii“ a lui Lucian Blaga, apărută în 1944, este tradus în 2019 de către profesorul dr. Rainer Schubert volumul "Geneza metaforei și sensul culturii"¹⁰, carte publicată inițial în 1937.

În amplul "Cuvânt înainte al traducătorului" (pp.7-22), Rainer Schubert abordează o serie de probleme în lumina filosofiei blagiene.

Spre deosebire de animal, omul însuși este un mister. De acest mister aparține și enigmatică capacitate a oamenilor de a descoperi mistere. Omul va fi însă prin "frâna transcendentă" împiedicat la definitivă descoperire a misterelor. Soarta care le-a revenit oamenilor, aceea de a se epuiza asupra misterelor, fără însă a le putea soluționa rațional, o numește Blaga "vocația creatoare" a oamenilor. În ea vede el specificul omenesc și esența culturii.

După Blaga cultura are drept bază "metafora" și "stilul".

Dacă Aristotel dă definiția "Omul este un animal politic", Blaga consideră că "Omul este un animal care metaforizează" (p.52).

De la epocă la epocă metafora și stilul se schimbă. Blaga diferențiază între metafore "plasticizante" și "revelatorii".

În domeniul stilului, desparte categoriile de cunoaștere de categoriile stilistice, pe acestea din urmă numindu-le "categorii abisale".

Pornind Blaga de la metafore referitoare la limbă, diferențiază metafore care în mod direct, pe bază de asemănare, "explică", de metafore care "relevează" un mister.

La metaforele plasticizante neasemănarea este lăsată în afara atenției, în cazul metaforei revelatorii, dimpotrivă, joacă neasemănarea în asemănare un rol hotărâtor.→

MIRCEA M. POP

¹⁰ Lucian Blaga: **Die Entstehung der Metapher und der Sinn von Kultur**. Übersetzt von Rainer Schubert, new academic press, Wien, 2019, 189 p.

Blaga dă ca exemplu de metaforă plasticizantă asemănarea “rândunicilor pe firele de telegraf” cu “notele de pe portativ”. Nu avem de-a face în cazul acesta cu un mister.

Scopul “metaforei revelatorii” constă în a revela un obiect care se refuză vederii. De exemplu, în balada “Miorița”, când ciobanul prezintă moartea drept “a lumii mireasă” și dispariția sa drept “nuntă”, revelează el astfel o față ascunsă a obiectului “moartea”. În acest caz îmbogățește metafora conținutul original al obiectului despre care este vorba (p.12).

Cu privire la “stil”, se poate vorbi de obiecte cu recunoaștere directă și obiecte în indirectă dezvăluire a misterelor. Potrivit tipului I este vorba de receptarea directă a obiectelor, de categoria de recunoaștere, iar la tipul II este vorba de indirecta revelare a obiectelor în acele categorii de stil sau, cum zice Blaga, de “categorii abisale”

“Prin această diferențiere deschide Blaga într-o anumită privință o sferă mai adâncă decât la diferențierea dintre metafore “plasticizante” și “revelatorii”. Fiindcă adjectival “abisal” nu exprimă nimic mai neînsemnat decât “prăpastia”, “abyssos”, cum se numește în grecește. Cât de departe ajunge el și împotriva cui trebuie crearea culturii să se apere?”

În această legătură vine adică la Blaga și inconștientul în joc” (p.12), consideră, pe drept, traducătorul.

Inconștientul are în filosofia culturii la Blaga o altă semnificație. Nu are legătură cu “instinctele”, “refularea”, “nevrozele”, “terapiile”.

Dimensiunea inconștientului în sensul lui Blaga îl poate înțelege fiecare om care va fi conștient că fiecare discuție despre nemijlocit, asta înseamnă despre impresia pe care o produce asupra sa lumea, vine întotdeauna prea târziu, fiindcă este vorba despre o mijlocire și nu despre “nemijlocit”.

Nemijlocitul este misterul și nu se lasă abordat rațional. Culturala ființă a omului înseamnă, înțeles la modul pozitiv, să eșueze creator la început. Regulile de joc ale acestui eșec le denuște Blaga drept categorii “abisale”. Spre deosebire de categoriile de cunoaștere pe care receptivitatea omenească le organizează și, în mod corespunzător, sunt pasive, categoriile abisale se înțeleg ca necunoscute șine



călăuzitoare fiecărei spontaneități culturale a omului.

Categoriile abisale sunt răspunzătoare ca fiecare cultură să aibă stil. Ansamblul unei epoci sau a unei perioade de timp, determinată abisal, o numește Blaga “matrice stilistică”.

Matricea stilistică dispune de patru categorii principale: 1) orizont spațial și temporal, 2) atmosferă, 3) ajustare, 4) forme. Acestea au la bază sinteza kantiană, în tradiția lui Hermann Cohen (p.14).

În continuare, traducătorul încearcă să răspundă la întrebarea dacă “metaforologia” lui Blaga își are egalul în spațiul cu limba de vorbire germană, sau este cu totul izolată, așa cum se crede în țara sa.

Și Hans Blumenberg, în lucrarea sa “Paradigma unei metaforologii”, Frankfurt a. M., 1998, deci după o jumătate de secol, atrage atenția asupra enormei importanțe a metaforei, nu numai în tradiționala artă poetică ci, ca și Blaga, în cultură în ansamblul ei, unde e de integrat filosofia, metafizica și știința.

Metaforicul e, ca la Blaga, și la Blumenberg, nu o podoabă de lux, la care se poate renunța la nevoie. Doar că acesta vorbește despre “metafora absolută”, care trebuie așezată în “Abyssos”.

Despre semnificația subiectivă a metaforei scrie Günther Anders în “Antichitatea omenirii”, München, 1983, fiind vorba despre capitoul “Reabilitarea metaforei”.

După Blaga “Una dintre cele mai interesante și abundente înfloriri a metaforicului este „mitul”” (p.61). Miturile trebuie, după Blaga, să-și

Ferestre

ÎNȚELEPT

Privește marea-ntinsă cât pământul.
Un timp a fost grădină fermecată.
Acum un val se zbugiumă să scoată
Comori ce-n taină le presară vântul.

Aici luptau Titani. Creșteau odată
Orașe de sidef, suia avântul.
Azi prin palate foci îngână cântul
Și alge-nchid intrarea-mpovărată.

De-mi amintesc, privirea mă răsfăță
Și rostul clipei îmi rămâne viu,
Ca într-un gând desferecat din gheață.

Întrezăresc tărâmul, îl mai știu
Și-un înțelept voi deveni în viață,
Când printre bolți mă voi trezi,
târziu.

CINE SUNT EU?

Cine sunt eu și unde merg orbește?
De ce trăiesc? Pentru a cui lucrare?
Un vâlmășag de gânduri pieritoare
Îmi sfărtecă ființa, mă rănește.

Mănânc și beau atât cât sunt în stare,
Mă reproduc când pofta mă lovește.
Un vaiet lung sub frunte se pornește,
Suit din golul clipei trecătoare.

Am sfărâmat șase peceti în mine,
Cum într-un veac Ioan a pomenit.
A șaptea încă drumul mi-l aține.

Când va pieri, chiar totul e sfârșitit.
Față în față stau cu propriul sine
Și mă întreb: sunt TREAZ, sunt
FERICIT?

ADRIAN MUNTEANU

reprimească sensul propriu-zis. După părerea lui este imposibil ca “în aceeași zi să pui atomul și mitul pe aceeași treaptă” (p. 64). Miturile sunt originarele descoperiri ale misterului ființei omenești.

“Marele Anonim” este cel care, pe de o parte, îi lasă pe oameni să fie creatori de cultură, dar, pe de altă parte, îi împiedică să transforme misterele în ceva rațional.

De semnalat că cele 30 de note de la subsol ale traducătorului, vin să ușureze considerabil asimilarea și înțelegerea cărții.

De semnalat faptul că ambele cărți au apărut cu sprijinul financiar al Institutului Cultural Român.

POEMELE MĂRII

Marea cea mare

Cu Marea cea mare
în suflet
și-n priviri
– cât o pot cuprinde –

contopindu-ne
cerul,
visele,
iubirea,
destinul.

Cu iubirea ta-n suflet
Marea cea mare
mă cunoaște,
mă cheamă
în largul ei...

sunt în largul meu...

Sărut infinit

Adun
scoici colorate
și nisipul sărat
îmi măsoară
pașii
alături de-ai tăi.

Libertate,
sentimentul
Mării celei mari
mă cuprinde,

îmi cuprinde
iubirea,
gleznele,
mijlocul,
fața,

ca-ntr-un sărut infinit.

Nețârmurită iubire

Nețârmurită-i iubirea
la țârmul tău
fără sfârșit...

Seninul tău
e acum și al meu,

zbuciumul meu
e acum doar al tău

val după val
ne spunem
bucuria revederii.

Îți ating cerul

În largul tău,
în largul meu,

te cuprind în priviri
Mare...

și valul tău
mă înalță

și seninul tău
mă cuprinde.

Îți ating cerul
cu inima,
cu iubirea.

Energie vie – Marea

Energie vie – Marea
mă cuprinde-n priviri,
o cuprind în priviri,

mă cunoaște
ca fiind a ei

– energie vie
din energie vie –

îmi cunoaște pașii
pe nisipu-i sărat și
fierbinte
cu miile de scoici
râscolite de valuri,

îmi cunoaște
iubirea,
și seninul,
și cuvântul
renăscut înspre ea.

Iubirea mea

Iubirea mea,
sunt aici întru tine,

cu tot soarele
și seninul
în suflet.

Iubirea mea,
ești aici întru mine,

cu tot verdele
Mării
în priviri.

Clepsidra cuvântului

Măsor timpul
prin clepsidra
cuvântului

și tot nisipul Mării
îl măsoară curgând

– scoici sfârâmate
sub talpa timpului,

și a mea,
sub umbra timpului,
și a mea.

E-o contopire de mări
– o mare de cer,
una de apă
și una de nisip –

și zbuciumul timpului
– val după val,
clipă după clipă,
trecere după trecere –

dincolo de clepsidre
și cuvânt.

Suflet-iubire

Mare-smarald
cu suflet-mister

dragostea mea
renaște
cu fiecare senzație
a valului tău,
a scoicilor frânte
sub talpă...

Suflet-iubire
cu privire smarald.

Dulcea lumină

Am adunat în priviri,
și în suflet, și în minte,
fascinația pietrelor
spălate de valuri,
Maree Egee

– piatră din trupul
muntelui,
val din trupul mării-ți
și nesfârșitul zbucium
din ochii tăi albaștri –.

Mă vei chema cândva
în brațele tale
să pot să gust
din însorita Cretă a
Greciei
dulcea lumină?

Amintirile Mării

Septembrie întâi
ai venit să ne porți
iubirea,
amintirile verii,
ale Mării celei mari,
regăsirile...

să le porți
în larg de albastru.

ADRIANA WEIMER



S-a născut la Lugoj, județul Timiș, România, în 13 februarie 1968. Este poetă, eseistă, bibliotecară (Biblioteca Municipală Lugoj), jurnalist cultural, promotor cultural foto-video. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România-Filiala Timișoara; membră a Societății Ziariștilor din România; membră a Societății de Științe Istorice din România-Filiala Lugoj; redactor la „Monitorul de Lugoj” (Primăria Municipiului Lugoj); redactor la „Actualitatea literară” și la „Actualitatea” (Lugoj); secretar general de redacție la revista „Sintagme literare”; redactor șef la revista „UNIREA” din Viena; redactor la RTV „UNIREA” (Viena). Studii: Universitatea de Vest Timișoara, Colegiul de Institutori, Secția DESEN; Universitatea din București, Facultatea de Psihologie și Științele Educației; Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Științe Politice, Filosofie și Științe ale Comunicării – „Sistemul Info-Documentar în Context European”, Masterat.

Volume de poezie: **Drumuri în noi**, Ed. Marineasa, Timișoara, 1997; **Profund**, Ed. Marineasa, 2000; **Infinita iubire**, Ed. Marineasa, 2005; **Clipa – Infinit**, Ed. Marineasa, 2009; **Memoria frunzei**, Ed. Anthropos, 2010; **Un cer de cuvinte/A sky of words/Ein Himmel voller Worte/Un cielo di parole/Un ciel de paroles** (trad.: A.D. Cruceanu; Hans Dama, I. Sirbu, E. Ghiță), Ed. Marineasa, 2012; **Cuvântul din cuvânt**, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2017; **Lumină de stea**, Ed. Eikon, București, 2018.

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

Transilvania, starea noastră de veghe

(XXXVIII)

Ștefan cel Mare scria clar Ocidentului că turcul „s-a împiedicat” de el și că Moldova a apărât Creștinătatea ca o poartă inexpugnabilă (21). Ca variațiune pe aceeași temă, s-a lansat și „mitul” legat de construcția catedralelor occidentale: „Fiindcă noi am luptat cu turcii și i-am ținut pe loc, occidentalii și-au putut ridica liniștiți catedralele”. Fraza a fost prea des repetată ca să nu ridice semne de întrebare. Anumiți analiști sagace au observat că, atunci când românii luptau cu turcii (în secolele XV-XVII), catedralele clasice (romanice și gotice) erau deja în picioare. Ceea ce e corect, în esență, dar este și reduccionist, fiindcă, înainte de turci, românii (ca și vecinii lor) s-au apărât de pecenegi, de cumani, de uzi și de tătari, pe care i-au împiedicat să năvălească nestingheriți peste ziditorii catedralelor. Prin urmare, un rol în apărarea civilizației creștine apusene, așezată de mulți specialiști la bazele Europei, au avut toate popoarele din Europa Răsăriteană, Centrală și de Sud-Est.

„Mitul” unității românești

În fine, s-a comentat excesiv de mult și „mitul” unității românești 22. În legătură cu unitatea românească, s-au exprimat ideile cele mai variate. Dacă se selectează din paleta largă a acestor opinii doar extremele, atunci se ajunge la următoarele: 1. Românii sunt vechi de peste două milenii, fiindcă la baza lor sunt traco-dacii, cel mai numeros popor din lume după indieni (Herodot), care vorbeau latinește, erau creștini înainte de Hristos, împânzeau Europa și îi învățau pe mai toți ceilalți cultura lor înaltă și civilizația lor superioară; 2. Românii sunt un grup etnic firav, format în epoca modernă și contemporană (secolele XIX și XX), din fragmente regionale, reunite în chip artificial, prin eforturile conjugate ale unor intelectuali și oameni politici (unii masoni) și prin voința marilor puteri. Prima „teorie” este una autohtonistă

extremă și perenialistă în același timp, pretinzând că rădăcinile istorice ale românilor se pierd înainte de Hristos; a doua „teorie”, tot extremă, este modernistă și se încadrează în curentul care a făcut vogă până nu demult în istoriografie, al „inventărilor”²³. Sunt mulți specialiști serioși care se întreabă, de exemplu, dacă Europa s-a născut ori s-a făcut sau, mai clar, dacă ea s-a construit organic, prin acumulări succesive în timp, independent de voința cuiva, ori dacă a fost „inventată” de către anumiți indivizi și grupuri, așa cum se spune, în chip teribilist uneori, despre tradiție, națiune, călătorie, masonerie etc. Revenind, în acest context, la unitatea românilor, aceasta nu este o legendă, ci o realitate, constituită treptat, din Evul Mediu până astăzi, pe temeiul unor coordonate stabile, precum originea, limba, credința, tradițiile²⁴ etc. Unitatea indestructibilă a românilor, „din cele mai vechi timpuri până astăzi”, este, fără îndoială, o iluzie. Românii au fost și uniți, și despărțiți de-a lungul istoriei lor, dar, treptat, ideea unității (unirii) lor cultural-lingvistice și, de la o vreme, politice a devenit dominantă. Din această perspectivă, Mihai Viteazul este pentru români nu un mit, ci un erou național²⁵, așa cum este, de exemplu, Napoleon pentru francezi. Mihai Viteazul nu a făurit ante litteram România, dar a pregătit unitatea politică românească modernă, fiind privit de intelectualii partidei naționale ca un predecesor. Toate popoarele au asemenea proceduri. Firește, intelectualii au răspândit, fortificat și augmentat ideile naționale, pregătind conștiința publică românească pentru unirea dintre 1859 și 1918. Unitatea românească nu este un mit. Dacă era așa, nu se putea constitui o Românie trainică, recunoscută drept reală și legitimă de către comunitatea internațională.

Concluzii

Șirul miturilor inventate ar putea continua, dar înșiruirea și chiar analiza lor ar conduce spre aceleași concluzii. Miturile fondatoare (originare) ale omenirii au rostul lor antropologic, iar miturile istorice sunt o realitate la toate popoarele. A absolutiza însă miturile istorice



înseamnă a bagateliza ideea de mit. Teoria miturilor istorice românești, așa cum a fost reformulată recent, pornește de la câteva premise false: nimic din ceea ce s-a întâmplat în trecut nu poate fi cunoscut în mod obiectiv; adevărul istoric, în consecință, nu există; memoria colectivă este înșelătoare și totul este relativ, inclusiv valorile morale, patria, identitatea națională, limba română, personalitățile culturale consacrate etc.

Condamnarea vehementă a „miturilor naționaliste românești”, scoase complet din contextul lor de epocă, este menită să culpabilizeze drastic națiunea și ideea națională, care ar fi condus la cele mai mari crime în istorie. Toate aceste idei, născute prin evidente silogisme și inversiuni ale logicii, seamănă la labilitate psihică mai ales la nivelul tinerilor, fiindcă îi lasă fără speranță. Este ca și cum le-ai spune că, din moment ce moartea ne răpește pe toți, este mai bine să murim de bună voie.

Acad. IOAN AUREL POP

21 Silvia Popovici (red.), România. Documente străine despre români, București, 1992, p. 56-59; Archivio di Stato di Venezia, Deliberazioni segrete del Senato, Reg. 29, nr. 13.

22 L. Boia, op. cit., ediția a II-a, p. 195-229.

23 Sorin Mitu, „Perennialism, Modernism, Ethno-symbolism: Ideological Conflict or Changes in the Scientific Paradigm?”, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, vol. 50, no. 1, June 2005, p. 1-11.

24 I.-A. Pop, „Medieval Antecedents of the Modern Nations”, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, vol. 50, no. 1, June 2005, p. 12-42.

25 D. Prodan, Supplex Libellus Valachorum..., p. 110-118.

Ștefan cel Mare

în *Cronica* lui Grigore Ureche

Strălucirea unică pe care Moldova a dobândit-o datorită iradierii personalității covârșitoare a voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt se poate vedea din numeroase mărturii istoriografice interne.

Deschizând *Cronica* lui Grigore Ureche, la locul unde se începe istorisirea vieții acestui domnitor, ne atrage atenția următorul titlu: „Domnia lui Ștefan Vodă ce-i zic cel Bun, feciorul lui Bogdan Vodă și multe războaie minunate ce-au făcut”. Prin urmare, pe lângă calificativul de «Viteaz», un al doilea, de «cel Bun». Acesta din urmă îi însoțește amintirea și după moarte, în *Pomelnicul* mănăstirii Putna, în dreptul numelui marelui voievod, se află adnotarea: „Acesta au fost dintâi întemeietor și ziditor aceștii sfinte mănăstiri. Acestuia îi zic Ștefan Vodă cel Bun și Vestit”.

Aceeași cronică în capitolul intitulat: De (spre) moartea lui Ștefan Vodă cel Bun, prezintă impresionanta caracterizare a persoanei, activității și morții voievodului: „Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare de statu, mândros și degrabu vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospete omorîrea fără județu. Amintirea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândii ai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vîrînea, ca vîzîndu-l ai săi, să nu îndărăptieaze și pentru aceia raru războiu de nu biruia. Și unde biruia alții, nu perdea nădejdea, că știindu-să căzut jios, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan Vodă, urma lui luasă de lucruri vitejești, cum să tîmplă din pom bun, roadă bună ias.

Iară pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plîngere în mănăstire în Putna, carea era zidită de dînsul. Atîta jale, de plîngea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă aparatură.

Ce după moartea lui pînă astăzi îi zicu sveti Ștefan Vodă, nu pentru suflet, ce iaste în mîna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui vitejești carele



nimea den domni, nici mai nainte, nici după aceia l-au agiunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan Vodă, întru acelaș anu, iarnă grea și geroasă, că n-au fost așa nici odinioară, și decii preste vară au fost ploii grele și povoaie de ape, și multă înneccare de ape s-au făcut. Au domnit Ștefan Vodă 47 de ani și 2 luni și 3 săptămîni și au făcut 44 de mănăstiri și singur țitoriu preste toată țara. Iar cînd au fost aproape de săvîrșănia sa, chemat-au vlădicii și toți sfetnicii săi, boiarii cei mari, și alții toți cîți s-au prilejit, arătîndu-le cum nu vor putea ține țara, cum o au ținut el, ci socotind den toți mai puternic pe turcu, și mai înțelept au dat învățătură să să închine turcilor”.

Trebuie să recunoaștem că această splendidă pagină antologică, în graiul bătrănesc al cronicarului, ne impresionează profund și astăzi. Ștefan este prezentat cu toată obiectivitatea, iar calitățile și virtuțile personale sunt preponderente. Pe lângă calificativul de «cel Bun» și de «părinte al tuturor», i se mai zice «sfântul», cronicarul explicînd acordarea acestei eminente denumiri ca o recunoștință a poporului pentru eroismul său neegalat.

Vrednică de atenție este și corelația pe care Grigore Ureche o stabilește, desigur pe baza credințelor populare, între semnele grele ale iernii și ale verii anului 1504 și trecerea fruntariilor acestei vieți de către marele, viteazul și sfântul voievod al Moldovei.

Faptul că supușii lui l-au regretat ca pe un «părinte» al lor, al tuturor, ne duce cu gândul la unii împărați romani, care, pentru merite cu totul remarcabile, erau denumiți «pater Patriae».

Ștefan cel Mare merită cu prisosință să fie considerat de toată suflarea românească un adevărat «Părinte al Patriei».

FLORIN BENG EAN

Implicarea românilor din Secuime

în răscoala lui Horea

În anul 2000, la Editura Pax Historia din Târgu Mureș, apărea valoroase lucrare *Românii din Secuime și răscoala lui Horea*, a distinsului arhivist și istoric dr. Ioan Ranca din Târgu Mureș. Din lucrarea menționată rezultă starea de spirit a românilor, atașamentul lor la cauza răscoalei, legăturile lor cu țările de peste munți (numai din Joseni, Lăzarea, Subcetate, Sărmaș și Bilbor s-au confiscat 93 de flinte, 18 pistoale și o carabină, bună parte din ele provenind din Țara Românească și Moldova), conștiința că ei sunt băștinașii acestor plaiuri și că secuii sunt veniți din Sciția (afirmație ce se datora nedreptăților la care erau supuși aceștia din partea nobililor maghiari, fiind totodată o percepție generalizată despre toate popoarele migratoare venite din Asia).

Conștiința de prioritatea și permanența lor în acest spațiu, românii din scaunele secuiești constituiau, în secolul al XVIII-lea, o forță de care autoritățile imperiale și locale se temeau. Organizații bisericești în parohii și protopopiate, fie ele ortodoxe, fie unite, în timpul răscoalei, românii formau o mare și întinsă obște al cărui liant, preotul sătesc și dascălul modest de la țară, le ținea trează, implicit și concomitent, conștiința națională, cultivând cu sfințenie și făcând apostolat din menținerea cu statornicie a limbii române și a credinței străbune.

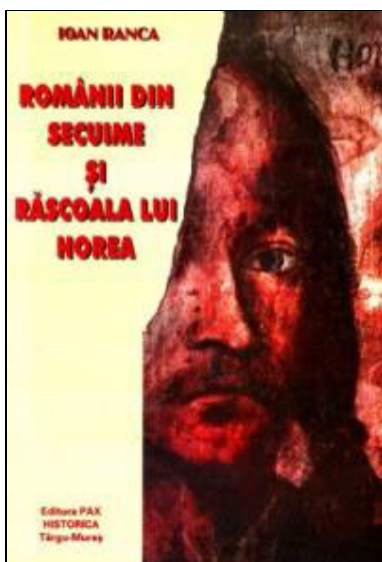
Un interesant document, din anul 1785, ne dezvăluie ecourile răscoalei lui Horia în secuime. Este vorba de procesul din acel an al românului *Bucur Topolop* din Buia, însoțit de iobagul Kovacs, care aparținea lui Molnos Emeric din Andreeni. Iobagul *Kovacs* povestește că, întorcându-se dinspre Tărcești, obosit, trage spre a se odihni la Cobătești (așezare din fostul scaun Odorhei), unde ascultă o discuție în care se comentează stări din timpul răscoalei: Românii întrebă pe unguri: Dar pe aici cum slujesc iobagii? Aceștia răspund: Ca și până acum, la care românii zic: Nobilii așa vroiesc ca să fie ca și până acum, dar dacă românii sunt încă răzvrățiți, apoi și ungurii vor sta alături de ei și va fi lucru rău →

Dr. IOAN LĂCĂTUȘU

(pentru nobili). Întrebându-i de unde sunt, au răspuns că de sub munți, apoi, dojenindu-i, martorul Kovács s-a întors la Andreeni, unde i-a denunțat judei sătesc și l-a ajutat pe acesta să-i ducă în temnița satului.

Cu ocazia acțiunii de adunare a armelor de la iobagi, după răscoala lui Horea, în Betești i s-au confiscat armele lui *Ioan Bruta*. Tot în 1785 este menționat feciorul român *Ioan Laslo*. La 25 noiembrie 1784, în contextul răscoalei lui Horea, Szabo Janos, vicejude nobiliar din Brăduț, informa pe oficialii scaunului despre sârghița sa în a executa ordinul din 5 noiembrie (de a manifesta vigilență față de românii care circulă mult, se adună și completează împotriva națiunii secuiești și maghiare). Din documente reiese faptul că, în 1785, în timpul răscoalei lui Horea, „la preotul unit din Crăciunel s-au adunat protopopul din Londroman și alți preoți și s-au consfătuit cu toți oamenii bătrâni dar (despre ce au vorbit ei) *nu s-a putut afla nimic*”. Satul Crăciunel, împreună cu Satu Nou, Ocland, Merești și Ionești, era sub autoritatea parohială a lui *Popa Dumitru* (neunit) din satul Paloș, care în timpul răscoalei își vizita parohia răsfirată în satele secuiești. În 1785, la românul Ioan Pora din Cușmeni s-a găsit o flintă, în contextul confiscării armelor de la iobagi după răscoala lui Horea. Din Eliseni se înregistrează, în vremea petițiilor către împăratul Iosif al II-lea, și plângerea adresată în anul 1773/74 de către un iobag român pe nume *Teodor*. Documente din anii răscoalei lui Horea amintesc de românii din Eliseni pe nume: *Savu Damian* și libertinii *Ștefan Moldovan*, *Iordache Moldovan*, *Todor Poja*. În noiembrie 1784, în timpul răscoalei lui Horea, morarul din Mugeni declară că e la curent cu agitația românilor.

În târgul Odorhei, pe timpul răscoalei lui Horea, știrea despre izbucnirea unor evenimente deosebite e adusă repede de un curier al Comisariatului Suprem Provincial. La 7 noiembrie 1784, pornit din Sibiu, acest curier poartă cu sine ordinul de dislocare a unor trupe din armata de linie, trupe cantonate în scaunul săsesc Nocrich și în Făgăraș, ce aveau ca dispoziție să treacă prin comitatul Odorhei. Într-o corespondență din 19 noiembrie 1784, *Tabla Continuă* a comitatului Târnava, unit cu scaunul Mureș, informa comitatul Odorhei



despre intenția răsculaților de a extinde răscoala în afara comitatului Zarand și Hunedoara. Important pentru această zonă era mesajul, anume exagerat și incitant contra răsculaților români, că aceștia nu se vor liniști până nu vor extirpa din țară nu numai pe domni, nobili, dar și pe întreaga nație maghiară și secuiască. La această dată, măsurile de apărare ale nobilimii din Odorhei au atins capacitatea maximă. Într-o notiță particulară a unui participant la ședința Guberniului din 4 noiembrie 1784, trimisă la Odorheiu Secuiesc, se spune că „Românii și-au ridicat un crai al lor, pe Horea”. Încă din anii 1782-1783, în scaunul Odorhei erau înregistrate răzmerițe locale. În târg, citirea patentelor privind mobilizarea nobilimii a avut loc la 2 decembrie 1784, într-o zi de iarmaroc săptămânal, în fața „pretoriului” [clădirii] nou înființatului comitat, prezent fiind și Ioan Fărcaș – arhidiaconul român unit de Odorhei și Ciuc.

La Arhivele Naționale Harghita, în colecția personală „Liviu Moldovan”, se află un document original, din 7 decembrie 1784, scris în limba maghiară, din care rezultă atitudinea fățiș favorabilă răscoalei lui Horea a unor locuitori din scaunul secuiesc Odorhei. Un martor în procesul morarului *Mihai Stoica* spune: „*Morarul din Sâncrai*, care ține moara domnului Sebestyen, - ajungându-ne din urmă pe mine și pe sora mea mai mare, pe lunca numită Vay, a zis: «*Sunt multe știri rele. Dar de i-ar aduce Dumnezeu (pe răsculați) în aceste păduri din împrejurimi, că multă traistă goală așteaptă*

asta. Ungurul să meargă în Sciția că aici este pământul românului». În 1785, după răscoala lui Horea, în procesul din Odorhei reiese că era căutat de autorități, ca agitator la răscoală, și românul Beța (*Becza*) din Simonești, fără să fi fost găsit.

În ciuda acestei relativ târzii atestări documentare, deținem date despre faptul că anterior cu trei decenii și jumătate, la 1785, când reverberațiile Răscoalei lui Horea, departe de epicentrul ei propriu-zis, ridicau autorităților justificate temeri despre iminența unui ajutor promis răsculaților din Moldova, aici, oficialitatea caută și confiscă de la săteni armele deținute de aceștia. Satul Bilbor a constituit unul din obiectivele de acțiune ale unei comisii instituite în acest sens. Lista cu persoanele de la care s-au ridicat arme în ianuarie 1785 din porunca vicecomelului substituit Boros <Elek> este, prima conscriere nominală, cunoscută până în prezent. A bărbaților din Bilbor capi de familie sau numai flăcăi necăsătoriți, dar de vârstă activă. Lista din 1785 înregistrează 16 capi de familie plus trei trecuți la „Observații” notați cu numele și prenumele, barbați din familiile: Usica, Borda, Olah, Orosz, Lupui, Blaga, Csaloca, Mereka, Pușkas, Nagy ș. a Pentru ilustrarea evenimentelor din 1785, notăm că din Bilbor rezultă că au fost confiscate 18 flinte și 2 pistoale, plus o carabină? - „mord”? , ceea ce reprezintă o quasi înarmare generală a satului, fapt constatat ca periculos de către autorități. Acest fapt este transpus în istoriografie de raportul din 11 noiembrie 1785 înaintat de pretorul plășii nou înființată Joseni-Ditrău, László Elek, trimis să investigheze starea de spirit în condițiile opoziției manifeste a iobăgimii față de pretențiile reînnoite ale nobilimii proprietare.

Este cunoscut că înfrângerea răscoalei lui Horea, cu represiunea ce i-a urmat, a creat condiții, în ciuda desfășurării nominale a condiției iobăgești prin transformarea iobagului în colon, reluării pretențiilor nobilimii la prestarea slujbelor și a dijmelor, ca și înainte.

Raportul sus menționat vine în sprijinul acțiunii de confiscare a armelor de la țărani, arătând că „*de mai multe săptămâni*”, pretorul semnatar, personal „*a dus o muncă*→

neîntreruptă acolo, afară în munți, la marginea Moldovei, la Bilbor, Sărmașu, Subcetate, Remetea și Ditrău, ceea ce nobila Tablă poate constata". Aici Patenta iosefină din 22 august 1785 a început a fi citită în fața țăranilor abia la 16 noiembrie. În ianuarie 1785 au fost confiscate arme de la cei suspecți din Lăzarea, dintre care câțiva sunt purtători de antroponime de factură românească sau de etnonime specific românești: Koltsar Juon, Olah Antal, Gabor Josi, Cozma Ștefan, Goga Vasi, Braniac. La Subcetate, lista deținătorilor de arme era substanțială, cuprinzând 23 de barbați, din familiile: Borda, Musca, Marușan, Cotfas, Hanga, Gaftona, Usica, Dobran, Hangi, Csonca, Popa, Santa.

Informații inedite despre „*Ecourile și urmările răscoalei populare din 1784 în comitatul Trei Scaune*” sunt relatate în articolul cu același titlu, semnat de istoricii Cserey Zoltan, Kozak Albert, din Sfântu Gheorghe, în anuarul *Aluta*, din anul 1984. Măsurile de siguranță ale autorităților supreme din Transilvania, în timpul răscoalei din 1784, devin tot mai frecvente - menționează cei doi istorici -, pentru a stăvilii extinderea răscoalei. De menționat acele instrucțiuni care vizau întărirea sistemului de pază a localităților, precum: verificarea persoanelor străine; arestarea celor fără pașaport, interzicerea primirii în gazdă a străinilor fără înștiințarea autorităților locale etc. Astfel, circulara emisă în 8 noiembrie 1784 de către guvernul Transilvaniei cuprindea nouă puncte, care prevăd printre altele: interzicerea părăsirii comitatului de către înalții dregători și de funcționarii de rând; confiscarea armelor de la țărani; urmărirea mișcărilor din sânul populației etc. Starea de spirit a populației Transilvaniei din a doua jumătate a anului 1784 a constrâns comandamentul Regimentului II de infanterie grăniceri secui, ca la 28 octombrie 1784 să emită o ordonanță pentru populația din Treiscaune care prevedea: santinelele din fiecare sat să aresteze orice străin fără pașaport; interzicerea de a primi străini în gazdă fără aprobarea autorităților etc.

Pe baza ordinelor primite s-a trecut la reconstituirea decuriilor sătești, formă de organizare comunitară specifică Evului Mediu.

Ordonanța din 10 noiembrie 1784 prevedea în acest sens următoarele: „sătenii, în funcție de numărul lor, să fie împărțiți în cinci, șase, zece sau mai multe decurii, din 10 sau cel mult 15 persoane, să fie ales câte un decurion căruia să i se încredințeze ca în fiecare zi, dimineața și seara, să verifice casele suspecților și în special ale românilor...”. Pretorul subplășii Sf. Gheorghe, Adam Czirjek, în scrisoarea sa din 21 noiembrie 1784, adresată subprefectului, raportează că s-a trecut la reorganizarea decuriilor, iar decurionii supraveghează și în timpul nopții persoanele care li s-au încredințat pentru a fi urmărite. Armele care au fost împărțite țăranilor de către nobili au fost retrase de către aceștia prin administratorii de moșii. Astfel, administratorul grofului Mikes raportează autorităților, la 21 noiembrie 1784, că iobagul Maxim Șorbany și/a predat arma judeului nobiliar în seara zilei de 18 noiembrie, iar în 24 noiembrie, iobagii din Dobârlău ai baronului Ferencz Henter au predat puștile la conacul de la Sântioanlunca.

Ordinul emis în decembrie 1784, privea și alte aspecte noi: se oferea 300 de galbeni pentru capul lui Horea și se interzicea cumpărarea unor bunuri mobiliare. Ordonanța redactată în limba română a fost transmisă preoților din Aita Mare, Belin, Hăghig, Araci ș.a., cu precizarea ca aceștia să o aducă la cunoștința românilor din zonă. Suprefectul Elek Lajos din plasa Tg. Secuiesc, în raportul trimis prefectului la 25 noiembrie 1784, arăta că, întorcându-se de la Hătuica la Turia, cu ocazia inspecției efectuate, a observat pe câmp pe preotul român din Kanta (Tg. Secuiesc), care însoțea călare, împreună cu doi inși, pe niște români care mergeau cu căruța. Sosind la Turia, soția unui nobil, Sara Mihaltz, i-a atras atenția că și ea, în ziua de 19 decembrie, în drum spre Hătuica, a observat în hotarul localității niște români necunoscuți. Istvan Szots, cetățean din Tg. Secuiesc, a confirmat cele spuse referitoare la preotul din Kanta: „Nu e om cumsecade, umblă zi și noapte, se întinde la discuții cu necunoscuți care îi vizitează casa, iar după cum am auzit, a primit și niște hrisoave pentru agitație, de altfel numai acum 2-3 ani a venit din Moldova”. După toate acestea, funcționarul a luat măsuri pentru

supravegherea secretă a preotului și a instaurat un control al călătoriilor efectuate în Moldova.

Comandantul militar îl arestează la 5 ianuarie 1785, pe Ioan Popa, preot în Covasna, învinuit de instigare. Deși acesta a negat învinuirile ce i s-au adus, totuși, pedestrașul Istvan Butyka din Covasna l-a arestat, afirmând că preotul i-a convocat pe români în biserică la o întrunire pentru a le transmite niște ordine secrete. A fost trimis de la Covasna la Țufalău, de aici judele l-a trimis la Bita, apoi escortat de trei cetățeni înarmați cu furci, a fost condus la Ghidfalău, în fața subprefectului Elek Lajos. Credincioșii români covășneni ai preotului arestat, exprimându-și adeziunea lor unanimă cu acesta, garantează pentru păstorul lor, plătind 50 – 100 de forinți.

Aceeași soartă a avut, la 17 ianuarie 1785, și preotul român de la Ghelința, Pop Dimitrie Boier, care a fost învinuit că a primit la el acasă niște străini. La 22 ianuarie 1785 este arestat și preotul român de la Brețcu, pe nume Popa Bucur Cărtze, care și-a atras bănuială în urma vizitelor efectuate la ceilalți preoți. Sunt cerute informații despre el și de la Făgăraș. Din Lemnia, la 9 decembrie 1784, Jozsef Potsa informează despre faptul că mai mulți iobagi, printre care Nyikuly Sorban și Janos Stefan, aflând vestea despre răscoala lui Horea, ar fi afirmat: „dacă Dumnezeu i-ar aduce încoace pe răsculați, și ei li se vor atașa și împreună cu ei vor omorâ și prăda nobilimea”. După mărturisirea celor din Brăduț, judele Gyorgy Kelemen, iobagul Ferencz Veress din Tălișoara și Mathe Szocs din Vârghiș au fost instigatorii. Din declarațiile martorilor din Vârghiș a reieșit că la ei iobagii Jozsef Veress din Tălișoara și Andras Jakob din Brăduț au desfășurat o agitație dușmănoasă.

Din informațiile prezentate rezultă faptul că, deși numeric minoritari față de populația secuiască/maghiară, și în permanență discriminați și marginalizați, românii din fostele scaune secuiești au participat la toate marile evenimente ale istoriei naționale, având aceleași năzuințe de libertate și de afirmare a identității naționale, aducându-și contribuția la pregătirea, înfăptuirea și consolidarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Convorbiri duhovnicești **Ioan al Banatului**

„Oprește-Te, Doamne, lângă
sicomorul din fața casei mele
și vindecă-mă!”

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă rog să mergem într-un spațiu binecuvântat de Dumnezeu, în Ierihon și să vorbim despre personajul Zaheu.

Î.P.S. Ioan: Deci să coborâm în Ierihon, ca să vedem ce se petrecea acolo în urmă cu două mii de ani. Mai întâi să vă spun că Sfântul Apostol și Evanghelist Luca a consemnat pentru noi cele petrecute atunci. Mântuitorul după ce-i vindecase pe cei 10 leproși, venind din nordul Țării Sfinte, din Galileea, a ajuns la Ierihon. După atestările arheologice, ar fi una dintre cele mai vechi cetăți din lume, cu mărturii de aproape zece mii de ani. Spune Sfântul Apostol Luca că, intrând în cetatea Ierihonului, s-a întâlnit cu un orb, care se numea Bartimeu. Acesta auzind că trece Hristos pe acolo I-a spus: Iisuse, Fiul lui David, fie-ți milă de mine! Și i-a dat vederea. Orbul acesta era cunoscut în toată cetatea Ierihonului, pentru că cerșea și, din când în când, stătea la poarta cetății, știind că pe acolo trec în general caravanele, cu mărturii din Orientul Îndepărtat, spre nordul Africii și că pe acolo trec cei care se suie la templul din Ierusalim și făceau milostenie cu cei necăjiți. Așa a stat orbul acolo – era cunoscut în toată cetatea. Hristos îi dă vederea, el începe să umble liber prin cetate și vestea acestei minuni a venit ca un fulger peste toată cetatea. Ierihonul era și un punct important în Imperiul Roman de atunci, pentru că Țara Sfântă era sub ocupație romană și pentru că era și un punct comercial important și nu numai. Acolo trăiau mai mulți vameși și – cum ne spune Sf. Apostol Luca – mai marele vameșilor se numea Zaheu, o persoană importantă din cetate, o persoană protejată de autoritățile romane și o persoană în fața căreia tremurai de frică, deoarece știai că, în orice moment, poate să vină în casa ta să-ți ia pâinea de pe masă, pentru că vameșii nu iertau pe nimeni. L-a cunoscut și el pe acest orb, l-a văzut de atâtea ori în cetatea Ierihonului și niciodată n-a scos un ban sau o bucată de pâine să-i dea și lui. Dar auzind și el că Hristos, Iisus Nazari-

neanul, i-a dat vederea, a vrut să vadă cine este acela care a putut să dea vederea, să deschidă ochii unui orb.

Spune Sfântul Luca că, întrucât era mic de statură, nu putea să-L vadă din mulțime. S-a dus în fața casei, s-a urcat într-un dud, într-un sicomor, știind că Hristos va trece pe acolo. Gânde-a că doar va privi de acolo, de sus, din sicomor, să-l vadă pe pelerinul, pe călătorul spre Golgota, pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce deschisese ochii orbului. Hristos era în ultimul său drum prin Ierihon, spre Ierusalim. Trecând prin cetate, Hristos a știut dorința lui Zaheu de a-L vedea și când a ajuns prin fața casei și a sicomorului lui Zaheu, n-a trecut, așa cum făcea adesea, cu capul plecat, ci s-a oprit, și-a ridicat privirea spre sicomor și i-a spus lui Zaheu pe nume.

L.C.: Vă rog să-mi permiteți să redau eu acele cuvinte din Sfânta Evanghelie: „Zahee, coboară-te degrabă, căci astăzi se cuvine să intru în casa ta” (Luca 19, 5) și spune Evanghelistul că L-a primit cu bucurie, „L-a primit, bucurându-se” (Luca 19, 6).

Î.P.S. Ioan: Spuneți-mi ce îi oferim noi unui oaspete important și drag? Desigur tot ce avem mai bun. Să vedem ce a scos, din visteria lui, Zaheu, care, spune Sfântul Luca, că era bogat. Nu ne relatează Sfântul Luca că i-a întins o masă bogată, dar ne dăm seama că Zaheu I-a dat inima lui. Auziți care este averea noastră cea mai importantă – inima, în care să-și plece capul ostenitul de drum Hristos. Văzând Hristos că I-a dat inima, l-a lăsat să vadă ce mai scoate din tezaurul familiei sale – și spune: „iată jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit” (Luca 19, 8). Acesta este ceasul împăcării cu Dumnezeu! Iată cum ne putem noi împăca cu Dumnezeu: să-I oferim inima!

L.C.: Dar, Înaltpreasfințite Părinte, oamenii din vremea aceea, locuitorii din Ierihon, nu s-au arătat bucu-roși de această faptă, dimpotrivă, au cârtit. Cum să ne explică acest lucru?

Î.P.S. Ioan: În timp ce în casa lui Zaheu coborâse Dumnezeu din Cer, cei de lângă el îl judecau pe Hristos, spunând cum a intrat să găzduiască la un păcătos. Cum să nu fie socotit un vameș, în vremea aceea, păcătos, doar el aduna dări de la poporul lui Israel și le dădea autorităților romane!? Cum să iubești un om care vine să-ți



ia pâinea copiilor de pe masă ca s-o dea autorităților romane!?

Haideti să ne întoarcem la numele pe care i l-a dat maica sa și tatăl său acestui vameș. Când i-a pus numele, la opt zile, i-a spus preotului, în aramaică, Zakai, care, în graiul nostru românesc, se traduce Curat. Deci când mama sa îl striga, îi spunea: „Zaheu, fiul meu”. În română suna așa „Zaheu, fiul meu”, adică „Curatul meu fiu.” Auziți cum ar fi vrut mama și tatăl lui Zaheu să rămână fiul lor toată viața – curat. Ei! Dar vă rog să ascultați acum ce se spunea pe ulițele cetății Ierihonului. Oamenii, unul-altuia, vecinii își șopteau: Vine Zaheu să ne ia pâinea de pe masă! Practic ei spuneau: Vine Curatul să ne ia pâinea copiilor de pe masă! Vedeți cum și-a întinat numele și probabil că nu mai spuneau oamenii: vine Curatul Zakai să ne ia pâinea de pe masă, ci probabil spuneau „Vine întinatul să ne ia pâinea copiilor de pe masă.” Iată cum Zaheu, prin meseria sa, și-a întinat numele, de la curat, cum au vrut părinții lui să rămână toată viața, a trecut la întinatul Zaheu.

L.C.: Desigur asemenea schimbări ale oamenilor se întâmplă și astăzi, în societatea noastră.

Î.P.S. Ioan: Să ne punem între-barea: noi ce suntem? Eu sunt creștinul Ioan. Frăția ta ești creștina Maria, Dumitra, creștinul Vasile, Partenie, Pantelimon. Așa ne arată oamenii cu degetul: iată-l pe creștinul Dumitru! Oare n-am întinat noi numele de creștin care ni s-a dat la botez? Mai sunt eu creștin? Mai sunt eu al lui Hristos? Numele nostru nu este simplu Vasile sau Dumitru, căci la botez primim numele de creștinul Vasile, creștinul Dumitru ș.a.m.d., de aceea să ne uităm puțin în viața lui Zakai, a lui Zaheu, Curatul, cum în viața lui și-a întinat numele. Dumnezeu să ne ajute, prin harul Său, să ne păstrăm numele curat de creștin în viața aceasta și în Împărăția lui Dumnezeu!

L.C.: Dar ce s-a întâmplat, →

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

Amvon

Darul adevăratei pocăințe

Probabil am memorat în copilărie fericirile din evanghelia de la Matei cap.V, v. 4: "Ferice de cei ce plâng, căci ei vor fi mângâiați"! Nu îmi amintesc să-mi fi ridicat niște semne de întrebare în dreptul versetului acesta. Cum adică e ferice de cei ce plâng? Nu mă înțelegeți greșit, mă bucur de asta. Pentru că și eu plâng (uneori). Și am prieteni care se plâng că sunt plângăcioși. Dar imaginea celor care plâng parcă e altfel aici, în Evanghelia după Matei. Uneori când plâng am senzația (aproape) copleșitoare că toți ochii sunt ațintiți pe mine, ceea ce mă face să mă simt incomod. Dar Iisus creează o altfel de imagine în versetul acesta. Eu nu îi văd pe cei ce plâng ca fiind centrul afirmației, ci parcă toată greutatea e în a doua jumătate: ei vor fi mângâiați. Ei, adică și eu, și tu, și oricine, oricând e cuprins de tristețe și doborât de suferință.

De plâns, putem plânge pentru felurite lucruri. Și fericiți se numesc aici nu cei care plâng pentru lucruri lumești, căci de plâns, plânge și răutatea neputincioasă, plânge și mândria umilită, plânge și iubirea de sine jignită... Și puține sunt, oare, lacrimile deșarte? Dar toate acestea sunt lacrimi păcătoase, lacrimi nefolositoare, lacrimi extrem de



vătămătoare pentru cei ce plâng, căci ele provoacă moartea sufletului și a trupului, după cuvântul Apostolului: „Iar întristarea lumii aduce moarte” (II Cor. 7, 10). Această întristare a lumii deseori duce la păcatul de moarte al deznădejdiei.

Una din apoftegmele din Pateric ne îndeamnă: „Să plângem fraților! Ochii noștri să verse lacrimi înainte ca să ajungem acolo unde propriile lacrimi ne vor arde trupurile” (Macarie Egipteanul) sau „Roagă-te mai întâi pentru darul lacrimilor, pentru ca prin plâns să-ți înmoi asprimea înnăscută” (Evagrie Ponticul).

În ce privește lacrima pocăinței, am să vă spun o istorioară pe care am aflat-o de la părintele Arsenie Papacioc. "Când au căzut îngerii din cer, un înger n-a fost cu Lucifer, dar nu a fost nici cu îngerii care au rămas buni. Lucifer a fost trimis în iad cu ceata lui, iar îngerul acesta a rămas neutru. După ce s-a făcut această alegere, cu forța și cu viteza

divină, el și-a dat seama că a greșit, dar cerurile s-au închis și el a rămas afară. S-a rugat să-l primească și nu l-a primit în cer, dar Dumnezeu i-a pus o condiție: „Să-mi aduci ce-i mai scump pe pământ!”

S-a pogorât în adâncurile oceanelor și a adus cel mai scump mărgăritar. Nici nu s-a uitat la el Cerul. Nu l-a primit. Dar când lupti duhovnicește și nu câștigi, ai câștigat ne-câștigarea: faptul că tu știi că nu ai câștigat, deja e câștig! Deci ești deasupra luptei. Când a văzut că nu l-a primit Cerul, s-a deșteptat îngerul: „Stai! Lui Dumnezeu nu-i trebuie lucruri materiale!”. La un râu, doi copii se scăldau și, în joaca lor, unul a căzut și era să se înece, iar celălalt a sărit să-l salveze – s-au înecat amândoi. Și îngerul a luat inima copilului salvator și s-a suit cu ea la Cer. Și Cerul nu s-a deschis! Vezi cât de învățat era îngerul acum? Mergând el prin lume, a văzut într-o pădure un bătrân care-și plângea păcatele lângă un copac. Dar îngerul îi vedea lacrimile ca de foc. Și a luat o lacrimă din aceea și a fugit cu ea la cer. Dumnezeu l-a primit imediat”!

Cât de binefăcător este să ne aducem aminte de promisiunea Mântuitorului nostru: „Pe cel care vine la Mine nu-l voi scoate afară” (In 6, 37) Adu-ți aminte să plângi!

**Pr. Dr. GHEORGHE
NICOLAE ȘINCAN**

→Înaltpreasfințite Părinte, cu Zaheu după această întâmplare?

I.P.S. Ioan: Despre Zaheu, ne spun scrierile de acum două mii de ani că, după întâlnirea cu Hristos, și-a lăsat profesia de mai marele vameșilor și L-a urmat pe Hristos. Zaheu a fost acela care L-a urmat și a mers împreună cu Sfântul Apostol Petru în mai multe călătorii, dând mărturie despre Hristos, Fiul lui Dumnezeu. După ce a fost chemat la Domnul Corneliu Sutașul, care a fost primul ostaș român trecut la creștinism și care a condus comunitatea creștină din Cezareea Palestinei, Sfântul Petru l-a așezat pe Zaheu episcop în Cezareea Palestinei. Iată cum și-a spălat, prin harul lui Dumnezeu, Zaheu numele. Așa a rămas curat și este și astăzi curat în Împărăția lui Dumnezeu.

Sfântul Luca ne vorbește despre orbul de la intrarea în Ierihon, ne

vorbește despre Zaheu, dar Sfântul Luca nu vorbește despre încă o persoană, de încă un om care era la cealaltă ieșire din cetatea Ierihonului, cum urci spre Ierusalim.

L.C.: Cine este această persoană, Înaltpreasfințite Părinte? În pericopa evanghelică despre care vorbim nu știu să mai fie încă o persoană.

I.P.S. Ioan: Despre acea persoană n-a scris Sfântul Luca, însă despre acea persoană am să vă spun eu două vorbe. Acea persoană care stătea și cerșea la cealaltă poartă a Ierihonului era și orb, era și mut. El nu a putut să strige către Hristos să-l vindece și pe el. Și-a rămas acolo să cerșească mai departe, la poarta Ierihonului.

Și L-au întrebat ucenicii: pe acesta care este și orb, și mut de ce nu L-ai vindecat? Și a răspuns Hristos: lăsați-l să rămână aici la marginea cetății și, când mă voi întoarce, o să-l vindec.

Dar Hristos S-a dus spre Golgota, și orbul și mutul de la poarta cetății a așteptat. Văzând Hristos de pe cruce că orbul și mutul de la Ierihon tot se uită în zare, când a coborât de pe cruce, S-a dus la orb și i-a uns ochii cu sângele Lui. A văzut și a grăit. Orbul-mutul era foarte fericit. Despre aceasta n-a scris Sfântul Luca, dar eu vă spun că acela eram eu. Eu eram și orb, și mut, și m-a vindecat Hristos cu sângele Său de pe Golgota.

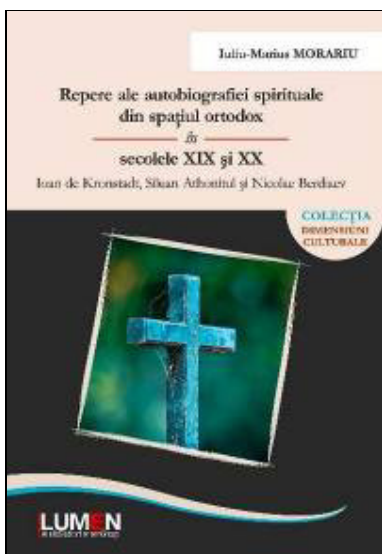
Doamne, suntem atâția orbi și muți în lumea aceasta, mai pune un strop de sânge peste noi să te vedem și să putem trăi cu Tine. Mai picură, Doamne, un strop de sânge din coasta Ta peste neamul nostru românesc, ca să privim spre înaltul Cerului! Oprește-Te, Doamne, lângă sicomorul din fața casei mele și vindecă-mă și pe mine, așa cum l-ai vindecat de orbirea cea sufletească pe Zaheu!

Teologie și pionierat

Am numit cartea pe care o vom prezenta „carte cu valențe interdisciplinare”, deoarece este utilă în aceeași măsură atât spațiului științific, cât și spiritualității și vieții duhovnicești a cititorului, plus că are o importanță deschidere ecumenică. Această carte este, de fapt, teza de doctorat a Părintelui Iuliu-Marius Morariu (ieromonahul Maxim), și se intitulează: *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX: Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev*, apărută la Iași, Editura Lumen, în anul 2019.

În Prefața cărții, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului (coordonatorul tezei) apreciază la adevărată valoare lucrarea, mărturisind că este una de pionierat. Motivează prin excepționala subliniere că autobiografia spirituală este des întâlnită în catolicism și în protestantism, însă, în spațiul ortodox, mai puțin, de aceea prețuiește, cu atât mai mult, aplecarea specială a autorului asupra acestui gen spiritual. Menționează că lucrarea are la bază o cercetare și o documentare de amploare și de mare competență teologică, științifică și documentară. Afirmă că este o lucrare muncită se concretizează prin cele 1188 de citate de extensiune mare, din autori importanți. Este un aspect care nu ne miră, având în vedere faptul că noi cunoaștem extraordinara sete de cercetare pe tot parcursul anilor de studenție (la ambele facultăți, de Teologie și de Istorie), precum și mulțimea cărților deja publicate (1).

Lucrarea este, într-adevăr, o scriitură științifică amplă a cărei lectură te învăluie. Metodologic, autorul îmbină chestiuni ce țin de metoda deductivă, cea inductivă, cea analitică, dar și de cea narativ-expozitivă, arătând de ce în cadrul spațiului confesional ortodox, genul autobiografiei spirituale nu a cunoscut anvergura din cel protestant sau cel catolic. Chiar și puținele lucrări din acest domeniu care există nu s-au bucurat de receptarea necesară.



Părintele Maxim Morariu își propune, așa cum rezultă din mărturisirea aflată în *Introducere*, ca cercetarea sa să răspundă la două întrebări fundamentale: ce este autobiografia spirituală și care sunt particularitățile ei în spațiul ortodox. Aceasta o face analizând cele trei texte fundamentale, respectiv cele ale Sfântului Ioan de Kronstadt, cea a lui Siluan Athonitul și cea a filosofului Nicolae Berdiaev, „plasându-le în contextul spiritual-istoriografic al vremii în care au fost scrise și subliniind aspectele lor esențiale și elementele de actualitate” (p.18).

Foarte interesantă ni s-a părut ideea, dezvoltată în *Introducere*, subcapitolul *Aspecte structurale*, prin care autorul susține că „îmbătrânirea determină apariția unor întrebări cu privire la înțeles și scop”, încercând să demonstreze dacă se poate vorbi despre o vârstă specifică scrierii unei astfel de autobiografii, mai precis, „dacă maturitatea spirituală, care trebuie să stea la baza redactării unui astfel de text ce presupune mărturisirea unor aspecte privitoare la experiența mistică, trebuie să fie dublată de senectute sau nu” (p.21).

Cititorul interesat de aprofundarea subiectului află că autobiografiile spirituale sunt scrise la persoana întâi, că se referă la aspecte și chestiuni practice ale vieții duhovnicești, că descriu aspecte întâlnite adesea de cititor și în viața cotidiană, oferind soluții care, deși se fundamentează pe o bogată experiență duhovnicească și pe intensitatea legăturii cu Dumnezeu, sunt ancorate în realitățile pragmatice

ale unei lumi care, dacă nu este întru totul identică cu cea în care trăim, nu este cu mult diferită (p. 29-30).

Motiv esențial al alegerii temei a fost opțiunea autorului de investigare a autobiografiei spirituale atât pentru mesajul frumos, clar și inedit în peisajul misticii contemporane, pe care îl transmite ea, cât și din dorința de a aduce în fața cititorilor un subiect neglijat până acum de cercetarea teologică din spațiul ortodox, care este, însă, nu doar actual, dar și util, deoarece poate să ofere o deschidere și subiecte de dialog cu creștinii din alte spații confesionale.

Demn de remarcat este obiectivul pe care, încă de la început, și l-a propus autorul. Anume, efectuarea unei analize serioase dedicată autobiografiei spirituale, care să plaseze cele trei scrieri referențiale ale genului pentru spațiul teologic ortodox al secolului al XIX-lea și al XX-lea, în contextul mai amplu al speciei, să realizeze conexiuni, să ofere anumite răspunsuri, să nască noi întrebări. Toate acestea le-a realizat pe deplin. Mai mult, a reușit să reliefeze și o altfel de latură a teologiei răsăritene, una diferită de cea cu care atât ortodocșii, cât și cei din afara spațiului ortodox, sunt atât de obișnuți.

Am reținut mărturisirea autorului conform căreia din dorința de a da un aspect estetic plăcut cuprinsului, a folosit sinonime, precum: „însemnări”, „memorii” sau „jurnale” pentru autobiografie, în cadrul unităților sau subunităților tematice. Totuși, pe parcursul lucrării sunt menționați prin care se arată că „autobiografia spirituală” nu înseamnă nici pe departe „însemnări”, „memorii” sau „jurnale”. Lăsăm la o parte această inconsecvență în exprimarea termenilor, deoarece autorul invită cititorul „să fie îngăduitor cu această meteahnă stilistică ce ne-a fost recomandată de către distinșii părinți profesori participanți la susținerea referatelor preliminare” (p.28).

Cele cinci substanțiale capitole sunt bogate în informații convingător exprimate. După precizările terminologice, autorul aduce în atenția lectorilor repere istorice ale autobiografiei spirituale din spațiul creștin, prezentându-l pe Sfântul→

LUMINIȚA CORNEA

Apostol Pavel ca „fondator al scrisurii la persoana întâi în spațiul creștin”, cu toate că majoritatea autorilor din spațiul catolic sau cel protestant, care se opresc asupra autobiografiei spirituale, plasează începuturile ei odată cu confesiunile Fericitului Augustin. Apoi, părintele Iuliu-Marius Morariu continuă cu evoluția genului de la Sfântul Apostol Pavel până la Sfântul Ioan de Kronstadt. În următorul capitol, jurnalul Sfântului Ioan de Kronstadt este considerat reper al autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX. Relevanța însemnărilor mistice ale Sfântului Siluan Athonitul pentru autobiografia spirituală din spațiul ortodox și autobiografia spirituală a lui Nicolae Berdiaev cu relevanța ei pentru teologia contemporană reprezintă în sinteză conținuturile din următoarele capitole.

Pentru a facilita cititorului dorința de a înțelege cum anumite aspecte ale interacțiunii culturale sau sociale și-au pus amprenta asupra gândirii lor, autorul și-a însoțit demersul cu scurte prezentări biografice, dar și cu prezentarea operelor celor avuți în vedere. Interesant de aflat că cei trei autori investigați provin din spațiul rusesc, mai mult, ca perioadă istorică, ei sunt destul de apropiați din punct de vedere cronologic și au cunoscut atât dezvoltarea culturii din acest spațiu cât și o seamă dintre personalitățile importante ale vremii.

Părintele Iuliu-Marius Morariu arată că autobiografiile spirituale din spațiul ortodox din secolele XIX și XX, realizate de Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul și Nicolae Berdiaev, se constituie în elemente interesante ale patrimoniului literar-duhovnicesc al Bisericii Ortodoxe. Sunt scrise într-o manieră interesantă, subiectivă, într-un mediu teologic ce are parcă o predilecție pentru adresările impersonale, pe alocuri chiar distante. Datorită faptului că vorbesc la persoana întâi și despre propria experiență a autorilor, aceste texte sunt mult mai accesibile cititorilor din anumite categorii sociale și culturale, decât textele de specialitate, adesea tributare unui limbaj de specialitate.

Interesantă ni se pare specificarea din consistentele *Concluzii* precum că opera părintelui Ioan de Kronstadt va fi urmată de alte jurnale, precum cel

al Sfântului Luca al Crimeei. Jurnalul acestuia „nu poate fi considerat însă o autobiografie spirituală propriu-zisă, ci doar un text autobiografic ce conține pasaje care pot fi subsumate genului, atât datorită bogatelor informații cu caracter istoric ce pot fi regăsite în paginile lui, cât a faptului că autorul se orientează cu precădere pe descrierea unor aspecte ce țin de istoria acelor vremuri, una dură, care l-a afectat și l-a făcut să-și schimbe viața și de pe urma căreia a avut de suferit, decât pe experiența mistică intrinsecă, pe care cu certitudine a avut-o, dar preferă să o țină pentru sine, considerând probabil că mărturisirea cu privire la prigoanele pe care le-a suferit e mai importantă din punct de vedere pastoral, și mai de impact, decât trăirile lui interioare” (p. 426).

Un asemenea demers demonstrează profunda cercetare și seriozitate a autorului în legătura cu tema propusă.

De altfel, un aspect important în cadrul lucrării este acela privind insistența pe deosebirea dintre textele din sfera memorialisticii clasice și cele de autobiografie spirituală. Am în vedere acum un exemplu care poate fi înțeles de fiecare dintre noi: *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt nu este o operă de autobiografie spirituală, deși conține pasaje consistente de astfel de autobiografie.

Bibliografia, extraordinar de vastă, cuprinzând 66 de pagini, conține 691 de titluri variate ale unor autori atât din spațiul laic, cât și din

spațiul ortodox ori din alte spații teologice. Notele de subsol ajung la impresionantul număr de 1166. Adăugăm pentru structura generală a lucrării *Indicele de nume* (p. 513-533) și rezumatele în limbile engleză, franceză și italiană (p. 498-512) de o bogată consistență. Menționăm, nu în ultimul rând, contribuția Editurii Lumen prin prezentarea grafică și așezarea în pagină, toate realizate cu deosebită grijă a tipografului profesionist.

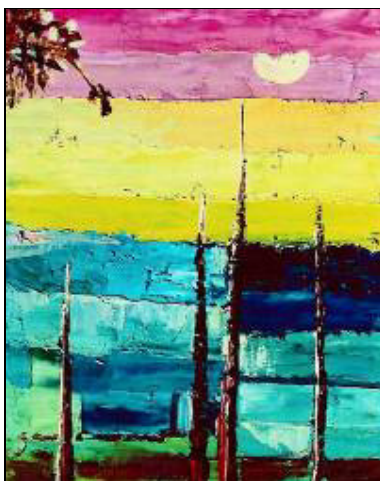
În concluzie, remarcăm pe tot parcursul cărții elemente exegetice cheie, care poartă pecetea specialistului veritabil, dar și atașamentul autorului, o anume pasiune și empatie față de subiectul cercetat. Este o lucrare ce va avea rezonanțe în lumea teologilor, în rândul filologilor și a tuturor acelor interesați de subiect.

Note:

1. Părintele Maxim (Iuliu-Marius) Morariu este absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă și al Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, studii încununate de obținerea titlului de doctor în teologie în toamna anului 2019. În completarea acestor studii, părintele Morariu a urmat o serie de programe de perfecționare și stagii de cercetare la Graz, Geneva, Belgrad, Kosice și Roma.

Este autorul, coordonatorul sau editorul a 26 de volume de teologie și istorie și a peste 300 de studii și articole publicate în periodice din țară și străinătate, relevanța operei științifice fiind ilustrată de cele peste 100 de citări.

În plus, acesta realizează emisiuni pentru Radio „Renașterea” Cluj-Napoca, Radio „Someș” Bistrița și Radio „Trinitas” București și este cercetător asociat al Universității din Pretoria (Africa de Sud) și al Institutului de Istorie Ecleziascică „Nicolae Bocșan” Cluj-Napoca, secretar al Centrului de Cercetări „Ioan Lupaș” al Facultății de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca și secretar științific al Despărțământului ASTRA „Vasile Moga” Sebeș. În prezent este beneficiarul unei burse de studiu, acordată de Universitatea Pontificală „Sfântul Toma de Aquino” Angelicum din Roma.



Petru Botezatu, S., „trălucirea lunii”, ulei pe hârtie Arche

Muntele Athos din Muntele Athos

(V)

Mănăstirea Grigoriu, 18 septembrie 2003

Pentru că n-am auzit decât marea, nu și toaca, am mai rămas în "chilia" mea, printre hârtiile mele: *Jurnalul* (?) pe care-l scriu într-o Agendă din 2002, hârtiile pe care mi-am făcut însemnări de-a lungul zilei, precum și un ghid turistic în engleză, împrumutat de la un preot, cu ajutorul căruia îmi verific date și corectez eventualele erori ale însemnărilor. De aceea, cred că ceea ce fac eu e, mai degrabă, un amestec de jurnal și documentar.

*

Am ratat aseară apusul de soare, fiind la stărețul George, dar poate prind răsăritul. De la fereastra camerei mele, după ora șase, începe să se vadă, din negura nopții, lăptoasă, marea. La ce oră va apărea însă soarele?

La ceasul meu e aproape șapte, dar la Muntele Athos se utilizează calendarul Iulian. Aici ziua începe la apusul soarelui, cu ora zero. În multe dintre mănăstiri, din cauza diferenței orare a apusului de soare, ora e stabilită în fiecare sâmbătă pentru săptămâna care vine.

Doar la Mănăstirea Iviru ziua începe la răsăritul soarelui.

*

Lectura de așteptare, de schimbare a registrului, am făcut-o cu *România literară*, numărul de la mijlocul lui septembrie. Am luat cu mine și câteva reviste, cărți, pe care le voi lăsa pe la schiturile românești. Poate că nu doar de dor de limba română de acasă ele își vor găsi aici și cititori.

*

Marea Egee se unduie la picioarele mele. O privesc de sus, dar o simt foarte aproape.

La jumătatea drumului de ieri, de la Simon Petra la Grigoriu, cărarea ne-a adus la țărnul Egeei. Trebuia să ne întâlnim aici și cu marea, care ne-a primit caldă, liniștită, într-un mic golf, în care valurile au scos la țărniș de toate.



Mănăstirea Grigoriu

Doar pentru un preot, părintele profesor Todoran, ea s-a învolburat, căci acesta și-a încercat puterile cu o caracatiță mică, rătăcită aproape de mal, și care la umplut de sânge la un picior.

*

S-a luminat de-a binelea de ziua. Încerc să mă gândesc și la cei de acasă, la ce e pe-acasă. Dar oare acasă nu e și-aici?

Vatopedu, 18 septembrie 2003



Mănăstirea Vatopedu

Pentru prima oară în acest pelerinaj sunt nevoit să scriu și în pat. Camera în care stau la Vatopedu nu are masă și nici nu mai sunt singur în cameră. E un disconfort pe care nu mi-l pot reprimă. Nu-mi place scris/cititul în pat, mă lenevește, nu îmi dă ritm, nu mă simt în largul meu. Și oricum e târziu, după o zi lungă și copleșitoare, dar la capătul căreia pot spune că Muntele Sfânt e mai mult decât Sfânt.

*

A fost o zi cu mai multe mănăstiri și schituri în traseul nostru, după ce la 10,30 am plecat de la Mănăstirea Grigoriu, după o masă cu pește, masă la care a fost îndestulată multă lume, turiști, preoți, călugări pelerini, despărțindu-ne frățeste de părintele Damaschin, cel care ne-a fost un ghid foarte apropiat și prin apropierea sa de limba și spiritualitatea ortodoxă românească. Un grec care a învățat românește în numele ortodoxiei.

Ne-am reîntors cu vaporul la Dafne, care mi-a părut cu totul altul, fără puzderia de oameni din prima zi. Cele câteva clădiri, fără personalitate, adăpostesc magazine, o casă de oaspeți, spații administrative sunt toată "averea" acestui port. De aici încep să se deșire drumurile prin Muntele Athos, drumuri stranii pentru un loc al sihăstriei și liniștii, drumuri betonate, gata parcă pentru un asalt al Muntelui Sfânt.

La Dafne ne-au așteptat două mașini care să ne ducă la Mănăstirea Vatopedu, un loc despre care preoții alba-iulieni vorbesc cu respect și admirație. În drum, facem un popas și la Mănăstirea Xeropotamu, care se pregătea de hram. Deși suntem în 18 septembrie, aici e doar 5 septembrie.

Xeropotamu se distinge în primul rând prin vechimea ei, având ca punct de plecare un mic schit →

NICOLAE BĂCIUȚ

de la 424, ca în secolul al X-lea ea să aibă statut de mănăstire. Ca multe alte mănăstiri de la Muntele Athos, și istoria Xeropotamului a fost una zbuciumată, fiind incendiată în mai multe rânduri de arabi, renăscând însă, de fiecare dată, din propria-i cenușă.

Ajunsă în ruină în secolul al XV-lea, ea își găsește salvatori în domnitori români, începând cu Alexandru I Aldea, continuând cu Neagoe Basarab, Vlad Vintilă, iar Alexandru Lăpușeanu devine unul dintre ctitorii bisericii, prin rezidirea și împodobirea cu frescă a bisericii. Tot cu bani adunați de la credincioși din Moldova și Țara Românească este refăcută mănăstirea și în secolul al XVIII-lea.

Nici secolul al XX-lea n-a ferit-o de incendii, dintre care cele din 1952 și 1972 i-au adus mari stricăciuni. Cu o obște întinerită și cu lucrările de restaurare efectuate în ultima vreme aici, Xeropotamu îmi pare înfloritoare. Câțiva călugări se aflau la ascultare și curățau obiecte de cult din biserică pentru apropiata sărbătoare. Intrăm și în biserică și sărutăm Sfânta Cruce, în care se păstrează o parte (cea mai mare) din Crucea lui Cristos, precum și sfinte moaște din cele peste 60 aflate în această mănăstire, în special ale celor 40 de Sfinți Mucenici, biserica având hramul Patruzeci de Sfinți.

A fost o vizită neanunțată și într-un moment nu prea potrivit, dar am rămas cu bucuria unei întâlniri care, printre altele, ne-a coborât și în istoria noastră, în credința strămoșească.

În liniștea amiezii, în curtea mănăstirii pietruite, pașii noștri se aud ca niște șoapte.

*

De la Xeropotamu am luat-o spre Mănăstirea Pantelemon, cunoscută și ca "Rusicon", unde s-a nevoit Sf. Siluan Athonitul și unde se află un clopot de aproape 14 tone. Ne fotografiem lângă el, deși fotografiatul și filmatul nu sunt permise pe Muntele Athos. Regretul meu imens e că nu am luat și aparatul de filmat. Dincolo de rigorile teoretice, aș fi putut, liniștit, și filma. Mi-ar fi fost mult mai greu, dar filmul acestui pelerinaj ar fi putut deveni o mărturie foarte prețioasă, Muntele Sfânt ar fi putut fi cunoscut prin ochii noștri și de cei care n-au ajuns sau nu vor putea ajunge niciodată aici. Ciudat îmi pare verdele unor turle care se înalță dinspre complexul impunător de clădiri cu trei-patru nivele al mănăstirii, cu două biserici și 35 de paraclise.

E o mănăstire de suflet a rușilor, care au avut călugări aici de prin secolul al XIII-lea, ca apoi din secolul următor să fie cunoscută chiar ca Mănăstirea Sfântul Pantelemon al Rușilor. De reconstruit și întreținut s-au îngrijit, după



Mănăstirea Xeropotamu



Mănăstirea Pantelemon

incendii și devastări, nu doar țarii ruși ci și domnitorii români, între care Vlad Țepeș, Vlad Călugărul, Ștefan cel Mare, Radu cel Mare, Neagoe Basarab, ca și, mai târziu, domnii fanarioți ai Moldovei, de la Ion Mavrocordat la Scarlat Calimachii, înscriindu-se prin daniile lor, între ctitorii importanți ai Mănăstirii Pantelemon, începând cu secolul al XI-lea, de când există ca așezare monahală.

Valorile pe care le adăpostește Pantelemonul sunt adevărate tezaure – mii de manuscrise în greacă și slavonă, câteva zeci de mii de exemplare de carte tipărită, icoane, obiecte de cult din aur și argint, evanghelii legate în aur, veșminte bisericesti cusute cu fir de aur, sfinte moaște, între care la loc de cinste se află cele ale Sfântului Mare Mucenic Pantelemon și capul cuviosului Siluan.

Într-unul dintre paraclise, cu catapetesme și icoane aurite, se află și o icoană cu chipul țarului Petru al Rusiei, care s-a înnegrit la moartea sa și care va fi restaurată doar atunci când Rusia va mai avea țar.

Deși a trecut prin perioade de degradare fizică, acum Pantelemonul este o adevărată fortăreață, cu o strălucire ușor trufașă, care se arată parcă cu ostentație...rusească.

Ștefan cel Mare și-a legat numele și de Muntele Athos de-a lungul unei domnii în care a ctitorit multe biserici și mănăstiri. Oare în 2004, la marcarea a 500 de ani de la moartea sa, mănăstirile din Muntele Sfânt se vor ruga pentru memoria unui domn pământean care a fost nu doar Mare, dar a devenit și Sfânt?

*

Nu departe de Careia, ne-am oprit și la Schitul Sfântul Andrei, cu începuturi în secolul al XVII-lea. E un popas cu o încărcătură de semnificații speciale, dacă avem în vedere numele pe care-l poartă Arhiepiscopul nostru. A meritat însă și acest popas, pentru a vedea o față care râde și o alta care plânge a acestui schit cândva înfloritor. Lucrările de restaurare sunt și aici în plină desfășurare, prin eforturile unei obști călugărești foarte tinere.

În 1841, chilia care a stat la baza acestui așezământ monahal a fost dată călugărilor ruși Besarion și Barsanufios, iar în 1849 a fost ridicată la rang de schit. Biserica schitului, o construcție imensă, de catedrală, datând din 1867, a fost deja restaurată. Perioada de înflorire de la începutul secolului al XX-lea a fost curmată și de Revoluția din octombrie 1917 și de primul război mondial, cu consecințe dezastruoase, pentru că n-a mai fost posibilă venirea de călugări din Uniunea Sovietică. În 1951, un incendiu a distrus aripa vestică a schitului și librăria, iar în 1971, ultimul călugăr al vechii obști, Sampson, a plecat la cele veșnice.

candela Vieții arzânde...

ascunde-mă, în tine,
prea roditoarea mea Iubire
să nu mai văd Lumina Lunii...

ascunde-mă, în tine,
printre păienjenișuri de vise,
s-aud cum urlă singurătatea-n noi,
dăruindu-ne aripi pentru a zbura...

ascunde-mă, în tine, când ne înfrățim
buzele
în cercănușul rece-al dimineții...

ascunde-mă, în tine, ignorând
Anotimpurile,
amestecându-ne în lacrima Soarelui...

ascunde-mă, în tine galopând hai hui
din Primăverile mele,
în Toamnele tale târzii...

ascunde-mă, în tine, cărbune încins,
înfrângând răscolirile flăcărilor ce mă
ard...

aprinde-mă, aprinde-mă cu flacăra
trupului tău,
mi-aș dori să fiu uleiul din Candela
Vieții tale
arzându-te..., arzându-te...

ascunde-mă, în tine, suflet fără de ecou
într-o lacrimă fierbinte
uitată în zborul unui Înger rătăcit...

la margine de Timp...

îți șoptesc netulburat cântecul
sufletului meu înlăcrimat – murmur de
Iubire
în ritmul surâsului melodios al
Timpului –
umbră colorată –
vălvătaie de cerneală, de purpură –
neplânsă-n lacrimă,
domolită-n durerile Amurgului...

vibrează în noi Simfonia Iubirii,
arsura nisipului fierbinte al deșertului
prin care însingurați ne rătăcim,
tu – Primăvară a inimii mele,
eu – Toamnă târzie a Vieții tale
mângâietoare lacrimi ale necruțătorului
Timp...

pânze albe de nori,
ne scurtează clipele împerecherii,
licărindu-ne ploii de jăratec
peste trupurile însetate de Dragoste...

plutim în pași de dans, strecurându-ne
în noi –
umbre uitate la margine de Timp –
vremea Vieții se scurge fără de
încetare...

îmi tac tristețea scuturând peste trupul
tău
lacrimi de dor,
privindu-te cum înflorești –
lacrimă de floare dată-n rod,
printre zăpezile mileniului ce va veni...

dezbrăcându-mi sufletul...

prinsă-ntr-un joc diabolic de lumini și
umbre,
inima-mi rănită refuză să vibreze-n
adieri suave,
stropind cu ceață-ncărunțită
diminețile-mi înlăcrimate...

mângâindu-mi sufletul
îmi modelezi aripi de zbor,
prinzându-mă în acest joc satanic
tăvălug de tristețe – fum de amintire,
ascuns în pași de dans prin trecerea
Timpului...

un Înger, căzut din întuneric,
îmi desenează-n lumina ochilor
zbatere pietrificate de aripi,
vise prăbușite în cântece de Toamnă,
dezbrăcându-mi sufletul
în umbra unui Curcubeu rătăcit
ce domnește peste Eternitatea viselor...

te zăresc tăcută,
chircită în adâncul sufletului meu,
încătușată în tresărirea unui ultim
sărut...

efemer ne pierdem unul în altul,
în ecouri de suspin,
întorcând matinal o nouă pagină a
Vieții,
în ticăitul melancolic al Timpului
hoinar...

tic-tac..., tic-tac...,
tic-tac..., tic-tac...

freamătul sufletului tău...

plină de îndoieli,
ai ascuns căderile mele în tine
ca-ntr-un locaș al păcatului
încercându-mă-n adâncul patimilor...

astăzi, pierzător în tine,
îți ating sufletul cu umbra buzelor
pierdute printre săruturilor
printre visele-ți interzise
așteptând tăcut să-mi rostești numele...

ai ascuns căderile mele în tine
pecetluindu-mi buzele într-un etern
sărut,
separându-mi visele nopții,
în lacrimi de vise uitate,



ascunzându-mi slăbiciunile,
modelându-mi nou trup
cu degetele-ți tremurânde...

măine, pierzător, în tine,
mă voi dezbrăca de amintiri,
furișându-mă pe poarta inimii tale,
în adâncuri de Iubire,

liniștit, îmi voi așeza tâmpla
pe freamătul sufletului tău,
împiedicându-ți, cu un sărut mort,
șuvoiul lacrimilor – valuri
neputincioase –
își croiesc drum necunoscut,
încărunțind în Clepsidra Timpului...

am oprit Clepsidra Timpului...

nu-mi pot împlânzi Dragostea
tu, ești singura Femeie care-mi cunoști
sufletul
pierdut printre șoapte triste,
rătăcit printre umbre de dor,
dărund mereu Iertare,
urlându-și Iubirea – Dragostea –
durerea...

am oprit Clepsidra Timpului,
încercând să-ți sărut lacrimile,
în Amurgul înroșit al unei noi zile,
sorbindu-le o fărâșă de rouă
prăvălită-ntr-un adânc Abis
al nopților adunate între filele Vieții...

mi-am deschis fereastra sufletului
fremătând pe fiecare petală de Timp
de dorul dorului de tine,
fremătând fără de Sfârșit,
fremătând fără de Început,
asemeni frunzelor hoinare
prinse-ntr-o degetele nevăzute ale
viselor,
pornind într-un vârtej spre nicăieri...

Floare de colț, îți plângi în mine
gândurile,
rătăcită printre stâncile sufletului
numai tu-mi poți mângâia lacrimile,
numai tu-mi poți săruta visele,
întregind cioburile cu foșnet de frunză
târzie,
din al meu suflet uitat în Clepsidră?

GEORGE CĂLIN

IZOLAT DE LUMEA IZOLATĂ

În vreme de Covid 19, stând așa, în casă, izolat de lumea izolată, ca și cum totul ar fi fost aranjat dinainte în așa fel, ca să ne iasă toate fumurile din cap, în sfârșit, ies o dată, la câteva zile bune, din casă, bifez de regulă doiul de pe declarația pe proprie răspundere și, repede, ajung în centrul orașului, la magazine, înțotând printre cetățeni – pești nemascați - cum era de așteptat, atât de transfigurați, încât e de înțeles că, de atâtea probleme, a uitat omul, pur și simplu, să se mascheze. Ajung cumva, la *Pâine și produse de panificație*, ca să-mi cumpăr o pâine. Ce observ (cu observația stau, acum, în vreme de Covid 19, chiar mai bine ca înainte de Covid 19). Dintre cei care așteaptă afară, pe trotuar, în fața magazinului, după regulă, numai eu și încă un cetățean purtăm mască. Femeia din fața mea, una mică, slăbuță, între două vârste, cu o plească roșie pe cap și cu sacoșele pline doldora de cumpărături, rupe tăcerea cu o întrebare cât se poate de banală:

- Puteți sufla cu porcăria aia pe gură?

- Așa și așa... – murmur surprins de întrebare, de după mască, la prima vedere, o simplă cortină pentru scenazâmbet.

- Mi-am pus-o, domnule, și eu o dată și, nu numa' că parcă nu mai puteam sufla cu ea la gură, dar simțeam că-mi pute gura așa de tare, măi omule, de să fac hepatită de *gălbinare*, nu altăceva.

- Luați o bomboană mentolată, doamnă, și rezolvați problema – o sfătuiesc eu

- Iau, domnule, dar *fentosanele* mă trimete *homor*, *homor*, la *tauletă*...

- Și nu v-a amendat nimeni până acum, pentru că nu purtați mască?

- Cine să mă *amendeză*? Dracu pe mumă-sa să *amendeză*? Eu cu șapte copii, unu mai mic ca *hălălant* am bani de amenz', domnule?

- Dacă ții la copiii, trebuie să ții și la mască, la mânuși și, desigur, la declarație...

- Dumneata ai și *declarațe*?

- Da, am. Dar dumneata?

- O singură dată am ieșit afară cu *declarațe*, că mi-a *scariat*-o un vecin care nu știa nici el ce să *bifeză*, că așa



mere, cum mere în viața asta. Atunci vecinu' mi-a zis că declarația pe *propie* răspunderea dacă-i declarate pe *propie* răspunderea înseamnă să *declarez*' unde te duci, *di* ce te duci, ce faci, pentru că dacă declarația nu te lasă să *declarez*' pe *propia* ta răspundere, ce să *declarez*', adică nu numa să bifez', atunci *di* ce îi mai zice declarate pe *propie* răspunderea?

Eu:

- Dar cum să i se spună, femeie bună?

- Să i se spună declarate pe *propia* răspundea altuia...

- Oricum, nu e bine cum gândești – o întreprup - Dumneata poți fi purtător...

- Și dumneata nu?

- Ba da. Tocmai de aceea trebuie purtate masca și mânușile...

- Hai că masca mai mere cum mai mere, domnule dragă – răspunde femeia – dar mânușile *alea* de plastic, *fleoșcăite* pe mâni, nu le *poci* suporta. Vorba la bărbatu-meu: nu m-am sufocat la dracu, destul în tinereță, cu prezervativurile elea, de *nailoc*, trăznu-le-ar, să mai iau acum și mânuși de *nailoc*, ca să *transpirez* în ele și să mă ieie toți dracii, că nu mai *poci* nici *chipăi* nimic?

- Ce vorbim? – fac eu – Dar la doctori te gândești, femeie bună, că stau bieții de ei, ceasuri și ceasuri întregi, cu mânuși, cu mască și cu tot echipamentul, zilnic, zilnic, ca să opereze?...

- Așa o fi, domnule dragă...(pauză scurtă) Dar să știi, domnule, că pe noi,ăștia din cartier, niciodată nu ne prinde *Pandermia*, că suntem prea mulți și prea săraci...

- Numai credeți că nu vă prinde *Pandemia*...

- Ș-apăi noi avem grijă cum dăm nume la copchiii care să naște în timpuri *d-estate*, de *pandermie*, domnule. Că dacă știi cum să dai nume la *copchii*, nu vine nici *Coroana* și nici *Pandermia*...

- Ce nume să le dați?

- Chiar nu știi cum îi tradiția *noastă* în cartier?

Fac semn din cap, că nu știu. Femeia explică:

- Cum a apărut *Pandermia* asta, s-au și apucat *grevidatele* noaste care chiar atunci urmau să prăsească *copchii*, ca să-și numească pe *copchii* așa: pe băieți *Covid*, pe fete *Coroana*, *Covida* sau chiar *Pandermia*. Că deja acum, *copchiii* prășiți atunci au deja două săptămâni. Și să știi un lucru de la mine: nici nu mai vine *Pandermia* pă noi, că ne ocolește când aude pe mamelele cum le strigă pă *copchii*: *Coviduța* mării, *Coronuța* mării ori *Pandermiuța* mea...

Eu mă mir:

- Hm!

- Hâm! ori nehm!, domnule, dar să știi că așa să scapă țigănia *noastă* de nenorociri ca asta. Că când *Ceaușescu* făcea la urmă, numa' prostii, tot așa am făcut. Cum le-a botezat mamelele pe câțiva dintră *copchii*, cu numele de *Ceaușescu*, cum s-a prăpădit conducătoru' iubit...

- Dar cu *Stalin* cum ați făcut?

- Tot așa, ca și cu *Hiclar*, da' nu noi. *Bunicii* noștri. Ca să nu *crează* cei de la sfat că ei râde de *Stalin* și *Hiclar*, cum a fâtat cătelele de-atunci, cum le-au botezat pă căței cu numele de *Stalinuț* și *Hiclaruț*...

- Hm! – îndrăznesc să repet.

- Noi și cu înjuratu' facem la fel. Dacă cumva înjurăm pă limba maternă, *roamă*, cum să zice, nu ne ajută *Dumnezeu*, dar dacă înjurăm pe românește, cum ar fi „tu-ți curu mă-tii” sau „tu-te-n cur pă mă-ta”, ne ajută...

- Aoleu! – mă strâmb eu – Vorbește mai frumos, femeie bună, că nu suntem la-la-la...

- Dacă așa să zâce pe românește, eu ce să fac, domnule dragă? Să *mințasc*? Să nu zâc cum să zâce pă românește?

- Nu. Dar acolo, unde vine cuvântul *murdar*, *zici* și *dumneata* puncte, puncte, că doar nu te-or durea gura...

- Ș-apăi ce mai înțelege oamenii când *zâc* *punte*, *punte*?

- Înțeleg ce trebuie să înțeleagă, n-ai teamă...

- Sau cum înjură romii noștri pă unguște, cum ar fi: „bosmeg o curvat” și „Ioeștet” ori „Iștenem hozat”. Cu sete înjură, să știi. →

NICOLAE SUCIU

CUM?

Am trecut de multe ori
și pe îngusta punte
„muchie de cuțit”,
dar am răzbit mereu
ca bobul încolțit
în tainele țărâniei
am colindat nesățios
printre cireșii-n floare
cu sufletul întreg
visând la veșnicie
și-am drumețit pe creste
smălțuite
în șipotul de aur
al soarelui încins
pe lumea de poveste

fericit ca-n visuri
mă-ntreb ne-nțelegând
cum m-am învrednicit
de-atâtea paradisuri
eu muritor de rând?

PARADISUL LUI TINTORETTO

Cutreier, cu gândul, lumea văzută
Cu-ntreaga-i ispită și farmecul ei,
O lume-n culori și marmuri născută

De aștri cu suflet și spirit de zei.

Palate, regine, madone și sfinți
Viața miracol, infernul și sila,
Cristos-ul vândut pentru trezeci de-
arginți,
Iubirea femeii, ura și mila,

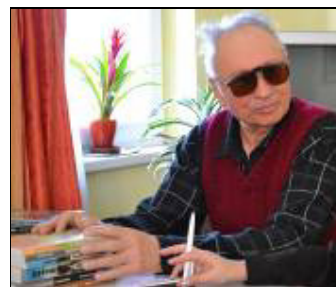
Iar Tintoretto cu-al său PARADIS
Ne farmecă ochii, sufletul, firea,
Ne schimbă în înșeri cu doruri și vis
Căutând disperăți nemurirea.

DRAMATICE METAMORFOZE

Misterioasă apă a vieții
Ne-nchide și deschide lumi
Dar ne și-nseamnă cu peceții
Care ne-mpart în răi și buni.

Cât strălucește cristalină
Ne spulberă orice necaz,
Durerile ni le alină
Și viața ni-e un lung extaz,

Dar nu-i pricepem profunzimea Nici
noimele, așa cum vrea
Și nu ne acceptăm micimea
Și-orbirile ce vin cu ea,



Iar câtă vreme suntem teferi
Sfidăm firescul omenesc,
Ne credem stele și luceferi
Și zei pe tot ce-i pământesc.

Dar când îi pângărim voința
Și îi orbim sublimii sori
Ea mândră-și apăra ființa
Și suie mai presus de nori,

Iar noi rămânem umbre șterse
Pe cărări întunecate
Unde slujim stafii perverse
Ce-s coloși de cretinătate.

IULIU IONAȘ

→Așa știm noi, că dacă nu înjuri
pă limba ta maternă, Dumnezeu îți
ajută. Și-apoi și unii români înjură, ba
pe ungurește, ba pe maghiară. Numa'
ce-ț' aude urechile: „Cristușu mă-tii”.
Așa zice ei când îi nervoși, decât să
înjure pe românește. Zice „tu-ți
Hergotu tău de rahat pă băț ce ești”,
tot ca să nu se supere Dumnezeu nici
pă ei. Înțăleje, nu?

„Complicată nu-i viața aceasta –
îmi șoptesc în barbă – Noi o
complicăm când nu știm să venim în
legătură cu cele nevăzute din jurul
nostru”.

- Să știi că mă voi interesa de
numele astea... – adaug.

- Poț' să meri la primărie,
domnule dragă, ca să *verificezi*
certIFICATELE de naștere la copchiii de
care ți-am zâs adineaurea. Pe unul îl
cheamă Stoica Covid, adecă pă a
meu, mânca-la-ar mama, pă una
Burcea Coroana și pă alta, tot la noi
în cartier, Rișca Lucerna Pandermia...

- Și de unde știe Covid 19 toate
astea, ca să vă lase în pace?

- De unde știe Covidu', trăznil-
ar, toate estea? Hă-hă-hă! Păi că când
vine betesușu' aproape de noi, la bu-
za țâgăniei, ca să ne încearcă, el aude
cum mamelele își strigă *copchiii* pă

românește, nu pă limba lor maternă,
adecă roamă: „Coroana mării, Covi-
duț mamă” și Covidu repede să *sparie*
și fuge, că gândeșete că, dacă tot
ezixtă Covid la noi, nu mai *închepe* și



Petru Botezatu, Maica Domnului
Platytera, Frescă din altarul
bisericii din Deva, 2007

el în cartieru' nostu' și pace.

Femeii îi vine rândul să intre în
magazin și chiar atunci îi sună
telefonul. Îl scoate din sân și
răspunde:

- Da, mamă scumpă. Numa' iau
pită și ceva *covriguri* și viu acasă. Ce
face Coviduț, mamă? O, dragu' de el!
Vas'că doarme, mânca-l-ar mama să-l
mânce? Știi ce, Olimpiadă? Dacă să
scoală și s-apucă să *plânge*, să știi că
plânge că vrea țiftă. Și-atunci ce faci,
mamă scumpă? Îl iei în brață, îi astupi
gura cu țifta mincinoasă și-i zăci „Taci
cu mama, taci cu mama!”, c-apăi el
gândește că-i chiar mumă-sa lui,
adecă eu, și tace ca căcatu'-n iarbă
(atunci femeia mă privește scurt și
repede corectează) sau, mă rog, ca
punte, punte... Bine, mamă?

Convorbirea telefonică se
încheie, femeia intră în magazin,
cumpără *pita* și *covrigurile*, iese și
pleacă. Cei rămași pe trotuar, păstrăm
distanța, o simplă semiizolare în
izolarea noastră de toate zilele. Ajung
și eu *pe rol*, cumpăr pâinea și mă
retrag din nou, la domiciliu, în
cotidiana mea izolare de lumea
izolată.

Dumbrăveni, 27. 04. 2020 - în
Vremea lui Covid 19.

ȘARPELE (LUCIFER)

SAU MITUL ETERNEI RENAȘTERI (VI)

Pentru ca Ioan să **profețească din nou**, urmează aceeași procedură ca și proorocul *Iezechiel* (2, 8-10; 3, 1-3), trebuind să **mănânce o carte** (nu numai să o asimileze) dată de un înger : «Și-am luat din mâna îngerului **cărticica și am mâncat-o**: și-n gura mea era dulce ca mierea, dar după ce **am mâncat-o** mi s'a amărât pântecul». (*Apocalipsa*, 10, 10).

Dacă **proorocii** lui Dumnezeu trebuie să mănânce o carte deschisă dată de înger, **solomonarii**, care sunt conduși de diavol, trebuie să scrie, într-o peșteră depărtată din Orient unde stau la o masă **de piatră**, toată învățătura din lume într-o carte.¹¹ Numai „*Biblia diavolului*” sau mai bine zis „Codex Gigas” (Codexul uriaș), care este cel mai impunător manuscris al lumii, alcătuit în secolul al XIII-lea și sintetizând toată știința lumii adunată până în momentul apariției, a fost creat în mănăstirea benedictină din Podlazice, în Boemia de Sud, iar denumirea de „Biblia diavolului” provine de la un desen pe o pagină întregă (din cele 600) a domnului cu picioare de țap. Codexul Gigas este considerat și cel mai secret manuscris al istoriei Bisericii.¹²

Un argument în plus că Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan va fi unul dintre cei doi martori care vor profeți, e și faptul că **lui Ioan i se proorocise moartea ca martir** : «Dar Iisus le-a răspuns: „Nu știți ce cereți: Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu și să vă botezați cu botezul cu care Eu Mă botez ?” Iar ei I-au zis: „Putem”. **Și Iisus le-a zis: „Intr-adevăr, paharul pe care Eu îl beau îl veți bea și cu botezul cu care Eu Mă botez vă veți boteza”**». (*Marcu*, 10, 38-39). Aici Iisus le spune lui Iacob și Ioan că vor muri ca și martiri, dar că vor învia. Dacă Iisus Hristos a înviat după trei zile, Apostolii Iacob și Ioan vor primi „**duh de viață de la Dumnezeu**” după trei zile și jumătate și se vor sui la cer. (*Apocalipsa*, 11, 11-13).

Tot, Iisus Hristos, răspunzând la o cerere, le spune lui Iacob și Ioan :

¹¹ OVIDIU BÂRLEA, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p.26.

¹² RICHARD DÜBELL, *Biblia diavolului*, Editura RAO, București, 2010, p.537.



«Dar a ședea de-a **dreapta Mea sau de-a stânga Mea** nu este al Meu a da, ci celor pentru care s'a pregătit». (*Marcu*, 10, 40) și referindu-se la **cei doi martori** care vor fi înaintea trâmbiței celui de al șaptelea înger, când împărăția lumii va reveni Domnului și Hristosului său (*Apocalipsa*, 11, 15), afirmă : «Și celor **doi martori ai Mei** le voi da putere și ei vor profeți. „Aceștia sunt cei doi măslini și cele două șfeșnice **care stau înaintea Domnului pământului**». (*Apocalipsa*, 10, 3-4). Așadar, Sfinții Apostoli Iacob și Ioan, stau, nu de-a dreapta și stânga Domnului, **ci înaintea Domnului pământului**.

Apostolul Ioan va fi unul dintre cei doisprezece judecători care vor judeca pe evrei „**la nașterea din nou a lumii**”, după cum le-a spus Domnul Iisus Hristos apostolilor, răspunzând la întrebarea lui Petru : «”Iată, noi pe toate le-am lăsat și Ți-am urmat Ție. Deci, nouă ce ne va fi ?” Iar Iisus le-a zis: „Adevăr vă spun că voi, cei ce Mi-ați urmat Mie, **la nașterea din nou a lumii**, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând pe cele douăsprezece seminții ale lui Israel». (*Matei*, 19, 27-28).

Și în *Viețile Sfinților* se arată că Sfântul Apostol **IOAN** va pătimi de sabia lui Antihrist înaintea venirii a doua pe pământ a Domnului: «Sfântul Ilie, proorocul lui Dumnezeu, fiind luat cu trupul în carul cel de foc, până acum este viu în trup, păzindu-se de Dumnezeu în locașurile cerești. El a fost văzut în Tabor de cei trei Sfinți Apostoli în vremea Schimbării la Față a

Domnului și iar se va vedea de oamenii cei muritori trupește, înaintea venirii a doua pe pământ a Domnului și cel ce mai înainte a scăpat de sabia Izabelei, va pătimi în acel timp de sabia lui Antihrist, împreună cu Enoh și cu **Ioan**».¹³

Chiar și **francmasonii, care cred în REÎNCARNARE**, folosesc BIBLIA în care este redată **Legenda Meșterului Hiram**, chemat de regele Solomon să edifice *Templul Etern* al Umanității. «Prezența *Cărții sacre* este obligatorie în *lojile* de **Rit Scoțian Antic și Acceptat** (n.n. – Ritul masonic care este și în România) ale căror *lucrări* se desfășoară cu **Biblia deschisă** pe altarul *lojii*, **la prologul din Evanghelia Sfântului Ioan**. (...) Sfântul Ioan utilizează în Evanghelia sa, **un limbaj esoteric de inițiat**, care rămâne, încă, misterios, pentru cea mai mare parte a creștinilor ca și pentru *franc-masonii*».¹⁴

Până în secolul al IV-lea, constituirea „*învățăturilor secrete*”, **arcana disciplina**, s-a încheiat. Cu alte cuvinte, s-a hotărât ca **tainele creștine să fie inaccesibile celor neinițiați**. Pseudo-Aeropagitul îl avertizează pe creștinul inițiat, care a experimentat mistagogia divină, să păstreze tăcerea : „**La seama să nu dezvălui sfințenia însăși, păstrează tainele Dumnezeului ascuns în așa fel încât profanul să nu se poată împărtăși din ele și în sacra ta iluminare să le vorbești despre sacru doar sfinților**” (adică „*creștinilor inițiați*”).¹⁵

Sfânta Evanghelie după Matei (16, 1-28) explică clar că **Domnul Iisus Hristos nu are nevoie de nici o inițiere**, când Iisus Hristos arată că fariseilor și saducheilor, „neam viclean și desfrânat nu se va da decât **semnul** lui Iona”. (*Matei*, 12, 39). [Iona nesocotise pe Dumnezeu și a fost aruncat în mare de către marinari, ca să domolească furtuna, a fost înghițit de balenă (chit), scapă cu viață și **după trei zile**, după ce se roagă să fie salvat, e azvârlit pe uscat.

EUGEN MERA

¹³ *Viețile Sfinților pe luna iulie*, Retipărite și adăugite cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române după ediția din 1901-1911, Ed. Episcopiei Romanului, 1997, p.401.

¹⁴ EMILIAN M. DOBRESU, *Dicționar de terminologie masonică*, Editura Nemira, București, 2003, p.18-19.

¹⁵ *Eliadiana*, ediție îngrijită de Cristian Bădiliță, colecția Plural, Editura Polirom, Iași, 1997, p.26-27.

VIATA ÎN VREME DE PANDEMIE

(Covid 19 în România:
cazuri confirmate...; decese...;
în izolare:...; persoane vindecate:...)

M-am dus în pădure, să văd
Cum mai respiră copacii dimineața.
Ce frumos miroseau ierburile ei,
Ce frumos înmugurise iarăși viața!

În rest, parcuri închise, zile închise,
Orașul nu mai are cuvinte,
Statuile se plictisesc pe bulevarde,
Suferă viitorul, prezentul este clădit
din aduceri-aminte.

Vorbele rostite sunt închise-n rastel-
Erau arme-altădată, azi – parcă-s la
naftalină,
Scriem pe o sticlă numită ecran,
Obosim prea devreme – dar nu-i
noaptea de vină...

Trec mașini tot mai rar pe șosea,
Zăresc câțiva bărbați printre blocuri,
Se duc să urmărească o cursă de
fond,
Mai găsiseră la peluză câteva locuri.

Toți așteaptă cu-ncredare finalul,
Către el aleargă, pe pistă, băieții,
Păsări gureșe se aud sus, în plopi...
O fi trecut vreunul linia vieții?

Câți atleti să fi fost pe pistă
Și câți spectatori alergând spre
finișul rece?
Tribunele-s goale, văzduhul – la fel,
Pe porți zăvorâte cum puteau să mai
plece...?

Într-un târziu, m-am întors din
pădure.
Se risipise, învinsă, și ceața...
Ce frumos cântau păsările,
Ce frumos înflorea din nou viața...!

IARNA CARE MI-A LIPSIT

Am deschis în zori cu îndoială
fereastra,
Cu gând de copil așteptând fireasca
zăpadă,
Cetate albă, plămădită în noapte, din
stele,
Dar am zărit că-n ogradă sosise
Nechemată, tot neaua din veacul
trecut,
Viscolind în mine, până când m-a
durut.

M-am întrebat atunci unde-o fi iarna

Care s-a născut odată cu mine,
Amândoi desprinși din lumină,
Ca două flăcări risipindu-și căldura,
Una semănând a mireasă cu gânduri
viclene,
Cealaltă apărând dintre încremenite
troiene?

Am închis, după o vreme, cu teamă,
fereastra,
Zăpada de altădată să nu spargă
Oglinda în care mă priveam cum
pășesc
Prin anotimpuri mereu tot mai calde,
Rătăcitor fluture alb peste-un crâng
efemer,
Zburând neatent și aproape
stinger...

Și tot ce era alb devenea gri
pământesc,
Ce se făcea tot mai negru, negru
curat,
Eu nu mai aveam cum să pășesc prin
dorite zăpezi,
Oricum, uitasem cum să clădesc din
ele ceva,
Nu mai știam dacă-s om sau copac
înfrânt,
Aveam rădăcinile ieșite prea mult
din pământ...

S-A RĂTĂCIT O PASĂRE

S-a rătăcit o pasăre pe-aici
Neagră și mare și voinică,
Și-avea pe aripi niște stele mici
Și ținea-n gheare o rămurică.

Poate că drumul nu și l-a pierdut
Și, cine știe, nu-i o întâmplare
Că peste casa mea s-a abătut
Din răsărit o pasăre-așa mare.



Din cer venită, de prin alte zări,
Să-mi schimbe lumea tot încercă.
Îmi pune sute, mii de întrebări
Despre ce mări pustii m-așteaptă.

De ce mă-ncearc-atâtea amăgiri
Când eu și rostul și chemarea-mi
știu,
Și-mi pare că vin doar din
împliniri...
Timpul renaște-n mine; nu-i totuși
prea târziu...!

BILANȚ

Mi-a plăcut să fiu tânăr,
să răspund la întrebări dintr-o dată,
să trec fără teamă prin gări
insalubre,
să mint, zicând că mi-e bine
și că vă iubesc și când mă sufocați
cu nepăsarea voastră.

Nu mi-a plăcut să fiu acrobat în
circul acesta
fără plase de siguranță,
să privesc cum luna se dăruiește
norilor
ca o prostituată de lux,
cum vulturul se lasă omorât de o
ploaie pribeagă
și cum copacii tineri roagă securea
să-i taie.

Mi-a plăcut să fiu tânăr și fără
pereche,
să cred că viața e o lungă bătaie de
aripi
într-o seară de vară,
iar moartea un înger cu sufletul
înghesuit într-un trup de fecioară.

Nu mi-a plăcut să fiu doar o frunză
într-un pom plin de ramuri bogate,
iar acum, când îmi pare că pe toate
le știu,
aș vrea să pot spune că moartea-i
doar o bătaie
de aripi plâpânde
și viața un înger de teama de moarte
apărându-ne.

IOAN GHEORGHISOR



**Petru Botezatu, „Scară la ceruri”,
acrilic pe pânză**

DE CEARTĂ CU ZEII. ÎN REST, FELURITE IUBIRI

CHIAR VOUĂ, ZEILOR!

Dar nu mă cert cu voi!
Sunt doar convingătoare.
Voi, altfel nu-nțelegeți, n-auziți,
nici ce vă cer, nici ce mă doare!

V-ați resemnat să stați ascunși
În cerurile voastre mitomane
Și vă hrăniți din ce s-a presupus
Că ați fi fost, în lumi imaginare!

Vă mulțumiți să știți c-ați fost
Și n-ați mai vrut să fiți!
N-am nici un drept să judec
fuga voastră, o respect!
Dar, uneori, mai simt c-așa vrea
Din ce-a rămas din voi
Să-mi dăruiți și mie, partea mea!

Gândiți-vă și anunțați-mă prin fax
Ori e-mail ori, mai simplu, pe
mobil,
Dacă doriți să vă resuscitați
Ori vă convine lăncedul steril!

TIMPULUI

Motto:

„De dragul tău, luptând cu Timpul
Vreau, ce-ți fură, pe vecie înapoi să-ți
dau” (W. Shakespeare-Sonet)

Ce-mi risipești? Petale?...
Frunze?...Spini?...
Cu ele-ai fi putut sădi grădini
Semiramidale,
suspendate-n mintea-ți de titan...
Cu tine, Timpule, stau la taclale!
Tu-mi furi în fiecare an
și ce-am avut și ce-aș fi vrut să am!
L-aș vrea pe Will să-mi vie-n ajutor,
să lupte el, de dragul meu, cu tine.
Tot ce-mi furi tu s-aducă iar la mine,
l-aș vrea pe Will cu al iubirii lui fior.
Nu-mi risipi chiar tot! Da, știu, ești
blând!

Ți-e milă încă! și nu sapi adânc
în pielea mea...
Și nici de suflet nu prea te-ai atins.
Mi l-ai lăsat iubind, frumos, destins...
Dar, ani îmi dai și zile-mi iei.
Păstrează-ți anii! Dă-mi mai multe
zile!
Vrei?!

ÎNGER SAU DEMON

Cineva sau Ceva respiră alături de
mine...



E... cine e?...cine e...cine?...
Când tac, tace și el sau ea sau ei...
Se oprește și-așteaptă ca eu să încep,
Dar ascult și m-abțin și încerc să
pricep
CINE-I sau CE-I răsuflarea de zei
Care stă și pândește-n cearșaf,
undeva...
Și nu văd și nu simt, aud însă umbra
ipocrită,
palpită și vrea să mă-nghită?
Mă opresc și mă-ntorc cu sufletu-n
pumn,
Îl ascund cât mai bine...
Închid ochiul de-afară și-l deștept
înăuntru
Și mă tem?
Nu mă tem!
Șoptit murmur ridic și șoapta devine
o rugă:
Părinte, alungă-l, pe fugă
Să-l pui sau s-o pui pe ființa de diavol
Ce nu știe unde s-arunce otrava...
Sau, nu e ființă satanică, oare?
E înger, ce și el se teme s-apară?
Se teme de mine că n-am să-l
primesc,
n-am să-nțeleg și n-am să doresc
să m-atingă aripa-i cu spuma de stele?
Răspunde-mi, Părinte, lămurește, din
ele,
Ce răspunsuri s-aleg? Cum să știu
De e vorba de Eden sau de pustiu?

PRIMĂVERII MELE RUGĂ

Primăvara mea, sub ploaie de lumină
în jocul meu de clipe, cu soarele de
mână
te-ai prins cu frenezia verdețurilor
tale
și-ai botezat cu-ardoare trezitele
ponoare.

Floriile se strâng în brațe lângă tine
și-și împletesc din vise mlădițele de
sălci
sfințite prin iubirea ce din înalturi
vine

cu Duhul Învierii călcând pe lanțul
morții.

Ce-aduci, tu, Primăvară, în mugurii
din sân?
La ploile din ceruri, când te-ai spălat
pe față
și trupul feciorelnic când l-ai
înmugurit
cu miile de clipe pierdute în dulceață?

Hai, Primăvară, vino, cu Învieria ta
învie-n noi iubirea, că numai ea-i în
lume
mai descătușată decât stihiiile-n
genune
și mai vindecătoare decât mireasma
ta!

Adu-o, dar, cu tine și scurge-o peste
noi,
îmbracă-ne-n iubire și scaldă-ne în
ea!
Iubită Primăvară, iubire varsă-n ploii
și sufletele noastre, botează-le în ea!

AUTOPORTRET

Și da! Nici când mai frumoasă n-am
fost.
Mi-o spune și cerul și aerul pe care-l
inspir
și expir cât pot de nesățios.
M-am născut și-am născut,
am fost iubită și-am zidit,
am fost răstignită și-am construit.
Am răsfățat și-am fost adulată.
M-am înșelat și-am fost înșelată.
Am crezut și-am fost mințită.
M-am prins în joc și-am fost lovită...
Dar, iată-mă!
Tot eu, cea veche!
Și-atât de nouă, totuși
și, chiar! Fără pereche!
Încerc de când mă știu orori și
frumuseți
dar nu aleg s-ating decât seninătăți
ce-mi lasă frământarea să doarmă-n
pat de ani,
în așternut de purpur, regesc vestmânt
și-n van
te tulburi sau mă tulburi, căci mie
una,-mi este
predestinat să fiu mireasa din poveste,
aceea care n-are nici corp, nici vârstă,
nici
un chip anume-al ei.
Și-atunci, ia spune-mi, ghici?
Care sunt eu din toate figurile aceste?
Nu te grăbi, nu istovi, căci sunt
Hymera din poveste...

VALERIA BILȚ

Asterisc

Reverențe antivirus

Covid -19 ne-a globalizat, în pofida izolării sociale.

Lumea se întreabă, de ce Japonia, la o populație de șase ori mai mare decât a României, înregistrează mai puține victime ale coronavirusului.

Distanțarea socială se practică de mult în arhipelag, de vreme ce perechile, oricât de îndrăgostite, nu se sărută pe stradă. O glumă inspirată din realitate spune că americanul își sărută soția pe stradă și o bate acasă, iar japonezul – invers.

1. Antropologie

Antropologia culturală ne arată că japonezii se salută prin reverențe, nu prin strânsul mâinii sau îmbrățișări în public.

Tradiție milenară, salutul prin înclinarea corpului respectă reguli precise, așa cum noi respectăm cutumele salutului prin strânsul mâinii.

Unghiul de înclinare a corpului în reverență indică relația de respect și subordonare între cei care se salută. Tânărul se înclină mai mult în fața vârstnicului, subalternul mai mult în fața șefului, fiul în fața părinților, învățacelul în fața dascălului. Uneori se întrec în reverențe repetate, când nu se știe ordinea de precădere. Cel salutat se înclină și el, chiar dacă mai puțin, altfel dovedind impolitețe, chiar și în postura de superior, ca profesorul în fața elevului. Măinile se țin pe lângă corp, capul pe linia corpului, care se „frânge” de la brâu, fără a îndoi genunchii, iar privirea, după ce a fixat interlocutorul, se lasă în jos odată cu capul, ca într-un echer. Am remarcat o notă de demnitate, căci nu se încovoiaie cocoșa sau umerii. Femeile-și pot împreuna mâinile la nivelul soldurilor sau chiar la piept, în semn de respect adițional.

În mod cert, nu se produce vreun contact fizic, nici amicalul bătut pe umeri. Se știe că Împăratul nu dă mâna cu japonezii, acest privilegiu fiind rezervat străinilor care îl întâlnesc pe suveran. Totuși, obiceiurile evoluează. Dacă Obama s-a înclinat aproape la 90 de grade în fața Împăratului Japoniei, Trump a dat mâna fără reverență.

2. Apa vie

Pot fi invocate și alte explicații, una regăsită, la finele secolului al

XIX-lea, într-o conferință a lui Basil Assan, românul care a călătorit în jurul lumii: „...*Japonezii din clasa cea mai de jos au prafuri și perii de dinți și fac băi calde în toate zilele*”¹⁶. Pare neverosimil ca la finele secolului al XIX-lea să facă băi calde zilnic și să se spele pe dinți. Cine? Clasa cea mai de jos! O fi și puțină exagerare, căci fără uscături pădure nu e, dar nici fum fără foc nu iese.

Se poate adăuga tradiția șintoistă, care impune spălătul pe mâni la intrarea în templu. Cu apă din vase de piatră (chozubachi), prin ritualul purificării spirituale (temizu), își spală mâinile și fața folosind un fel de ibric cu coadă lungă din bambus, gestica rituală obligând pe fiecare, după ce l-a folosit, să-l clătească. Am învățat tot ritul, să nu greșesc în fața localnicilor, când intram într-un sanctuar shintoist: întâi mâna stângă, apoi dreapta, apoi gura, apoi coada ibricului.

La muzeul în aer liber din Hakone, aproape de sacrul Munte Fuji, după ce mi-am limpezit privirile într-o baie spirituală de sculpturi universale dispersate prin spațiul deluros-verde al stabilimentului, am poposit pe un tăpșan cu bazine pentru spălat picioarele. Un mod original de relaxare, când vizitatorul obosit sedimentează imaginea unui Picasso, Moore, Miles sau Brâncuși etc. Privind cum o mamă își spăla băiețelul pe picioare, mi-am imaginat biblica scenă cu Iisus spălând picioarele ucenicilor, pios apel la empatie...

Pare hazliu, dar mulți insistă pe menținerea obiceiului străbun de a face gargară. De la Assan, în secolul



19, și până la Rena Kato¹⁷, în ziua de azi, se vorbește despre importanța gargarei în Japonia, ca parte a igienei căilor respiratorii.

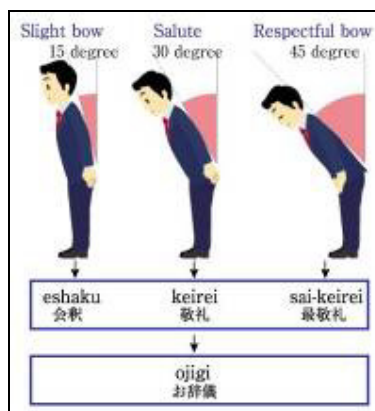
Au descoperit și apa caldă... în prosop. Obiceiul japonez „oshibori” reprezintă și el o formă de temperare a răspândirii virusului. Șervețele umede și fierbinți, albe, din bumbac, cu care se șterg mâinile și fața în mod tradițional înaintea mesei, pot distruge virusii nevăzuți. O adevărată industrie strânge zilnic șervețele folosite, uneori chiar din stradă, pentru a le aduce a doua zi curate și dezinfectate.

3. Tradiții mai vechi sau mai noi

O altă potențială cauză a numărului relativ redus de cazuri de Covid-19 în Japonia este purtatul măștii. Când mă întrebau unii, în anii 2012-2016, de ce poartă japonezii măști pe stradă, îmi era greu să explic, pentru că nici mie nu-mi era clar. Unii - ca să nu transmită răceala, alții - să se protejeze de poluare și microbi, alții - din alergie la polen etc. Oricum, la intrarea în orice policlinică, automatele îi dotează pe toți cu măști, chiar și pe însoțitorii bolnavilor, încă din vremea când nu apăruse noul coronavirus. Cercetările epidemiologice vor oferi lecții și soluții, dar până atunci, indiferent de irelevanța culturii nipone în combaterea coronavirusului, un lucru s-a preluat deja în societatea occidentală: purtatul măștii în public.

Alt factor din cultura niponă, remarcat și de Basil Assan în 1899, descălțatul la ușă, surprinde străinul. În locuințe, la bloc sau la casă, ca și în restaurantele clasice, în școli, în locașurile de cult sau în onsen-uri (băi publice), încălzirile se lasă la intrare. Nu m-a surprins când, la clubul de la etajul 49 al Turnului Mori din Tokyo, am fost invitat să mă descălț intrarea într-unul din separeurile restaurantului. →

RADU ȘERBAN



¹⁶ Assan, Basil, „Călătorie împrejurul pământului”, Buletinul Societății Geografice Române, anul XX, trim. II-III, 1899, Stabilimentul Grafic- I.V. Socecu, București, pag. 150

¹⁷ Rena Kato, membră a grupului de succes AKB48: „spălați-vă pe mâini și faceți gargară!” – Japan Times, 23 apr.2020

Cultura descălțării nu înseamnă doar ținerea la ușă a musafirului nepoftit, virusul, dar și un subtil exercițiu cultural – religios, prin separarea clară a „interiorului” de „exterior”, a „purului” (casa) de „impur”. Aș face un pas mai departe: descălțatul la ușă îmi sugerează separarea sinelui trupesc de cel sufletesc.

4.Ecuatie cu multiple necunoscute

Pe roze nu stă nici „Țara florii de cireș”. Cu legile în vigoare, Japonia nu poate pune în aplicare restricțiile din China și nici măcar pe cele din SUA sau Franța. De exemplu, doamna Yuriko Koike, guvernator al Tokyo-ului, s-a lovit de imposibilitatea opririi transportului în comun, din cauza legislației.

Mentalitatea japonezului nu poate fi ignorată, prin politici restrictive sub presiunea pandemiei. Autoritățile țin cont de istoria umană, de tradițiile culturale și de valorile individuale, chiar dacă, în final, societatea niponă va avea de suferit. Lunga tradiție a conviețuirii sociale tripartite, guvern-patronate-sindicate, care a dat lumii noțiunea de „grevă japoneză”, este pusă la încercare. Încă din perioada Edo (1603-1868), cultura aplanării conflictelor între angajat și angajator se perpetuează. Astăzi, guvernul consultă mediul de afaceri înainte de a legifera, iar companiile respectă strict legile. Noul coronavirus pune la grea încercare acest sistem.

La începutul pandemiei, Japonia a fost criticată în presa internațională pentru măsurile prea blânde în combaterea Covid-19. Nu mă pot pronunța asupra corectitudinii măsurilor, bazate în principal pe limitări voluntare și recomandări, însă pentru moment constat că Japonia stă mai bine decât media lumii occidentale și chiar media globală, în statisticile privind victimele pandemiei. Răspunsul lent și ezitant al Japoniei poate fi un caz „de laborator”, de luat în considerare, fără a ignora rolul sistemului universal de asigurări medicale, care susține longevitatea niponilor.

Dacă primarul sectorului 3 din București a fost amendat pentru ieșirea în parc, la polul opus, numărul japonezilor care ies astăzi în parc a crescut mult. Cei ce fac jogging și-au autoimpus o distanță minimă între ei

de doi metri. Se constată că mulți care nu alergau înainte, ies acum în parc, pentru a-și elibera stresul. La orice oră din zi sau noapte, se aleargă în parcuri, iar specialiștii japonezi spun că nu e problemă să ieși în aer liber, atâta timp cât eviți aglomerația. Este adevărat că toți poartă măști, fără a fi obligați, chiar dacă le incomodează respirația. Am văzut pe internet mulțimi nipone admirând florile de cireș în aer liber, în luna aprilie 2020.

Diferența de cultură și abordare se observă chiar și în comparație cu țări apropiate geografic, ca Malaezia, unde un japonez a fost arestat pentru că alerga în parc.

Între sistemul măsurilor autoritare asiatice, gen China sau Vietnam, și sistemul transparenței și democrației occidentale, Japonia experimentează propriile metode în gestionarea crizei. Fără pași coercitivi sau punitivi, bunele exemple proliferază. Laureatul premiului Nobel pentru medicină din 2018, imunologul Tasuku Honjo, își invita concetățenii să se abțină, pe cât posibil, de la ieșitul din casă timp de o lună, pentru a evita confruntarea cu acest „ninja nevăzut”.

Din experiența proprie aș mai adăuga un alt motiv: abținerea de la vorbitul la telefon în public. Dacă în trenuri este interzis, pe stradă înseamnă bătărbănie. Venit la București, în 2016, mi-am permis pe stradă, cu disimulată naivitate, să răspund unor persoane care vorbeau tare lângă mine, ca și când mi s-ar fi adresat. Vorbitul în public la telefon, revers al reverenței, poate dispersa, evident, particulele invizibile de salivă.

5.Cea mai argintie societate din lume

Un cuvânt în plus se cere despre vârstnici. Populația cea mai longevivă din lume, dar și cea mai îmbătrânită¹⁸,



¹⁸ 29% din populația Japoniei a depășit vârsta de 65 de ani, adică 36 de milioane de oameni.



cu o imensă pondere a „seniorilor”, nu a impus reguli speciale celor peste 65 de ani, cum se întâmplă în unele țări (...). Japonia încărunită a luat măsuri excepționale, știind că vârstnicii sunt mai vulnerabili. La casele de bătrâni nu se mai admit voluntarii, decât cu mari măsuri de precauție, în timp ce se asigură asistența medicală de specialitate celor internați.

Dacă s-ar vâna și în Japonia bătrânii pe stradă, oamenii ar sta liniștiți, crezând că este un joc cu „pokemoni”. Pare puțin cinic, dar îmi amintesc un ministru de finanțe japonez, în vârstă de aproape 80 de ani, liniștindu-i pe cei îngrijorați de perspectiva insuficienței fondurilor de pensii, cu observația că problema se rezolvă „în mod natural”. În alte țări, dimpotrivă, uitând că victimele coronavirusului sunt în principal pensionari, se caută motive de a afecta pensiile. Un ministru de finanțe onest ar redistribui celor în viață pensiile pe care nu le mai plătește...

Așa cum britanicii poartă maci roșii la rever în comemorarea victimelor războiului, îmi imaginez niponii purtând virtualul semn al reverenței la reverul reverenței rituale din templul bunului simț, ca respect pentru cei ce se înclină în fața argintiului tâmplor de „sensei”, în țara cu cei mai mulți bătrâni.

6.Paralela România - Japonia

Pentru că am început cu o comparație între România și Japonia, voi încheia la fel. În 1918-19, au murit de gripă spaniolă 740.000 de japonezi, în timp ce românii, conform propriei antropologii culturale, purtau ghirlande cu usturoi la gât. Astăzi, România a aplicat într-o lună 200.000 de amenzi pentru încălcarea ordonanțelor militare, iar Japonia – nici una. În schimb, guvernul a decis să ofere câte 100.000 de yeni¹⁹ →

¹⁹ Cursul mediu în ultimul deceniu poate fi socotit circa 1\$=100 yeni.

fiecărui rezident, chiar străin fiind, pentru a încuraja consumul.

România a introdus starea de urgență pe 16 martie, Japonia cu o lună mai târziu. O serie de statistici comparative stau la dispoziția celor interesați, dar eu mă opresc aici, cu gândul la întrebarea românilor veniți în arhipelag prin anul 2012: când vom fi ca japonezii? Răspunsul „niciodată”, fără conotații peiorative, venea din simpla realitate că nu ne vom saluta niciodată cu reverențe pe stradă, însă vom continua să facem pioase mătăanii în biserică.

Am găsit și o concluzie comună, tot mai evidentă, exprimată și de profesorul Michifumi Isoda²⁰, conform căruia pandemiile amenință securitatea în acest secol, mai mult decât orice război clasic.

*

Îmi permit o plecăciune în fața forței a Japoniei în războiul cu Covid-19, fără gargară la televizor, doar cu cea reală, spre purificarea căilor respiratorii și a celor de comunicație.

Reverența nu transmite virusul, nici închinăciunea ortodoxă, nici buna cuviință și nici respectul pentru vârstnici. Iar dacă ar fi să primesc un sfat, acum când stau izolat în casă, l-aș alege pe cel al scriitorului Haruki Murakami: întrebându-se ce ar putea face pentru confrății săi după marile cataclisme naturale, a ajuns la concluzia că ar trebui să continue a scrie. Nefiind politician, activist sau medic, prin scris, spune el, ajută oamenii să comunice, iar dacă fiecare caută să facă ce știe mai bine, atunci trecem mai ușor peste marele necaz.

Iar noi, cu antropologicul usturoi, continuăm milenara tradiție de a nu ne ploconi prea adânc cu tenele în fața coroanelor.



²⁰ International Research Center for Japanese Studies, Associate Professor Michifumi Isoda, Bungeishunju, May Special Feature: Corona Wars, “The history of infectious diseases in Japan—The answer lies in history”

Criza și japonezii

La sfârșit de ianuarie, prima persoana diagnosticată cu infecție cu Coronavirus a fost anunțată în Japonia. Cam peste 2 luni, la 7 aprilie guvernul japonez abia a emis declarația de urgență. El cere puternic auto-abținerea la activități: institutii de învățământ, evenimente, festival, teatru, sală de gimnastică, club, pub etc, în locurile unde se adună oameni. Activitățile noastre se rețin cel mai puțin. Supermarketuri, magazine de medicamente, restaurante, fastfood shop, lucrează cu scurtare temporară. În fața caselor atârna cearșafuri de vinilin străveziu de pe plafon pentru prevenirea molipsirii. Majoritatea întreprinderilor recomandă muncitorilor muncă de la distanță pentru reducerea contactului între oameni. Dar activitatea economică cam ca de obicei a mers până în aprilie. Decizia Guvernului a fost prea târziu. Puținătatea extraordinară de bilanțul îmbolnăvirilor și examenului de virus ne aducea bănuială spre guvern. Apoi cu amânarea Olimpiadei din Tokyo 2020, numărul de persoane infectate s-a ridicat brusc, dar difuziunea infecției fusese vizibilă pe la noi în februarie.

Acum trebuie să prevedem temeinic de infecție cu virus. Eu, de februarie îmi spăl mâinile, fac gargara des, port mască, ochelari sau ochelari de soare, evit să intru în spațiu închis, magazin, restaurant, cafenea, cinema, muzeu etc, cât mai posibil nu urc în tren și în autobus, stau acasa. Nu mă apropiu lângă cel care nu poartă mască. Conversațiile cu alți sunt minimale. Apropo, japonezii nu au obiceiuri de îmbrățișare, strângere de mână (dacă vrei, noi acceptăm). Si avem obiceiul să purtăm mască pentru profilaxie cu gripă, pentru că cam fiecare an ea se răspândește iarna, deosebit în orașe mari. Eu sunt ușor de răcit, mască e necesara.

Gara Shinjuku din Tokyo unde cam 3,500,000 de oameni trec pe zi este una uriașă în Japonia. În jur de ea există numeroase instituții, comerciale, magazine, restaurante și cafenele. În prezent este foarte liniștită. Dar până în aprilie mulți oamenii au circulat prin Shinjuku. Aceasta situație liniștită ar fi fost mai buna în februarie. Acțiunile pentru controlul crizei noastre deja s-au



întrâziat. Apoi mi se pare că cauza fundamentală este temperament japonez. Astă e nu numai politicieni ci și toate națiunile. Multe victimele în războiul trecut au fost din ea, cred eu. Bombele atomice n-ar fi fost nici Hiroshima, nici Nagasaki.

Azi în Shinjuku din Tokyo, eu până acum nu am călcat așa de încet pe străzi. De obicei, orașul acesta grăbește pașii oamenilor. Mașinile și pietonile sunt foarte puțini, de aceea simt că aerul e proaspăt. Pot să respir adânc acum. La felul asta aș putea să îndur și vara înăbușitoară din Tokyo.

Cum va fi Olimpiada vara din Tokyo anul viitor? Din pacate, toata lumea a uitat.

Acum în Japonia se vad măștile variate, cu model de dungi, flori, polca dot, de denim, si dintre ele ale copiilor pe care mame lor le-au făcut sunt mici, colorate și foarte drăgălașe. Petrecerea mea când ies afară este doar asta.

22 Aprilie 2020

TAKASHI YAJIMA

Am atasat un text foarte realist pe care dl Takashi Yajima, student la limba romana, a avut amabilitatea sa-l scrie, despre situatia actuala in Tokyo.

Împreuna cu textul am atasat si cateva fotografii, in vederea publicarii intr-un numar viitor. Va multumesc anticipat.

Toate cele bune,

Adriana Stoica

MAPAMOND

Țara Egiptului

– impresii de călătorie (VIII)

Vedem un târg de legume, fructe și animale, de la păsări mici, la orătănii de curte și de la capre la cai sau vite. Pe șosea, sunt frecvente cotigile cu doi măgăruși, care transportă tot felul de produse și materiale. Facem popas la modestul local El Shawarma, unde gustăm și cafeaua proaspătă, oferită de patronul-chelner. Ne continuăm drumul și ajungem, spre seară, la **Hurghada**, unde înnoptăm. Dimineața ne reluăm călătoria în autocar, oprind pentru o cafea la frumosul restaurant Food Court – Zafarana House. Soarele începe să răsară la orizont, peste un peisaj lucrat de om pe vaste șantiere de drumuri și șosele admirabil realizate, ca și acela pe care călătorim. Pe dreapta, dincolo de zidul cel lung, se profilează pe kilometri întregi noile construcții de blocuri de locuit cu opt și zece etaje, la suburbia marii metropole de care ne apropiem.

Ajungem în **Cairo**, capitala Egiptului, intrând pe porțile de autostradă străjuite de lei în poziție de sfinx, poleiți auriu. Poposim la **Muzeul Egiptean** pe care îl vizităm, aflat astăzi peste drum de hotelul Nile Ritz Carlton.

Ambele sunt situate în marea Piață Tahrir (adică a Eliberării, după Revoluțiile egiptene de la 1919, și 1952, când Egiptul devine republică), unde au avut loc la 25 ianuarie protestele populare violent reprimate ale Revoluției egiptene din 2011, soldate cu demisia președintelui Hosni Mubarak (la 11 februarie 2011), cerută de liderul opoziției, Mohamed el-Baradei, director general între anii 1997-2009 la Agenția Internațională pentru energie Atomică (IAEO) și ulterior distins cu Premiul Nobel pentru Pace, în 2005. Construit de guvern la 1835 lângă Grădinile Ezbekeyah, muzeul a fost mutat la 1858 în Boulaq unde, inundat de revărsările Nilului a suferit la 1878 avarieri grave, exponatele fiind mutate la Giza până la 1902, de unde au fost mutate în conacul din Piața Tahrir. La revoluția din 2011, muzeul a fost vandalizat, două mumii fiind distruse.

Și acest obiectiv cultural-turistic este păzit de militari înarmați, plasăți

la intrare, dincolo de poarta monumentală cu grilaj din fier forjat, o operă de artă în sine. La 2018, muzeul de antichități egiptene aniversa cel de-al 116-lea an de existență în actualul sediu. În curte, la stânga parcului din fața clădirii, un monument gradat de colonade, cu statuie și sarcofag, dedicat întemeietorului Departamentului Egiptean de Antichități, la 1957, egiptologul francez François Auguste Ferdinand Mariette, purtând pe cap turbanul tradițional – dar nu mai e vorba de locul de veci pe care și l-a dorit titularul, sarcofagul cu pricina fiind astăzi un cenotaf. Muzeul impresionează prin bogatele sale colecții de artă antică egipteană, culminând cu colecția de mumii și cu artefactele găsite în mormântul faraonului Tutankamon, celebre în toată lumea. Din păcate, etichetarea este defectuoasă, curățenia și calitatea prezentării lasă mult de dorit, impresia de magazie de comori acoperite de praf deconcertează, descumpănește publicul deprins cu alt mod de punere în valoare a obiectelor expuse într-un muzeu de așa importanță a colecțiilor.

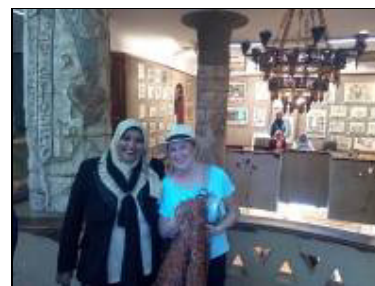
Nici orașul Cairo din jurul pieței centrale nu oferă altă imagine decât obișnuitele clădiri neterminate, străzi laterale prăfuite, mizerie dezlănțuită la parterul blocurilor, acoperite de rufe puse la uscat. Turnurile de radio-televiziune, clădirile băncilor străine, hotelurile înconjurate de zone verzi etc. schimbă oarecum impresia, în mai bine.



Leii auriți păzesc intrarea șoselelor în Cairo



Poarta de la intrare a Muzeului Egiptean din Cairo



În magazinul de papirus

Strada – bazar ubicuu & permanent

Comercianții stradali, majoritar copii, sunt folosiți de producătorii de suveniruri angró, pentru desfacerea *en détail* a produselor lor de serie mare, prezentate ce-i drept cât se poate de decent ca aspect, dar impuse atenției într-un mod de-a dreptul agresiv ca abordare a cumpărătorului vânat peste tot de vânzătorii minori ambulanți. Copiii sunt utilizați întru implementarea tehnicii păcălelii. Ei apar în tot locul, cad cum roirile de lăcuste pe turistul care are intenția de a admira obiectivele turistice, deranjând cu zgomotul și jalnica lor insistență de a le vinde pe doi bani artefactele de care au buzunarele și mâinile pline. Principiu comercial protoistoric, tehnica respectivă constă, de exemplu, în înșelarea turiștilor cu semne de carte din pretins papirus, în realitate confecționate din frunze de palmier cu aspect asemănător, dar lipsite de calitatea mult mai valorosului papirus. Or, nici statuetele din gips patinat, cu pretenția că sunt meșteșugite din os, marmură, lemn prețios ori fildeș nu lipsesc în acest ubicu bazar nomad, ambulant, cu necinstea la purtător – ca regulă de comportament firească. Exemplele abundă. Faptul induce neîncrederea cumpărătorului ultragiagiat și îndoiala că, bunăoară, obiectele puse în vânzare de meșterii alabastrului, pielii de crocodil, pietrelor semiprețioase etc. ar putea fi simple falsuri. Tehnica păcălelii se dovedește, cu un dram de scepticism necesar, însoțit de și mai puțină naivitate, una păguboasă: chiar trișat la achiziționarea unui fals ordinar oferit la prețuri generoase, turistul trezit la realitate va duce vestea păcălelii la alții, iar a doua oară nu va mai fi înșelat așa de ușor.

MIHAI POSADA



COVID(INDEX)19

nocturnă

luna plină la promenadă
printre antice coloane de nori –
nobilă obeză în scaun cu rotile împins
de un înger invizibil, ca și cum văzută
de ferestrele unui tren expres.

solemnă împărăția ei citadină.
acoperișul de țiglă roșu covor se
așterne,
cum se cuvine coroanei nopții,
avansând
gelozia felinelor la toate registrele.
totuși, parcă o neliniște scapătă-n
ramuri
ori vântul subțire pare să-și
deschidă de plictis venele.

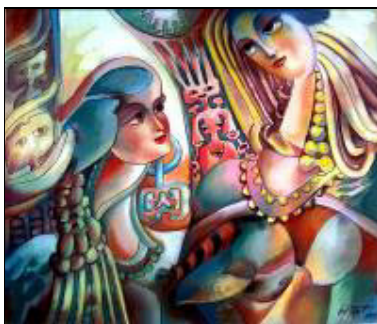
pe zidul plin de graffiti doarmitează,
abia vizibilă, umbra replicii
statuiei libertății.
apa spală sub punte pietrele de
întuneric
și, până să dea de lumină,
însinuarea buhnei alergă pe uliță de
neoprit
cu cenușa în poală.

* * *

ce alergii străzile, cauți pe cineva?
ce stai la poartă, eziți să intri?
ce stai sub geam, te furișezi?
ce stai la ușă, nu-ți deschide nimeni?
eu sunt în carantină și respect
toate restricțiile impuse.
ca să nu mor, m-am ascuns
în plămâni mei foioși cum codrii.
cel din partea inimii m-a scos o dată
de sub șenila zdrobită a coastelor,
de aia mă dau și acum
cu toate speranțele în pavăza lor,
dar îi și sprijin cu ce am mai tare
și mă gândesc la mai bine,
așa că ai venit degeaba,
nesăturato.

printre lucruri

peste noi venea o realitate prelungă și
vagă,
cu febră, tuse seacă, cu respirația
tăiată.
noi nu ne împotriveam.
nimeni nu mai ieșea pe ușă, nu mai
intra.
cei din casă nu-și mai vorbeau, nu
ascultau,
nici măcar nu se atingeau unul de
altul –
singuri între lucruri.
lucruri care altădată țineau de atribute
casnice.
unele indispensabile ca și mâinile,
picioarele,
altele de mult trebuiau aruncate la
ghenă.
unitățile alea de inventar, dintrodă,
au prins
să te privească cu ochii tăi măriți și
plini de întuneric,
să se miște, la început, în sinea lor,
apoi și-n calea ta,
strecurându-se ca niște egolatre feline
prin nevăzute
absențe, (supra)fețele lor devenind
complice.
asupra-ți se instalase o frică de clipa,
ora, ziua
ce va să vină ca fâlfâirea morții.
frica ce te pune să scrii, să scrii
orice, numai
să nu te uiți pe fereastră să vezi
realitatea pustie,
numai să nu te fi gândit că Dumnezeu
nu mai are
program și tu scriai, însă nu ce-ai fi voit,
ci plagiai din „decameronul” lui
boccaccio,
din albert camus, și n-ai mai scris
niciun cuvânt
cum ne căram în spate fiecare pe sine,
printre lucruri asimptomatice, și
nimeni



Petru Botezatu, „Controversă”,
ulei pe hârtie

nu ne-ntreba ce facem, și căutai un
sfârșit
cât de cât...

singur ca o durere de dinți

coroana globalizării – ah! ce bine-ți sta.
sus, tot mai sus,
preamult peste roata timpului.
planeta marte – ca și pecetluită pe
talpă.
te așteptai la noi colonii de roboți,
însă, na! singur ca o durere de dinți.
astfel intri-n stihia precum o
conflagrație,
pe care nu ți-ai dorit-o, dar este a ta.

zilele deopotrivă cu nopțile se
subțiază
în carantină.
stafiile nu se grăbesc.
au devorat la întuneric încât,
petrecându-se-n dezghețurile
nordului,
nu se mai prezintă în albe cearșafuri.
și totuși, umbrele lor trădează
complicitate,
la care nimeni nici n-a gândit.
niciun asasin nu s-ar pune să enunțe
o teorie a crimei ca-n dostoevski.
astfel intri-ntr-un rol secund,
aproape muribund, dintr-o piesă
horror
desfășurată cu mult după ciurma ce va
fi fost
adusă lumii de *Erra*.

coronavirus

trupul tău cum lemnul în văpăi.
stă nemișcat în fereastră
și copacul înflorat, care, când ai intrat,
ți-ai zis că-i pomul vieții
ce încă se mai vede.
din desimea zidurilor fără somn,
aidoma săgeții slobozite,
răzbate o rază de chindie,
s-ar părea,
o dragoste ocolită mereu din neștiință.
în această liniște obositoare,
îngeri în albe combinezoane,
cu măști ca niște boturi de viezuri
plutesc către tine, crucificat
pe patrafirul unei stinghere speranțe
care, poate anume ea,
din puținul ei, să-ți fi redat respirația,
cât cei de veghe să te adune
într-o altă lumină că,
în obscuritate,
trebuie să fi desfigurată și tu
lucruri de trebuință.
DUMITRU BĂLUȚĂ

ZILELE BABELOR

(II)

Moto

„Mai bine izolat decât în-pământat!”

10 martie

Suntem din nou împreună. Pensionari, la Paris. Fără griji. Ce ușurare! Ne-am dat la ceea ce nu făcuserăm niciodată: am deschis televizorul. Dar nu ca să urmărim interminabilele discuții despre epidemie. Vizionam filme până seara târziu. Asta nu prea ne umplea timpul în mod satisfăcător. Eu refuzam ideea scrisului, nici de citit nu aveam chef, eram dornic de muncă manuală, de bricolaj. Îmi găseam câte o activitate gospodărească în fiecare zi. Am preparat chiar și pâine de casă, nu cu mașina, ci frământând-o cu mâna.

Se impunea să anulăm zborul și excursia în Japonia. La compania aeronautică nu am putut ajunge, toate căile de contactare fiind saturate. Nu e de mirare, căci erau și alții care luaseră inițiative similare. Blocajul era de înțeles. Agenția românească ce ne vânduse excursia a refuzat să ne ramburseze, pretextând că Japonia nu întrerupsese pregătirea de Olimpiadă și că nu eram în pericol. Decât să parlamentăm degeaba, ne-am zis că era mai înțelept să așteptăm.

11 martie

Un meci de fotbal Italia-Spania, ținut în Lombardia la *Bergamo* în plină epidemie, a făcut ca virusul să ajungă în Peninsula Iberică (și apoi în America Latină). Un congres al evangheliștilor, ținut la *Mulhouse*, în estul Franței, a răspândit boala în restul Occidentului.

În România reveneau puhoi diasporozii. *Sweet home...* Nu-i puteam blama că se întorceau pe furiș acasă. O cunoștință din Italia de Nord, (în paranteză fie spus, avea un doctorat (!!!), dar am rezerve asupra doctoratelor ce se fac acum în serie), care servea într-o pizzerie (!!!), a fost concediată pentru că patronul a fost nevoit să închidă afacerea din cauza coronavirusului. Ea s-a trezit fără resurse și cu incapacitatea de a-și plăti chiria. N-a știut că Statul ar fi depanat-o pe perioada crizei (dacă nu cumva lucrase „la negru”). Tot acasă și-a căutat salvarea. Uitase că susținuse cândva că nu se va întoarce în România niciodată.



12 martie

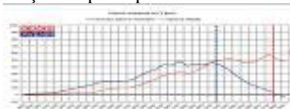
Aflăm că în China și Coreea epidemia e jugulată. Durase cam două luni și pâlea tocmai acum, când Italia era la apogeu. Italienii stăteau cumiți, închiși în case, dar cântau la ferestre. Adorabil. În Franța, care trecuse la „faza 3”, lumea sfida primejdia, ieșea în parcuri și pe cheiurile Senei, sau umplea cafenelele și restaurantele, în timp ce în Anglia se țineau meciuri și evenimente cu sute de mii de oameni, iar ibericii se revoltau împotriva măsurilor drastice care le fuseseră impuse.

În *week-end*-ul care a urmat s-a mai întâmplat ceva neobișnuit nouă: ne-au sunat prieteni și rude! Se simțeau singuri. Cu unii nu vorbisserăm de luni și ani! A fost o încântare! O fațetă a globalizării. Sau, dimpotrivă?

13 martie

Comparând curba evoluției de zi-cu-zi a numărului de cazuri de îmbolnăviri în China și în afara ei, intuim faptul că noi, în restul Europei, urma să atingem vârful epidemiei pe la finele lunii martie²¹, de unde optimismul de care dădeam dovadă. (Mă rugam să am dreptate). Asta se întâmpla cu trei zile înainte de luni 16 martie 2020, când îmi începeam Jurnalul. În România se pregătea instituirea stării de urgență, Președintele continua să fie obsedat cu PSD-ul, Guvernul urma să intre în carantină, iar unii medici plecau în concediu. (Am aflat că în Israel medicii au dezertat din casele de bătrâni, abandonându-i pur și simplu pe cei neputincioși). În Franța se

²¹ Într-adevăr, numărul celor admiși la terapie intensivă în Franța a atins maximul către 30 martie, iar numărul deceselor a început să scadă și el după 7 aprilie 2020.



zvonea că se va impune *confinement*-ul, adică izolarea la domiciliu. Se așteptau la o izbucnire mult mai importantă decât anticipasem? Noi însă marcasem data de azi cu o cină stropită cu vin, pe cinste.

14 martie

Începuserăm să ne facem unele provizii deja cu două zile înainte. Nu excesiv – am cumpărat dublu sau triplu raportat la ceea ce luam în mod curent. Azi, sâmbătă, de dimineață, ne-am dus la super-marketul pe care-l frecventam de obicei și am cumpărat fructe și carne. Am umplut *caddy*-ul cu vârf și am constatat că ne-a costat o jumătate de pensie. Nu era de mirare că, din lipsă de bani, nici alții nu-și îngăduiseră să facă stocuri mai mari. Cât timp am fost în magazin atmosfera s-a menținut civilizată și senină. Era gol doar raftul cu făină și cu griș. Noi am cumpărat ultimele *filé*-uri de pește, lăsând un gol și acolo. La alt raion am întâlnit un fost doctorand de-al meu, acum bărbat împlinit și realizat, cu care am stat la povești un ceas, printre cumpărători.

Ajunși acasă am constatat că ne lipsește un al doilea frigider în care să adăpostim „stocurile”. Oare mai aveam timp să-l cumpărăm? Am plasat pe internet o comandă, într-o doară.

A doua zi, duminică, lumea s-a încăierat în magazin și a trebuit să vină poliția. Luni primim un telefon de la București să ni se spună că voiajul nostru în Japonia a fost anulat – nu din cauza japonezilor, care continuă să închidă ochii, ci din perspectiva epidemiei ce se așteaptă în Europa. Bani în schimb se returnează doar sub formă de *voucher*.

17 martie

La magazinul alimentar de pe strada noastră am găsit doar o varză și-o conopidă. Restul rafturilor erau goale. Ne făcuserăm stoc de cărnuri, dar am uitat să ne aprovizionăm cu legume – pentru supe, pentru garnituri... Geta s-a descurcat să-mi prepare o mâncare delicioasă de creveți cu sos picant pe bază de ceapă și numeroase mirodenii. *Yes, we can...*

Circulă zvonul că virusul ar fi fost plantat de americani; că numărul bolnavilor aflați în terapie intensivă în Italia nu poate fi cel adevărat, căci țara nu are o asemenea capacitate spitalicească; că totul ar fi o păcăleală, deoarece (la fel ca și în →

HOREA PORUMB

Gelozia

Câmpul filistin de luptă
al rațiunii oarbe de umbre,
criogenizează teatral
muzica sufletului.
Iubirea nu poate crește
din încrâncenare
cum apa nu poate ieși
din piatra seacă.
Iubirea nu poate fi clonată
nici sufletul nu se împarte
între ură și tandrețe.
Iubirea există sau nu.

Realitatea înstrăinată

Sărutul nu e prețios
dacă rujul e scump.
În clarobscurul neliniștii
nu trebuie să știi matematică
să recunoști capete pătrate
și mintea-n dungă.
Numai din curaj poți aduce
ofrande
prietene cu ispășirea...
voluptatea și parfumul
lasă dâre de lăcomie lascivă.
Lumina clipelor coclite

nu e roz.
M-am neîndrăgostit
de pericolul letal
al iubirii mințite, ascunse...
învăț deziluzia letargică.

„Ecce”

Enigmaticul sonar celest
jupiterian de albastru
își trimite pe cărarea camuflată
din univers
tactile energii colorate.
Pretutundeni și nicăieri
se rupe liniștea,
vrând să oprească giganticul
timp
în ecluze de inimi vestale.
Hlamida timpului trecut
e aruncată peste ceruri.
De neunde, apare lebăda aurie
cu corole stelare la gât
și-a uitat cântecul...
avant de murir.(fr)

Fascinație în alb

Misterul, pretutundeni



De... mi-a pierit răbdarea
În codru nu e nimeni
Nu-ncape nici mirarea

Doar fantomatic parcă,
Aleargă inorogii
Porfiruri largi se cască
În sunetul luminii

Vin lebedele albe
Pe lacul de cleștar
Crengile prind în salbe
Mister de alămar

Ca marea pasiunii,
Zăpada e fierbinte
Îmi creionez iluzii
Și te aștept cuminte.

GABRIELLA COSTESCU

ZILELE BABELOR

→cazul celor... *trei* turnuri „gemeni”) nimeni nu a văzut și nu a putut să numere morții și nici să interogheze pe cei salvați. Se zvonea că eventualul vaccin care ni se va impune va conține nano-dispozitive ce vor putea fi declanșate din cosmos prin tehnologia 5G. Conspiraționiștii abundă.

S-a decretat stare de urgență - la aceeași dată în mai toate statele. În Franța, suntem „confinăți” la domiciliu. Ca să ieșim din casă ne trebuie o „atastare derogatorie de deplasare”, pe care ne-o scriem noi înșine. Președintele Macron ne repetă că de astăzi trebuie să ne considerăm „în război”. (În Germania se preferă termenul de „încercare umană”). I-am ascultat îndemnulurile la televizor, apoi am închis aparatul. Tot azi fuseserăm informați că meșterii pe care-i așteptam la pusul ferestrelor nu mai vin. Sunt eu meșter-la-toate, însă doar până la o limită. Nici nu vă pomenisem de dușul din baie, care are nevoie și el de un priceput...

18 martie

Contrar tuturor așteptărilor, azi ne-a fost livrat frigiderul comandat cu patru zile în urmă. Ar fi trebuit să ni-l abandoneze pe trotuar, conform dispozițiilor sanitare în vigoare, dar

meșterii au avut bunătatea să ni-l aducă înăuntru și să-l instaleze. N-am mai văzut pe nimeni să se bucure de bacșișul primit așa cum s-au manifestat acești doi oameni inimoși. Am profitat de prilej să facem o curățenie exemplară în pivniță, iar în zilele următoare ne-am extins hărnicia la restul casei. Începeam curățeniile de Paști puțin înainte de termen.

Am sărbătorit revenirea moralului cu un prânz de *artichaut* cu maioneză, și un *punch* din rom de Caraibe (rom, sirop de zahăr de trestie și lămâie verde; îl învățasem la distileria *La Mauny*, când am vizitat-o în Martinica). Așa să tot fie stare „de asediu”!

Azi am marcat încă o realizare importantă. De o vreme urmău o cură de slăbire bazată pe principiul înscris în mai toate cursurile de medicină, dar pe care nimeni nu-l respectă: consumăm ce ne pofteste inima, dar în cantități mici și la intervale regulate, de aproximativ trei ore, astfel încât să nu avem nicio clipă senzația de foame. În două luni am dat jos câte cinci kilograme. O performanță pe care nici Geta, și nici eu n-o mai sperasem. De câteva zile am mai introdus o practică sănătoasă. Fac zilnic o oră de exerciții fizice.

19 martie

Zi însorită, prima după multe înnorate. Am ieșit pe terasa din fața casei, ceea ce nu mai făcusem practic niciodată, pentru că ne simțeam „prost” să ne „expunem” privirilor străzii. Alți vecini au ieșit și ei. Acum e toată lumea acasă și nu știe cum să-și omoare timpul. Bărbații își căutau de lucru prin gospodărie – nici eu n-am putut sta locului și m-am lansat în plivitul buruienilor ce creșteau între panseluțe și zambile. Femeile ieșeau să privească în drum cu jind, apoi câteva au sfidat interdicția și s-au adunat în grupuri în prag de poartă, la povești. Atmosfera îmi amintea viața de la țară, de pe vremuri, cu laița lipită de gard.

Medicul nefrolog mi-a făcut surpriza să mă sune (fiind în vacanță!) și să-mi propună o examinare prin telefon. Ca să nu termin cu mâna goală, mi-a propus să-mi trimită o rețetă (de care nu avem nevoie). Îmi spune nevasta: „Ai să vezi că va fi însoțită de nota de plată pentru consultație!” (În realitate, nu a fost așa.)

Seara, la TV, am descoperit că despre Maria de Médicis nu știam decât foarte puțin – și totuși mult mai mult decât mulți alții!

Literatură și film

Douăzeci și patru de ore din viața unei femei

În volumul *Secret arzător* de Stefan Zweig (Editura pentru Literatură Universală, București, 1966, traducere de Elena Davidescu) se află și povestirea *Douăzeci și patru de ore din viața unei femei*, scrisă în 1927, la persoana întâi. Mai multe personaje, inclusiv autorul, se întâlnesc într-o pensiune de pe Riviera și, ca într-un alt *Hanu-Ancuței*, fiecare își spune părerea despre o soție ce-și părăsește familia pentru un iubit tânăr și navalnic. O femeie dezamăgită de ani de zile printr-o căsătorie plicticoasă poate ceda „primului asalt energetic”.

Mrs. C. insistă să povestească o singură zi din viața ei, întrucât tot restul i se părea fără importanță. La cazinou, la mesele de joc, ea l-a cunoscut pe acel tânăr de 24 de ani, care i-a bulversat viața. Era atrasă de chipul lui concentrat asupra jocului: „Nu văzusem niciodată un obraz din care pasiunea să erupă atât de deschis, de animalic, despuiat atât de fără rușine”.

Regizorul Laurent Bouhnik a



realizat filmul cu același titlu, schimbând perspectiva auctorială. În film, Louis (17 ani) descoperă că maică-sa a fugit de acasă cu un profesor de tenis. Marie ia apărarea mamei și îi povestește aventura ei cu Anton (jucător de cazino incorigibil), pe care vrea să-l salveze. Louis, la o vârstă înaintată, o întâlnește la cazinou pe Olivia și înnoadă cu ea o relație ciudată, marcată de amintirea Mariei. În ciuda planurilor temporale diverse, filmul e destul de ordonat, cu alură clasică, întrucât se concentrează pe secvența forte a iubirii, care poate reconsidera totul într-un timp record. Regizorul încearcă să rămână fidel scriiturii, să redea chipurile jucătorilor, însă nu abordează lentoarea descrierii, ci dinamizează epicul prin imagini concludente, deoarece „patimile erau într-un veșnic flux și reflux”. Măinile

magice (și aici literatura deține supremația) „reproduceau plastic, ca niște fântâni arteziene, toată gama ascendentă și descendentă a sentimentelor”. Regizorul și-a ales actori de marcă: Agnes Jaoui, Michel Serrault și Berenice Bejo (premiul pentru Cea mai bună speranță feminină).

Zweig este expert în analiza sentimentelor, realizând și distanțarea de fapte, deoarece „a îmbătrâni nu înseamnă altceva decât a nu-ți mai fi frică de trecut”. Filmul refuză orice portretizare, preferând, imagini sugestive și încercând să fixeze forța pasiunii devastatoare.

Cu toate acestea, din când în când, literatura își mai anunță supremația: „n-am văzut mâini atât de elocvente în care fiecare mușchi era ca o gură și din care patima țâșnea prin pori, aproape palpabilă”. Actorul care-l interpretează pe Anton nu reușește performanța de a-și ofili fața de adolescent, de a o reda „veștedă și bătrână” așa deodată, iar ochii să se stingă subit prin căderea bilei într-un număr nedorit. Să nu fim absurzi, dar să ne bucurăm pentru forța nestăvilă a scriiturii lui Stefan Zweig.

ALEXANDRU JURCAN

MAXIME ȘI AFORISME NOI

- * Tot ce se petrece are o cauză. Un început e-n toate, chiar și-n sfârșitul care - implacabil - urmează.
- * Fără iubire, fără iubirea cea *din start*, mulți n-am fi existat.
- * Doar în ceea ce cu adevărat crezi, sigur prin aceasta te și realizezi.
- * S-a dovedit că ceea ce din inimă ai dat, ți s-a întors până la urmă cu vârf și îndesat.
- * Să nu crezi că norocul ți-e dat, norocu-i numai al celui care l-a câștigat.
- * N-o preți prea mult, și nu te uita doar la cămașă, mai întâi de toate viața contează!
- * Mai nou, la vîrf, în România, *lucrul bine făcut* se transformă încet și sigur în *lucrul bine tăcut!* Urmează a se transforma în *lucrul bine ascuns!*
- * În zadar cereți statului să meargă....
- * Greu s-a convins lumea că nu doar sub ghilotină se pierd capete.
- * Tremurăturii din vine nu-i găsești rațiune.
- * Crăpatul de ziuă îl vezi dar nu-l auzi.

- * Trist să cazi atât de profund pe gânduri încât să-ți rupi mâna.
- * Nici Eva n-a fost în stare să-i întoarcă pe dos costumul lui Adam.
- * Apă, nu consolare, și-ar dori salcia plângătoare.
- * Cândva până și relativitatea devine relativă, pentru că lumea se schimbă.
- * Viitorul nu-i ca trecutul. Chiar de-am vrea, în seamă a nu-l băga sau a nu-l accepta, pentru că nu-l cunoaștem, de el nu ne putem lepăda.
- * Prin lume trecem toți: premiați, îmbuibăți, despuiați ș.a.m.d.
- * T a r i a nu îți dă tărie!
- * Cum să întârzii și în același timp punctual să fii?
- * De recuperat orice se în viața se recuperează - viața niciodată.
- * Fără credință - ioc biruință.
- * Sufletul crispat e greu de câștigat.
- * Vorbă chinezească adevărată: *câinele prăjit nu latră.*
- * Indubitabil: țigara străină sigur e mai bună!
- * Odihna n-o poți împrumuta..., dar nici n-o poți cumpăra.
- * Învîng mai mereu cei care n-au nici un Dumnezeu.



- * La suferință mare - răbdarea trebuie să-ți fie mai tare.
- * Că ești prost, că ești deștept - n-ai bani, prostia să ți-o plătești!
- * *Gândul care n-a rodit din trăire rod nu poartă* - a zis poetul odată. De nu crezi ești un n(e)rod.
- * Oare cel mai scurt drum e și cel mai bun?
- * Nu crede în cel care gândește fără să-nvețe.
- * Doar faptele bune te fac pe deplin fericit.
- * Că a făcut rău, fericit e doar un călău.

NICOLAE MAREȘ

EPIGRAME

Fraudă cu echipamente în plină pandemie

Achiziții - zici tu - proaste:
Măști, furouri, izolete?!
Sunt de chilipir, băiete,
Și cu DNA în coaste!

Control de acte la vreme de mólímă

- Unde mérgeți, nimfe-grații?
- La spital, herr ghenerale!
- Dar nu scrie-n declarații...
- Păi, mata ne bagi în boale!

Câine bătrân?

Chit că-i bun parleur român,
Tot l-aș da puțin la dârstă:
Numai câinele-i *bătrân*,
Pe când omul e... *în vârstă*.

Din discursul premierului

Starea gri de ieri, incertă,
Trece-n maximă alertă:
Trăim în democrație,
Nu suntem în anarhie!

De la urgență la alertă

Parc-ai sări din lac în puț

Fie starea de alertă
Cu cea veche mână-n mână,
Iar, prin lege de omertă,
Coercițiile rămână.

Unui miliardar care s-a infectat benevol cu coronavirusul

Ca să treacă puntea ce-o reclamă,
Cataramă-boss-ul s-a făcut
Azi prieten cu - la cataramă! -
Dracul, care-ntruna l-a vândut.

Ce distanță-acum măsoară Ordonanța militară?

Funcțiile, pe-a vieții scală,
Fac *distanța socială*,
Iar *cea fizică* desparte
Două lucruri stând deoparte.

Frau Bau-Bau în vizită la sezonierii români din Bornheim

Foc și fum scotea pe nări.
Credeți c-a făcut minuni?
Sacul cu revendicări
L-împlú cu promisiuni.

Ministrul economiei după Cvadrilaterala europeană în probleme de turism

Cvadrilaterala fu focoasă,
Că ministru', -n febră, -n Afumați:
- Mai rămâneți, dracului, acasă,
Ce tot mergeți vândra pe urlați?!

Din puțul gândirii unui ministru liberal

Dacă va fi bine, va fi bine,



Iar cumva de fi-va, vom vedea.
Tot ce-i clar e doar în cap la mine.
Dacă nu e, nu e vina mea.

Mister ca-n Triunghiul Bermudelor

Fac românii cozi la vamă
Din Nădlac pân' la Macău.
Cum vine vreun șef de seamă,
Parcă s-au topit în hău.

Vinovați fără vină??

Dacă-i calm în atmosferă,
De ce,-ntreb eu, soliloc,
Șeful de la frontieră
Demisionă pe loc?!

Toată viața - cu chichițe

Mutilase legi o droaie
Să nu intre la pârnaie.
Intrat, caută chichițe
Să-i mai ia din ziulițe.

Rudele ministrului dezvoltării regionale foiesc în funcții publice

Inculcați că pesedismul
Instalase cumătrismul,
Dar, uitându-vă la „Grindă”,
Nu v-ați regăsi-n oglindă?

Spre binele morților

Să nu bată lungă cale
În neștire prin tenebre,
Mánageri vor fi-n spitale
Șefii pompelor funebre.

În doi timpi la pompe iară

Pus iníc pe pedestalul
Síndicului de spital,
Pân' să-ngroape tot spitalul,
Fu dat jos el de pe cal.

Chit că-i vie, pandemia, Vă poftim în România!

Mai ieri, cu drag, prieteni de destin,
Vă-ntâmpinam, în pragul vechii vetre,
Cu pâine, sare și-un pahat de vin,
Iar azi - iertați! - cu măști și
termometre.

Calul de dar se caută de dinți?

Cică, -n loc să mulțumească
Că-i de rasă românească,

Premierul moldovan:

- Nu cumva e-un cal troian?

La intrare la mâncare Un portar c-un colt răsare

Cu pistolul pus la tâmplă
Ca să-ia temperatura,
Un client - se mai întâmplă! -
Să-l omoare căzătura.

Sancțiuni neconstituționale?

Promotóru-amenzii vile,
La cum ne-amenință el,
Parcă i-am fi slugi umile
La cules de sparanghel.

Ca să-și scoată pârleala

Cum în vid legislativ
N-au putut să dea amendă,
În scop recuperativ
Mai c-ar da-o și-n... arendă.

Ce-are vidul cu COVID-ul?

Simt pe pielea-mi ce e vidul
De când mi-e chimirul vid.
L-au numit, greșit, COVID-ul,
Când, de fapt, el e... CARDVID!

Capra, cât e de râioasă, Coadă sa tot sus și-o ține

Auzind că vin românii
Cu-ajutoare, ca frățânii,
Șefii - vitregi - moldoveni:
- Îi primim. La Costiujeni.

Medicii moldoveni despre lupta în comun contra coronavirusului

Medicii români, cu spanga,
Ni se-alătură-n război.
Prim-ministru-o ține langa:
- Vin să-nvețe de la noi.

Oficialii moldoveni au întâmpinat caravana română cu ajutor umanitar sub un pod pe centura Chișinăului

Precursorii legând rod
Poduri mândre, de-anvergură,
Hai și ei să-njghebe-un pod,
Dar... de spini și... pe centură.

Recepție la primăria Bălți a medicilor români

Le băga primaru-n sân
Câte-un plic. O provocare?
Tâlmaci, consulul român:
- Semn că vă iubește tare.

Ce noblețe-i prețuită? Cea care-i din gros plătită!

Au tocmit un lainer rus
Pentr'-un ajutor din China.
Ce noblețe-au pus mai sus?
Nu chineza, ci... kremlina.

NICOLAE MĂȚCAȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA IULIE



ÎN LUNA IULIE

Umor se scoate și din piatră,
Eu nu exagerez deloc;
S-adună poantele în *Vatră*
Și-n luna lui *captor se coc!*

„DIN LAC ÎN PUȚ”

Am fost al pandemiei rob
De când s-a împânzit pe glob,
Dar când să scap de-a ei robie,
Am dat în alta: căsnicie!

AUTOIZOLARE DE PANDEMIE

Să scap, așa cum se cuvine,
M-am furișat de-acest sindrom,
Dar cât am stat închis în mine,
Descoperit-a noul om!

DUPĂ PANDEMIE

Trecut-a gripa furioasă,
E liniște de-acum în țară
Și nu mai stăm închiși în casă...

Dar foamea ne va scoate-afară!

INSTANTANEU CULTURAL
(sonet)

Schimbări observi în oricare
casă,
Românul se exprimă literar,
Prejudecățile, de-acum, dispar,
Cultura nu mai e „cenușăreasă”.

Și se întâmplă, nu chiar foarte rar,
Să vezi o lume tare curioasă
Ce se adună, stând la rând, se-
ndeasă
Acolo unde noutăți apar.

Azi iată, urbea-i dusă în ispită
În zori, de-o veste nemaipomenită,
Ce vine din senin ca un simptom,

Urgent se plimbă de la om la om,
Că e la stand revista nepereche
Numită, știm cu toții: *VATRA*
VECHE.

MERSUL VREMURILOR

Când pomenim de bunăstare,
Ea pare-un tren, de-o vreme, pe la
noi,
Locomotive două are,
Dar cea din spate trage înapoi.

INSTANTANEU RURAL

Cu drag, mereu, se spune,
bunăoară,
Că satul românesc e o comoară,
Dar astăzi situația-i cumplită:
Comoara-i cu străinii împărțită.

DISPAR PĂDURILE

De-aceste fapte grele, an de an,

Se-nclină și *Coloana lui Brâncuși*:
Pe când aleșii noștri dorm buștean,
Buștenii peste granițe sunt duși.

ÎN AȘTEPTARE (rondel)

În jurul meu e primăvară,
Un zeu mă simt, deși-s plâpând,
Plin de emoție vibrând,
Percep doar sunet de vioară.

Prin aer mă și văd zburând
Ținând la braț o domnișoară...
În jurul meu e primăvară,
Un zeu mă simt, deși-s plâpând.

Nevasta-mi pare mai sprintară,
Simt pulsul inimii crescând,
Când văd poștașu-n hol intrând,
Cu mica-mi pensie lunară...
În jurul meu e primăvară!

PE TIMP DE CRIZĂ

Pe-un vânzător l-am întâlnit
Ce se credea că-i om isteț;
Cu masca lui de om cinstit,
La măști fixa un suprapret.

UNOR POLITICIENI

N-am să intru-n amănunte,
Dar un sfat e pentru voi:
Dacă ați ajuns în frunte
Mai priviți și înapoi!

GENEZĂ

Afirmă lumea de elită,
Mergând pe-a existenței pistă:
Din haos lumea-i zămislită,
Iar haosul și azi rezistă!

VASILE LARCO

**De la un clasic citire:
CONSTANTIN BACALBAȘA**



1856-1935

CNEAZULUI

Un duel avu Moruzi
C-un rival învâpăiat
Și străpuns fiind de-un glonț,
La pământ căzu mort...beat!

Vai! De când țin visteria
Cei ce nu duc la urechi,
N-a rămas în România
Nici o litră de vin vechi!

SENATULUI ROMÂN

- De ce fac atâta larmă
Senatorii în ocol?
- Nu pot fi tăcuți urmașii

Gâștelor din Capitol!

BEIZADELEI

De ți-ai pune-o stea în frunte
Aș propune Adunării
Ca de-a stânga, lângă vultur,
Să te bage-n marca țării!

UNUI PLAGIATOR

Fiu al operelor tale,
Poate-i fi de-acu-nainte;
Pân-acum, deocamdată,
L-ale altor ești părinte!

Selecție VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Mulțumesc stimate maestre Nicolae Băciuț pentru trimiterea recentei reviste *Vatra veche*! Felicitări! Este interesantă, cu articole din multe domenii, așadar:

Admiratorii pot să spună

Că *Vatra* e-o revistă bună,

Adaug, fără să greșesc:

Se-mbogățesc cei ce-o citesc!

VASILE LARCO

Mult stimate Domnule Nicolae Băciuț,

Am trăit/trăim momente grele – *Stare de urgență*, mai recent cea *de alertă*...

Și iată-ne că noua „*Vatra veche*” e plină de bogății și frumuseți indiferent de anotimpuri și situații... Avem în această revistă, evident, și „lumină” și „lacrimi... Eseurile și poeziile Dvs. ne emoționează ca întotdeauna.

Vă admir și Vă felicit și pentru numerele din acest an, inclusiv al lunii mai, care se deschide cu *Restanțe de primăvară* al lui Nicolae Băciuț. Revista ce o plămădiți ani la rând, cu atâta migală, dăruire și competență, ne-a devenit o adevărată „*corolă de minuni*” a spiritualității noastre. Cu punctualitatea apariției și măreției, smereniei conținutului, Ea se „dăruie” celor încă iubitori de cuvinte alese și celor râvnitori ale scrierilor încărcate de mesaje profunde... Vorba aceea.. „Arta în care singurul instrument al „aristului” l-a constituit cuvântul avea să se numească literatură”.

Vreau să mai spun că în această perioadă de „carantină” pentru mine și desigur pentru mulți alții, cărțile și revista Dvs. au devenit și mai „prietene” pentru că „*Sine amicitia vitam esse nullam*”.

M-am tot gândit cu ce **motto** pozitiv/optimist ne-am fi putut/putem să ne adresăm cunoștințelor, prietenilor noștri în zilele trecute și cele ce vor mai veni...Eu aș spune: *Încercați să fiți lumini, nu umbre...*

Cu tot respectul, sincere considerații, multă sănătate,

Nicolae Bucur

Mulțumesc! Cele bune!

Alexandru Dobrescu



Stimate domnule redactor-șef,

Am primit revista și am citit-o cu același interes ca întotdeauna.

Vă felicit și vă mulțumesc pentru postarea materialului despre fonfleuri scris de domnul doctor Mihai Posada. Cu cele mai bune gânduri,

M.B.B.

Onorată să fiu prezentă într-o revistă de prestigiu. Pentru generozitatea spațiului tipografic rezervat cu care m-ați onorat, doresc să vă mulțumesc foarte mult ! Vă doresc mulți cititori și spor în tot ce realizați ! Cu multă considerație,

Ana Ranete

Multe mulțumiri,

Cu drag și dor din Germania,

...și multă sănătate

Alexander Demmer

Mulțumesc pentru revistă!!!! Îmi face mare plăcere. Trimite-ți și în Australia la Radio 3 ZZZ?

Lucian Mihăescu

Felicitări și respect pentru tot efortul depus. Mulțumesc pentru revistă. Să aveți succes mai departe în misiunea dvs. nobilă.

Prof. Elena Butunoi

C.N. „I.L.Caragiale”, Ploiești

Mulțumiri din Spania, pentru apariția și transmiterea mereu punctuală a revistei *Vatra Veche*! Fidelă și densă, lectura ei ne ține loc de cordon ombilical cu România, pe timp de pandemie.

Gabriela

Vă mulțumesc d-nule Băciuț pentru acest nou număr al revistei „*Vatra veche*”. Am ce citi în aceste zile ploioase de autoizolare. Frumos, bun și acest număr al revistei, ca de altfel

ca toate numerele cu care ne-ați obișnuit. Mii de mulțumiri și să aveți sănătate pentru a vă putea duce pe mai departe această muncă nobilă.

Nicolette Orghidan

Stimate domnule Nicolae Băciuț

Mă impresionați prin rapiditatea răspunsului. Mă așteptam să vină abia luni, nu în week-end. Atașamentul dumneavoastră pentru revistă este deosebit. Iar colaboratorii vă urmează, dovadă că aveți numerele gata, în avans. Mă alătur lor și accept publicarea în nr. 8 al revistei, iar colegul meu, Ion Pătrașcu, vă mulțumește pentru încurajarea literară dată. Cu respect,

Prof. Lazăr

Mulțumesc mult pentru revistă. Iarăși un număr reușit, cu multe materiale memorabile.

Cu stimă,

Mircea M. Pop

Vă mulțumesc pentru atenție și pentru ținuta intelectuală a revistei .

N. Adam

Mulțumiri, sincer bravo, succes deplin. O revistă model.

Nicolae Rotaru

Stimate domnule Băciuț,

Multe mulțumiri pentru numărul de revistă Felicitări pentru modul cum țineți sus steagul educației literare în această perioadă destul de anostă.

Multă sănătate și cât mai multe bucurii,

**Ioan John Gionea,
Melbourne, Australia**

Stimate dle Nicolae Băciuț!

Tocmai am primit, incredibil, nr.6/2020 al așteptatei reviste „*Vatra veche*”. Bucuria de a-mi vedea epigramele propagate s-a dublat odată cu reîntâlnirea cu un interviu și un prieten demult uitate!!! Nici nu știu cum să vă mulțumesc, mai întâi Dvs., pentru amabilitatea de a mă onora astfel în anul meu jubiliar și, în al doilea rând, bunului meu interlocutor din Țară, dlui profesor Gheorghe Nazare, din perioada de muncă plină de elan și de speranțe nesperate de înfăptuiri la pupitrul Ministrului Științei și Învățământului din R.M. Am reușit să realizăm doar o parte din nobilele noastre intenții, dar cele înfăptuite s-au dovedit a fi fapte de rezistență, pentru că nici furtunile nemiloase care au venit ulterior, →

nici rinocerii cu colți de fier forjat, care au încercat să le surpe de la rădăcină n-au reușit, ba și-au rupt și colții în încercările de a demola primele mici-mari cuceriri din perioada post nouăzecistă: instaurarea pe vecie a limbii și literaturii române, a istoriei românilor, a conștiinței comunității de neam în mințile și sufletele amar de vreme înăbușite metodic de mașina diabolică de mancurtizare sovietică ale profesorilor și învățăceilor acestora! Dacă i-ați transmite și dlui profesor Năzare mulțumirile și emoțiile mele de atunci și de acum, v-aș rămâne înzecit de recunoscător și îndatorat ambilor.

Ca să nu rămân dator, anexez la acest modest răvaș câteva din epigramele la zi care atrag atenția la unele urâte manifestări sau atitudini ale semenilor noștri, în speranța că nu-și vor pierde actualitatea, iar zâmbetul și râsul mai pot contribui la buna noastră educație. Cu tot respectul și recunoștință,

N. M.

Domnule Nicolae Băciuț,
Am primit revista „Vatra veche”, nr. 6/2020. Vă mulțumesc, onorat pentru textul publicat. O revistă dinamică, densă și interesantă. Scriitorii se simt comod citind textele publicate, cititorii descoperă o lumea a frumosului, modelată de arta care ne provoacă să fim mai buni. Am postat pe blog un semnal privitor la apariția revistei.

Anexez un poem reprezentativ.
Sper să fie util revistei.
Cordial,

C. Stancu

Vă mulțumesc mult pentru revistă!
Mereu e o bucurie! Zile frumoase!

Corina Costea, Timișoara

Vă mulțumesc, felicitându-vă pentru această nouă apariție care vă onorează!

Mihai Știrbu

Vă mulțumesc, Domnule Nicolae Băciuț, pentru excelentul număr 6 al revistei, tocmai primit.
De citit tot, din largă cuprindere a interesului semnatarilor, Athos, Tel Aviv, Islanda, Egipt.
Generoasă - inițierea „orizontului de întâlnire cu poezii generației 80”.

Ca totdeauna, unică punctualitatea anticipativă a apariției

Doina Curticăpeanu

Mulțumiri, Nicolae! Bine ales poemul dragului T. T. COȘOVEI!

Voi trimite și eu, cât de curând!
Spor de antologator, că rimează cu
SCRIPTOR!

Distinse Domnule Nicolae Băciuț,
în așteptarea revistei și a noilor și interesantelor materiale publicate sunt surprins întotdeauna CE NOUȚĂȚI mi se oferă, despitându-le. Și în acest nr. 6/2020 am găsit materiale înfruptabile și demne de publicat. Mulțumesc! Și succes și pe mai departe... Cordial,

Hans Dama, Viena

Stimate Domnule Nicolae Băciuț,
Vă mulțumim frumos pentru revista Dumneavoastră, realizată excelent.
Ne face mare plăcere și bucurie să o citim de fiecare dată.

Felicitări din tot sufletul.

Cu deosebită stimă și prețuire,

Vasile Poenaru

**Publisher, ePublishers, eLiteratura,
eDidactica, Editura Coresi**

Felicit pe domnul NICOLAE BĂCIUȚ pentru articolul de fond „Cultură și pandemie”. Regretam lipsa lecturii, sufeream că nu mai au valoare cărțile pentru cei cărora le lipsește deprinderea de a deschide o carte, de a se orienta (dacă nu se poate documenta) în literatura epocii sale... Dar azi ne cutremurăm la gândul celor ce vor urma după pandemie: totală indiferență pentru cultură, omul să fie sănătos, cultura să rămână apanajul acelor puțini, din ce în ce mai puțini creatori de limbă, de metaforă, de vis... Cu câteva sute de ani în urmă, un poet din Orient i se adresa Padișahului :

„Fie... că puteți azi poezia s-o interziceți...”

O pagină de suflet poporului să nu-i permită...”

Acum câțiva ani, în străinătate, am suferit că toată România se rezumase la fotbal... atunci m-am decis să traduc din literatura română clasică, Eminescu, Creangă, Caragiale situându-se pe prim plan „Lucefărul”, „Scrisorile”, Harap Alb, „O scrisoare pierdută”.

Vă felicit pentru înalta ținută culturală a revistei trimițându-vă acest studiu despre turcologul și poetul tătar victimă a perioadei staliniste.

Güner Akmolla

Vă mulțumesc pentru noul număr al revistei *Vatra veche*. Multă sănătate!

Mihaela Mudure

Salutări și gânduri de bine din orașul Șimleu Silvaniei! Mulțumesc mult pentru revistă! Pentru *Vatra veche*, care este mereu nouă! Felicitări sincere pentru ceea ce faceți, lună de lună și nu numai, pentru cultură și artă! Am citit Asterisc (CULTURĂ ȘI PANDEMIE), *Vatra veche* dialog (cu IOAN BABA) și Muntele Athos din Muntele Athos (IV). Da, Mănăstirii Grigoriu, cu hramul Sfântul Nicolae, îi duceți și dumneavoastră numele prin lume. Foarte frumos! Chiar minunat! S-aveți sănătate și succes în orice activitate! Doamne-ajută!
Cu deosebit respect,

Marin ȘTEFAN

D-le Băciuț, bonjour,

Am primit revista nr. 5 și țin să vă mulțumesc și să vă felicit pentru munca depusă de a răspândi atâtea subiecte interesante.

Cordialement,

Rodica Stancou

Primit *Vatra veche*. Pe ea se coc atâtea talente și, de sub ea, tot ies la iveală atâtea lucruri interesante din trecut, pe care le mai știm noi, cei iubitori de carte.

Mulțumesc,

Claudia

Stimate și dragă domnule Nicolae Băciuț,

Nu e perfect acest număr, e mai mult decât perfect! Îmi dă bătaie de inimă - atât de frumos, cu atâtea suflet ați scris despre Anton Cosma. Multă sănătate, multă putere de muncă și multe zile să aveți de la Dumnezeu, ca să vă puteți duce misiunea autoasumată de a nu lasă să cadă în uitare generația 70-80 a „Vetrei”.

Ca istoric, aș îndrăzni să spun că își vă găsi cândva negreșit locul în cărțile de istoria literaturii române. Un fel de uragan al tinerilor frumoși, cu idealuri mari, cu cuvinte care rămân - în rândul cărora vă includ. Doamne ajută și felicitări!

Ela Cosma, cu drag

Vă mulțumesc din inimă, încă o dată, și mereu. Fraternal,

Eugen Dorcescu

MICROPOIENI

Aproape-i iarna
și pretutindeni căciuli...
Clăile de fân

*

Visam că sunt mort
și m-au trezit iar ciorile
cro-cro-croncănind

*

Tăciunii se sting...
Acoperită-n sperlă –



luna prin ceață

*

În fața sobei
bătrânii își povestesc...
Toarce motanul

*

Nalba-n fereastră...
Deasupra casei fumul
o desenează

*

Doamne, chiar luna
de atâta liniște
ninge pe mormânt

DUMITRU ICHIM
Kitchener, Ontario

“Lumină Lină/Gracious Light” - 25

UN SFERT DE VEAC LA NEW YORK

În 2015, New York-ul mi se desfășura sub ochi ca un spectacol straniu, dar, în același timp extrem de cunoscut. Times Square - un loc pe care îl văzusem de atâtea ori în filme - părea familiar. Însă nimeni nu m-a pregătit pentru ce înseamnă New York-ul cu adevărat: un conglomerat eclectic de singurătăți. O metropolă a celor exilați.

În tot peisajul american, din New York, viețuiește, de 25 de ani, o insulă de spiritualitate și cultură românească: revista *Lumină Lină*, condusă de părintele-profesor Theodor Damian. Din colegiul de redacție fac parte M. N. Rusu (redactor-șef SUA), Mihaela Albu (redactor-șef România) și Claudia Damian (secretar de redacție).

În timpul petrecut acolo, am avut ocazia de a cunoaște o parte din oamenii care, de un sfert de veac, depun efortul sisific al editării și publicării acestei reviste. M-am întrebat de atunci, adesea, care este combustibilul ce alimentează, neîntrerupt de 25 de ani, neostenita muncă a oamenilor din spatele acestui proiect aproape ireal. Spun „aproape ireal” pentru că un cititor din România nu își poate închipui adversitățile și obstacolele pe care trebuie să le depășești pentru o asemenea realizare. În schimb, predicile părintelui Theodor Damian oferă o parte din răspuns: „când calea

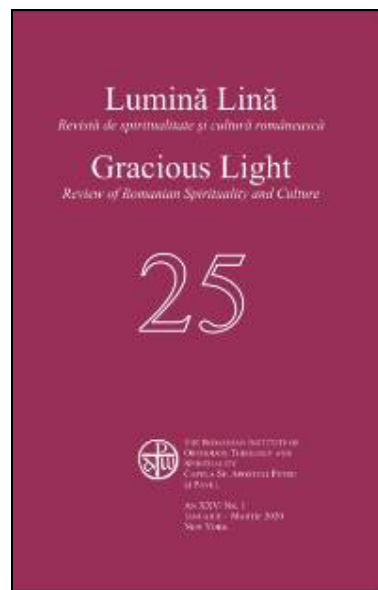
ți se pare imposibilă, fă din imposibil o cale”, spune el, citându-i pe Sfinții Părinți.

Peste cealaltă parte a răspunsului am dat întâmplător, hoinărind cu gândul prin altă parte. Cu experiența americană în minte, am parcurs volumul lui Alexandru Dragomir, *Crase banalități metafizice*. Contemplând natura fundamental interogativă a omului, Alexandru Dragomir lansează ipoteza că „istoria filosofiei este istoria întrebărilor care revin și a răspunsurilor care trec”.

Mi-am dat seama atunci că, în fapt, paginile revistei *Lumină Lină* răspund la toate dorurile celor departe de țară. Astfel, timp de 25 de ani, întrebarea a rămas aceeași, netulburată de creuzetul cultural american: *poate sufletul să fie trimis, cu adevărat, în exil?*

În încercarea de a răspunde, revista devine suma splendidă a unor identități contradictorii. E istoria vocilor dorului de aici și a vocilor realității de dincolo. Cei care semnează în paginile revistei *Lumină Lină* și-au asumat în mod roditor exilul. Departele s-a transformat în leagăn al dialogului cu sinele. Iar oaza de cultură și spiritualitate românească de la New York – revista *Lumină Lină* - e locul unde se întâlnesc, într-un cor armonios, gândurile celor care își caută încă un loc în marea singurătăților lumii de-acum.

Jón Kalman Stefánsson contemplează, la un moment dat, puterea cuvintelor și a comuniunii autentice dintre oameni și conchide că „vorbele au, unele, darul să schimbe lumea și puterea să ne mângâie și să



ne ștergă lacrimile (...) când zilele sunt potrivnice și nu mai știm dacă mai trăim sau am murit deja”.

În aceeași notă, în fața unei realități care ne asediază în permanență, „vorbele” regăsite în paginile revistei *Lumină Lină* aduc, de peste ocean, alinare și certitudinea că prăbușirea în noi înșine și furtunile sufletului vor învia lumi interioare pe care le credeam pustii.

Poate că e un gând de care omenirea are nevoie acum, mai mult ca oricând.

E adevărat că nu putem măsura timpul interior al sufletelor noastre – acolo unde se petrece viața adevărată. Însă la ceas aniversar, la 25 de ani de existență, se cuvine să ne îndreptăm cu un gând de recunoștință pentru păstrătorii culturii românești din New York: revista *Lumină Lină* și cenaclul literar „Mihai Eminescu”.

FLAVIA TOPAN

